

ii.
C 26085
4

Cg 80

Svetloba in senca.

Povest.

Spisal

dr. Fr. Detela.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Slovenskih Večernic 70. zvezek.

1916.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Svetloba in senca.

Povest.

Spisal

dr. Fr. Detela.

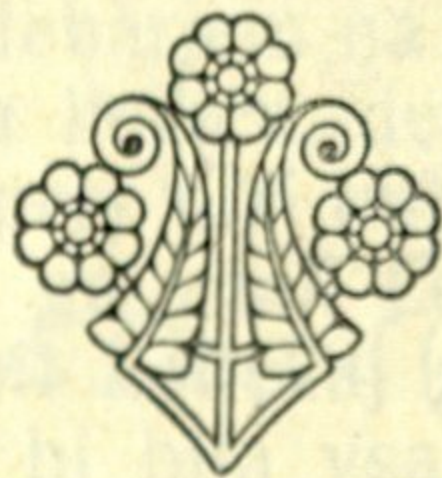

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Slovenskih Večernic 70. zvezek.

1916.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Svetloba in senca.

Povesti.

Spisal

dr. Fr. Detela.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

II 26085 82

IN = 03000 3373

1910

Natisnila tiskarna Družba sv. Mohorja v Celovcu.

I.

Ali se čebelam branite, oče?“ je nagovoril mladi Tetrev starega Klančarja, ki je sedel z dolgim muhalnikom na kolenih pred uljnjakom in gledal po dolini, ki jo namaka tiha Temenica.

„Ker imam muhalnik, misliš?“ je dejal Klančar in se odmeknil na klopi, da je prisedel okroglični, dobrodušni Tetrev. „Ena dva sršena, ki mi hodita po čebele, bi rad pobil. Gnezda jim ne morem iztekniti, da bi jih zazidal ali poparil. Čebele imajo zdaj največ dela in tako pridne so, da se hočejo končati. Nekatera pride tako obložena, da kar na brado ne more. Ta grdoba mi jih pa lovi.“

„Za čebele bo letos dobra letina,“ je menil Tetrev. „Ajda že tako diši, kakor da bi med trgal.“

„Ej, Tetrev, dokler so ljudje črno ajdo sejali, je bilo boljše; siva ni zatorej. Torej ti si se pa srečno rešil svojega posestva?“ je dejal Klančar in napol pomilovalno, napol porogljivo pogledal brezskrbnega soseda.

„Hvala Bogu, dobro se je prodalo,“ se je pohvalil Tetrev. „Prej se iz dolgov in skrbi nisem več vun videl; zdaj sem pa bruhnil z denarjem na dan in zamašil upnikom usta. Ostala mi je lepa kočica, dela malo in skrbi nič.“

„Ej, dela ti tudi prej nisi imel, ali pravzaprav imel si ga, ampak ogniti si se ga znal. Lehko bi bil obdržal vse, kar si imel, če bi se bil količkaj gibal.“

„Čemu pa, in če bi bila vsa vas moja, ves Klanec! Otrok nimam in zdaj sem oddal še psa Judeža vašemu Tonetu. Ta mrha me noče že več poznati. Ko sem šel mimo vaše hiše, je stran pogledal.“

„Hud je, ker si mu dal tako čudno ime!“

„Judež? Ko me je pa vedno izdajal in ni bil nikoli zanesljiv. Če sem le posedel malo pri Rožmanu ali se

nekoliko iztegnil v senco, je že rekla ona: Murče, kje je gospodar? Pojdiva ga iskat! — In povsod me je izvohala ta izdajalska žival. Zdaj imam mir. Žena hodi pomagat k Rožmanu.“

„Ti pa za pričo po sodišču, kaj? Da se ti le ljubi!“

„Saj ni zastonj, in doma nič ne zamudim.“

„To je res. Ti utegneš zmeraj, in ker si povsod zraven, si za pričo kakor nalašč. Za koga pojdeš zdaj najprej?“

„Za Žagarjevega Gašperja. V nedeljo sta pri Rožmanu on in njegov prijatelj, polomljeni Miha, par breških fantov otolkla.“

„Miha je bil od nekdanj norec; Gašper je pa znorel, odkar je prišel od vojakov. Doma se mu mati sama ukvarja, on pa sedi po zaporih in plačuje odškodnine.“

„Saj bo zdaj precej priženil, oče. Vašo Mano bo vzel, kakor sem slišal.“

„Tako pravijo,“ je dejal Klančar in prijel za muhalnik. Velik sršen se je bil zaletel proti uljnaku. Starec je previdno postopil in zamahnil, in sršen se je že premetaval in hrumul na tleh. „Grda mrha, zdaj mi ne boš več hodil morit,“ je dejal in pohodil razjarjenega roparja. „Glej ga, spaka! Dve čebelici sem tudi zadel. Sirotici, saj vaju nisem nalašč,“ je pobiral čebelice, ki so se valjale pred pisanimi panji na tleh, in jih lahko polagal na brado, da so mogle zlesti skoz žrelo. Da bi ga katera pičila, se ni bal; zameril bi ji pa tudi ne bil, ker je vedel, da ga ni nalašč ali iz hudobnosti. „Gašper je tudi tak sršen,“ je dejal in sedel k Tetrevu. „Če bi bil jaz z Mano, ga ne vzamem, in če bi bil pozlačen.“

„Če dobi dobro ženo in lepo doto, se bo morebiti poboljšal.“

„Kako pa! Lepa dota, to mu diši. On bi zapravljaj in postopal, žena pa delala in stradala doma. Takšni ste moški. Ti, Tetrev, da ti po pravici povem, si samo toliko boljši, da se ne pretepaš.“

„Tega nisem jaz nikoli špogal,“ je dejal Tetrev in si pogladil mehke roke. „Vaš Tone se pa tudi ženi; Kržanovo Jerico bo vzel, sem slišal.“

„Ti, Tetrev, pa res vse vidiš in vse slišiš. Ali si še za kaj drugega na tem svetu? Ampak moj Tone, to je pa drug mož. Jaz ga ne bom hvalil, ker ga vsi poznate. Od zore do mraka vedno pri delu. Ali ga slišiš, kako žaga in struži? Takšnega mizarja ni. In glej, koliko ima lesa pri-

pravljenega! Orehovega, hrastovega, javorovega, črešnjevega. Jerica Kržanova je pridna in dobra ženska; vendar pa naj Boga zahvali, kadar dobi Toneta.“

„Res je to; res je pa tudi, da nima vsak daru za delo. Jaz sem prešibak. Verjemite mi, da večkrat poskušam; a hitro me prevzame. Od mladih nog se mora človek držati dela. Jaz sem pa prej zmeraj mislil, da mi ne bo treba, in kaj hočem zdaj, ko sem že čez trideset! Kaj pa, oče, tista jabolka, ki tam v travi leže, ali smem jaz pobrati? Prazen pridem nerad domov.“

„Poberi v božjem imenu! Počakaj, ti bom še malo potresel.“

Tetrev si je napolnil ruto in žepe in se obrnil počasi navdol proti svoji koči na koncu klanske vasi. Klančar ga je spremljal z očmi skoraj do doma. Zakaj njegova hiša je stala nad vasjo, tako da se je naravnost videla ura na zvoniku domače cerkve in od bližnjih poslopij v vasi skoraj vse strehe.

„Čemu živi tak človek?“ si je dejal Klančar, ogledal še uljnjak in odšel skoz vrt v hišo.

Mizarnica je bila odprta, in sin Tone, krepak fant širokega, rjavega obraza, je stal pred stružnico in počasi kakor nevede pulil ostružke iz stružca in poslušal sestro Mano, ki se je v kuhinji ogorčena razvnela, kakšno krivico da delajo ljudje Žagarjevemu Gašperju, kako ga obrekujejo, ko je vendar priden in dobrodušen fant; seveda, če mu zabavljajo drugi, če ga napadajo, se mora braniti.

„Meni se zdi, Mana,“ je dejal Tone počasi, „da ga ti ne poznaš prav. Ali ni povsod prepir in pretep, kamor pride on?“

„Ker ga drugi ne puste pri miru,“ ga je zagovarjala Mana. „Da je nagle krvi, to je res; a je tudi dobrega srca.“

„Zakaj pa materi nagaja?“

„Njegova mati je najsitnejša ženska vse fare.“

„In kako grdo ravna z živino, kako pretepa konje!“

„Ali veš ti, Tone, da midva tega ne umejeva? Pri nas nimamo konj, in to žival je gotovo treba v strah prijati. Brez strahu še mačka ni pridna. Toda jaz ga nič ne zagovarjam. Takšen je, kakršen je; le to pravim, da mu je treba samo poštene in dobre žene.“

„Jaz se le bojim, Mana, da bo z ženo ravnotako ravnal kakor zdaj z materjo. Ti se nama smiliš, Mana, očetu in meni.“

„Usmiljenje pa že takšno!“ je dejala Mana in se obrnila tako urno, da se je prevrnil in razbil lonec na ognjišču.

„Če nočeš stati, pa leži!“ je dejala odločno in pobirala črepinje.

„Poglej, Mana,“ se je oglasil oče, ki je ravno vstopil, „kako bi te zdajle pretepel Gašper, če bi bila ti njegova žena! Jaz in Tone te bova pa vedno rada imela, in če nama vse lonce pobiješ.“

„Ker nič ne poznate Gašperja, zato mi branite,“ je zaihtela Mana.

Oče pa ji je rekel, da ji ne brani nič, samo odsvetava. „Sicer pa, če ima Gašper poštene namene, naj pride podnevi, da se pogovorimo; kaj lazi ponoči okrog hiše, da ga mora Judež poditi!“

Jazbečar Judež je dremal mirno ves ta čas v veži na kupu ostružja in s potrpežljivo ravnodušnostjo poslušal besedovanje. Semtertja je napol odprl razumno oko in pomilovalno pogledal Toneta in očeta, ki morata prenašati toliko sitnosti.

Mana je ostala nevoljna kakor tista dekleta, ki najprej same odločijo, koga bodo vzele, potem pa hodijo za svet vpraševat in se jeze, če kdo ne razume šale in ne svetuje tako, kakor same žele. Oče in sin pa sta bila žalostna, ker sta Mano rada imela in bi jo komaj najboljšemu možu privoščila, nikar brezsrčnemu lenuhu, ki bo sproti zapravljaj, kar bo ona s krvavimi žulji prislužila.

Dan se je bil nagnil, in Tone je premišljeval, ali naj bi šel še na delo ali pa v vas h Kržanovim. Neodločen je stopil na prag in pogledal, kako pozno da je že. Za njim je prilezel Judež, pomahal z repom in pogledal gospodarja, kaj da namerava.

Izpred hiše je peljala pot na eno stran po ravnem med njivami proti gozdu, na drugo pa se je zavila in spuščala proti vasi. Tonetu se je zazdelo, da se ne izplača več pričenjati dela.

„No, Judež, ali greva?“ je dejal, stopil v sobo, snel klobuk s klina, ogrnil suktnjo, izbral v hramu nekaj lepih jabolk in se obrnil.

„Pozdravi Jerico!“ mu je zaklicala sestra. Judež se je zleknil z zadnjimi nogami, zleknil s sprednjimi, zazeval in pomigal z repom, pred vrati se je napol obrnil in čakal, kam da pojde Tone; zakaj nepotrebnege pota ni hotel delati, Potlej je hacal ob Tonetovi strani navdol na svojih kratkih,

krivih nogah, kakor da bi se spakoval in pretiraval, tem smešnejši, ker se je tako resno držal. Po bližnjici sta šla za hišami, ki so se skrivale za sadnim drevjem, črez pokopališče, ki obdaja podružniško cerkev sv. Andreja, mimo hiše cerkovnika in črevljarja Brica do Kržanovega doma, kjer sta sprejela Toneta gospodar in gospodinja in ga pridržala, češ, da se mora Jerica vrniti vsak čas.

To je bilo res. Jerica se je peljala na vozu detelje z njive proti domu. Poleg voza je koračil hlapec Miha, ki je služil že dolgo let pri Kržanovih in si kar misliti ni mogel, da pojde Jerica od hiše. Zdelo se mu je, da ni še dolgo, kar jo je pestoval. In ko je bila shodila, kako je moral paziti, da je ne pohodi, ker mu je bila vedno pred nogami in ga vedno motila s svojim čebljanjem in povpraševanjem! Na večer ga je dramila, naj ji kaj pripoveduje. Pozneje mu je nosila malico na njivo, mu izmikala pipo ali žveplenke, natikala njegov težki klobuk na svoje svetle lase in med smehom zopet popravljala, kar je bila zagrešila. Nikoli pa ga ni zasmehovala, nikoli ga ni imenovala polomljenega Miha. Siromak, sicer čvrst in pogumen fant, je imel vsled nesreče v otročjih letih izkrivljene noge in ni se mogel otresti žaljivega priimka. V vednih bojih z zabavljivimi vrstniki si je bil utrdil telesno moč in samozavest; ostalo pa mu je v srcu grenko čuvstvo nezadolženega trpljenja in rodilo izzivalno prepirljivost. V večnem strahu, da mu bo kdo zabavljaj, je zabavljaj Miha sam, in kjer je slutil hudobno namero, je imel nabrušen jezik in stisnjeno pest. Tako je postal najljubši, najzvestejši tovariš Žagarjevemu Gašperju in oba skupaj strah mirnim mladeničem in pohujšanje vsej vasi.

Posebno hud je bil Miha na Jeričine snubce. Ponoči bi bil vsakega odpodil; a začeli so prihajati podnevi, da jim ni mogel do živega. Tako je krevljaj ob vozu in razkladal Jerici, kako neumna da je, če se omoži, ko so moški tako samopašni. Zgledov nesrečnih zakonov je imel vse polno pri rokah. Kako prijetno pa da živi samica, če ima kaj denarja; čim bolj se stara, tem bolj ji strežejo. Jerica se je muzala na vozu in ugovarjala, da bi bil Klančarjev Tone tudi tako samopašen.

„Tone je živ dolgčas,“ se je hudoval Miha; „saj se mu še govoriti ne ljubi. Tak je kakor ta-le vol — hej, sivec, kam si se zopet zagledal? Samo prežvekoval bi, ne spraviš ga

pa nikamor. — Za nameček dobiš še pustega tasta in sitno svakinjo. Saj vemo, kakšne so svakinje.“

„Saj se bo Mana tudi omožila,“ je dejala Jerica. „Tvoj prijatelj hodi za njo.“

„Gašper? Ta jo bo toliko vzel kakor jaz. Za katero pa on še ni hodil? Toda on ni neumen; neumna so dekleta, ki gledajo za njim. Jaz le tako pravim, da mora človek gledati, da si izboljša svoj stan; ti si ga boš poslabšala; le meni verjemi, Jerica!“

„Lepo je pa tudi, če je katera sama svoja gospodinja.“

„To da bi bilo lepo? Ali ima zato kaj manj dela, kaj več veselja? Samo skrbi ima več. Kaj imaš ti sedaj, to veš; kaj boš dobila, pa ne; to se pravi golobe izpuščati in vrabce loviti. Vsi te imamo tako radi. V resnici ti povem, Jerica, da sem te imel jaz za modrejšo.“

„Kak čudak si ti, Miha!“ se je zasmejala Jerica. „Ženske imajo dobro možitev za največjo modrost.“

„In kako pobožna si ti bila! Kar v roke si skrivala obraz in zamekniti si se hotela v cerkvi. Saj sem te sam gledal. In sedaj se hočeš omožiti! Kako si me premotila!“

„Oh, Miha, ali se pobožne dekleta ne smejo možiti? Odkod pa potem pobožne žene?“

„To je tisto slavljeno devištvo!“ se je hudoval Miha. Jerica pa se je prijetno zabavala.

Mesec je prilezel izza griča, in kar je zastavljalo pot njegovi svetlobi, je dobilo temen madež na razsvetljenih tleh. Miha je zagledal v senci svoje noge in svojo hojo in se umeknil za voz.

Od vasi je prikoral Klančarjev Judež, pogledal po strani Jerico, pomigal z repom in se obrnil.

„Judež, Judež,“ mu je pokimala Jerica, „ali si prišel naznanjat svojega gospodarja? Tone je gotovo blizu.“

„Tako grdega psa nima noben živ človek,“ se je jezil Miha. „Jaz bi ga ne gledal za noben denar, in Tetrev ga tudi ni mogel.“

Judež pa je koračil z Mihom vštric, in ker se je obema zdelo, da eden drugega oponašata, sta bila oba slabe volje. Toliko pa je pazil Judež, da ni prišel Mihovi nogi preblizu; sicer se je zanašal na Jeričino prijaznost in na svoje zobe.

„Čeden psiček,“ je dejala Jerica.

„Beži, mrha!“ je zarežal Miha. Judež je malo zarenčal in vzdignil ob strani ustnico, da so zablesteli beli zobje; umeknil pa se je le.

„Če ga boš sunil, Miha,“ se je smejala Jerica, „bo takoj tekel k zdravniku po izpričevalo in z izpričevalom v sodišče. Tetrev pojde za pričo, in ti boš moral bolečine plačati.“

Na domačem dvorišču je skočila Jerica z voza, pogladila Judeža in pozdravljala Toneta, ki ji je hitel naproti. Miha je tiho izpregel, peljal vola v hlev in skrit v temi poslušal, kaj da govore na dvorišču.

Jerica se je obrnila k skladanici, da bi nesla gredoč nekaj polen v kuhinjo.

„Pusti, Jerica!“ jo je prestregel Tone in ji vzel polena iz naročja. „Jaz ti jih nanosim, kolikor hočeš.“

Jerica je imela mačeho in par polubratov in polusester, ki so Toneta zelo radi imeli.

„Voščenk je prinesel, voščenk je prinesel,“ so vpili Jerici, in ko je prišel Tone z velikim naročjem drv, se jim je zdel kakor v pratiki sv. Gal, ki je otroke v hosto gnal.

„Oh, hvala, Tone!“ je dejala gospodinja. „Kar na tla vrzi!“

„Se bo tlak ubil,“ je menil Tone; „to se mora lepo položiti. Kje imaš, Jerica, sekalce, da ti tresak nakoljem? Ti ne veš, kako jih znam jaz klati.“

„Kaj bi ne, ko si mizar,“ je dejala Jerica; „toda privošči si malo počitka, da se kaj pogovorimo!“

„Jaz govorim najlaže,“ je dejal Tone, „če imam kakšno delo v rokah. Ali pa ti govori, jaz bom pa poslušal in treske klal.“

Otroci pa so silili v Toneta in se mu obežali po kolenih, in mali Tonček mu je molil lesenega konjička, ki ni imel več gobca.

„Odbil se mu je,“ je dejal Tonček.

„Ali je kaj kri tekla?“ je vprašal Tone.

„Nič,“ je dejal deček in prosil, naj naredi Tone konjičku nov gobec.

„Da bo zopet zobal,“ je dejal Tone.

„Oh, saj nič ne zoblje,“ se je nasmehnil deček in nezaupljivo pogledal Toneta.

„Kaj pa Mana doma?“ je vprašala Jerica.

„Pozdravlja te. Ti ne veš, kako te ima rada, in oče te ima tudi rad.“

„Kako pa je z Gašperjem? Kdaj bo vzel Mano?“

„Če jo bo,“ je dejal Tone in se sklonil na svoje delo. „Jaz ji nočem ne braniti, ne svetovati.“

„Brhek fant je Gašper,“ se je vnemala Jerica, „in izmed vseh najsrčnejši.“

„Zato ima tudi s sodiščem največ opravka,“ je dejal Kržan, ki mu ni ugajala hčerina hvala. „In naš Miha je ravno takšen norec.“

„Peti znata pa oba lepo,“ je dejala zopet Jerica. „Gašperjev glas se sliši izmed vseh drugih. Ti, Tone, ne greš nič mednje?“

„Saj bi se mi smejala ti sama, ko bi hodil jaz med te fantiče. Jaz sem za deset let starejši od njih, in ker delam od jutra do večera, grem potem najrajši leč.“

„Tako je prav,“ je dejal Kržan. „Ti netopirji pa podnevi dremljejo, ponoči ožive. Zato so pa vsi blede in prepadli, vsi za nič.“

„Ej, Gašper je močan,“ je dejala Jerica.

„Še en teden mlačve ni zdržal,“ je dejal oče. „On je kakor vol, ki se rad bode, pri oranju pa opeša.“

„Fant je, kakor se spodobi, to se mora reči,“ je ugovarjala hči, „in Mana je gotovo vsa srečna. Taki mladeniči postanejo najboljši možje, kadar se enkrat uženejo.“

Ta modrost ni posebno ugajala Tonetu; a domislil se je, da je njegova sestra ravno teh misli, da je torej to nekaka ženska posebnost. In Jerici se je res zdelo, da bi imela veliko rajša Toneta, če ne bi bil tako miren in dober, če bi bil bolj fantovski, bolj Gašperju podoben.

„Kaj pa Malega Šmarna dan? Ali pojdemo na Primskovo na božjo pot?“ se je poslavljal Tone.

„Seveda; kakor smo se zgovorili,“ je dejala Jerica.

„Dober večer! Ali ste še skupaj?“ je vstopil s parom črevljev v roki Bric, cerkovnik in črevljar.

„Oh, to je prav, Janez, da si jih prinesel; tako sem že bila potrebna,“ se je razveselila Jerica in ogledovala obuvalo. „Še danes sem premišljevala, če misliš name.“

„Zatorej se mi je celo popoldne kolcalo? Jaz sem pa mislil, da sem se preveč najedel. Kako se človek moti! — Ali niso gosposki,“ se je bahal Bric, „in lahki, v stopalu izpodrezani in pete visoke? Toliko vem, Jerica, da jih boš v cerkvi vedno iz klopi vun kazala, in vsem fantom bodo všeč.“

„Kako si hudoben, Janez!“ ga je zavračala ona. „Samo da me ne bodo tiščali!“

„Tako je. Takšne bi rade vse imele, da bi bili napol prekratki, napol preozki in vendar ne tiščali.“

„Kaj pa Rozala doma?“ je vprašala Jerica,

„Veseli se, da ima takšnega moža, kakor sem jaz.“

„Pozdravi jo!“

„Saj ni bolna. — No, Tone, ti boš še ostal?“

„Ne, jaz grem s teboj,“ je dejal Tone, se poslovil še enkrat in odšel z Bricem.

S sovražnimi očmi je gledal izza hleva za njim Miha in se jezil, da se meni Jerica za tako pustega človeka, ko bi lahko tako prijetno živela doma. Kdo jo umeje? Kako rad bi ji on služil, kako pridno delal in trpel za njo; samo omožila naj bi se ne! A kako prevzetno in moško stopa zdaj Tone! Ali je prej tudi tako ravno hodil? Miha se je pogledal pod noge in zaklel. Zmajal je z glavo in si mislil, kaj da sploh vse to njega briga, kaj da je njemu mar, ali se Jerica omoži ali ne. Prigovarjal si je, da naj bo pameten, in hudo mu je bilo, ker se ni mogel pregovoriti.

Predramili so ga počasni koraki, ki so se bližali. Nekdo si je prižigal pipo, in užgana žveplenka je ožarila v polutemi brkasto lice.

„Gašper, ali ti strašiš?“ je dejal Miha in stopil naproti.

„Nobeden drug,“ je dejal Gašper.

„Ali naj ti voščim dobro jutro ali dober večer?“

„Kar hočeš. Ali ni šel ravnokar Tone odtod?“

„Kdo pa? Ti ne veš, kako sem jaz tega človeka sit.“

„Jaz ga tudi ne morem, ker mi ga doma vedno za zgled stavijo. Kako pa tudi on in njegov stari zabavljata čezme! Tetrev mi je nocoj pravil, kako da sta me grdila, kakšna nesreča da bi bila za Mano, če bi jo jaz vzela; jaz da bi tem Klančarjem še pozlačen ne bil zadosti dober. Slamnatega naj si kupijo. — Ali greš na Malega Šmarna dan na Primskovo? Pojdi! Morda se kaj udarimo.“

„Bom videl. Kaj pa je s tožbo?“

„Tetrev mi je obljubil, da bo za naju pričal. Če le ni tudi Križmanu obljubil! Veliko se nanj ni zanesti.“

Tako sta se pomenkovala fanta dolgo časa o stvareh, ki so se njima zdele najvažnejše. Tone pa je spremil Brica do hiše in stopal potem počasi navkreber proti svojemu domu. Posebno zadovoljen ni bil. Da je njegova nevesta tako hvalila Gašperja, mu ni bilo prav. Ta hvala je bila nekaka graja za njega, ki se je bal, da dobi dobra sestra tako nerodnega moža, on tako neprijetnega svaka. Pamet je pri mladini brez veljave, si je mislil, ker je premalo kričava; in on bi bil Jerici bolj všeč, če bi bil manj pameten; toda kaj, ko se razposajenost ne prileže vsakemu!

Doma je bil oče že odšel spat; Mana pa je še sedela pred hišo in čakala brata. Mirna mesečina je počivala nad dolino, in dolge sence so se iztegale izpod visokega drevja. Iz vasi so gledale lučke, in na nebu so bledele zvezde pred mesecem. Zdajpazdaj je kakšna glasnejša beseda predrila, kak fantovski vrisk pretrgal tiho noč. Mana je ugibala, kdo da bi bil izpregovoril, kdo da vriska. Po kameniti rebri se je začul bratov korak; tiho se je priplazil Judež in se pritisnil k nogam svoje gospodinje, in brat in sestra sta se pozdravila.

Mana je prinesla bratu večerje, sedla njemu nasproti in čakala, da bi ji kaj povedal. Kaj da pričakuje, je Tone dobro slutil; a hliniti se ni hotel. Sestra, ki je hitro ugenila njegove misli, je tudi molčala. Naposled je vendar vprašala, kaj da pravi Jerica, ali je njo in Gašperja kaj v misel vzela.

„Vzela,“ je prikimal Tone, „in Gašperja je zelo hvalila, kakor da bi ti ga zavidala.“

Mani se je razjasnilo lice. „O saj mi tudi vedno nagaja ž njim,“ je dejala ponosna in hkrati nejevoljna, da se brat ne veseli z njo. Tone je ostal resen in molčeč in vstal kmalu od mize.

Oče in hči sta spala v gornjih sobah, sin pri tleh zraven delavnice.

Tone je voščil sestri lahko noč, postal pred njo in vprašal, koliko časa da bosta še tako skupaj živela.

„Sam Bog ve,“ je menila sestra. „Morebiti ne dolgo.“

„Meni se zdi, kakor da bi se še ne bil naveličal,“ je dejal brat. „Da bi se nama le pozneje ne godilo huje!“

„Bog varuj nesreče!“ je vzdihnila sestra.

„Tebe in mene in vso našo hišo! Lahko noč, Mana!“

II.

„Mana, Tone, pridita že vendar!“ je klical Malega Šmarna dan navsezgodaj Klančar sina in hčer in stopical in postajal pred hišo in gledal po megleni temeniški dolini.

„Precej, precej,“ se je začul ženski glas iz gornje sobe.

„Saj Mane še ni doli. Jaz bom zaklepal!“ je odgovoril Tone.

Judež je hodil počasi za očetom in gledal, kaj da namerava. Ko je videl, da gre k uljnjaku, se je ustavil in počakal, češ, da se ne izplača za njim laziti. Tudi je imel

svoje razloge, da se je ogibal uljnjaka. Enkrat je bil zamenal čebelo za muho, pa nikoli več. Kako da more kdo čebele rad imeti, to njemu ni šlo v glavo, in če bi bil prišel kdo ponoči panje krast, Bog ve, če bi mu Judež ne bil pomagal. Oče je prišel nazaj, tipal po žepih, če ima pipo in tobak, gledal po oknih, če so dobro zaprta, in ogledoval tablo nad hišnimi vrati, če je dosti razločno napisano: Anton Klančar, mizar.

Naposled sta prihitela praznično oblečena brat in sestra. Judež je pomenljivo pogledal zdaj Toneta, zdaj Mano in žalosten uvidel, pri čem da je. Tone mu je veleval, da naj ostane doma in varuje hišo, naj ne hodi nikamor in ne pušča nikogar čez prag; Mana mu je postavila polno skledico hrane v kot in ga opominjala, naj ne pojé vsega naenkrat. Judež je legel vdano pred hišna vrata in gledal otožno za romarji, dokler mu niso izginili izpred oči; potem je šel gledat, kaj da je v skledi.

Po hišah so se budili ljudje, iz hlevov so se čuli zaspani glasovi moških, ki so kladli živini, tu in tam si je drgnil kak fant pri vodnjaku ogoreli obraz in vrat, in iz dimnikov se je dvigal sivi dim.

Oče je karal otroka, kaj da sta se toliko časa napravljala, češ, da so Kržanovi že gotovo daleč naprej. Tone se je izgovarjal z Mano; ta je pa menila, da niso moški nič manj ničemurni; Tone da se je umival kakor kak dimnikar in pol ure da si je delal prečo pred zrcalom. Oče je priganjal, da naj stopijo hitreje, in pogledal postrani zdaj krepkega sina, zdaj hčerko, ki ji je rdel v jutranjem hladu prikupljivi obraz, in prav zadovoljen bi bil, če bi mu ne prihajalo vedno na misel, kakšnega ženina da si je izbrala reva.

Tone je gledal bistro skoz megleno jutro in poslušal, če ne dojdejo kmalu drugih romarjev. Zavili so na stransko pot, ki je peljala skoz pisano bukovje in temnozeleno borovje zdaj položno, zdaj strmo, tu po vlažnem kamenju, tam po sprijemkasti ilovici v hrib.

„Jerico že slišim,“ je dejal Tone, ki je bil nekoliko postal. Izza ovinka se je čul zvonek ženski smeh in vmes moški glasovi.

„Hitreje, hitreje, zaspanci!“ se je oglasila Jerica. Prva družba je počakala, druga pospešila korak, in kmalu so se veselo pozdravljali naši romarji in stari Kržan s hčerko Jerico in mlado Bricovo ženo Rozalo.

„Tone, kako pa, da si zaležal?“ se je smejala Jerica in pogledala bistro Toneta, ki ni vedel, kako bi se opravičil. „Jaz sem pa mislila, da si ti že na Primskovem, da si zasedel klop v cerkvi in mi hraniš sedež.“

„Ali na moški ali na ženski strani?“ je vprašal Klančar.

„Kjer je, bi bil dober, danes, ko bo taka gneča.“

„A na ženski bi bili izrinili Toneta, na moški pa tebe.“

Mladi ljudje so hodili naprej, stara dva za njimi. Jerica in Rozala sta bili obe hitrega govorenja, tako da ji je Tone s svojimi mislimi komaj dohajal; Mana je bila počasnejša; vse tri pa polne skrivnosti. Vedno so si kimale, se nasmihale in presoiale in precenjemale kroj in blago vseh ženskih oblek, kar so jih ugledale.

„Tone, ali nam boš kaj odpustkov kupil?“ je vprašala Jerica.

„Ali jih ne kupujejo današnji dan dekleta?“ je dejal Tone, vesel, da se mu je odgovor tako posrečil.

Klančar in Kržan pa sta imela modrejše pogovore.

„Še bo vreme; vse grmovje je prepredel pajek,“ je dejal Klančar in gledal pajčine, ki so rosne kakor razpletene niti nabranih bisercev prepregale brinje in smrečje.

„Tvoje čebele imajo tudi lepo pašo,“ je dejal Kržan. „Ampak kako je to, Klančar, da si bil ti hud, ko je zašla moja krava v tvoj zelnik; tvoje čebele pa hodijo vuninvun na mojo ajdo!“

„Zapodi jih!“

„Poditi in vračati bi jih moral ti, ker so tvoje.“

„Odkod pa veš, da so moje?“

„En sat medu mi boš dal za odškodnino.“

Potem sta začela hvaliti Klančar svojega sina, Kržan svojo hčer, in postrani je namignil Klančar, da se mu zdi dota, ki jo je namenil Kržan svoji hčeri, majhna in da bi lahko še nekoliko primeknil; saj bi prišlo tudi njegovi hčeri na dobro.

„Iz srca rad,“ je kimal Kržan, „če bi mogel. A jaz nimam samo Jerice; druge moram tudi preskrbeti.“

Jerica pa je nagajala Mani in hvalila Gašperja, kakšen korenjak da je in kako sta pri Pljuskarju on in Miha pometala šest Češnjičanov iz krčme.

„Mana, ti ga boš ugnala,“ se je zasmejala in stisnila roko prijateljici, ki je z žarečimi lici in svetlimi očmi poslušala hvalo svojega izvoljenca.

„Ampak trdo ga bo morala držati,“ je pripomnila Bricova Rozala. „Če zajde v staro družbo, bo huda.“

Tonetu se je zdelo to govorjenje neslano. Ugovarjal ni, da ne bi žalil sestre, in prigovarjal si je, da se hoče Jerica samo Mani prikupiti, da pa je sicer pametnejših misli. Čisto prav mu je bilo, da so se jim pridružili znanci, ki so prihajali po drugih potih iz sosednjih vasi.

Iz svetle zore, ki se je spenjala po jasnem nebu, je pogledalo žarko sonce, razganjalo na vse strani vlažno meglo in razgrinjalo pred očmi temne gozde, pisano polje in zelene travnike po dolih in gričih, med katerimi se dviga sam zase stožasti hrib z belo cerkvico na vrhu, ki gleda na vse strani daleč po domači zemlji. Tja so hiteli praznični romarji posamič in v gručah, mnogi iz pobožnosti, drugi iz navade in marsikdo iz radovednosti in v želji, da bi se otresel topeče vsakdanjosti. Radostni so pozdravljali hišo božjo, ki je odzdravljala in vabila s prazničnim zvo-njenjem. Ko se je zavila pot ob kostanjevem gozdu za grič, se jim je skrila; a ne za dolgo časa; kmalu jim je zopet zableščala v jutranjem solncu nasproti.

Pod vrhom se dviga zelena strmina, po kateri pelje pot mimo redkih hiš po pobočju, mimo belih znamenj skoz taborsko obzidje pod župniščem na mehko trato, na kateri stoji cerkev. Tukaj je že bilo zbranih mnogo romarjev, ki so se ozirali po znancih in prijateljih in čakali drugih tovarišev. Ženice so hitro našle svojo družbo; dekleta so se držale skupaj in se živahno razgovarjale; možje so imeli svoje pogovore, in fantje so se družili po vaseh in se moško ozirali po dekletih in prezirljivo po vrstnikih iz drugih krajev.

Jerica in Mana sta stali skupaj z Rozalo, da se ohladita in pričakata še kaj znanih ljudi.

„Ali ga vidiš?“ je prijela Jerica Mano za roko, mignila z zardelim obrazom in si popravila ruto na glavi.

Prihajal je mogočno, suktno čez ramo, Gašper z dvema drugima fantoma in mahal z belimi rokavi. Poleg njega je švedral Miha. Fantje so se postavili dekletom nasproti. Gašper si je porinil klobuk na tilnik in si prižgal viržinko. Začeli so rešetati tiste, ki so mimo hodili. Miha, ki je znal jako spretno zanetiti prepir, se je tudi nalašč zadel ob kakega fanta in se potem jezil na Gašperja: „Kaj pa suješ? Ali ne vidiš, da bi bil kmalu podrl tega-le fantiča?“

Dekleta, katera se niso zanašala na lepo postavo in čeden obraz, so se daleč ogibala naših junakov. Fantje pa niso vsi molčali.

„Poglej no onega-le!“ je pokazal eden na Miha. „Ali ne stoji tako kakor tesarska kobila? Tega se nikar ne lotiva! Na obe strani je podprt, in ne podere ga ne jug, ne burja.“

Marsikateri korenjak je koračil tako trdo tik fantov, da so kar čakali, kdaj stopi komu na nogo. To so bile uvodnice poznejši zabavi.

„Glejte! Dekleta iz Mišjega dola,“ je dejal Gašper in zapel poluglasno:

„Oj, dekle, mišmaš,
Kako pa ravnaš?
Dva uboga fantiča
Za norca imaš.“

„V cerkev pojdi, v cerkev,“ ga je zavrnila najstarejša, „in pusti ljudi pri miru!“

Gašper je odgovoril:

„Ne bodi štimana!
Šaj nisi le sama,
Je velik ta svet
In polhen deklet.“

Tone je gledal nejevoljen od strani to zoprno počevanje in se čudil, kako se more smejati kakšno pametno dekle, kakršna je vendar njegova sestra in njegova nevesta. Kako se je mogla vendar Mana zagledati v te divje oči!

„Pojdimo v cerkev!“ je dejala Rozala in se obrnila in Jerica za njo.

„Gašper,“ je vprašala Mana, ki se ni mogla še ločiti, „ali boš dal kaj odpustka?“

„Seveda, en srček ali pa dva,“ je dejal fant.

„Ali ne greš še v cerkev? Zamudil boš.“

„Bom pa zato toliko prej zunaj. Ali se bomo potlej še kaj videli?“

„Jaz pojdem z očetom in s Tonetom,“ je dejala Mana.

„Gašper, pojdi še ti s Tonetom!“ je zabavljaj Miha.

„Boste pili imenitno mleko pri Rožmanu. En liter ga izpiješ, pa ga čutiš. Jaz, ki sem bolj slabotne narave, sem bil ves omotičen, ko sem ga komaj pokusil, in dva dni me je bolela glava. Tako ga boste pa vlekli, da bo od brad in od mize teklo.“

Mana se je prisiljeno nasmehnila in zardela od sramu. Pogledala je Gašperja, neodločna, kakor da bi čakala, da zavrne on zabavljivca, potem se je obrnila in hitela v cerkev, žalostna, da se njen Gašper brati s takšnim človekom. Da bi bil le že Gašper enkrat njen mož; potem bo ves drugačen.

Po božji službi so se ljudje, katerim se je mudilo domov, razleteli po vseh potih in stezah ob potrkavanju ubranih zvonov; drugi so se razšli po trati, da se pozneje še oglase v cerkvi, da se razgledajo po pokrajini, pogovore z znanci in nakupijo odpustkov; nekateri so posedli po travi in odprli košare z jestvinami. Naši znanci so se bili ustavili na vrhu ob zidu, odkoder so gledali in ugibali, kakšne gore da se dvigajo pred njimi, kakšne cerkve da se belijo po hribih in dolinah. Za seboj in na desno so imeli dolenske griče, v ozadju Kum in Sveto goro, v daljavi na levo grebene Kamniških planin, v lahni megli oblastni Stol in kakor bel oblaček vrh Triglava.

Mana in Jerica sta se ozirali skrivaj, kaj da počenjajo domači fantje. Ti so stopali s prešerno počasnostjo v glasnem razgovoru ob šatorih, kjer so se prodajali in kupovali odpustki. Tam je čepelo na tleh siromašno dekletce s košarico pred seboj in ponujalo jabolka, po tri za en krajcar. Gašper se je zadel z nogo ob košaro in jo prevrnil, da so se potočila jabolka po bregu. Dekle je zakričalo in steklo z glasnim jokom za svojo robo; fantje pa so se grohotali, in ta in oni je becnil še kakšno jabolko, ki je ležalo preblizu, in vpil: „Dekle, tukaj imaš še eno,“ in par paglavcev je porabilo priložnost in pobiralo za svoj žep.

„Oh, grdobe!“ se je jezila ena ženska, ki je stala v bližini. „Da vas le sram ni!“

„Kaj pa se je zgodilo?“ je pristopila Rozala in za njo Mana in Jerica.

„Eh kaj!“ je dejala ženska. „Tisti fant tam,“ — pokazala je na Gašperja — „ki gleda kakor levi razbojnik, je prevrnil ubogemu dekletu košaro z jabolki, in sedaj se joče sirota in pobira po bregu. Dve uri daleč je prinesla jabolka in zdaj nima ne sadja, ne denarja. Če ni to greh! Tako objestnih pobalinov jaz še nisem videla, in eden drugega se tišče kakor hrvaški prasiči.“

Rozala se je zgražala natihem in Mana je pobesila oči. Jerica je omenila, da morda Gašper ni storil nalašč;

nesreča da se hitro pripeti in ni treba vselej človeške roke vmes.

„Kaj roke!“ se je hudovala ženska. „Z nogo je sunil, z nogo; saj sem ga videla.“

Klančar je molčal in si mislil, da je prav, da spozna Mana, kdo da za njo hodi, in podobne misli so obšle Toneta, ki se je nekoliko umeknil, ko je videl, da se bližajo fantje. Gašper je nosil v roki veliko srce iz pisarnega lecta.

„Dekleta, katera ga hoče?“ se je smejal in pogledal postrani zdaj Mano, zdaj Jerico, ki sta se spogledali v nekakšni zadregi. Ker ga ni ponudil ne tej, ne oni, sta obe iztegnili roke. Gašper pa je spretno umeknil svoje srce in odgriznil sam velik kos.

Fantje v smeh, dekleti pa užaljeni.

„Če si tako lačen,“ je dejala Mana, „ga pa sam imej!“

Tone je bil stopil k dekletu, ki je bilo nabralo svojih jabolk, kolikor jih je moglo še dobiti, in jih z ihtečim glasom zopet ponujalo romarjem, in je vprašal, za koliko krajcarjev da je prinesla s seboj sadja.

„Za petnajst,“ je dejala deklica.

„Tukaj jih imaš dvajset; pa se nikar ne jokaj!“ je dejal Tone. „Jabolka bom pa jaz vzel tri.“

„Saj so zdaj vsa Vaša.“

„O le obdrži!“ je dejal Tone.

„Ali jih smem zdaj še prodati, če bo kdo kupil?“

„I seveda; brez skrbi!“

„Bog Vam povrni tisočkrat!“ je dejalo dekle, se zasmejalo med ihtenjem in si obrisalo z roko solzne oči.

„Moji odpustki,“ je dejal Tone in ponudil Rozali in Jerici in sestri jabolka.

„Oh, prav, Tone,“ je dejala Mana, „da si dal kaj izkupati dekletu. Jaz jih pa kupim tudi za dva krajcarja.“

„Pa še zame jih kupi!“ je dejala Rozala.

„In za mene tudi!“ se je oglasila Jerica.

Naši fantje so se klamili po griču, in Gašper je dobil nekje en daljnogled. Važno ga je prinesel, slovesno izvlekel in nastavil. Za njim so gledali drugi. Tonetu so kar gorela tla pod nogami; tako rad bi bil šel iz te družbe; toda ženske se niso dale spraviti, in oče se je obotavljal.

„Daj, da še jaz pogledam!“ je dejal Miha, vzel Gašperju daljnogled in pomeril proti dolini.

„Kam gledaš, Miha?“ je vprašal stari Klančar, ki je hotel tudi pogledati.

„V Domžale,“ je dejal Miha, „naravnost pred pošto. Postiljon ravno izprega.“

„Beži kam! Da se to vidi?“ se je čudil mož.

„Poglejte!“ je dejal Miha in mu dal daljnogled.

Oče je gledal, gledal in dejal nazadnje, da ne vidi nič.

„To je čudno!“ je dejal Miha. „Morda pa nimate več vseh kočnikov v ustih?“

„Nobenega,“ je dejal mož.

„Potem seveda ne morete nič videti,“ je menil Miha. „Zakaj pa niste tega prej povedali?“

Toneta pa je premagala jeza.

„Kaj, ti švedra, ti si boš iz mojega očeta norca delal!“ je vzkipeel in stresel fanta za rame, da se je opotekal. Zakaj Tone je bil močan in spreten človek. Pošteno življenje mu je bilo okrepilo telo, in raznovrstno delo ga je bilo obvarovalo enostranske okornosti. Prestrašeni so začeli drugi miriti, in ker se Gašper ni hotel rvati z domačini, sta se izpustila nasprotnika, ravno ko sta prihitela dva žandarja.

„Narazen!“ je vpil eden. „Ali hodite za to na božjo pot? Naš znanec Miha seveda; ampak Vi, Klančar, bi morali biti pametnejši.“

Tone se je res sramoval; žal pa mu ni bilo nič. Jerica je oštevala Miha, ki je prihuljen poslušal in se na tihem jezil na Gašperja, zakaj da ni udaril.

Fantje so bili odšli v krčmo pod vrhom. Mana in Jerica bi bili šli radi za njimi, a nekoliko sta se sramovali svojih misli, še bolj pa čutili, da zadeneta na hud odpor. Njuna družba je še nekoliko pomolila v cerkvi, potem pa se obrnila počasi navzdol, češ, da bodo rajši doma pri Rožmanu izpili par litrov, kjer je vino gotovo boljše. Ko so šli mimo prve krčme, so že slišali Gašperjev glas.

„Ti-le se bodo nocoj še tako topli,“ je dejal Kržan, „da bodo cunje letele.“

Pogumni fantje, sta si mislili dekleti, vsi pa niso takšni. Posebno dobre volje ni bil v družbi nobeden; vsak se je bil nadejal, da bo prijetnejše na tej božji poti. Mana je čutila, da se Gašper njenim domačim ni približal, od nje pa celo oddaljil. Lahko bi mu bila zamerila; dobro, da proti drugim ni bil prijaznejši. Jerica je bila nejevoljna zaradi

Miha; zdelo se ji je pa tudi, da bi bil moral Tone razumeti malo šale; Miha ni bil tako hudo mislil; a strašno resni ljudje so ti Klančarji. Tone pa je z očetom vred miloval ubogo Mano, ki si nalaga z Gašperjem tak križ na rame, in obžaloval, da ni Jerica pametnejša. Tako je mislil Tone sam pri sebi, govoriti pa ni mogel in ker so misli brez besed za družčino malo zabavne, in ker so zlasti ženski družčini bolj všeč tisti, ki malo mislijo in mnogo govore kot narobe, se je pot vlekla.

Naproti je prišel Bric, ki je takoj presodil položaj. Tako prazničen dan, si je mislil, tako lepa pot, tako pošteni ljudje, volje pa vsi deževne. Poskušal jih je razvedriti; a kmalu je spoznal, da tistemu, ki noče plesati, nihče prav ne zagode.

Tone mu je pripovedoval zaupno, kako da se je vedel Gašper, kako zabavljaj na vse strani.

„Saj ga poznam,“ je dejal Bric; „saj sem bil njegov šarž pri vojaki. Kolikrat je bil kaznovan! Meni je hotel tudi zabavljati, a jaz sem ga hitro izučil. Zakaj verjemi mi, Tone, jaz bi se tudi rad takole ravsaj s fantini, če bi se za mojo cerkovno službo spodobilo. A se ne spodobi. Jaz pospravljaj po oltarjih, kaj ne? ravnam mašno obleko, prižigam sveče po cerkvi; na večer pa naj se pretepam po krčmah! To ne gre. Miče in vleče me pa zelo, parkrat sem komaj premagal izkušnjava. Zame je bil Gašper živa izkušnjava in bližnja priložnost, ker me je naprej in naprej dražil in dregal. Le čakaj! sem dejal, ko sem se bil zopet enkrat premagal. Pričakal sem ga na samem in sem ga dvakrat ob tla vrgel. Toliko ti rečem: Psi so lajali za njim, ko je šantal proti domu, ker so mislili, da kamne pobira. Odtedaj imam mir. Kako ga bo Mana ugnala, pa ne vem, in jaz bi nobenemu dekletu ne svetoval, da bi ga vzela.“

To je bilo tudi Tonetovo mnenje; a kaj, ko so bile razmere močnejše.

Prišli so do Klanca, in Klančar je predlagal, da bi šli na liter vina k Rožmanu. Ženskam se ni ljubilo; šle so rajše domov. Moški pa so zavili na dvorišče Rožmanove krčme, kjer je stala pod napuščem dolga miza.

Pri Rožmanu sta gospodarila mlada dva; stari Rožman je pa tudi še stregel gostom, hodil ob palici od mize do mize in stokal, ker ga je nadlegovala putika. Stal je pred vežo s krožnikom v roki in poskušal prestopiti prag; toda ni šlo.

„Mica, Reza!“ je klical, „pridi no katera in vzemi mi to-le iz rok! Saj vidite, da nikamor ne morem.“

„Rožman,“ je pozdravil Klančar, „otave ne bomo mogli sušiti; ti prerokuješ slabo vreme.“

„Prekleta putika!“ je javkal mož. „Vse nič ne pomaga; nobene toplice niso za nič. — Kaj pa boste? Liter vina? — Mica, prinesi liter vina in štiri kupice in meni tudi pol litra! Poglej, Klančar, jaz nič ne kadim, pa sem tak revež; ti pa kadiš in si tako čvrst. Ali je to kaka pravica? Ali ti nič ne kašljaš?“

„O kašljam,“ je dejal Klančar; „saj zato kadim, da laže kašljam.“

„Kako pa ti, Bric?“

„Jaz,“ je dejal Bric, „pa samo kadim; kašljajo pa drugi.“

„Le počakaj! Boš ti tudi začel,“ je dejal Rožman. „Kaj je novega? V Dolu, pravijo, je gorelo. Ena hiša in hlev. Otroci so zažgali. Te preklete žveplenke! Časi ni bilo toliko te nevarnosti. Zaradi ognja bi jaz prepovedal vse žveplenke.“

„Ljudje jih pa ravno zaradi ognja kupujejo,“ je dejal Bric.

„Bric, ti veš vedno katero za kratek čas.“

„Da Vam življenje malo prikrajšam,“ je dejal Bric.

„Morebiti se me boste spomnili v testamentu.“

„Ker sem tako star, misliš. Saj so mi res že lasje izplesneli.“

„Preveč na vlažnem ležite.“

„Oh, Bric, če bi tebe tako mučila putika, bi ne bril norcev. — Mica, prinesi mi še malo suhega mesa ali pa eno klobaso, kar je, in malo kruha! — Ali boste vi kaj jedli?“

Naši znanci so bili samo žejni, in ko so si bili pogasili žejo, so plačali in šli; ostal je samo Bric, kateremu se je zdelo, da je še žejen.

Komaj je bila ta družba odšla, so privriskali in pri-rjuli fantje z Gašperjem na vozičku kakor nametani; od vseh strani so mahale noge z voza. Konj je prskal in praskal izpehan in spenjen po klancu, da so se mu šibile noge; Gašper pa je vihtel bič in kričal: „Hi, kobila, da te ne bo noč lovila!“

Stari Rožman se je kar izgubil; mlada gospodinja pa je pritekla na prag pogledat, kaj da je.

„Ves voz je poln,“ je dejala.

„Fantje pa tudi,“ je pripomnil Bric.

Voz se je ustavil, in fantje so skakali in kobacali doli.

„Tvojemu konju, Gašper,“ je dejal Bric, ko so sedali fantje za mizo, „se bo nocoj o konjedercu sanjalo. Pa saj si ti tudi tak, kakor da bi prišel iz turške vojske.“

„Češnjičane naj bi ti videl, Bric, Češnjičane,“ je dejal Gašper. „Zakaj nisi šel z nami? Se preveč bojiš za svojo kožo, kaj?“

„Kaj pa! Moja koža je še zelo cela; tvoja je pa razbita, da še za strojbo ne bo.“

„Bric, ti me hočeš še vedno sukati, ker si bil pri vojakih moj šarž. Ampak tukaj nisi več.“

„Tvoja škoda. Kot vojak si bil vsaj komu podoben.“

„Brhek vojak je moral biti Gašper,“ je dejala krčmarica in postavila vino na mizo.

„Brhek,“ je dejal Bric. „Stopal je, kakor da bi zelje tlačil; po bluzi so mu pa bingljali čopki, češ, da je strelec. Zadel pa ni nikoli nič.“

„He, Bric,“ je dejal Gašper, „saj si mi ti priskrbel tiste čopke. Jaz sem bil temu sleparju samo namignil, da bi jih rad imel, ker sem se hotel malo postaviti. Bric je pa rekel: Za en liter vina boš dal, Gašper, in počakaj, da bomo še enkrat streljali; potlej streljaj, kamor češ! Ali ni bilo res tako?“

„O res. Ali tega pa ne poveš, kolikrat si bil kaznovan, ker si se pretepal po Ljubljani?“

„Ali se v Ljubljani tudi tepo?“ se je čudila krčmarica, ki je bila prinesla svetiljko na mizo.

„V Ljubljani? Pa še kako!“ je dejal Gašper. „Tam imajo rešilni voz, ki vozi ob nedeljah in praznikih zvečer od gostilne do gostilne in pobira ranjence. V bolnici pa čakajo doktorji z zavihanimi rokavi in obvezujejo rane in uravnavajo kosti. — Ampak, Bric, saj si ti tudi hodil k raportu.“

„Jaz se nič ne spominjam,“ je dejal Bric.

„Počakaj, da ti jaz priprežem! Ali še veš, kako je prišlo enkrat povelje, da naj vsak mož pove, koliko patron da je postreljal prejšnjega leta? Seveda ni nihče vedel, in vsi smo trdili, da nič ne vemo. To meni nič mar, je dejal nadporočnik; jutri mora vsak mož to natanko povedati. Ali smo mendrali! Ti, Bric, si pa rekel: Gašper, pojdi pogledat, katere številke so na Trst vun prišle! Te bomo zapisali. Tristo hudirjev, kakšnega vruga smo potlej imeli! Ti bi bil kmalu šaržo izgubil.“

Bric je plačal svoj račun, češ, da ga doma večerja čaka. „Ali si se zbal, da bom jaz še kaj povedal?“ se je rogal Gašper.

„Zastran mene, Gašper, le govori, dokler te hoče kdo poslušati. Jaz pa imam za en teden dosti.“

„Ho, kako ga je ugnala žena!“ je dejal Gašper, ko je bil Bric odšel.

„Saj bo tebe tudi kmalu,“ je dejal Miha. „Mana je huda, in Toneta si se ti že danes zbal.“

„Jaz zbal, Miha? Ne govori tako neumno! Kaj briga mene Mana! Jaz dobim, katero hočem, in če bo Tone kakšne sitnosti iztresal, mu še pri vas razderem.“

„Gašper, jaz te imam iz srca rad,“ je dejal Miha in ga objel; „ampak toliko ti rečem, da si čvekač in bahač. Ti da bi razdril! To pojdi drugam pravit!“

„Koliko staviš?“

„Dva litra vina,“ je dejal Miha.

„Velja,“ je dejal Gašper; „in jaz jih plačam deset, če ne ostanem mož beseda.“

Svetiljka na mizi je začela pojemati; razgovor je zastajal, ker so nekateri fantje že dremali, in krčmarica je opomnila, da je že pozno in koliko da znaša račun, in si zakrila z roko zehajoča usta.

Fantje so vlekli počasi mošnjičke iz žepov, razen Miha, ki je ob takih prilikah rad zadremal. Ko pa je rekel Gašper, da vzame račun nase, so zlezli mošnjički zopet v žepe, in Miha se je predramil.

III.

Kmalu po teh dogodkih je pritekla Jerica, ko Brica ni bilo doma, k svoji prijateljici Rozali, ki je v nizki, snažni sobici slamo pletla. Sedla je tesno k njej in jo objela. Rozala se je zavzela in jo vprašala, kaj da je tako rdeča in da se ji oči tako svetijo.

„Nič hudega,“ je dejala Jerica, umolknila in pogledala v tla. „Ugeni, kdo me je prišel snoči pod okno klicat!“

„Tone.“

„Oh, Tone! Ta spi vso noč kakor polh. Jaz stavim, da ne uganeš.“

„Čemu bi potem ugibala?“

„Ali mi obljubiš, da ne boš nikomur povedala, tudi Janezu ne?“

„Oh, rajša nikar ne pravi!“

„Jaz se zanesem na tebe, Rozala; torej molči! Gašper je bil!“

„Gašper?“ je ostrmela Rozala in čudno pogledala Jerico. „In ti si se oglasila?“

„Kaj sem hotela!“

„Dekle, ti noriš. Naj zve Tone to tvojo neumnost! Kaj vendar misliš! Gašper te bo raznesel po vsej fari. Tone je tako pošten človek, da ga ne smeš za nos voditi, in Mani, svoji prijateljici, vendar ne boš prevzela ženina!“

„Oh, ženina! Gašper mi je sam rekel, da so to same čenče. On govori z njo kakor z vsako drugo. Vesel človek je in fantuje rad, nepošten pa ni, in da me ne bo raznašal, na to bi jaz prisegla.“

„Ampak kakšen pomen naj ima ta tvoja norost? Ali veš ti, Jerica, da to ni prav, da je greh?“

Jerica je sklenila roke na kolenih in molčala poparjena. „Oh, saj ne pride morda nikoli več,“ je vzdihnila. „Tone je moder, to je res; pust je pa tudi.“

„Zakaj si mu pa dala besedo? Ampak tak, kakršen je, je stokrat boljši od Gašperja. Saj tudi tebe ni sama dobrotà in ljubeznivost. Pamet, Jerica, pamet! Boljšega ženina ne boš dobila.“

„No, no, Rozala, kaj pa ti je obljubil Tone, da se tako zanj vlečeš? Saj mu ne rečem nič; ampak le preveč se zdi sam sebi dober in pošten. Jaz naj bi hvalila Boga, če ga dobim! Premisli, Rozala! Tako govori Klančar, in tako si misli Tone. O, Tetrev nam je vse natanko povedal in Tetrev ne laže. Našemu očetu tudi ni bilo všeč, ko smo to slišali, in jaz sem le radovedna, kakšno doto bodo Mani dali, ko se jim zdi moja za Toneta premajhna. — Torej, Rozala, kakor sva se zmenili, molči!“

„Pametna bodi, Jerica, pametna!“ je svarila Rozala. „Gašper vodi ali Mano za nos ali tebe ali najbrž obedve.“

Neprijetno iznenadena je odšla Jerica. Pričakovala je bila, da se bosta smejala z Rozalo, ki je bila kot dekle — in tega je komaj pol leta — tako vesela. Zdaj pa toliko svarjenja! In kako smešno huda je na Gašperja! Če je Gašper res hudoben človek, zakaj ne svari Rozala Mane, ki je v veliko večji nevarnosti? „Za Mano bi bil Gašper dober, za mene ne. Joj, kakšna skrb! Toda ne skrb za mene. Gašperju hoče postati Klančar tast, Tone svak, Mana

žena, dasi on ne mara za njo; jaz pa se pregrešim, če izpregovorim ž njim prijazno besedo!"

Svarjenja dobre Rozale si ni kar nič k srcu gnala Jerica, prepričana, da se bo Gašper v zakonu popolnoma poboljšal in da je malokje žena brez krivde, če ne ravna mož lepo z njo. Ona pa je vendar razumna, brhka, pridna in ne brez dote; ona bi mu priljubila hišo, da bi ne bilo dobiti boljšega moža. Tako so se začele polagoma sukati njene misli okrog Gašperja, in Tone ji je ginil iz spomina. Začelo se ji je dozdevati, da mu ni naravnost nikoli dala besede, da sta samo nekako prijateljsko občevala in samo ljudje da so zagnali, da sta zaročena; sicer pa, če bi tudi že bila, do poroke se še vsak lahko premisli.

Tone je kmalu začutil izpremembo v Kržanovi hiši. Otroci so ga sprejemali še prijazno, starša pa sta se bila nekako ohladila, in Jerica ni posebno skrivala, da se dolgočasi v njegovi družbi. Karkoli ji je povedal, so bile zanjo pogrete jedi in prazni marnji. Kako prijazno pa se je smejala Mihovim neslanim besedam, in kako predrzen je postal zdaj Miha! Komaj je stopil Tone v hišo, je že prištorkljal od kakšne strani ta človek iskat kakšne reči, katere ni potreboval. Pozdravljal ni nič, pač pa se je vedno jezil na psa, na Judeža, ki ni znal svojih čuvstev tako prikrihati kakor njegov gospodar, ampak je grdo gledal in zamolklo renčal, kadar se mu je bližal Miha.

„To mrho,“ je dejal nekega večera Miha, „bom jaz enkrat ubil.“

„Saj ti ni nič hudega storil, Miha,“ je menil Tone.

„Ali je za kaj drugega ta spaka?“

„Judež ne more nič za to, da ni lepši,“ je dejal Tone in pogladil psička.

„No, lep ta pes res ni,“ je dejala Jerica.

Toneta je bolelo, da je potegnila Jerica z Mihom, in zdelo se mu je, da ne lete njene besede toliko na psa kolikor na njega. Razgovor je zastal, in Tone se je začel poslavljati. Kar nič ga ni zadrževala Jerica, in nekako od-tujena sta se ločila.

V prvi nejevolji je šepetal Tonetu ponos, da bi bilo čudno in malo moško, če bi on ne mogel živeti brez nje, ko ona njega tako lahko pogreši. Ali ni dosti drugih deklet, ki so prijaznejše in tudi poštenih in premožnih staršev? In kaj je storil on Jerici? Ali ni bil vedno prijazen? Ali ji ni donašal daril? Če ji niso bila všeč, je bil pa vsaj

namen dober. Zdelo se mu je tudi, da je še precej govoril ta večer, tako da bi se bila lahko zabavala. — „Zdaj me ne bo tako kmalu videla,“ si je dejal in se ustrašil svoje odločnosti. Na misel mu je namreč prišlo, da je bila morda samo ta večer tako čudna, kakor je včasih vsak človek slabe volje in ne ve, zakaj. Morebiti se je pa tudi samo njemu takšna zdela, ker je bil on nataknen. Ve se pa tudi, kako nalezljiva je nejevolja, kako pokazi en pust človek celo družbo; pred takšnim ni varna najnedolžnejša beseda. Robatega Miha je res nekako preveč zagovarjala, a najbrž iz samega usmiljenja do polomljenega siromaka, in on naj bi ji zameril, da ima tako nežno, tako rahločutno srce! O Gašperju pa vendar ni govorila in za njegova junaštva se ni navduševala. „Da bi bila le že moja žena!“ si je dejal. „Potem bo vse dobro. Videla bo, kako jo imam rad in kako delam za njo; pridnega hlapca, če tudi ni brhek, ima vsak gospodar rad.“

Žalosten in razdvojen je prišel Tone domov, kjer je sedela sestra pri šivanju. Pozdravil je in prisedel; govoriti se ni ljubilo ne njemu, ne njej.

„Meni se zdi, Mana,“ je dejal tiho brat čez nekaj časa in prekrižal roke, „da sem prej lepše živel, ko nisem še poznal teh skrbi. Zdaj sem res časi vesel, še večkrat pa žalosten, miren pa nikoli. Oddaleč se mi je vse to drugače videlo. Mislil sem si, da se pomenim najprej z Jerico, potem se pogovorimo s starši, in stvar bo pri kraju in sreča pod streho. Sedaj se pa vleče mesece in mesece. Seveda sem jaz — veš ti, Mana? — bolj dolgočasen človek. Tem rajši bi imel Jerico in tem hvaležnejši bi ji bil. Ampak jaz ji tega ne morem dopovedati, in prav hudo mi dé, ko hvali ona zdaj tega fanta, zdaj drugega, samo mene nikoli. Nocoj je bila še na našega Judeža huda, češ, ker ima krive noge; a kaj more revež za to! Miha pa je hud na psa, ker je hud na mene. Kadar pojdem zopet doli, boš ti Judeža doma zaprla, da ne bo žalil njenih oči. Po poroki bi ga dal tako proč, zaradi ljubega miru. Oh, to so križi, in sam Bog ve, kdaj bo konec!“

„Sam Bog ve,“ je vzdihnila sestra. „Saj meni ni nič lažje. Gašper se je tako prevzel, da me še ne pogleda več. Z vsako drugo govori, samo z menoj ne, ki mu nisem nič hudega storila. Gotovo je prišlo kakšno obrekovanje vmes.“

„Mana,“ je dejal brat in prijel sestro za roko, „meni se vse dozdeva, da ne bo s tvojo svatbo nič in z mojo nič.“

Kakor je božja volja. Saj človek ne ve, kaj je zanj boljše. Ti imaš očeta in mene, in jaz imam vajudva. Če se bomo radi imeli, bomo živeli mirno in pošteno.“

„Mirno in pošteno,“ je dejala tiho Mana, si obrisala oči in voščila bratu lahko noč.

Preteklo je nekaj dni, in Tone ni šel h Kržanovim. To se je njegovemu očetu čudno zdelo. Omenil je nekega večera, da bi že rad imel Jerico v hiši. „Hudega ni zdaj nič,“ je dejal; „samo dolgčas je časi. Hiša brez otrok je zaspana in dremlje; kakor steče zibelka, je pa vsa pokoncu. Jaz sem se sveta že zelo naveličal; zibal in pestoval bi pa še rad.“

Tonetu, ki je molče poslušal, se je mračil obraz. Saj je bil že skoraj določen dan poroke; zdaj pa se drži nevesta, kakor da bi se hotela skesati, kakor da ni še vezana. On seveda bi tudi še lahko snedel besedo, če bi bil goljuf in slepar. Da mora kot poštenjak ostati zvest svoji obljubi, to mu je bilo tako jasno, da je samo temno slutil, da ima za to še druge, važne razloge; precej jasna pa je bila slutnja, da jih ima Jerica za svoje ravnanje najbrž tudi. Zakaj pa je tako čudna? Saj komaj čaka, da on odide, in starša se skrivata, in Miha kar piše od jeze. Zakaj?

To moram izvedeti, si je dejal odločno nekega večera, si ogrnil suktnjo in šel.

„Nocoj pa nisem pripeljal Judeža,“ je dejal, ko je bil pozdravil Jerico.

„Oh, zastran mene ga lahko s seboj vlačiš,“ je dejala Jerica, ga pogledala, kakor da bi ga hotela vprašati, čemu da je prišel, in hitela umivati okna.

Beseda je bila neprijetna; Tone je požrl sline in premišljeval, kaj bi še povedal.

„Zakaj pa nič ne govoriš, Jerica?“ je dejal čez nekaj časa.

„Ravno to sem hotela jaz tebe vprašati,“ je bil odgovor.

„Z drugimi si tako zgovorna,“ je dejal Tone zopet.

„Ker so drugi zgovorni,“ je dejala ona, ne da bi se ozrla.

Tone je čakal in gledal, ali pride že odkod Kržan ali njegova žena ali kak otrok, ki bi ga potegnil iz zadrege. Odnikoder ni bilo nikogar, kakor da bi ga bili nalašč pustili v stiski. Vprašal je še, kam da je šel oče, kaj dela mati, kje so otroci; potem pa ni vedel več.

„Doma imate gotovo veliko dela,“ je dejala Jerica in se obrnila stran, ker se ji je zehalo.

Tone je menil, da se že predolgo mudi.

„Roke ti ne morem dati, ker imam vso mokro,“ je dejala Jerica in se obrnila. Ko je bil odšel, je pogledala za njim, si zakrila oči z rokami in se bridko razjokala. Kako ljubo bi ji bilo, če bi njej dal Tone slovo, ne ona njemu, če bi se razjezil Tone in v jezi raztrgal težke vezi! Toda tako pošten in dober, in ona ga vendar ni mogla rada imeti!

„Tone je bil tukaj,“ je dejala tiho, ko sta prišla oče in mačeha.

„Kako je? Ali si se premislila?“ je vprašal oče.

„Jaz ga ne morem vzeti,“ je dejala Jerica, se naslonila na mizo in zaihtela. „Saj ga spoštujem, ker je tako blagega srca; toda vzeti ga ne morem.“

„Ker si neumna,“ se je jezil oče, „ker ne poslušáš svojih staršev. Kako se boš kesala, ko bo prepozno!“

„Če ga ne more, ga ne more,“ je dejala mačeha, ki bi bila rada Jerico še doma obdržala, ker je bila pridna in da bi ne bilo treba dote šteti. „Ali si že pozabil, kar ti je bil Tetrev povedal? Koliko dote pa bi morali še šteti? Saj tem Klančarjem ni nikoli dosti.“

„Oh, odpustite, oče,“ je tarnala hčerka. „Jaz ne morem drugač.“

„Sramota za vso hišo!“ se je hudoval oče. „Toliko časa smo slepili ubogega fanta, dokler nismo snedli besede. Sram vaju bodi obe, tebe, ki si goljufala poštenega človeka, in tebe, ki ji daješ potuho!“

„Oh, saj jaz nisem goljufala Toneta,“ se je zagovarjala hči, „jaz sem goljufala sama sebe, ker sem mislila, da ga imam res rada. Jaz vem, da ga nisem vredna, in če bo kdo trpel, bom trpela jaz in ne bom nikomur nič očitala. Samo pomagajte mi! Jaz ne morem več stopiti Tonetu pred oči, ker se mi milo stori, ko vidim, kako je on dober in mu jaz vendar ne morem pomagati. Saj mi je bilo hudo, da sem bila neprijazna ž njim, in vesela bi bila, če bi bil on hud name. Jaz ne morem več. Recite mu Vi, kako da je in naj mi odpusti! Naj si poišče drugo nevesto, ki bo boljša od mene. Oh, da se je moralo tako zgoditi!“

„Kriva si ti,“ je dejal oče, „midva pa tudi, ki sva te poslušala, ko si toliko časa zavlačevala.“

„Kar je, to je,“ je dejala mačeha. „Prisiliti se ne da nič. Tonetu bom jaz lepo razložila, kako da stvari stoje, in ga bom tudi potolažila.“

Oče Klančar je že dolgo slutil, zakaj da sta sin in hči tako pobita. Da ni bilo Gašperja na izpregled, mu je bilo čisto prav; a za Toneta mu je bilo hudo. Nameraval je sam stopiti h Kržanu in odstraniti ovire; toda bal se je, da se bo Tonetu zameril in pri Kržanu več škodil ko koristil.

„To se bo vse zopet poravnalo,“ je tolažil sina, ko sta združevala pri uljnaku tri panje v enega, ker je imel vsak zase premalo čebel. „Mladi ljudje so kakor pomladansko vreme, ki se trikrat na dan izpremeni. Mana je žalostna, ker ni Gašperja odnikoder; jaz pa prosim Boga, da bi ga ne bilo, in če nas reši te nesreče, pojdeva oba v zahvalo na božjo pot. — Medu pa ima ta-le panj na koncu dosti, lepega medu v satju, brez zalege. Dehti kakor sam ajdov cvet in rožmarin. Tega poneseš ti h Kržanu celo škatlo. Tako se boš najbolj prisladkal.“

Tone je prikimal, ker ni vedel, kaj bi rekel. Bal se je tega pota in vendar si je še budil upanje, da se vse zopet na dobro obrne. Kupil je zavitek tobaka za Miha, da bi se temu tudi prikupil, in nastopil je drugega večera s svojim medom težko pot k nekdam tako ljubi Kržanovi hiši.

Judež je bil vstal, mignil z repom, vzdignil prednjo nogo in pogledal gospodarja, če sme ž njim. Tone je odkimal, češ, da ga Jerica ne vidi rada, in klical sestro, da naj zapre psa. Judež je legel počasi, položil špičasti gobec med prednje noge in začuden gledal. Spoznal je kmalu, da je bridka resnica, in odšel žalosten za Mano.

Tone je premišljeval med potom, kako da bi govoril, da bi bilo na vse strani prav. V veži Kržanove hiše ga je srečal Miha.

„Miha,“ je dejal Tone prijazno, „tobaka sem ti prinesel. Glej!“

Miha je zaničljivo pogledal zavitek, mahnil z roko in dejal: „Ne bom. Le obdrži!“

Tonetu je gnala nevolja kri v lice; toda premagal se je in molčal. Iz sobe je stopila Kržanka in si brisala roke ob predpasnik.

„Dober večer, mati!“ je dejal Tone in postavil panjič na mizo. „Medu sem vam prinesel.“

„Ali medu?“ je dejala žena. „Saj ni bilo treba. Kako si se oškodoval!“

„Kje pa je Jerica?“

„Ali Jerica? Mislím, da je še na njivi, in očeta tudi ni doma. Oh, Tone, nekaj ti moram povedati; ampak ti ne

smeš biti hud. Kako rada bi bila videla jaz in oče, da bi ti vzel Jerico, to veš. Oba sva se že veselila njene sreče. Toda jaz ne vem, kaj je padlo dekletu v glavo, ki trdi venomer, da te ne more vzeti. Jaz in oče, oba sva si že veliko prizadela, da bi ji pregnala te muhe; toda vse zaman, vse zaman. Siliti pa dekleta ne moreva. To sem ti morala povedati, Tone, in lepo te prosim, nikar nam ne zameri!“

Tone je gledal bled in prepadel v tla in miril žalost, ki mu je stiskala srce. Medtem je prišel oče in obstal med vrati. Pogledal je ženo, pogledal Toneta, strmел predse in premišljeval, ali naj bi stopil naprej ali se obrnil.

„Jaz sem Tonetu že vse povedala,“ je dejala žena.

„Tako mi je pa hudo,“ je dejal mož, sedel k Tonetu in ga objel čez ramo, „kakor da bi mi bila hiša pogorela. Jaz sem poskusil, kar sem vedel in znal; a naj pregovori kdo žensko trmo!“

„Kar je, to je,“ je dejal Tone in vstal. „Lahko noč, in pozdravite Jerico!“

„Kaj pa med?“ je vprašala žena.

„Nazaj ne bom nosil,“ je dejal Tone in se obrnil, da odide.

„Bog ti povrni, Tone!“ je klicala za njim žena.

Klančarjevemu Judežu, ki je bil doma zaprt, pa se je zdelo, da se Tone predolgo ne vrne. Bal se je, da se mu ne bi kaj pripetilo, in ko je odprla Mana vrata, je porabil priliko, da se je izmuznil in šel iskat gospodarja. Ker ni bil posebno družljiv, ga ni ustavil med potom noben tovariš, proti paglavcem pa mu je bila v mraku črnorjava barva v zaščito. Žagarjev Gašper pa je bil teme vaje, ker je mnogo hodil ponoči okoli, in ta je bil spazil Judeža. Psiček, ki si sicer ni bil v svesti nobene krivice, ki je pa vendar dobro poznal ta svet, se je hotel tiho splaziti mimo; toda zaman. Gašper je nosil, kadar je šel na vas ali nad fante, v rokavu skrit kratek cepec, ki ga je imenoval svojo smrt. S to smrtjo je udaril ubogega Judeža po hrbtu, da je pes zacvilil in začel grozno tuliti. Gašper je izginil v temi, Judež pa je tudi izkušal zbežati; a zadnje noge so mu odpovedale, plazil se je nekaj časa po prednjih naprej in cvilil in tulil. Ljudje so drli vkup gledat, kaj da je, in prihitel je tudi Tone, ki je bil ravno zapustil Kržanovo hišo. Zagledal je svojega psa, ki se je zvijal v bolečinah.

„Oh, moj Judež,“ se je sklonil čezenj in ga pogladil, „zakaj si šel od doma, zakaj me nisi poslušal!“

Pes ga je milo gledal, mu lizal roko in ječal; potem pa je strepetal in poginil.

„Hrbtenico ima zlomljeno,“ je razlagal Miha, ki je bil med prvimi na mestu. „Najbrž ga je kdo s kakšnim pole-
nom ali s cepcem udaril.“

„O najbrž,“ se je razsrdil Tone, „in to si bil najbrž ti, Miha. Ti si hudoben človek, in jaz te bom tožil.“

„Kadar hočeš,“ je dejal Miha in mu stopil mirno nasproti; „ampak dokazati boš moral.“

Ljudje so začeli pogovarjati, in Tetrev, ki je bil seveda tudi zraven, je dejal, da Miha tega ni storil, da on lahko izpriča.

„Oh, Tetrev, ali nisi ti priča, za kar kdo hoče?“ je zavrnil Tone sitnega moža. „Baraba je, kdor je psa ubil.“

„To je že druga beseda,“ je dejal Miha. „To potrdim jaz tudi. Sicer pa, ali ni škoda vsake besede za tako mrho?“

Tone je pogledal še enkrat nesrečnega psa in šel svojo pot, proč od ljudi, ki so se mu zdeli brez srca. Toda kam? Ali domov, da bi ga izpraševali, zakaj da je tako potrt? Ali k Bricu, da bi mu potožil svojo žalost in poslušal tolažbo, ko mu je presedala vsaka tuja, vsaka lastna beseda? Oh, ljudje tolažijo in svetujejo, da jim pomagati ni treba! Noč je ležala na zemlji, noč na zamorjenem srcu. Tone je stopal po samotni cesti, ne da bi vedel, kam da gre. Iz Temenice se je vzdigala lahna megla in zastirala medle zvezde na nebu. Vse tiho, vse temno. Cesta se je raztezala pred njim kakor zamazano bela proga na mrtvaškem prtu. Žalost, jeza, kesanje, obup, najtežja čuvstva so stiskala ubogo srce, ki se je bilo tolikanj navezalo na eno edino nado, da si ni moglo misliti nobene druge sreče več na svetu. Zdelo se je Tonetu, da bi najrajši umrl; morebiti bi porosila vendar kakšna solza usmiljenja neusmiljeno lice. Oh, kako zadovoljen in miren je živel pred nedavnim časom! Na Bricovi svatbi, pred pustom je bilo, in on je bil Bricu drug, Jerica družica nevesti. In ko je bilo veselega Brica razgrelo vino, je začel govoriti tako, da je spravil v zadrego njega in družico, in nevesta je pomagala. Jerica se je nasmihala, gledala v tla in zardevala, in ko je on pol v šali, pol v zadregi omenil, da je takoj pripravljen, ga je pogledala s takimi očmi in se mu nasmehnila tako sladko, da mu je zaplala kri po vseh žilah, da so mu ostale oči in nasmeh v večnem spominu. In to je bil zanj začetek največje sreče, osnutek največje nesreče. Oh, nesrečne besede

Bricove, ki so njega prebudile iz mirnega spanja v burno istinitost! Kaj je bilo treba te bridkosti! In zdaj je vse prešlo, vse izgubljeno, pusta in prazna se odpira pred njim bodočnost kakor zapuščena cesta v temni noči. Kaj se hoče! Nositi je treba, kar nam življenje naloži.

Truden od hoje, od žalosti in jeze se je vrnil Tone pozno ponoči domov. Drugega jutra ga je oče takoj vprašal, kako da je. Tone ga je gledal nekaj časa, se obrnil proč in dejal tiho: „Konec.“ Oče se je prijel za glavo in šel, ker je vedel, da njegov jezik ne premore besede, ki bi mogla potolažiti ubogega sina. In kako potreben je bil sam tolažbe! Saj je delil vso srečo, vse nade s sinom in zdaj vso nesrečo. Da bi sinu prigovarjal, naj si izbere drugo nevesto, mu še na misel ni prišlo, ko je vendar slišal tolikrat iz Tonetovih ust, da če mu sedaj izpodleti, ne poskusi nikdar več. Čas in delo sta morala celiti rano.

Čez dva dni po teh dogodkih pa je prišel Bric k Tonetu. Stisnil mu je roko in ga tiho gledal nekaj časa.

„Upadel si, Tone,“ je dejal, „in postaral si se. Že vem, kaj ti je; ali pa veš ti, kaj da govore ljudje? Gašper se ženi pri Jerici.“

Tone je prebledel in se prijel za stružnico.

„Jaz nisem hotel verjeti,“ je nadaljeval Bric; „a izvedel sem, da je res. Da je Jerica tako neumna, nisem nikoli mislil. Boga zahvali, da nista vidva že poročena! Zakaj neumne žene te Bog varuj! Da se je na tega človeka obesila, tega postopača in pretepača, ki krade Bogu čas, materi denar in ženskam pamet, je nezaslišano. Zaradi takih žensk se moški tako neradi ženijo in se jih toliko skesa pred poroko; marsikateri bi se še pred oltarjem skesal, če bi ga ne bilo sram in če bi se ne bal svatov. Tone, nič naj ti ne bo žal, da se je tako zgodilo. Meni pa je hudo, ker se mi zdi, da sem nekoliko jaz napeljal to reč. A kako sem mogel misliti jaz, da je Jerica tako noroglava!“

„Molči, Bric,“ ga je ustavil Tone, „in nikanar si ne prizadevaj! Jerica je dobra in poštena; ampak jaz sem za njo prestar. Na to nisva mislila ne ti, ne jaz, in da je ona to zdaj izprevidela, ji jaz ne morem zameriti. Boljše sedaj ko po poroki. Torej prisrčna hvala, Bric, in zdrav! Pozneje se bova še kaj videla.“

Mana pa se je vse glasneje jezila, ko je slišala neprijetno novico; a jezila se ni tolikanj na Gašperja kolikor na Jerico.

„Taka veščica,“ je dejala, „enega je imela in drugega lovila.“

„Ej, Mana,“ je pogovarjal Tone, „ti sodiš prehudo. Jerica ni lovila ne mene, ne Gašperja. Njo je Gašper preslepil.“

„Ti jo še zagovarjaš, Tone? Njo da bi bil kdo preslepil? Ti ne poznaš ženskih nič. Proti svoji volji se še nobena ni dala preslepiti. Oh, ta hinavka! Kako se je lizala meni in koliko mi je vedela vedno povedati o Gašperju! Mene je dražila, na sebe je mislila.“

„Jaz se le bojim,“ je dejal Tone, „da Gašper ne bo lepo ravnal z njo. Meni se prav smili Jerica.“

„Meni pa nič. Sama si bo vsega kriva,“ je dejala sestra, in posilile so jo solze jeze in žalosti.

IV.

Pri Kržanu pa se je zbirala nova nevihta, ko je stopil Gašper na plan. Najprej se ga je naveličal Miha. Da je bil ta njegov prijatelj odpravil Toneta, to mu je bilo prav in rad je plačal izgubljeno stavo; a da Gašper ni zdaj miroval, mu je bilo odveč. Le prevečkrat mu je srečal Jerico, in ne samo srečaval, tudi ustavljal jo je, nagovarjal, prijemal za roko in se šalil ž njo. Miha je gubančil čelo, in kadar je mogel, je izkazil družčino. Zdaj je iskal Gašperja, zdaj Jerico, da je povedal dekletu, da jo oče ali mati kliče, ali vprašal fanta, če nima doma nič dela. Polagoma je začel zabavljati.

„Vidva sta vendar najboljša prijatelja,“ se je čudila Jerica.

„Seveda sva,“ je dejal Miha; „ampak tebe naj pusti pri miru. Če bi imel ta človek tudi poštene namene, bi ti jaz rekel, da se ga varuj; zakaj tebe je preveč škoda. To je bil pa Tone vendar drug mož.“

„Tebi pa tudi ni bil všeč.“

„To je zopet druga reč. Glej, Jerica, jaz imam tebe rad.“

„Bom pa tebe vzela,“ se je zasmejala Jerica in ga udarila po plečih.

„Nikar si norca ne delaj!“ je dejal Miha. „Meni se tako zdi, da se tebi nikoli nikjer ne bo tako dobro godilo kakor doma. Zakaj bi si torej prebiralala!“

„Ali misliš ti, da bo pri nas vedno tako, kakor je zdaj? Kadar dorastejo otroci, se izpremeni vsa hiša. Saj si boš ti tudi prebral, če dobiš boljšo službo.“

„Dokler boš ti pri hiši, Jerica, ne. Ostani ti doma za teto in jaz za hlapca. Pridno teto, ki pusti doto pri hiši, imajo povsod radi. Nikar ne poslušaj sirovega pretepača Gašperja!“

„Kako si ti smešen, Miha,“ se je muzala Jerica. „Ali se je še katerikrat tepel Gašper brez tebe? Ali si ti kaj boljši?“

„To je vse kaj drugega. Jaz se ne bom ženil; zatoorej si lahko privoščim malo fantovske zabave.“

V sveto fantovsko dolžnost si je štel Miha, čuvati nad častjo domače hiše. Tone, ki je podnevi delal, ponoči spal, ni oglaril v temi okrog. Gašper, ki je prav oživel šele z mrakom, je bil drugačen. Miha ga je bil kmalu spazil in neko noč tudi pričakal. Gašper je klical Jerico, oglasil se je pa izza ogla Miha: „Spat!“

„Jaz sem, Miha, jaz, Gašper,“ je dejal Gašper poluglasno.

„In če si hudič, boš bežal,“ je dejal Miha, in robato poleno je priletelo tako trdo mimo Gašperjeve glave, da se je fant zgenil in ostrmel. Ko pa so drugič zaropotala drva v skladanici, se je pridušil in šel. „Zdaj pa nalašč, prav nalašč,“ se je jezil in klel proti domu. Takoj drugega jutra je postavil prijatelja Miha na odgovor; zakaj ni si mogel misliti, kaj da bi jima bilo prišlo navzkriž.

„Enkrat za vselej, Gašper,“ je dejal Miha in zaškripal z zobmi, „našo Jerico pusti pri miru, ko imaš drugih deklet dosti! Če bi bila tudi ona tako neumna, da bi verjela tvojim sleparskim besedam, jaz ti posvetim tako, da te bo minulo veselje do sleparjenja.“

Gašper ga je debelo gledal; potem pa se mu je začel smejati, in ko je videl, da je prijatelja dovolj razjezil, mu je zaupno povedal, da se mu zdi, da ima res poštene namene, da bo morda res vzel Jerico.

„Varuj se me, Gašper!“ je dejal Miha in se obrnil.

Prijateljstvo se je bilo ohladilo. Miha se je delal, kakor da ne verjame Gašperjevim besedam, češ, da ga predobro pozna; Gašperju pa je ravno ta spor, ki mu je skalil precej fantovskega veselja, utrjal sklep, da res zasnuje Jerico. Na videz, pred ljudmi sta si ostala najboljša prijatelja, v srcih sta si bila huda nasprotnika, iz razlogov, o katerih nista hotela govoriti.

Druga se je začela na Gašperja jeziti mačeha, ki jo je bil Miha opozoril na nevarnost. Ona se je bila nadejala, da se pastorka sploh noče možit, da bo s svojo doto kar

doma ostala in delala. Zdaj pa je bilo videti, da hoče samo ženina izmenjati. Ali ne pride tako uboga žena iz dežja pod kap? To se pravi njo za norca imeti. Kakor prèj oče, tako se je hudovala zdaj ona, samo da ni tiščala, da naj bi se s Tonetom zopet pobotali.

„Če bi bila Jerica moja hči, jaz bi ji že pokazala,“ je dejala in hujskala očeta. Zakaj sama si res ni upala pretrdo prijeti odrastle pastorko, ker se je bala ljudi in govorjenja in da se ne bi preveč razkrili plemeniti nagibi njenega odpora. Očetu pa se je bolj smilila uboga hči, ki bi prišla brezsrčnemu človeku v roke.

„Kako se ti bo utepalo,“ jo je svaril, „če te dobi Gašper v pest! Kako mi boš očitala, da ti nisem dovolj branil, in kako se mi boš smilila, ko ti ne bom mogel pomagati! Tako se godi otrokom, ki ne poslušajo staršev, tako tudi staršem, ki poslušajo otroke!“

„Oh, oče,“ je ihtela hči, „ali me čaka sreča ali nesreča, to ve samo Bog; ampak to vem tudi jaz, da Vam nikdar ničesar ne bom oponesla, naj se mi godi kakorkoli. Sama si posteljem, sama bom ležala; samo ne hudujte se nad menoj, da mi ne odtegnete blagoslova!“

Vse prigovarjanje je bilo zaman; trmasta hči se ni vdala. V hišo je začela prihajati Gašperjeva mati, ki je komaj čakala, da bi dobil sin pošteno ženo, ki bi njega izpreobrnila in njej odvzela gospodinjske skrbi. Prišel je že Gašper sam, in dolge razgovore so imeli vsi skupaj, in naposled sta obiskala Kržan in Kržanka, nerada oba, vsak iz svojih razlogov, s hčerjo Gašperjevo mater, ki je na moč hvalila svojega sina, da je že zdaj ves drugačen, da ne ponočuje več in da se ne brati več z Mihom.

Miha se je čutil zelo nesrečnega. Oh, da bi se bil Gašper res le šalil! Toda kaj, ko je vse bridka resnica! Prišel bo dan, ki bo odpeljal Jerico iz domače hiše, in on ne bo več gledal njenih svetlih oči in njenih svežih lic, ne bo več slišal ljubkega smeha in prijazne besede; nič več se ne bo šalila ž njim, nič več grabila sena in otave za njegovo koso. Nič več ne bodo hodili skupaj v cerkev in iz cerkve, ona vesela kakor škrjanec in on moški in ponosen na svojo družbo. Kako pa so se zasvetile vselej fantom oči, kadar so zagledali Jerico! A nihče si ni upal izreči objestne besede, ker je bil Miha zraven. Vse minulo, vse prešlo! Oh, kako težko je bilo Mihu pri srcu! Spomnil se je, da ima še nekaj dote terjati, s katero bi si kupil

pót v Ameriko; toda pogledal je svoje noge in zmajal z glavo. V hribe kam daleč bi šel, da bi ne slišal več domačih ljudi, da bi ne gledal več domačih krajev. In nobene žive duše ni bilo, kateri bi mogel Miha razodeti svojo žalost. Saj bi se mu vsak človek smejal. Oh, da bi njega takrat že pokrivala črna zemlja, ko bodo privriskali svatje. Toda — ali ni bila Tonetova poroka že tudi blizu? In vendar se je razdrla, in Tone je bil boljši mož. Morda se ta zveza tudi razdere. Oh, če bi jo mogel on raztrgati! Polovico svojega revnega življenja bi dal za to srečo.

Iz strahu pred smešnostjo je hlinil Miha ravnodušnost in tiho varoval iskrico upanja, ki mu je tlela v dnu srca. Na vas se mu ni ljubilo več hoditi; rajši je šel zvečer na polje ali po kakem samotnem potu, kjer ga nihče ni motil v njegovih mislih.

Gašper, ki je jemal slovo od samskega stanu in fantovskega življenja, se je pa tudi odtegoval družbi. Tako je šel nekega večera sam po tako imenovanih Stegnah, tesni, s svetlokožnimi brezami obrobljeni poti, ki je odrezavala velik ovinek okrajne ceste, in preudarjal bodoče življenje, katero mu je slikala nevesta tako vabljivo, kako da se bosta doma držala in pridno delala; v krčmo ne bosta hodila nič, v druge družčine prav redkokrat.

Premotilo ga je okorno krevsanje, ki mu je prihajalo iz teme naproti. Kako prijetno mu je naznanjalo v prejšnjih časih pomoč v sili! Sedaj ga je dražilo in izzivalo. Premišljeval je en trenutek, ali naj bi se obrnil ali šel naprej. Obstal je na potu. V rokavu je čutil svojo smrt, ki jo je vzel za vsak slučaj s seboj. Miha se je ustavil, ko je razločil človeško postavo pred seboj, in vprašal, kdo da je.

„Jaz,“ je dejal Gašper in spuščal iz rokava cepec.

„Spat!“ je dejal Miha in se zadel ob njega. „Ali si že pozabil, kako si brusil pete izpod okna?“

„Varuj se, Miha!“ je dejal zamolklo Gašper in vzdignil svojo smrt.

Par strupenih besed je še siknilo obema izmed zob; zakaj kričanje se je zdelo obema sramotno, nemoško, kakor da bi hotela klicati na pomoč. Miha je pljunil v roke in se zagnal v nasprotnika. Gašper je zamahnil, in gluho je hrestnila njegova smrt ob trdi glavi, da je izpreletela groza tudi Gašperja. Miha se je lovil eno trenotje z rokami po zraku, potem pa telebnil na tla, brez glasu, brez vzdih, kakor da bi se celo v smrti sramoval tuje pomoči. Gašper

se je stresel, in lasje so se mu zježili. Strmel je nekaj časa v noč, vlekel na uho in se plah ozrl, ker se mu je zdelo, da je nekdo poleg njega globoko zasopel in vzdihnil. V zvoniku je udarila ura; Gašper se je zgenil in se tiho izgubil v temo.

Žagarjeva hiša je stala med cesto in Temenico. Ko je pribežal Gašper na dvorišče, se je splazil skoz priprto okno poleg hišnih vrat in zlezal v vežo. Na eni strani, v hramu, mu je spala mati, na drugi je stala v sobi njegova postelja. Po prstih je prekoračil Gašper temno vežo, oprezno odprl vrata, se hitro slekel in legel in si potegnil odejo čez glavo. Svojo smrt je bil postavil v kot. Slabo prislonjena je izpoddrsnila in padla s težko butico na tla. Gašper je planil pokoncu in prižgal luč. „Moja smrt me straši,“ je siknil med zobmi, ko je zagledal cepec na tleh. Legel je zopet, a zaspati ni mogel. Zdelo se mu je, da hodi nekdo po dvorišču. In kako krevsa, kako vleče noge za seboj! Tako hodi samo Miha, tako ga je hodil klicat, da sta šla na vas. A kako je to mogoče? Miha je vendar on pobil, ravnokar ga je pobil. Ali ga morda ni ubil? Čudno so se zmešale in zamotale Gašperju misli. Zazdelo se mu je, da se mu je ves dogodek sanjal, in razveselil se je tega dozdevka. A veselje je razpuhtelo pred drugo mislijo, da ga ni do mrtvega pobil, da je Miha vstal in prihaja zdaj nadenj. Gašper je stopil iz postelje, odprl okno in poslušal. Nobenega šuma ni bilo več slišati. Pobral je svojo smrt in jo porinil pod posteljo. Zdelo se mu je, kakor da bi bila butica vlažna. „To je rosa,“ si je dejal in prižgal zopet luč in ogledoval palico in svoje roke in obleko in se prepričal, da ni nikjer nobenega madeža. Pomirjen je legel zopet in poskušal zaspati; toda počasni, enakomerni topot težkih nog ga je dramil naprej. Ali naj gre še ubijati Miha, da ga ne bi morda ovadil? Gašper je vstal in potegnil smrt izpod postelje; a zgrozil se je in legel zopet. „Ovajal me ne bo,“ si je prigovarjal, „Miha ne; saj bi ga jaz tudi ne.“ Misli so se mu obrnile na drugo stran, kako da bodo našli ubitega, na koga da bo letel sum. „Na mene ne,“ si je mislil, „ker sem bil njegov najboljši prijatelj.“ Mraz ga je stresel pri tej misli, in začel se je zagovarjati, češ, da bi bil Miha njega ubil, če bi se on ne bil branil; braniti se je vendar smel in moral; a ubiti ga ni hotel, ubiti ne; nesreča je zadela oba.

Tiste noči se je vozil Bric z mladim Rožmanom s semnja domov. Ko sta bila že blizu vasi, je zavil Rožman

na bližnjico skoz Stegne, češ, srečala ne bosta nikogar, in pot se prikrajša.

Konj je začel prhati.

„Ti, Rožman,“ je dejal Bric, „to ne pomeni nič dobrega. Konj čuti kakšno nevarnost ali pa nesrečo. Konj ne pohodi nalašč nobenega človeka, mimo mrliča se bo pa zmeraj plašil in prhal.“

„Morebiti se mu je odpel komat,“ je dejal Rožman, ko se je konj ustavil. „Bric, stopi doli in poglej!“

„Pa res leži tukaj en človek,“ je dejal Bric, sunil z nogo in zavpil, da naj gre domov leč; tukaj se bo prehladil. Nobenega odgovora. Bric se je sklonil, da bi stresel moža; a takoj je umeknil roko, ko se je bil doteknil mrzlega, trdega obraza.

„Mrtev je,“ je dejal in prižgal žveplenko in posvetil mrliču v obraz. „Polomljeni Miha je. So se že zopet topli, in zdaj je izteknil. Živ ni dal miru in še po smrti nama bo napravil sitnosti in pota. Jaz bom naredil tukaj nekaj znamenja, kje da sva ga dobila; zapeljala ga bova pa kar v mrtvašnico.“

Mrliča sta naložila in odpeljala, in še tisto noč se je raznesla po vasi novica, da so Miha ubili.

Gašperju se je zdelo, da je samo nekoliko zadremal, ko ga je zbudila mati in mu povedala, kaj se je bilo zgodilo. Gašper je prebledel in skočil iz postelje.

„Se je že zopet s kom stepel,“ je dejal na videz malomarno in se hitel oblačiti.

„Oh kako prav je, da si ti spal doma!“ je dejala mati. „Drugač bi morda tebe obdolžili.“

„Kako vendar!“ se je jezil Gašper. „Saj vedo vsi, da je bil Miha moj prijatelj.“

Ljudje so hodili mrliča gledat in so ugibali, ali se je kaj izpremenil in kdo da bi ga bil tako nesrečno udaril. Kržanovim je bilo hudo za pridnega delavca, in Jerica si je brisala solze, ko se je spominjala, kako rad jo je imel. Spletla mu je venec iz zelenja in jesenskih cvetic in mu stisnila s križcem šopek bledega rožmarina v mrzle roke. Nadlegovala pa jo je neprijetna misel, kdo da bi ga bil ubil. Da sta si bila s Tonetom dolgo časa hudo navzkriž, to je vedela, in koliko je bilo tega, kar sta se živo sporekla zaradi psa! Ampak Tone je bil vedno moder, ponoči vedno doma. Gašper? Mraz jo je preletel pri tej misli. Toda takšna prijatelja! Seveda je zabavljaj Miha; a o kakšnem

resnem sporu ni črhnil ne ta, ne oni nikdar nobene besede. In Gašper je tudi zdaj ves drugačen, in ravno ona ga je poboljšala, kar jo je navdajalo s posebnim ponosom zlasti zdaj, ko so izgubila ob mrtvaškem odru fantovska junaštva v njenih očeh ves sijaj.

Drugim ljudem se je zdelo sicer tudi neverjetno, da bi se bil Tone tako izpozabil; toda kdo ve? Okoliščine, prilika, jeza, to zapelje tudi pametnega človeka; saj Tone se je gotovo le branil, nesrečno branil, in če bi moral zaradi tega trpeti, bi bilo njega bolj škoda ko Miha. Takemu sumničenju je naglas ugovarjal Gašper, češ, da so bili najbrž fantje iz kake druge vasi; s kom pa se ni še pretepal Miha? Tolčejo seveda pri takem pretepu vsi; ne ve pa nihče, kdo da je udaril.

„Nesreča! Kaj se hoče? Najljubšega prijatelja sem izgubil in še pomagati mu nisem mogel,“ je dejal Gašper, ki niti gledat ni šel mrliča, češ, da mu je prehudo pri srcu.

Tako so ugibali ljudje. Priče ni bilo nobene; celo Tetreva ni bilo zraven, tako da je bil mož skoraj užaljen. Samo to bi bil pripravljen izpričati, da tega in onega ni bilo o dotičnem času na licu mesta.

Prišel je sodnijski ogled in ugotovil, da je bil ubit Miha s topim orodjem. Pričela so se poizvedovanja in preiskovanja. Zasliševali so se znani pretepači in ponočnjaki, v prvi vrsti najboljši Mihov prijatelj. Gladko so se izrezali vsi, in bolj in bolj je letel sum na Toneta. Pridržali so ga v preiskovalnem zaporu.

Ta nesreča je grozno potrla starega Klančarja, ki je bil prepričan, da je sin nedolžen, in vedel, kako težko je večkrat dokazati nedolžnost. Tolažila ga je zaman žalostna Tonetova sestra, tolažil Bric, češ, da pametnemu človeku sploh ne pride na misel, da bi sumničil Toneta, sodišče pa da prime tistega, na katerega pade količkaj videza; kakor se pokaže zmota, je preiskave konec. „Jaz prisežem za Toneta, da je nedolžen,“ je dejal. „Kdo je kriv, tega jaz še ne vem; sumim pa močno enega, ki ga vsi poznamo, ki ga ni nič prida, ki je slepil vašo Mano in slepi zdaj Kržanovo avšo in cesarske sodnike. To je moja misel, ki je ne smem izreči, če ne, bom namesto krivca sam kaznovan. Ljudje sodijo po tem, kar vidijo in slišijo, Bog pa tudi; ampak ljudje malo vidijo in malo slišijo, Bog pa vse.“

„Ta sramota, ta sramota!“ je tožil stari mož.

„Kakšna sramota?“ je dejal Bric. „Po nedolžnem trpeti je čast.“

„Take časti me Bog varuj!“

„O mene tudi! Ampak človek si ne more izbirati, in če že moram trpeti, je boljše, da trpim po nedolžnem.“

„Boljše je že, boljše, dobro pa ni.“

„Kolikor jaz Toneta poznam, ne trpi on toliko kot Vi.“

„Oh, kako rad bi bil namesto njega jaz zaprt!“

„Vidite? Zato ker ste nedolžni. Tetrev pa si take sitnosti ni k srcu gnal, tudi ko je bil po pravici obsojen. Dvajset kron bi bil moral plačati ali pa sedeti. Odsedel jih bom, je dejal; nikjer jih tako lahko ne zaslužim.“

„Kar pojdi, Bric, kar pojdi!“ ga je odpravljajal stari mož.

„Saj grem,“ se je obotavljal cerkovnik. „Meni je le hudo gledati, kako Vi s svojo žalostjo sami sebi jamo kopljete. Ali mislite, da pomagate Tonetu, če sebi škodujete?“

Vse prizadevanje Bricovo in hčere Mane, ki se je posebno zdaj bala za očeta, ko je bila sama pri hiši, je bilo zaman. Starec se je bil tako zagrizel v svojo žalost, da ni mogel mirno ne spati, ne jesti, ne delati, da mu je presedala vsaka tolažilna beseda.

Ljudje so sploh milovali Klančarja in Toneta, češ, če je tudi kriv, ni storil iz hudobnega namena, in Miha če bi zdaj ne bil izteknil, bi bil drugikrat. Gašper se je Jerici posebno prikupil, ko se je pridušil, da je Tone nedolžen; sploh pa da je neumno, da se tak šum žene zaradi take malenkosti. „Fantje se bodo vedno pobijali. Saj se še gospoda tepe. Predsnočnjim nam je bral Rožman iz novin, da so naši poslanci na Dunaju nasprotnike dobro pobijali. — To bodo pa sedeli, je dejal Tetrev. — Nič, je rekel Rožman; ti so zunaj postave. — To bi moralo veljati tudi za fante, da bi vse sami med seboj uredili. Kdor gre na vas, mora biti na vse pripravljen. Miha je bil gotovo večkrat v večji nevarnosti; zdaj se je zgodila nesreča. Lehko bi bil pa tudi on ubil ali mene ali pa koga drugega.“

„Gašper, kaj ne? ti ne pojdeš več v tako družbo, kjer bi te utegnili ubiti ali pa ti koga drugega. Gašper, obljubi mi to!“ je prosila Jerica. „Kako bi bilo meni hudo, če bi tebe tako dobili mrtvega v rosi! In če bi ti koga po nesreči ubil, kako bi bilo mene groza pred teboj! Jaz te imam tako rada, stori ti meni to na ljubo! V prejšnjih časih sem bila jaz tudi neumna in sem se smejala tem fantovskim navadam; zdaj sem pa izpregledala. Mlado

življenje za prazen nič, kako grozno, in kaj šele na onem svetu!"

Gašper se je nekoliko pomišljal, bolj na videz; zakaj tudi njemu je bil nesrečni dogodek omrazil fantovske navade.

„In tisto smrt mi prinesi, Gašper!“ je dejala Jerica; „jaz jo bom sežgala; tako se bojim, da ne bi spravila v nesrečo tebe in mene.“

Gašper je vse obljubil; tako mehkega in voljnega še ni bila videla Jerica, ki se je tolažila z mislijo, da prinese ta nesreča njej novo srečo. Gašper je začel kar siliti, da naj se že določi poročni dan in napravi svatba, in je res težko čakal poroke, ker se je nadejal, da mu nove razmere preženo nadležne spomine. Čez dan ga je pač motilo delo, in vendar so ga večkrat ponevedoma in nehote zanesle noge na Stegne gledat kraj, kjer je obležal Miha. Potem je bežal proč in se oziral, če ga ni kdo videl. Natihem je bil hud, če ga je kdo vprašal, kje da se je pravzaprav zgodila nesreča; naglas se ni upal jeziti. Ponoči, kadar ni mogel spati, pa so ga vedno še napadale razdražene misli, in preobčutljiva ušesa so še čula znano Mihovo hojo. Večkrat je še strmel v sovražno noč in se zgenil ob kakšnem šumu. Potem pa ga je zopet plašila tihota, da si je zaželel kakšnega znanega ropota. Veselil se je voza, ki je škripal po osamljeni cesti, in se jezil, zakaj da hodijo fantje tako zgodaj leč, zakaj ne pojo na vasi. Najlaže je zaspal, kadar je Bric dan zvonil. Če bi ga ne bilo sram, bi bil prosil mater, da naj spi v njegovi spalnici. Zadržal se je parkrat prav dolgo pri Kržanovih, kjer je bil v Jeričini družbi miren in vesel. Potem se je pa kar nekako bal domače hiše in temne spalnice. Krčmo je bil precej opustil, ker so preveč govorili o Mihi in Tonetu in se mu je zdelo, da hočejo njega dražiti. Jerici, ki mu je bila kakor angel varih, ki ga bo rešil hudih spominov, se je kazal tako hvaležno vdanega, da se je topilo dekletu srce od blažene sreče, da je ukrotila takega junaka. Gašper ji je bil res tudi prinesel svojo smrt, ko jo je bil natanko ogledal in skrbno obrisal, in Jerica jo je sežgala v znamenje, da je zdaj konec prejšnjega življenja. Saj drugim ljudem človek neumnosti tolikanj ne zameri; da so le svojci pametni!

Prišli so oklici, in ženin je začel z drugom, nevesta z družico vabiti v svate.

Mana je bila za to žalost že kar otopljena, ko je morala nositi toliko druge. Brat je bil še vedno v zaporu,

in oče je pešal in hiral od skrbi in bridkosti. Na njenih ramah je slonelo gospodarstvo in gospodinjstvo.

„Mana, jutri zjutraj pojdeva na Primskovo k Materi božji, da nam ona pomaga, če je božja volja,“ je dejal oče zadnjo nedeljo pred adventom.

Mana je molče prikimala in hvaležno pogledala očeta, ki je izbral ravno tisti dan, ko bo Gašperjeva poroka, ko bodo peli in vriskali po vasi njej v zasmeh in žalost.

„Ali ste Vi zadosti trdni za tako pot?“ je vprašala sočutno Mana.

„Jaz sem se obljubil,“ je dejal oče, in hči je stopila k Bricu povedat, kam da pojdeta in da naj pazi on na hišo.

Bric si je mislil, da ve, zakaj da sta si bila izbrala ta dan, a rekel ni nič; samo to je opomnil, da naj hodita počasi in počijeta parkrat, ker se bo oče utrudil.

„In nekaj kruha vzemi s seboj!“ je dejal. „In veš, kaj je prav dobro? Glej tukaj steklenico hruševca! Tega vzemi! Ti ne veš, kako to človeka pogreje. Jaz sem ga vzel pri vojaki za vsak marš polno čutaro s seboj in nisem nikoli opešal. Kakor otepje so padali drugi v vročini in prahu; meni ni bilo nikoli nič. En požir, kadar so mi začela kolena nagajati, in dober sem bil. Nekateri so pa norci; ali nič ne pije ali pa preveč; jaz pa zmeraj, kar je prav.“

„Pa še za nas molita!“ je dejala Rozala Bricova.

„Za Toneta,“ je dejal Bric, „se pa stvari dobro sučejo. Priče so vse dobro govorile zanj, in jaz mislim, da bo preiskava kmalu ustavljena.“

„Kaj pomaga to!“ je dejala Mana. „Sum bo vendar ostal na Tonetu.“

„Od moje strani, Mana,“ je dejal Bric, „leti sum vse drugam, in če bi bil Tone res v nevarnosti, jaz bi govoril.“

„Oh, nikar ne sumniči, Janez!“ je dejala Mana, ki je vedela, kam da merijo besede. „Saj vidiš, kako hudo je Tonetu, ki so ga osumili, in hudo nam zaradi njega.“

Studena megla je ležala na tihi dolini, ko sta se napotila oče in hči na božjo pot.

„Zadnjo noč spi Jerica v očetovi hiši,“ je prišlo Mani na misel, „in v par urah bosta Gašper in ona srečen par, in nov rod bo zrastel iz stare hiše. Mi pa smo obsojeni na staranje in smrt.“

Otrnila si je solzo, ki jo je bila iztisnila poleg lastne bridkosti tuja sreča.

„Moliva, dokler gre pot po ravnem!“ je dejal oče, snel klobuk s sive glave in začel naglas moliti.

Ko se je spela pot navkreber, je opominjala hči, naj ne moli naglas, naj se pokrije in nekoliko odpočije, in ponujala mu je jedi in steklenico, ki jo je bil Bric napolnil. Starec se je branil, češ, da ne gre na božjo pot pit in jest.

Dan se je dolgo obotavljal, in narava je vstajala počasi. V višini je ostro zaviknil kragulj, in s težko perotjo je izpreletela tropa vran in sedla na temne smreke. V dolini je zapel zvon, in Mana se je zgenila. „Na svatbo vabi, ki je bila meni namenjena,“ si je dejala.

„Moliva!“ je dejal zopet oče, ki ga je že dušila sapa. Tako sta hodila zdaj položno, zdaj navkreber, zdaj po kamenju, zdaj po mehkih, z vlažnim listjem nastlanih tleh ob gozdih širokovejnega kostanja, oče naprej, hči za njim, da ne bi njena hoja njega priganjala. Mana se je delala, kakor da peša, da bi pregovorila očeta, da počije. Ustavil se je; a sesti ni hotel, češ, da bi mu ostrmele noge, ki jih je komaj dobro omel. Priromala sta že precej visoko, in iznad megle, ki se je na višini razkrajala, se je zasvetila cerkvica. Ta pogled je navdal starega moža z novim zupanjem. Čutil je pač utrujenost, in klecale so mu noge; toda vera in upanje ga je gnalo naprej in ljubezen do ubogega Toneta. Tudi Mana se je veselila, da prideta kmalu na goro, in kar želela je gori ostati ali da bi se vsaj ta dan ne bilo treba vračati, ko bo veselje šumelo po vasi in spominjalo njo izgubljene sreče.

Na zadnjem klancu je začelo moža že pobirati. Hropel je hudo, si brisal pot z obraza, se opotekal in ustavljal, ker mu je začelo srce nagajati. Oziral se je po hribih okrog, po prehojenem potu nazaj, da bi skrnil utrujenost, a trdovratno se je branil vsake jedi. Tako sta prilezla na vrh. Gori je vlekel mrzel veter, in Mana je zavijala očeta, ki je bil ves v potu, v debelo suknjo, ki jo je nosil med potom ogrnjeno. Klančarja je vleklo v cerkev. Tam je padel na kolena in molil goreče, kakor za sebe še nikoli.

„Pojdite v klop!“ mu je šepnila hčerka, ko se je bil utrujen naslonil. Oče je odkimal in ji stisnil v roko eno krono, da naj jo nese okrog oltarja v dar. Ko se je vrnila, je oče vstajal. Toda kakšen je bil! Bled in siv v lice kakor mrlič.

„Pojdiva!“ je šepetal in oprijemši lezel iz cerkve.

„Ali Vam je slabo, oče?“ ga je izpraševala zunaj hčerka in ga peljala po poti do prve hiše.

„Mraz me je stresel,“ je dejal oče, „in kar črno se mi je naredilo pred očmi.“

V hiši sta dobila gorak zajtrk; odleglo pa očetu ni. Mana je bila v velikih skrbih, kaj da bi počela, ali spravila očeta v posteljo ali poslala po zdravnika, ki bi mogel priti šele drugi dan. Ljudje so ji bili sicer na roko; toda videlo se jim je, da jim nadlega ni prijetna.

„Kako pa Vam je, oče?“ je vprašala v strahu Mana.

„Ej, tako,“ je mrmral mož. „V glavi se mi vrti, in tema se mi dela. Kaj hočeš? Star človek. Hvala Bogu, da sem opravil! Ej, Mati božja bo pomagala. Saj imam jaz tudi rad svojega sina, samo pomagati mu ne morem. — Ti, Mana, kaj, če bi šel kdo po gospoda? Saj morda ni take sile; ampak varna pot. Moj Tone“ — zmanjkalo mu je besede, lovil je sapo in se naslonil na mizo.

„Kaj pa je, kaj pa Vam je?“ je zakričala Mana in se sklonila čezenj. Domači so prihiteli in tresli in dramili in močili moža, ki se ni več zavedel.

„Umril je,“ je dejal gospodar, ki ni bil vesel takega gosta.

„Oh, pomagajte mi!“ je tarnala Mana. „Saj vidite, v kakšno stisko sem zašla. Vse vam bom povrnila.“

„Kaj bo zdaj?“ je vprašal gospodar in izpraševal, odkod da sta prišla, kako daleč imata do doma in kaj bi ukrenili. Mana je jokala zraven očeta, ki jo je bil zapustil v toliki stiski in obložil s tolikimi skrbmi.

„Kar tukaj denimo mrliča na oder!“ je menila gospodinja. „Težave so; toda kaj se hoče? Dekletu je še hujše. Bo že Bog plačal.“

Mane tudi res ni vlekla zdaj nobena reč domov v zapuščeno hišo, kjer bi jo bilo pri belem dnevu strah.

Medtem je zapel mrtvaški zvon in opomnil Mano, da mora poslati poročilo na Klanec do Brica, da bo tudi on zvonil. Dobri ljudje so uredili vse potrebno, kolikor so mogli in znali, semtertja je prišel tudi kdo kropit in molit za tujega moža.

Dve noči je prečula Mana ob mrtvaški postelji, in studenec solza je usihal v upadlih očeh. Ko pa je bil tretji dan prinesel tesar krsto in so zvonovi zvonili k pogrebu, ko je hči jemala slovo od svojega očeta, je vstopil nena doma Bric in za njim Tone. Sestro je stresla groza, ko je zagledala svojega brata. Prva misel je bila, da je spomin in da je tudi Tone umrl.

Sin se je sklonil, objel očeta in ga pokropil s svojimi solzami; potem je prijel z obema rokama sestro za

roko, in skoz solze so se jima nasmehnile oči, kakor se zasveti mavrica, če obsije solnce deževne oblake.

„Kako pa, da si prišel?“ je izpraševala sestra.

„Prost sem. Preiskava je ustavljena,“ je dejal brat.

„Hvala Bogu! Glej, nisva zastonj romala z očetom k Materi božji.“

Zagrebli so očeta gori na zelenem Primskovem, in sin in hči sta tiho obetala, da ga ne bosta pozabila, da ga obiščeta vsaj enkrat na leto.

V.

Ko so bili opravili molitve in se zahvalili dobrim ljudem, ki so jim bili pomagali v nesreči, so se napotili vsi trije proti domu. Brat in sestra sta molčala, zatopljena vsak v svoja čuvstva bridkosti in vdanosti. Bric pa ju je zabaval z modrovanjem o smrti, kako da se človek polagoma nanjo navadi, namreč na tujo smrt, in kako da je pravzaprav grdo, če se nekaterim čisto naravno zdi, da mrjo drugi, sami bi pa hoteli večno živeti, dasi bi jih živa duša ne pogrešila, in nagajajo iz same nevoščljivosti, ko se mora vendar prostor narediti mlademu zarodu.

Tone in Mana, ki sta bila vso to tolažbo preslišala, nista nič ugovarjala, kar je Bricu zelo ugajalo, češ, da sta pametna in si dasta kaj dopovedati, ne kakor nekateri, ki jočejo in tulijo, dokler je kaj pogrebcev blizu.

„Ko smo starega Brusa pokopavali,“ je dejal, „je njegova hči Neža tako rjula, da so se mrličji plašili, in še v jamo nam je skočila. Še mene pokopljite z očetom, je vpila, še mene! — Jaz sem dejal: Zagrebimo! in vrgel eno lopato zemlje na sitno žensko. Ti ne veš, Tone, kako hitro je bila zunaj in kako je potem mene zmerjala.“

Potem je začel zopet namigavati, kdo da bi bil Miha ubil, in prerokovati, da se bo Jerica kmalu kesala. Tone in Mana nista razumela ničesar; prikimal je zdaj on, zdaj ona kakor marsikak pobožen poslušalec kakšne soparne poletenske nedelje v cerkvi pri nauku.

Ko so se vrnili v vas, je prihitela Bricova žena z malim Janezkom, svojim prvorojenčkom, v naročju na prag in vabila Toneta in Mano na večerjo; toda brat in sestra sta hotela biti sama.

„Bric, Bog ti povrni!“ je dejal Tone in segel prijatelju v roko. „Midva ostaneva prijatelja.“

„Menda vendar,“ je dejal Bric. Mana in Rozala pa sta se jokali, in v tej splošni žalosti je še mali Janezek zavekal.

„Oh, zdaj sva sama!“ je ihtela doma sestra in se spominjala očeta, kako je bil dober in skrben, in se kesala, če mu je prizadela katerikrat kako bridkost. „Od vsega sveta sva zapuščena.“

„Tem tesneje sva navezana eden na drugega,“ je osrčeval brat malodušno sestro, „in če se bova rada imela, nama ne pride nobena nevoščljivost do živega.“

„Oh, prav nevoščljivost nama je razdrila srečo, ker sva jo premalo skrivala. Bog ve, če so drugod ljudje tudi tako nevoščljivi kakor pri nas. Ali veš, Tone, da je meni že prišlo na misel, da bi prodala midva svoj dom in se preselila?“

„To ni nič, Mana,“ je ugovarjal brat. „Ljudje so povsod dobri in hudobni; eni se poboljšajo, drugi pohujšajo; kdo se more nanje zanesti? Pustiva jih midva pri miru in imela bova mir pred njimi. Očetovega doma pa ne smeva prodati, ker nama ga je zapustil tudi za spomin.“

„Le ljudje, ljudje!“ je tarnala sestra.

„Ali Bricovi niso dobri?“ jo je tolažil brat. „Ti so nama zadosti. Prijateljstva na vse strani so same besede.“

Tako sta se pogovorila brat in sestra in drugega dne sta se lotila vsak svojega dela še marljiveje kot v prejšnjih srečnih časih. Kmetovala sta oba, kolikor je bilo treba; Mana je gospodinjala, Tone mizaril in čebelaril in pomagal tudi sestri v kuhinji. „Samo Bricovim tega nikar ne pripoveduj!“ je dejal.

„Zakaj?“ je menila sestra. „Kolikokrat sem že dobila Brica v kuhinji! In še pohvalil se je, kako dobro da zna kuhati in da velika gospoda sploh nima kuharic, ampak same kuharje.“

„No, pa saj si lahko misli, da jaz kot mizar klej kuham.“

Po ovinkih se je oglasilo še par snubcev za Mano, in tudi Tonetu so se ponujale neveste. Bric in Tetrev sta vprašala parkrat, kako da mislita brat in sestra. Tone je dejal: „Če je bila Jerica takšna, kakšne so še druge!“ In Mana se ni hotela ločiti od brata.

Dan je šel za dnevom, in ker ni zmanjkalo dela, ni bil nobeden predolg, in leto je teklo za letom.

„Če boš priden, Janezek,“ je že dejala Mana Bricovemu sinku, „dobiš še enega bratca.“ In Janezek je bil tako

priden, da je dobil res še enega bratca in potlej še dve sestrici. Botra sta bila vedno Tone in Mana.

Bricu se je množila rodbina, Tonetu in Mani premoženje. „Čemu varčujeta vidva pravzaprav in spravljata na kup?“ se je čudil Bric.

„Če ne za drugega, pa za tvoje otroke,“ se je nasmehnil Tone.

„To imata pa prav,“ je pohvalil Bric. „Za ta namen bi si pa morda lahko še kaj pritrkala.“

Kako radi so tudi imeli Bricovi otroci strica Toneta in teto Mano!

„Stric, kaj ste prinesli?“ je bil navadni pozdrav mladega Janezka, kadar je prišel Tone v vas. Kadar pa je prišel sam z materjo v Klančarjevo hišo, je vprašal, kaj da bodo zdaj jedli.

Mlademu svetu pa so se umikali stari ljudje. Umrli je Rožman, ki mu niso mogle nobene toplice pregnati putike, za njim je legel v grob Jeričin oče in kmalu potem Gašperjeva mati.

Jerica je živela nekaj let zadovoljna in srečna. Dobila je sinka Gašperčka in za njim malo Jerico, in veselje bi bilo popolno, če bi ga ne motila semtertja neprijetna misel, da je ona morda nekoliko brezobzirno iskala sama svoje sreče. Zato je prav želela, da bi se omožila tudi Mana in da bi dobil Tone drugo nevesto, ker bi se tako najlaže obnovilo prejšnje prisrčno razmerje. Saj sta bila z možem enih misli, da so Klančarjevi dobri in pošteni ljudje, in Jerica se je tudi bližala Mani s prijaznim pozdravljanjem, z majhnimi uslugami, s hvalo, ki bi utegnila priti do njenih ušes. Toda Mana je odklanjala hvalo in usluge in odzdravljala tako mrzlo, da se je moralo prehladiti vsako gorko čuvstvo.

Gašper se je držal doma in pridno delal; ljubil je svojo ženo in svojih otrok se kar ni mogel nagledati in napestovati. Da bi ga le ne napadale tolikokrat otožne misli, ki jih tudi mala angelčka, Gašperček in Jerica, nista mogla pregnati.

„Miha mu ne gre iz glave,“ si je mislila Jerica, ki je bila zapazila, da ne vzame mož nikoli tega svojega prijatelja v misel, da ne gre nikoli skozi Stegne; rajši po dolgih ovinkih. Razlagala si je to z rahločutnostjo, ki se sicer spominja umrlega prijatelja, a noče pokazati svetu nežnega čuvstva. Polagoma bo Gašper pozabil, se je tolažila.

Gašper pa ni mogel pozabiti. Svoja dejanja ima človek že še v rokah, tudi besede se dajo obvladati; a kdo more brzdati uporno množico misli, ki ne priznavajo nobenega zunanjega zakona in se rogajo naporom človeške volje! Gašper jih ni mogel ugnati. „Ali pogreša morda družčine in krčme?“ se je zbala Jerica. To bi bilo hudo; ampak če je res, saj bi mu ona ne mogla braniti. Prav žalilo jo je, da ji mož ne odkrije svojega srca, da bi vedela, kako ga pomiriti in potolažiti.

To je kalilo srečo, ki se je pa že poslavljalala in podajala vrata nesreči.

Nekega večera sta sedela skupaj. Gašper je imel v naročju malo Jerico in gledal zamišljen sinka, ki je tekal po sobi in se zabaval sam s seboj. Jerica je pripovedovala, kar je bila slišala in videla čez dan.

„Nocoj,“ je dejala, „se mi je čez dolgo časa zopet sanjalo o Mihi. Prav reven je bil in tako me je gledal, da se mi je milo storilo. In glej, ravno danes je obletnica njegove smrti.“

„Naj bo!“ je dejal Gašper, jezno pogledal svojo ženo in postavil otroka na tla. „Kaj briga to mene in tebe!“

Žena je prestrašena umolknila, in tistega večera nista izpregovorila nobene besede več.

Ponoči pa je prebudil Jerico neki šum, in zagledala je Gašperja, ki je sklonjen v postelji strmел v okno.

„Kaj pa je, Gašper?“ se je prestrašila.

„Ali ne slišiš nič?“ je dejal Gašper v polusnu.

„Nič, kaj pa se sliši?“

„Miha krevsa po dvorišču in vleče noge za seboj — Miha!“ je zaklical zamolklo.

„Morebiti je kak pes, ki išče kosti,“ je mirila Jerica.

„Tat menda vendar ni.“

Gašper, ki se je bil predramil in se začel sramovati svojega strahu, je legel zopet in zaspal. Drugega jutra je bil zelo slabe volje.

„Jaz ponesem za eno mašo za rajnega Miha,“ je dejala tiho Jerica.

„Ali nimava bližjih rajnikov?“ se je jezil Gašper.

„Miha morda najbolj potrebuje,“ je pogovarjala žena, „ker nima nikogar, ki bi se ga spominjal. Morebiti je prišel naju opominjat.“

„Mene strašit, hočeš ti reči,“ se je razburjal Gašper, ki je bil v srcu prepričan, da hodi Miha nadenj in zahteva

zadošččenja. „Zakaj pa ravno mene? Ali sem mu jaz kaj dolžan? Če so ga ubili, ali ni bil sam kriv? Drugega ubiti bi bil on pripravljen, njega pa bi ne bil smel nihče.“

„Tvoj in moj prijatelj je bil vendar, in oglasil se je spomin, ker sva bila nanj pozabila. Pomagajva, da se reši njegova duša! Dobro delo ni nikoli zavrženo.“

„Babje čenče,“ je godrnjal Gašper. Ko pa se je odpravljaj na polje, je zaklical med vrati: „Stori, kakor hočeš!“

Sprijaznil se je bil z namero, ker se mu je bilo zbudilo upanje, da ga spomin potem ne bo več vznemirjal, in prav hvaležen je bil svoji ženi. Z njo vred je šel k maši za rajnika in goreče je molil za dušni mir njemu in sebi.

Ponoči pa ni mogel spati. Motila ga je nekaka grozna radovednost, ali bo še kaj slišal ali nič več. V mučni razburjenosti je vlekel na ušesa in slastno se vdajal zoprni domišljiji toliko časa, da je res zopet čul znano hojo. Stopil je k oknu in poslušal.

„Gašper, kaj pa je?“ se je prebudila zopet žena, ki jo je obšla groza.

„Nič,“ je dejal mož, hud, da ga je žena premotila in da ga ima morda za plašljivca.

Morebiti pa kaj sluti in sumi! mu je padlo drugega jutra v glavo. O gotovo sumi, ampak skriva in noče povedati. In če je žena takšna, kakšni so šele drugi! Gotovo se vsem čudno zdi, zakaj da se on ogiblje družbe. V obraz si mu ne upa nihče nič reči; ampak za njegovim hrbtom govore in ovadili ga bodo in tožili, in nekega dne pride s puško in bajonetom žandar.

Gašper je bil razburjen in nataknen. Začel je opazovati ljudi; a čim bolj jih je opazoval, tem sumljivejši so se mu zdeli. Če sta se le dva zaupno razgovarjala, ga je obšla misel, da njega opravljata; če je kdo pogledal za njim, se je zadrl, kaj da ga gleda. Preveč sem se jim odtegoval, si je dejal; med nje bo treba iti, da ne bodo mislili, da se jih bojim; tako jim najlaže zavežem jezike; naj mi le kdo kaj reče.

Zvečer je šel po dolgem času zopet k Rožmanu, kjer je dobil sorodnika Tetreva, ki ga je radosten pozdravil. Ta mož, ki se je najrajši držal Rožmanove krčme, je bil vsakega pivca ravnoliko vesel kakor Rožman. Zakaj vsak mu je nekako lajšal vest in ga opravičeval pred pridnimi vodopivci. Saj se je Tetrev kar sramoval, če je sedel sam v krčmi, zlasti ker je imel malokdaj kaj denarja pri sebi.

Zato pa si je štel v dolžnost vabiti in zabavati in zadrževati goste. Kako prijetno, če jih sedi večja družčina skupaj in se človek lahko prisloni! Kako se zagovarjajo sami pred seboj, kako branijo svoj ugled pred svetom! Sčasoma začno celo zabavljati tistim, ki niso njih nazorov, tako da jih ali za seboj potegnejo ali vsaj oplaše, da si ne upajo grajati, kar je graje, in hvaliti, kar je hvale vredno, in polagoma zmešajo s svojo politiko npravne pojme. Pridnost in varčnost postane napaka, potratnost in lenoba vrline; z dolgovi se ponašajo, in beraštvo jih ne plaši več.

Tak možak je bil Tetrev, ki je kakor nevede pomeknil svojo kupico h Gašperjevemu litru; hkrati je začel hvaliti, kak gospodar da je Gašper, kakšno ima polje, kakšno živino; samo toliko naj gleda, da se ne prežene; zakaj denar še ni vse, zdravje in življenje je več vredno.

„Tetrev ima prav,“ je dejal Rožman. „On se ni nikoli pregnal, in le poglej ga, kako lepo je zalit!“

„Ej, Rožman,“ je dejal Tetrev, „saj tudi tebe niso same kosti. Ampak to te vprašam, Gašper, čemu naj bi se jaz trudil, ko nimam nič otrok. Potem pa tudi nisem več mlad; štiri križe bom imel kmalu na hrbtu.“

„In zdaj, ko se je tako postaral, mu je pa še žena ušla.“

„Res?“ se je čudil Gašper. „Kam pa je šla?“

„Mislim, da v Črnomelj. Žandarjem kuha, če je še tam.“

Prišel je Bric s črevlji. Rožmanova rodbina je bila namreč mnogobrojna, in en par Rožmanovih črevljev je imel Bric vedno v delu; zdaj je bilo treba kaj podplatiti, zdaj poddelati, zdaj so kapice, zdaj pete zahtevale zdravniške pomoči.

Bric je prisedel, si podprl glavo s komolcem in gledal Gašperja.

„Kaj me gledaš?“ ga je nahrulil Gašper.

„Tako znan se mi zdiš,“ je dejal Bric. „Ali ti je kaj dolgčas po Mihi?“

„Kaj to tebi mar?“

„Mar mi ni veliko; ampak jaz sem tako mislil, ker sta si bila vidva takšna prijatelja.“

„Kaj pa hočeš s tem reči?“

„Jaz? Nič. Jaz samo tako pravim. Ampak kaj si tako hud? Proti meni se ti ne izplača, ker se te nič ne bojim. Glej, kako beži čas! Zdaj teče že šesto leto, odkar je umrl Miha ali pravzaprav, odkar so ga ubili. Kaj praviš ti, kdo bi ga bil?“

„Morda veš ti kaj?“ se je jezil Gašper in postavil kupico trdo na mizo. „Saj si se ti tudi pretepal, dokler ti ni Rozala rogov odbila. Ali ti niso hoteli možje vzeti cerkovništva, ker so se bali, da boš začel ljudi iz cerkve metati, kakor si metal fante iz krčme?“

„Dober spomin imaš, Gašper; zato je čudno, da bi bil ti Miha popolnoma pozabil. Takšna prijatelja! Vedno sta se skupaj tepla ali bila skupaj tepena. Ali je bil tisti oklešček, ki si ga ti nosil, tvoja smrt ali Mihova smrt?“

„Glej, da tvoja ne bo!“ je udaril Gašper ob mizo. „Kaj pa si se prišel prepirat in zabavljat?“

Tetrev in Rožman sta začela miriti, ker sta imela oba važne razloge. Čez dolgo časa je bil prišel Gašper zopet v krčmo in tako lepo je napajal svojega sorodnika; zdaj naj ga pa prežene Bric, ki morda še nikoli ni drugim za pijačo dal! Ali bi ne bilo boljše, če bi vstal in šel Bric? Tako sta stala Tetrev in Rožman odločno na Gašperjevi strani.

Bric bi se bil rad še prepiral; toda vrata so se odprla, in v pivnico sta stopila njegov Janezek in hčerka Rozalka. Držala sta se za roke, obstala pred očetom, in Rozalka je rekla počasi in razločno: „Mama — rekli — domov!“

„Rožman, jaz plačam,“ je dejal Bric.

„Ali vidite, kako mu je odbila roge?“ se je rogal Gašper.

„Tebe še zmeraj lahko pobodem; samo Miha mi je treba v misel vzeti,“ se je obračal Bric nazaj, ko sta ga peljala otroka proti domu.

Za njimi sta zabavljala Gašper in Tetrev, in Rožman jima je pomagal.

„Govoriti zna vsaka baba,“ se je jezil Gašper; „ampak kdor je mož, naj dokaže, kar govori.“

Razgret od vina in jeze je prišel Gašper domov. V sobi je še gorela svetiljka, in Jerica je sedela pri omreženi postelji svoje hčerke, ki ni mogla zaspiti in je vedno povpraševala, kje da je oče in zakaj da je bil hud; saj bo ona vedno pridna, se ne bo nikoli jokala, nič pobila in nobene obleke raztrgala. Deček je že spal pri peči.

„Zakaj nisi v postelji?“ je vprašal mož.

„Jaz ne morem spati,“ je dejala žena, ne da bi se ozrla.

„Leč pojdi!“ je dejal trdo Gašper.

Jerica ga je začudena in nejevoljna pogledala. „Tako se reče psu,“ je dejala užaljena.

„Kaj me tako gledaš?“ je zarohnel mož. Mala Jerica je zagnala jok in se stisnila k materi; deček je planil pokoncu in gledal preplašen strmo očeta in mater.

Gašper je upihnil luč, legel in zaspal. Jerica pa ni mogla spati. Prihajalo ji je na misel, kaj da so ji prerokovali ljudje pred poroko, kako so jo svarili. Ona pa se je bila zanašala na svojo ljubezen, ki bo vse premagala. Kako škodoželjno bo govorila zdaj vsa vas o domačem prepiru, kako jo bodo hodili tolažit nekdanji svetovalci in preroki, češ, zakaj ni njih poslušala; sama sebi naj si pripiše nesrečo. In kdo je kriv? Mož Gašper. In kaj mu je storila ona? Saj dela zanj in za otroka od jutra do mraka, in nobene žale besede ni še slišal iz njenih ust. Sam Bog ve, kaj je vzrok. Ali ni čudno, da se razsrđi, če vzame ona Miha v misel? In ta strah ponoči in ti čudni spomini! Vse te hude misli so se začele družiti in vezati v grozen sum, ki ji je obtežil glavo in srce.

Hčerka je pojemala še v spanju; Gašperček, ki se je bil skrtil pod odejo, pa je preudarjal v neizkušnem srcu, kaj da to pomeni. Ker se mu je smilila mati, se je jezil na očeta, ki ga še nikdar ni bil videl s tako spačenim obrazom.

Zjutraj je vstala Jerica, ko je mož še spal. Hodila je po prstih, da bi ga ne prebudila, in premišljevala, kaj da prinese novi dan. Nadejala se je, da jo poprosi mož odpuščenja, in bala se razgovora ž njim. Neprijetnih slutenj pa ni mogla popolnoma odgnati. Oblekla je otroka, postavila zajtrk na mizo in šla za deklo na njivo.

Gašper se je prebudil pozno. Pogledal je, če je žena doma, in ljubo mu je bilo, da je ni videl. Kaj ga draži ona vedno s tem Mihom? Kaj ga gleda tako čudno? Če ga sumničijo in opravljajo drugi, naj bo; ampak žena mora stati na moževi strani.

Šel je tudi on z doma, v gozd, da bi natančno preudaril svoje razmere. Padlo mu je namreč v glavo, da je v krčmi nepremišljeno govoril, da se je s svojim zagovarjanjem in svojo jezo sam ovajal. Da žena nekaj slutiti in Bric nekaj sumi, to je gotovo. Ali naj on sam potrdi te slutnje, te sumnje? Čim bolj se bo on jezil, tem več bo Bric govoril. Razjeziti je treba človeka, če hočeš, da se zaleti. Torej nič jeze, nič zagovarjanja! V smeh je treba obrniti sumničenje. Kdor se ne zmeni za nagajanje, tega nihče ne draži. Vtisk snočnjega večera bo treba izbrisati.

Spal je pa vendar dobro, in zoper neprijetne misli res ni boljšega pomočka, kot je vino.

Kosilo je bilo prava sedmina. Otroka sta nekaj časa ogovarjala zdaj mater, zdaj očeta; a ker nista dobila odgovora, sta potrta in prestrašena umolknila. Mož in žena sta molčala. Jerica, ki je pričakovala, da ji pride mož skesan naproti ali da poskusi s prijaznostjo popraviti žaljive besede, je bila tem huje užaljena, čim bolj je bila pripravljena odpuščati. A da bi ona najprej prenašala krivico in potem še moža prosila, naj njej odpusti, kar je on zagrešil, tega ne. Oh, nehvaležnost! Kako hvaležen bi bil njej nekdo drug! — Prvikrat, odkar se je bila omožila, jo je obšla sedaj ta misel.

Gašper pa se je natihem jezil, da se drži žena, kakor da bi ji bil on kaj hudega storil. Sumnjivo gledati, molče očitati, to zna; moža tolažiti, nasprotnike zavračati, tega ne zna; še potegnila bi z njimi. In ko ga je sama s takim ravnanjem pognala v krčmo, kjer se je tako neumno zaletel, se dela zdaj sama užaljeno.

„Kaj me tako grdo gledaš?“ je prekinil Gašper molčanje.

„Ali mama grdo gleda?“ je vprašala tiho mala Jerica in se stisnila k bratcu. Ta je odkimal: „Ne mama, ata!“ in tako srepo je pogledal očeta, da bi bil Gašper lahko spoznal svojo kri.

Jerica si je brisala oči, in na misel ji je prišlo, da je bila morda vendar premalo prijazna z možem, da se ji morda ni zadosti smilil siromak, ki gotovo ni sam kriv svoje nesreče. Saj zagazi tudi poštenjak, če ga Bog ne varuje. Prijela je moža za roko in ga prosila, naj odpusti, če ga je morda nevede in nehote razžalila; ona ni mislila hudo; saj je njegova žalost tudi njena žalost; kar je za enega pretežko, bosta skupno laže nosila; naj ji vendar pove, kaj mu teži srce.

„Teži srce!“ se je porogljivo zasmel Gašper in se iztrgal iz njenih rok. „Tega večnega cikanja sem jaz sit, in ker je doma grdo vreme, pojdem drugam vedrit.“

Jerica je ostala sama vsa obupana, prepričana, da je grozna slutnja ne vara. In ona je hotela potolažiti moža, naj si ne dela toliko skrbi zaradi nesrečnega Miha; skesal se je in izpovedal že gotovo, in dobri Bog odpušča še večje grehe, če vidi, da je človeku v resnici žal; z molitvijo bosta pomagala sebi in rajniku.

Oh, kako bi bila naletela! Zdaj ne preostane drugega ko molče trpeti in ne dramiti nesrečnega spomina, ki je tako rahlo spal.

Gašper je zavil zopet v krčmo. Poleg glavnega razloga, da bi popravil, kar je bil prejšnjega večera z nepremišljeno jezo zagrešil, mu je bil domači prepir nov povod.

Brica, katerega je iskal, ni dobil notri, pač pa starega Križmana, ki je imel hišo onostran potoka, in seveda zopet Tetreva. Prisedel je krčmar, prisedla krčmarica, in govorili so o navadnih rečeh.

„Ali Brica ne bo?“ je vprašal Gašper.

„Redkokdaj pride,“ je dejal Rožman; „izkupiti ne dá veliko, siten in nadležen je pa časi kakor starega siromaka kašelj.“

„Kaj hočemo! Takšna je letina,“ je mrmral Križman, ki se ga je bil že precej nalezal.

Torej sem zastonj prišel, si je mislil Gašper in poslušal precej razmišljen Rožmanove marnje in otrobe, ki jih je vezal Tetrev. Nekaj pa se mu je vendar čudno zdelo, da ni nihče govoril o ubitem Mihu. To je bil vendar dogodek, ki ni mogel izginiti nikomur iz spomina. In da bi o njem ne govorili? Pojdite no! O, govore, toda med seboj, kadar ni njega zraven, in na njega kažejo. Komu se pa zdi obrekovanje greh?

Ker je Gašper zaman čakal, da bi sprožil kdo druga razgovor, ga je sprožil sam, češ, da mu je še vedno hudo za rajnim Mihom.

„V Stegnah so ga ubili,“ je dejal Tetrev; „pravijo pa, da hodi nazaj, da straši ponoči po Stegnah.“

„Kaj hočemo! Takšna je letina,“ je menil Križman. „Ti, Rožman, ali sem jaz že plačal? Pij! Kaj poslušаш te čenče!“

„Jaz tudi pravim, da so čenče,“ je dejal Gašper.

Rožman pa je začel ugibati, kdo da bi bil udaril Miha; govoril je o preiskavi in o Klančarju, ki mu niso mogli nič dokazati.

Gašperja so izpreletale različne misli. Da govori Rožman naravnost, se mu je zdelo znamenje, da ne meri nikamor; a semtertja je tudi tako čudno poudaril svoje mnenje, kakor da bi hotel reči: To govorim za vas, za sebe imam pa svoje misli. In zakaj je le njega gledal? Ali je hotel videti, če bo on kaj izpremenil lice? Kadar jim zleze vino v lase, bodo odkrito govorili, si je dejal Gašper

in pridno nalival. Toda ker je sam tudi pil, se mu ni obnesla preizkušnja.

Križmana je spremil domov, da bi morda od njega posebej kaj izvedel, kako da govore ljudje, toda mož je samo trdil, da je že takšna letina in da naj Bog dá Mihi večni mir in pokoj, dasi ga on ljudem ni dal. Tako je bil Gašper sedaj ravnoliko daleč kakor prejšnjega večera. Slutil je lahko, kar je hotel, vedel pa ni nič; Brica bo moral še čakati, slučajno seveda, pri Rožmanu. Saj posedanje v krčmi mu je začelo zopet ugajati. Kjer drugi strežejo, se čuti človek gospoda; poleg tega prijetna zabava, in če plačaš komu kupico vina, kolika hvaležnost! Drugač ko doma, kjer si samo po imenu gospodar, v resnici pa hlapec. In potem veš, da boš spal, spal celo noč, naj se priplazi Miha, odkoder hoče. Neprijetno mu je bilo, da se mu je vrinila ta misel; a trmasto jo je zgrabil in držal, nalašč, namenoma držal in proti Stegnam je zavil, da bo vedel Miha, da se ga on nič ne boji. Ta pot ga je nekoliko iztreznila; proti domu je pospešil korak in oddehnil si je, ko je zapehnil vrata za seboj. V postelji pa je zopet s trmasto in nasladno grozo poslušal, ali pride Miha ali ne; toda motne misli so mu kmalu prešle v zmetene sanje.

Drugega jutra se je ponosen zavedel svojega poguma, prepričan, da se ničesar več ne boji, kakor prej v lepih fantovskih letih. Stožilo se mu je po prejšnjem življenju, ko je veseljačil z ljubimi tovariši, ko so se ga bali fantje in dekleta gledala za njim. Zdaj pa doma puščoba in dolgčas, očitane in stokanje. Gašper se je začel kesati, da se je oženil, in žena in otroka so mu postali breme.

VI.

Tako je postal mladi Žagar zopet stari Gašper. Na delo je hodil kakor na tlako in gledal in premišljeval, kako bi se na lep način odtegnil. Zvečer ga ni obdržala nobena solza, nobena prošnja doma. Pri Rožmanu je oživel; tu se je odškodoval za svoje križe in težave; tu je našel sočutna srca, ki so ga milovala, ga opravičevala in se mu prilizovala. Tu so mu dokazovali, da je on gospodar, da sme delati, kar in kolikor hoče, in da je neumno misliti, da bi takšno posestvo, kakršno je njegovo, ne preneslo par kozarcev vina vsak večer.

Ljudje po vasi so si sporazumno kimali. „Vsak grešnik se izpreobrne,“ je dejala Križmanka, ki je imela tudi svoj križ, „samo pijanec ne.“ — „In koliko smo svarili Jerico!“ je menila Bricovka.

Jerica je v nesreči in žalosti opravljala svoja dela. Ogibala se je ljudi, zagovarjala moža, če jo je hotel kdo z opravljanjem tolažiti, in upala, da se bo Gašper zopet poboljšal. Edino veselje sta ji bila otroka, ki sta tako zgodaj okušala grenkobo življenja. Oba sta postala nad svoja leta resna in malobesedna. Samo stisnjene ustnice in mračen obraz je razodeval Gašperčkove misli.

Nekega popoldne je šla mati z otrokoma na polje.

„Mama,“ je dejala tiho Jerica in potegnila mater za predpasnik, „ali slišite, kako pojo ata pri Rožmanu?“

„Morda se pa ti motiš,“ je dejala mati, ki je žalostna spoznala, kako že čuti otrok domačo sramoto.

„O ne, ata so,“ je trdila Jerica in umolknila. Gašperček pa je pogledal mater, kakor da bi jo hotel vprašati, zakaj da ne pomaga.

Mati je urno odpeljala otroka, sedla z njima na mejo, ko so bili sami, ju objela, in vsi trije so jokali, ker si niso mogli pomagati.

In kako je stregla sebičnemu, razvajenemu možu uboga žena! Njegova pražnja obleka je bila vedno snažna, perilo oprano in pripravljeno, kuhala mu je najljubše jedi, in vsak večer ga je čakal najboljši del večerje, katere se večkrat še doteknil ni. Vse zaman. Nobenega lepega pogleda, nobene prijazne besede si ni mogla pritruditi. Primerjala je svojo mladost z otroškimi leti svojih otrok. Kako dober je bil njen oče; kako lahko in rada ga je spoštovala in ljubila! Kakšne spomine pa bosta vzela njena otroka s seboj v življenje! Kako težko jima bo izpolnovanje četrte božje zapovedi! Oh, ko bi hotel ljubi Bog njo in otroka k sebi vzeti!

Sirovega moža se je bala tudi živina. Konj je skakal in prhal, kadar je prirjul gospodar, in vola sta se preplašena odmikala. Gašperju je presedalo delo, čim bolj je videl, koliko se je zamudilo in zanemarilo, kako malo kaže uspeha. Začel je naravnost zapravljeti. Kadar se mu je zazdelo, je napregel, naložil Tetreva ali kakega drugega tovariša in se odpeljal na kak semenj, ne da bi kaj kupoval ali prodajal, ampak zaradi izpremembe in izgovora. Tam je popival, bahal in se prepiral z ljudmi. Iz Tetreva se je norca delal; a norec je ostal nazadnje sam.

„Ti, Tetrev,“ je vlekel zopet nekega večera pri Rožmanu prislonjenega moža, „ti si še mož, kakor se spodobi. Žene sicer nimaš pri sebi in nisi pravzaprav ne fant, ne vdovec, ampak mož, ker imaš denar.“

„Nič se ne boj, Gašper,“ je dejal Tetrev, „toliko, kolikor ga imam jaz, boš ti tudi kmalu imel.“

„Ampak zdaj ga nimam, Tetrev. Ali mi daš kaj na posodo? Ali pa veš kaj? Za dvesto kron ti prodam jaz svojega najboljšega vola.“

Rožman je sunil Tetreva z nogo, mu pomignil sporazumno in dejal: „Tetrev, udari v roko!“

Tetrev, ki še dvesto krajcarjev svojega premoženja ni premogel, je udaril in poklical Rožmana za pričo, da bo položil drugega dne dopoldne dvesto kron na mizo.

Gašper si je mislil, da je to šala; Rožman in Tetrev pa se nista šalila. Drugega jutra sta se tadva že pogajala, kako da bi bilo za oba prav. Rožman, ki je upal, da ga bo stal vol samo dvesto kron, se je bil namreč nekoliko uštel. Tetrev se ni hotel dotekniti naštetega denarja.

„Rožman, premalo bo,“ je dejal; „Križman mi je že ponudil dvesto štirideset kron.“

Začela sta se prepirati, in ker Tetrev ni odnehal, je naštel Rožman še štirideset kron.

„Trideset,“ je dejal, „si pridržim jaz na račun tvojega dolga. Ali ne res, Tetrev? Zdajle jih daš najlaže.“

„Prehuda bo,“ je menil Tetrev. „Vsak pol. Brez denarja jaz ne morem biti.“ Dvajset kron je ostalo še Tetrevu.

Kako pa se je jezil Gašper, kako je metal denar nazaj, ko je prišel Tetrev po vola! Nič mu ni pomagala jeza in kletev, nič jok doma, ko je odpeljal Tetrev kupljeno žival k Rožmanu.

Gašperja, ki se je ponašal, da je on gospodar, da sme storiti s svojim premoženjem, kar hoče, ni izmodrila izguba. Kmalu je bilo vse pozabljeno, in tako so prevzemala najnižja čuvstva podlo dušo, da se je v nesramni sebičnosti bahal, da bo njega že še zdržalo posestvo; otroci naj pa gledajo.

„Ti si cigan, Gašper,“ mu je Bric vest izpraševal. „Kaj si se pa ženil? Malo bi bil še počakal, da bi te bil kdo ubil kakor Miha. Škoda bi bilo tebe še manj. Miha si je sam prislužil in je samo sebi zapil, kar je popil; drugemu nobenemu nič. Ti boš pa požrl otrokom in ženi, kar so pridobili tvoji starši in tvoja žena.“

Gašper se je bedasto režal. Toliko se ni več izpozabil, da bi se bil zares razprl z Bricem. Njegove besede je ali preslišaval ali nalašč razumeval kot neslano šalo, na kakršno ni treba resno odgovarjati.

„Ej, kako se Jerica kesa, da ni vzela Toneta,“ je dejal marsikdo, ki se mu je smilila mlada žena. „Tone si pa roke mane.“

To pa ni bila resnica. Tone je hodil neomahljiv tisto pot, ki si jo je bil izbral po očetovi smrti. Živel je svojemu delu, slep in gluha za dogodke in marnje po vasi. Da ga ne bi včasih ponevedoma, proti volji zanesle misli v nestvaren svet in mu v hitrici počele slikati prijaznih podob neuresničenega življenja, to se ni dalo zabraniti; a kakor hitro se je zavedel, kam da se je zamislil, je s trdo roko razdril osnutke mamljivih slik, preden so se zajedle v njegov spomin. Sicer pa mu je odganjalo delo nepotrebne izkušnje in mu varovalo dušno ravnotežje.

Bricovi so dobro čutili, o čem da ne smejo z njim govoriti; večja težava je bila s sestro Mano, ki ni mogla pozabiti in preboleti, ki je nobena reč ni toliko potolažila kakor temeljit razgovor s sočutnimi dušami. O, Brici so imeli prav, ki so trdili, da Jerica ni za Gašperja, da bi marveč ta potreboval resne in odločne žene. S pozornim očesom je spremljala Mana Gašperjev zakon in čakala nekako tako kakor prerok Jona pred mestom Ninive, kdaj da se izpolni Bricovo prerokovanje, in ker je rada poslušala, je mnogo slišala, preverjena, da če ne bo sreče v zakonu, ne bo kriv samo Gašper. Zakonske razmere, je dejala, so zastrte in zapletene; prenaglo se ne sme soditi. Da so dolžili in napadali ljudje samo Gašperja, da ni stal v vsej vasi noben moški in nobena ženska razen sopivcev na Gašperjevi strani, se ji je zdelo pristransko. Ta dobra duša se ni zavedala, kako jo prevzemajo nelepa čuvstva tihe zloradosti.

Pri Tonetu je bil naročil župnik novih klopi za župno cerkev. Tega naročila se je Tone tem bolj razveselil, ker mu je bilo izpričevalo, da je ohranil pri dobrih ljudeh dobro ime. Kako vestno je tudi izvrševal naročeno delo! Nabavil si je bil dobro presušene, zdrave hrastovine in žagal in stružil in meril in stikal in vrtal in loščil od zore do mraka.

„Ali si prav premeril, Tone?“ ga je opozarjal Bric, ki je nekako nadzoroval delo. „Dobro bi bilo, če bi prišlo

poskusit par debelih dedcev in par širokih boter, če se bo dalo zadosti zložno dremati v tvojih klopeh.“

Prišel pa je pogledat, kako da napreduje delo, tudi župnik. Tone je razkazal les in zagotavljal, da stakne vse tako trdno, da tudi najokornejši ljudje ne bodo zrahljali sklepov in stikov, in če bi bila v cerkvi nova maša.

Župnik se je obotavljal.

„Še nekaj bi Vas vprašal, Klančar,“ je dejal. „Ali je res, da se Žagarjeva dva slabo sporazumevata, da je začel Gašper piti in zanemarjati dom?“

Tonetu je bilo vprašanje jako neprijetno; povedal pa je po pravici, da ne ve gotovega nič, ker se ne briga; sliši pa, da ljudje marsikaj govore.

„O, jaz pa vem, gospod župnik,“ je prihitela v delavnico Mana, ki je poslušala za durmi. Obrisala si je s predpasnikom usta, poljubila gospodu roko in začela pripovedovati vse, kar je videla in slišala, in morda še več. Tone jo je ustavljal, da najbrž ne bo vse res, toda brez uspeha, in ko je že mislil, da bo rekla amen in on: Hvala Bogu! je začela iznova: „Pa še to, gospod župnik, in koliko bi imela še povedati!“

Spremila je župnika, ki se je bil od Toneta poslovil, do vasi, in vedno ji je še kaj v glavo padlo.

„O zakonih ni tako lahko govoriti,“ je poudarjala, „ni tako lahko dolžiti moža ali ženo, ker sta navadno oba kriva, prav oba.“

„Odkod pa ti to veš, Mana?“ je osupnil župnik in se ji tako pomenljivo in poslovilno nasmehnil, da se je res priporočila in šla.

Toneta pa je bil razgovor zelo razburil. Upal je sicer, da pretiravajo ljudje; a če je bila polovica resnice vmes, je bila Jerica prava mučenica. In nihče ji ni mogel pomagati, nihče kaznovati brezsrčnega moža! Rešiti bi jo mogel samo Bog in smrt.

Sestri je oponesel, da govori preveč.

„O, Tone,“ se je zagovarjala Mana, „to je pa druga. Tukaj je treba govoriti natančno, resnično in brez zvijač.“

„Kadar se izpoveduješ svojih grehov, seveda,“ je menil Tone; „ampak ti si pripovedovala tuje.“

Tone je hodil nekaj časa zamišljen po delavnici, pospravljaj orodje, pogledal proti zapadu in menil, da pojde malo k Bricu, ker se že večeri.

„Jaz pridem za teboj,“ je dejala sestra, „ker moram z Rozalo nekaj govoriti.“

„Pa orehov vzemi s seboj za otroke!“ je dejal Tone in šel, da bi pregnal svoje misli.

Po meji nad cesto je pasla mala Bricova Rozalka domačo kravico. Z dolgo šibo je stala zraven nje in pela na vse grlo: „Ko v jasnem pasu primiglja.“

„Dober večer, stric,“ je prekinila petje.

„O, dober večer, Rozalka!“ je odzdravil Tone. „Ti boš pa dobra pevka, ker imaš že zdaj tak glas. Kaj pa tvoja sivka? Ali rada jé?“

„Mora,“ je dejala Rozalka; „drugač jo pa natolčem.“ In krava je res tako pridno mulila travo, da si še kvišku pogledati ni upala.

„Kako si pa huda, Rozalka!“ je menil Tone. „Kaj pa delajo oče?“

„Črevelje.“

„Kratkih besedi si pa tudi, Rozalka. Meni si ti všeč,“ je pohvalil Tone; Rozalka pa je zapela zopet: „Ko v jasnem pasu.“

Bric je sedel na svojem stolcu, lepo žvižgal in nezaupljivo ogledoval in obračal en razbit črevelj.

„Bog te živi, Tone,“ je dejal, „kar sedi! Jaz samo še ogledujem ta-le šlebeder, ki ne vem kam ž njim. Takšen je, kakor če bi ga bil rajnega Miha duh dve leti po Stegnah švedral.“

Janezek, Anka in Francek so pridrli v sobo, obkolili Toneta in ga izpraševali, če je kaj prinesel. Francek je pristavil pručico in lezel na njegova kolena.

„Oh, sitni otroci,“ je karala mati, „pustite strica pri miru, ki je truden!“

Bric je sunil črevelj pod klop, vstal in si poiskal pipo. Medtem je prišla Mana in porožljala z orehi. Otroci so se obrnili zdaj k njej, in Francek je lezel s Tonetovih kolen zopet doli. Mana je vprašala takoj, če je bil gospod župnik pri njih. Zanašala se je, da ga ni bilo, in neprijetno bi ji bilo slišati, da se moti. Kakšna čast pa je to, česar je vsak deležen? Prav potolažil jo je odgovor, da ga ni bilo.

„Pri nas pa je bil,“ je ljubeznivo poudarjala in pripovedovala, koliko časa da se je mudil, kako podomače se je z njo menil, ker se je prišel takorekoč z njo posvetovat.

„Oh, Mana, pustiva, kar naju nič ne briga!“ ji je segel brat v besedo, ker se je bal, da se zasuče razgovor

zopet na tisto stran, od katere se je on namenoma s težkim trudom obračal.

„Gospod župnik bo vse v red spravil,“ se je vnemala Mana; „zakaj jaz sem mu vse natanko razložila. Saj ni Gašper tako hudoben, kakor ga dolže ljudje.“

Tedaj se je začulo odzunaj vpitje in glasen jok, in po vasi je pribežala brez rute, v raztrgani kočmajki Jerica.

„Moj Bog, kakšnega moža imam! Oh, ubil me bo,“ je plakala in se opotekala proti cerkvi. Za njo je prirohnel mož, Gašper, pijan in divji.

Tone in Janez sta se spogledala. Tone je bil ves bled v obraz, in siv plamen mu je gorel v očeh; Bricu je gnala jeza kri v lice.

„Ubil jo bo,“ je dejal Tone.

„Kakor polomljenega Miha,“ je dejal Bric in vzel palico iz kota. „Jaz ji grem na pomoč.“

„Bog varuj! Bog ne daj!“ je zavpila Rozala in potisnila moža nazaj. „Ali naj se zgodi nova nesreča? Pojdiva medve, Mana!“

Obe sta prihiteli pomagat. Rozala je prestregla razjarjenega Gašperja in ga začela miriti in pogovarjati, češ, kakšno sramoto da nakopava svoji hiši; le pogleda naj, kako lete ljudje vkup. Mana pa je prigovarjala Jerici, da naj se vrne lepo domov; da ne sme zameriti možu, če si privošči katerikrat nekoliko pijače in počitka, ko se tolikanj trudi ves ljubi dan, in to naj ima vedno pred očmi, da je za vsak zakonski prepir treba dveh; če omolkne eden, je prepira konec.

„Oh, ljuba Mana,“ je tarnala Jerica, „ti ne poznaš mojega moža. Ubil me bo.“

„Kako pa, da sta se tako sprla?“ je tolažila Mana.

„Oh, gospod župnik je prišel k nam, da bi naju pomiril. Gašper je pa mislil, da sem ga jaz naprosila, in se je spravil nad mene.“

„Oh, to bom pa Gašperju jaz razložila,“ je dejala Mana. „Saj je bil gospod župnik najprej pri nas. Ti pa lepo tiho domov pojdi in potrpi, Jerica, potrpi!“

Tako je spravila Mana Jerico nazaj proti domu in šla potem pomagat Rozali, ki je mirila Gašperja. Gašper je nekaj časa neumno gledal in osupel poslušal, kako da se je Mana posvetovala z gospodom župnikom; potem pa se je obrnil naravnost proti Rožmanovi krčmi.

Bric je stal na pragu, pripravljen, če bi bilo treba, braniti Rozalo; Tone pa je hodil po sobi, srce polno obupne žalosti.

„Cigan je cigan,“ je dejal Bric, ko se je vrnil v sobo. „Prav nič bi mu ne škodilo, če bi mu jih nametal kdo poštenih petindvajset. Joj, s kakšnim veseljem bi jaz udaril!“

Rozala se je tresla od razburjenja; Mana je bila pa tudi hudo potrta, in dozdevalo se ji je, da je predobro sodila Gašperja.

„Saj jo bo res ubil,“ se je hudoval Bric. „Kaj pa je njemu za enega človeka? Ali ni bil Miha njegov najboljši prijatelj?“

„Janez, pusti, pusti!“ je svarila Rozala. „Saj bo Bog sodil.“

„Jaz tako mislim,“ je godrnjal Bric, „in kakor mislim, tako govorim.“

Tako žalostnega večera in za tem večerom tako dolge, bridke noči že zdavnaj ni bil preživel Tone. Kakšno je bil videl Jerico! Kako se je bila izpremenila bistrooka, rdečelična, vesela hčerka Kržanova!

To izpremembo je čutila tudi Jerica sama. Saj so ji trudne noge komaj nosile shujšano truplo. Po vsakem naporu je morala počivati, da si je nabrala moči za novo delo. Otroka sta hodila za njo, Gašperček zamišljen in Jerica oplašena, ker sta videla mater vedno žalostno. Tej pa so plavale mučne misli po temni bodočnosti. Akoravno se ji je zdela smrt rešitev iz neznosnega dušnega in telesnega trpljenja, se je vendar tudi bala umreti, bala zaradi otrok. Kaj bosta počeli siroti? Prepuščena sama sebi se bosta pogubila; če dobosta mačeho, bosta siromaka, ker ne bosta imela pri očetu zaslombe. In kako sta bila potrebna dobre vzgoje! Sin je že trmast odkimaval, kadar mu je prigovarjala mati, da mora ljubiti svojega očeta. Saj se je bil že postavil očetu, da ne bo ubogal, in zaslepljeni oče se je zagrohotal in ga pohvalil, da je fant, kakor se spodobi. In ko ga je vprašal, če ga ima kaj rad, je zaklel otrok, kakor je bil slišal, in rekel, da nič; in oče se je smejal. Srečni otroci, katerim ni težko spoštovati svojih staršev!

Materi sta stregla otroka, kolikor sta mogla, ker se jima je smilila. Spominjala sta se nejasno, da je bilo časi drugač, da jima je mamica veselo pela, da se je igrala z njima; a to je bilo davno; sedaj je bilo njeno oko ugaslo,

njen glas ubit, in kolikrat so jo oblile solze! Takrat sta se spogledala otroka; Gašperček je rekel tiho, da mama zopet joče, in Jerica se je spustila tudi v jok in cepetala z nogami in vpila, da se mama ne sme jokati, in se ni dala umiriti, dokler je ni vzela mati v naročje, kjer je skrila glavo na njenih prsih in tiho ihtela. Materi se je storilo inako, kadar sta jo gledala oba zamišljena in otožna, kakor da bi slutila, da je ne bosta več dolgo imela, da se je morata sedaj nagledati in naljubiti za vse življenje. In njo je gledal iz otročjih oči nekdanji ljubi obraz, kakršnega ji je bila naslikala zaljubljena domišljija, zdaj samo spomin izgubljene sreče. Tako so se stiskali vkup pri delu, pri jedi, pri molitvi, in kadar sta bila otroka v postelji in ju je mati odevala, ni nihče vprašal, kje da je oče; ne sin, ne hčerka ga nista več pogrešila; da je bila le mama pri njiju; mama je bila vedno doma.

„Mi molimo zmeraj,“ se je obrnila nekoč v postelji Jerica k bratu, „na čast Mamki božji. Zakaj?“

„Oh, kako si neumna!“ je dejal Gašperček. „Ali ne veš, da je Mamka božja zmeraj doma?“

VII.

V soboto pred sv. Martinom je v Št. Vidu semenj. Gašper se je odpeljal takoj po zajtrku z doma. Zunaj vasi je naložil starega Križmana in Tetreva, dva sejmarja, ki nista izpuščala rada takih prilik; ne zaradi opravkov, ampak iz lepe stare navade. Vsak teh treh bi bil tudi hud, če bi mu bil kdo oponesel nepotrebno vožnjo; za vsak slučaj pa je še poudarjal Križman, da ne bodo nič zamudili; zakaj veliko delo je za to leto pri kraju, in kar je še ostalo, se bo lahko zmašilo. Tetrev je govoril še važneje in ugibal, ali gre kup pri goveji živini naprej ali nazaj; zakaj hudo bi bilo, če bi moral rediti človek v izgubo.

„Tvoja goveja živina,“ je dejal Gašper in udaril po konju, „je en koštrun in ena mačka. Kaj torej govoriš?“

„Jaz pravim, da se živina zajé!“ je dejal Tetrev užaljen.

„Časi se zajé, časi se zapije. Kaj hočemo! Takšna je letina,“ je miril Križman.

V Št. Vidu so šli zaradi lepšega najprej po semnju pogledat. Tetrev je povpraševal kmete iz drugih krajev, koliko da štimajo svojo živino; a preden je priklesel kak

mešetar, se je vedno izgubil. Potem so šli v krčmo pit in zabavljat čez slabe čase. Tako so preživeli prijeten dan in se proti večeru odpeljali domov.

Gašperju se je zazdelo, ko je pripodil do domače vasi, da je še žejen in da bi se še rad razgovoril v veseli družbi. Zapeljal je k Rožmanu na dvorišče in velel hlapcu, da ni treba izpregati, samo priveže naj konja k ranti in sname en lac z branovleka.

„Konj se bo prehladil,“ je dejal hlapec, „ker je ves moker.“

„Koc vrzi nanj!“ je dejal Gašper in lezel od ene strani z voza kakor Tetrev od druge. Oba sta se obrnila in čakala, če bo še kdo za njima prilezel; zakaj zdelo se jima je, da so bili trije.

„Kje pa je Križman?“ je dejal Gašper.

„Pa res; Križmana ni,“ je dejal Tetrev. „Kaj praviš ti, kje bi ga bila izgubila? Pri Pljuskarju je bil še na vozu.“

„Naj leži, kjer hoče,“ je odločil Gašper. „Kadar se naspi, bo rekel, da je že takšna letina.“

V pivnici je dobil Gašper Brica in še par drugih pivcev.

„Bric, cerkev pojdi pometat!“ je pozdravil Gašper, da bi prehitel Brica z zabavljanjem.

„Čemu?“ je dejal Bric. „Dokler si ti zunaj, ni notri ne blata, ne smeti.“

„Kaj pa Miha? Ali še straši po Stegnah?“

„Jaz mislim, da še; sicer bi ti ne hodil tako daleč naokoli. Enkrat bo že prišel pote.“

„Ej, Bric, prej bodo prišli tvoji otroci po tebe.“

„To ni nič hudega,“ je dejal Bric. „Mojim otrokom je dolgčas, kadar mene ni doma, ker me imajo radi. Tvoji so pa veseli, če te ne vidijo, ker se te boje kakor živega vraga.“

„O, Gašperček se me nič ne boji. Ta je že skočil vame kakor maček, ko sem enkrat dopovedaval Jeri, kdo da je gospodar v hiši.“

„Zato te je pa prišel že tudi župnik opominjat.“

„O, zdaj sva že zopet prijatelja,“ se je zasmel Gašper. „Davi se mi je dobro posrečilo. Stopil sem malo v cerkev, in kmalu pride mimo mene — kaj praviš kdo? Sam naš župnik. Ti ne veš, kako lepo me je pogledal. Zdaj me že gotovo hvali okrog.“

„Hinavec si, Gašper. Grje ravnaš z ženo kakor s psom; potlej greš pa v cerkev. Če si župnika premotil, ali meniš,

da boš Boga tudi? Tvoja žena je tako pri kraju, da bo še to zimo umrla.“

„Torej pripravi sveče, Bric, in namaži jarme pri zvonovih, da ne bodo škripali, ko boš zvonil.“

„Ali si ti kak kristjan?“ je porasel Bric. „Tebi se ne smili ne žival, ne človek. Če bi bilo v naši vasi toliko mož, kolikor je klobukov, bi tebe iz vsake poštene družbe vun vrgli. Miha res ni bilo veliko škoda; Jerice bo pa škoda, ki jo boš ti umoril.“

Med tem prepirom je pobiral Rožman steklenice in nože po mizi, ker se je bal, da bo planil Gašper na Brica. Prišla pa je krčmarica in stopila odločno na Bricovo stran.

„Prav imaš, Bric,“ je dejala. „Kako ravnaš ti, Gašper, z ženo, to je sramota. Moj mož še mene nikoli ni udaril; ti pa hočeš vpeljati to cigansko navado.“

„Jaz plačam,“ je dejal Gašper, zelen od jeze, se pridušil in vrgel pet kron na mizo.

Težka sopara je legla na vso družbo. Rožman si je tiho odštel za zapitek in porinil ostanek Gašperju nazaj. Gašper je pometel denar na tla.

„Bom pa jaz pobral,“ je dejal Tetrev in se sklonil. On ni bil nikoli toliko razburjen, da bi izgubil ravnodušno preudarnost.

Rožman je težko čakal, da bi odšel ali Gašper ali pa Bric. Tadvaj pa se nista zmenila za te tihe želje. Gašper je gledal v tla in klel; Bric, ki je imel svoj sitni dan, pa je položil debelo pest na mizo in se rotil, da se še nikoli ni bal Gašperja in se ga nikoli ne bo. Naenkrat je vstal Gašper od mize, in Bric je srepo uprl vanj oči in stisnil pesti in ustnice, pripravljen, da ga prestreže. Vsi so mislili, da se bosta sprijela. Toda Gašper je zapustil s trdimi koraki pivnico in zaloputnil vrata za seboj.

„Bric, ti si danes težak. Deset centov potegneš,“ je dejal Rožman.

„Kaj pa se bojite te kanalje, ki nima nič srca?“ je dejal Bric. „Gašper strahuje samo tiste, ki se ga boje.“

Zunaj pa je preklinjal Gašper in kričal na konja, ki si je bil odpel podbradnik. Žival se je tresla in prhala. Ko pa se je sklonil Gašper, da bi nateknil lac, in vpil, da naj se konj prestopi, je udarila zbegana in razjarjena žival nazaj in zadela gospodarja v trebuh. Gašper se je zgenil, skremžil obraz in zlezal v dve gube in si tiščal trebuh. Ves bled je lovil sapo, in mrzel pot mu je stopil

na obraz. Oprijel se je voza, kakor bi premišljeval, kaj storiti. Vzdignil je nogo, da bi zlezal gori; toda ni šlo; prehudo ga je zbolelo po vsem telesu. Oprijemši je lezel nazaj v pivnico. Vsi so se ga ustrašili; tako mrtvaško bled je bil in tako se je opotekal. Sedel je na klop in dejal: „Meni se zdi, da imam dosti.“

„Kaj pa je, Gašper?“ je zakričala Rožmanka. „Ali ti je slabo?“

„Konj me je usekal,“ je dejal Gašper.

„Za koga naj grem pa sedaj sveče pripravljat in jarme mazat, Gašper? Kaj?“ je dejal Bric. „Ali še veš, kaj si rekel?“

„Pusti me, Bric!“ je prosil Gašper.

„Takšnega te ne morem pustiti,“ je dejal Bric. „Tetrev, primi ga ti na eni strani, jaz pa na drugi, da ga spraviva domov!“

Naložili so Gašperja z velikim naporom na voz in ga odpeljali.

Doma sta bila otroka že v postelji; Jerica je še pospravljala po hiši, ko so ji pripeljali moža. Grozno se ga je prestrašila.

„Konj ga je udaril,“ je dejal Bric. Gašper se je silil v smeh, a zastokal je tako bolešno, da se je videlo, kako se sili. Gašperček se je prebudil, se sklonil v postelji, začuden gledal in vprašal, kaj da je. Sestrica je spala naprej.

„Oh, po zdravnika, po zdravnika! Kdo se popelje po zdravnika?“ je klicala Jerica.

„Nič zdravnika!“ je dejal Gašper in odmigaval z roko. Kakor se je pregenil, je zastokal. „Samo mir! Jutri bo dobro.“

„Mrzle obkladke mu devaj na trebuh, Jerica!“ je dejal Bric. „Morebiti mu bo pomagalo. Če le jetra niso poškodovana. Jutri pridem pogledat, kako da je.“

Moža sta šla, in Jerica je ostala pri bolnem možu. Pripravila je mrzle vode, ovila obkladek in mu ga hotela položiti na boleče mesto; toda Gašper ni pustil.

„Samo pri miru me pusti!“ je dejal in zastokal, in ko ga je izkušala preprostiti, se je začel jeziti. Tako je bedela Jerica, sama bolehná, celo noč ob njegovi postelji in poslušala, kako mirno sopeta otroka, kako bolešno vleče sapo Gašper, kako škrtá z zobmi in blebeče v poluspanju nejasne besede. Izpreletala jo je groza, in mrazilo jo je po nenaspanem telesu. Če je količkaj zadremala, jo je predramil udušeni vzdih. Začela je moliti. Potem pa je

premišljevala, kaj se bo razvilo iz te nesreče. Morda se mož spametuje in poboljša, in to bi bila sreča za vso družino. Da bi utegnil umreti, ko je bil tako krepak, ji ni prišlo na misel.

Kako dolga je bila noč! Nihala stenske ure še nikoli ni slišala tako razločno. Kako glasno je bilo in kar nič enakomerno, zdaj tiše, zdaj glasneje in časi je zastokalo in zastajalo, kakor bi se hotelo ustaviti; potem je zopet hitelo; kazalca pa kakor da bi bila pribita; nikamor naprej. V zvoniku je bila ura, otožno, kakor da bi se zvon poslavljaj, skrivnostno, kakor da bi donelo z onega sveta. Jerica je naštela dvanajst. Obšel jo je strah, ker je bil mož tako nemiren in je govoril tako čudno. Pritisnila se je h Gašperčkovi postelji, kakor da bi bila tukaj bolj na varnem. Vsak šum, vsak stok jo je prestrašil. Noge so ji otrpevale od mraza; leči vendar ni hotela, da ne bi zaspala. Hvala Bogu! zopet je ena ura v kraju, je vzdihnila, kadar je slišala uro biti, in v glavo ji je padlo, kako čudno da je to, da pravijo ljudje tolikrat: Hvala Bogu! zopet je en dan, en teden, en mesec, eno leto v kraju; nikoli pa še ni slišala, da bi rekel kdo na smrtni postelji: Hvala Bogu! življenje je v kraju. In zdelo se ji je, da bi tudi ona ne rekla tako; saj bi jo zadrževala otroka. Zdaj pa si je želela, da bi že prešla noč, da bi se že čul kak hrup, kak šunder iz vasi. K oknu stopiti in odpreti oknico, če se že zaznava dan, jo je bilo strah, ker se je z grozo spominjala, kako je gledal Gašper v črno noč. Po dolgem, mučnem bedenju je začula prvega petelina. Za njim so se oglasili drugi; oglasila se je živina po hlevih, in kmalu so zaškripale tu in tam duri, in za tiho nočjo je prihajal glasni dan, ki je pregnal strahove.

Jerica je pripravljala zajtrk in pazila, da ne prebudi spečih otrok in moža, ki je omotičen ležal, težko sopel in tiho poječaval. Nadejala se je, da ga je počitek pozdravil, in ko bo videl, kako mu streže žena, mu morda oživi hvaležnost nekdanjo ljubezen.

Otroka sta se prebudila, in mati ju je opominjala, ko ju je oblačila, da naj bosta mirna, ker je oče bolan. Plaha sta gledala na očetovo posteljo; približati se ni upal ne sin, ne hči. Gašper je zastokal, odprl oči, pogledal po svoji družini in zopet zamežal.

„Kak siv obraz imajo ata!“ je dejala hčerka. Sin pa je silil iz sobe vun.

Jerica je vprašala moža, če mu je kaj boljše.

„Tako,“ je dejal Gašper.

„Jaz ti prinesem gorke juhe, da se okrepčaš. In naj no pošljem po zdravnika.“

Gašper je nagubančil čelo, namrščil obrvi in siknil skozi zobe: „Nikar me ne jezi!“ Potem je zopet zamežal.

Dopoldne je prišel bolnika obiskat Bric.

„Slab si, Gašper,“ ga je pozdravil in sedel k njegovi postelji. „Takšen si v lice kakor okajen zid. Veš kaj, Gašper? Ti ne boš dolgo; le meni verjemi! Jaz pojdem po gospoda.“

„Tako daleč pa vendar še nisem,“ je dejal s hropečim glasom Gašper, ki ga je bila Bricova tolažba nekoliko vznemirila.

„Si, si,“ je dejal Bric. „Saj ljudje te ne bodo posebno pogrešili, da ti po pravici povem; ampak z Bogom se spravi, da ne boš imel sitnosti na onem svetu! Kaj pa z ljudmi? Zastran mene si lahko brez skrbi. Ti nimaš meni nič odpustiti, jaz tebi nič; midva sva račune sproti poravnava. Ampak Klančarja bi jaz poklical, Toneta, da si sežeta v roke. Kaj?“

Gašper je nekoliko premišljeval in nazadnje prikimal.

„Kaj pa Rožmana?“ je izpraševal Bric.

„Zaradi testamenta, misliš,“ se je zopet razjezil Gašper. „Rožmana nič! Tone, če pride.“

Bric je šel takoj k Tonetu in mu povedal, kako reven da je Gašper, kako potrebno bi bilo, da napravi oporoko. „Vidva se pa tudi lahko poravnata, če vama gre kaj navzkriž.“

Tone je zmignil z rameni, da zaradi sebe nima nič poravnovati; kar se je pa zadolžil Gašper pri ženi, naj mu odpusti žena. Vendar je šel z Bricem.

V veži sta srečala Jerico, ki je bila od bedenja in razburjanja, od skrbi in žalosti tako zdelana, da se je komaj pokoncu držala.

„Oh, Tone, kako hudo je pri nas!“ je dejala in si obrisala oči. „Nesreča za nesrečo nas zadeva, in še upati si ne upam, da bo boljše. Gašper noče nobenih zdravil in nobenega zdravnika.“

„Za zimo pride spomlad, za žalostjo veselje,“ jo je tolažil Tone. „Nikar ne obupuj, Jerica! Gašper je močan; njega tudi huda bolezen ne bo podrla.“

„Oh, prigovarjaj mu ti, da naj se ne brani zdravnika! Tebe bo poslušal,“ je prosila Jerica in ostala zunaj, v

kuhinji, ker si je mislila, da bo Gašper Toneta samega rajši poslušal, in ker je slutila, da si imajo vsi trije še kaj posebnega povedati.

Tone se je ustrašil Gašperja; tako onemogel, tako mrliču podoben je ležal pred njim. Gledala sta si nekaj časa v oči, in Tone je dejal, da mu je hudo, da se je taka nesreča zgodila. „Toda pogum, Gašper! Tak korenjak prenese marsikaj, in Bog tudi pomaga, ker se mu otroka smilita. Kje pa te boli?“

„Okrog pasu,“ je dejal Gašper.

„Jaz bi tudi zdravnika poklical,“ je menil Tone. „Če drugega ne, človeka vsaj pomiri.“

Gašper je stisnil ustnice in odkimal. „Midva nisva bila zmeraj prijatelja,“ je dejal čez nekaj časa in mu podal roko.

„Kaj to!“ je dejal Tone. „Jaz sem že zdavnaj vse pozabil.“

„Ali veš, kdo ti je ubil psa?“ je začel zopet in pomolčal. „Jaz. Ti si pa obdolžil nekega drugega.“

„To mi je pa res žal,“ se je prestrašil Tone. „A tebe nisem nikoli mislil.“

„In potlej so tudi tebe obdolžili,“ je vzdihnil Gašper, „tudi po krivem.“

„Zastran Miha, misliš,“ je poprijel Bric, in Gašper je prikimal. „Kaj ne, da si ga ti ubil, Gašper?“ je silil Bric. „Ali te nisem imel jaz zmeraj na sumu? Poglej, Gašper, da se jaz nisem motil!“

„Saj si me tudi zmeraj dražil. Ampak nalašč ga nisem in namena nisem imel.“

„Rad verjamem, Gašper,“ je dejal Bric. „Tako hudoben nisi bil, dasi te ni bilo veliko prida. Zdaj se pa pogovorita vidva sama med seboj!“

Bric je stopil v kuhinjo in dejal: „Ti, Jerica, daj mi en kos papirja in pero, da bomo nekaj zapisali!“

Jerica je poiskala papir in pero, prepričana, da gre za oporoko; Bric pa je napisal kar zunaj par vrstic in vzel potem vse vkup s seboj v sobo.

„Ti, Gašper, glej, jaz sem pa to-le zapisal,“ je pokazal Gašperju list, „da bo imel Tone kaj v rokah, če bi ga še katerikrat obdolžili zaradi tebe.“

„Meni ni tega nič treba,“ se je branil Tone.

„Vem, da ne,“ je menil Bric; „ampak Gašperju je treba, da ne bo kdo zaradi njega trpel. Zmeraj je dobro če ima kdo kaj pisanega v rokah. Ali ni res, Gašper?“

Gašper je srepo gledal, in Toneta je mučil razgovor; Bric se mu je zdel brezobziren, neusmiljen.

„Če ozdraviš, Gašper,“ je dejal Bric, ki ni hotel odjenjati, „doboš papir nazaj. Moja moška beseda. Če pa umrješ — in saj veš, da smrt nič ne izbira — ti pa ne more nič škodovati, in tudi potem ga ne pokažem jaz nikomur, razen če bi bilo treba rešiti Tonetu dobro ime. Ali ti je tako prav? Kar podpiši, Gašper, da vsaj po smrti ne boš škodoval poštenim ljudem!“

Gašper je temno gledal; a Bric mu je prigovarjal tako ljubeznivo in tako goreče, podložil že tudi desko pod papir in mu stisnil pero v roko, da se Gašper ni mogel več ustavljati.

„No, vidiš, Gašper,“ ga je pohvalil Bric. „Reci, če ti ni zdaj lažje pri srcu! Če pa hočeš, ti pa spiševa zdajle še testament, da ga kar podpišeš, tako da bodo vse sitnosti pri kraju.“

„Jutri, jutri,“ je stokal Gašper, „če ne bo boljše.“

„Po gospoda pojdem pa jaz vendar,“ je tolažil Bric bolnika, ki je odkimaval, češ, da se še ne mudi. „Mudi ali ne,“ je menil Bric. „Varna pot je najboljša. Potlej si brez skrbi, in za tvojo dušo naj se hudič pod nosom obriše. Ali ni res? Izpovedal si se tako že nama; ampak odvezati te midva ne moreva.“

Bric je spravil papir s podpisom, Tone je še segel v roko Gašperju in šla sta. V veži pa je dejal Bric, da pojde po gospoda; zakaj Gašper najbrž ne bo preživel prihodnje noči.

„Oh, uboga moja otroka!“ je vzdihnila Jerica in si zakrila oči, „kmalu bosta brez očeta in matere!“ Čutila se je tako onemoglo po vseh prestanih dušnih in telesnih mukah, da ji je ginilo vsako upanje, da bi se mogla še okrepiti. Tone, ki je poskušal ublažiti Bricove besede, je trdil, da se njemu Gašper ne zdi še tako slab; prevzela pa ga je bila tolika ginjenost, ko je videl Jerico tako slabotno, da se niso zdele njegove besede kar nič verjetne.

„Oh, kako bo škoda Jerice!“ je dejal Bricu, ko sta bila zunaj hiše.

„Jaz mislim, da bo Gašper umrl,“ je menil Bric. „Potlej je Jerica rešena in bo nanovo oživela.“

„Jaz pa se bojim,“ je rekel Tone, „da pojde ona kmalu za njim.“

Teško mu je bilo pri srcu, ko je premišljeval to verjetnost, in tiho se je poslovil od prijatelja, ki se je odpravljajal na pot po gospoda.

Preden se je še vrnil Bric z župnikom, je bil Gašper že izdihnil. Jerici so zrastle zdaj skrbi in opravki čez glavo. Pripravljati bi bila morala, kar je bilo treba za pogreb, opravljati vso hišo, skrbeti za otroka, za družino, za živino, in sama se je komaj pokoncu držala. Prihiteli sta ji na pomoč nekdanji prijateljici, ki sta se toliko let ogibali hiše, Rozala in Mana, in ji odvzeli velik del gospodinjstva. Bric in Tone sta oskrbela, kar je bilo potrebno za pogreb.

„Ali je dosti pijače pri hiši,“ je vprašala Jerica, „za tiste, ki bodo čuli pri mrliču?“

„Ni treba nobenega človeka in nobene pijače, Jerica,“ je dejal Tone. „Čul bom jaz in Mana; druge bomo odpravili. Takim čuvajem ni za molitev; saj lahko molijo doma ali v cerkvi; za pijačo jim je in za zabavo, kakor da bi si prišli norca delat iz mrliča.“

Tako se je tudi zgodilo, in pametnim ljudem se je zdelo prav. Tetrev in nekateri drugi pa bi bili radi čuli in pili; zato so tudi zabavljali, da se opuščajo lepe stare navade.

Vrhutega je Tetreva še strašilo. Bric, ki se je odpravljajal po sveče za pogreb, je bil naprosil tega moža, ki je v vsej vasi najbolj utegnil, naj pride namesto njega dan zvonit.

„Če bi se le ne zvonilo tako zgodaj!“ se je branil Tetrev.

„V jeseni, ko ni toliko dela, za eno uro gori ali doli,“ ga je tolažil Bric, tako da ga je pregovoril.

Krsta z mrličem se je bila ponoči prenesla v cerkev, in zjutraj je prišel Tetrev zvonit. V nos mu je udaril mrtvaški duh, tako da mu je zagomezelo po vsem životu. Stopil je par korakov naprej in se spoteknil ob krsto; njegovi lasje pa pokoncu. Tema, duh, krsta, in zdaj naj človek dan zvoni. Ko pa je krsta še nekoliko počila, se je Tetrev obrnil in prekrižal in bežal iz cerkve, kakor da bi šel rajnik s svojo smrtjo nadenj.

Pogrebci so bili večinoma tega mnenja, da je Gašper prav storil, da je umrl. Ko je rekel župnik med molitvami: „Requiescat in pace!“ je odgovoril Bric, ki je stregel: „Deo gratias!“

„Kako pa odgovarjaš, Bric?“ ga je tiho vprašal Rožman, ki je stal zraven njega.

„Ušlo mi je,“ je pošepetal Bric.

Tetrev in Križman sta trdila, da bosta zelo pogrešala Gašperja, ki je bil pošten in dober človek; brez napak pa tudi onadva nista. „Tako smo od danes do jutri,“ je dejal Križman. „Trudimo se in delamo, in nazadnje vse vkup nič ne pomaga. Kaj hočemo? Takšna je letina.“

Drugim se je smilila Jerica, ki je z otrokoma omahovala za krsto in si brisala oči. Dasi je bila veliko pretrpela, je imela dosedaj vsaj nekoliko opore, in zadnji dan ji je bilo oživelo upanje, da se Gašper izpreobrne. Zdaj je ostala sama z dvema otrokoma, ki ji ne moreta ne svetovati, ne pomagati. Mala Jerica je komaj vedela, kaj da pomeni izprevod; tako brezskrbna je hodila ob materini roki in gledala na vse strani, župnika, ki je zdaj snel kapo, zdaj jo dejal zopet na glavo, in Brica, ki se ji še nikdar ni zdel tako imeniten, in može, ki so nosili. Gašperček je pobešal oči in stiskal ustnice; solzil se ni, ker se ni znal še hliniti.

Ko je mlada vdova še nekoliko pomolila ob svežem grobu, se je vrnila z otrokoma v osamelo hišo. Utrujena je sedla na klop v veži, stisnila otroka k sebi in zbirala misli, kako bi se lotila novega dela. Najbolj jo je skrbelo, v kakšnem stanju da je zapustil mož gospodarstvo.

Če sta namreč mož in žena poštena in pametna, imata oba natančen pregled vsega premoženja. Mož ne skriva pred ženo ne svojega denarja, ne svojih dolgov, in žena ne zapravlja skrivaj in ne spravlja natihem v svojo skrinjo. Naj umrje potem mož ali žena, bo vdovec ali vdova dobro vedela, pri čem da je. Če pa ni tega vzajemnega zaupanja, nastanejo po smrti zmešnjave. Oglase se upniki, o katerih ni prej nikoli nič slišala vdova, in zahteva se marsikaterikrat vračilo dolgov, katere je bil mož že poravnal. Zakaj denar je velika izkušnja, in kadar gori hiša, pritisnejo tatje, da bi zase kaj rešili in odnesli.

Ni se bila še pomirila Jerica, že je prinesel pismonos troje priporočenih pisem. S tresočo roko je potrdila Jerica prejem in odpirala pismo za pismom. Glasila so se podobno; povsod sožalje zaradi bridke nesreče, ki je zadela hišo, in potem prošnja, da naj vdova kmalu poravna, kar se je bil zadolžil rajni mož, da se izogne sodnemu postopanju; takoj pa naj pripozna ta dolg. Oglasila se je Rožmanka, da bi potolažila Jerico; ko pa je odhajala, je omenila gredoč, da je ostal Gašper še nekaj na dolgu; da se sicer ne mudi tako hudo; a dobro je vendar, da se stvar ne pozabi.

Tolažit je prišel sorodnik Tetrev, ki je tudi namignil, da je nekoč, kakor se mu zdi, Gašperju, Bog mu daj nebesa! posodil par goldinarjev, ki si jih je on takorekoč od ust pritrgal, in da bi bilo lepo, če bi jih vdova vrnila, da bi rajniku teh par krajcarjev ne zapiralo nebeškega kraljestva. Potem pa se je požrtvovalno ponudil za variha otrok, češ, da je sorodnik in da bi ga bil rajnik najbrž sam na smrtni postelji prosil te usluge, in on, Tetrev, bi ne mogel odreči; tako rad ga je imel; on bi pa tudi posvetil varovancema vse svoje moči in ves svoj čas, in časa ima dosti, otroke pa posebno rad.

„No, Gašperček, Jerica, pridita!“ je klical, „in dajta roko stričku!“

A naj je vabil še tako zapeljivo, otroka mu nista zaupala in Jerica tudi ne, ki je menila, da mora vse to še dobro premisliti.

„Oh, kaj bo še prišlo nad mene!“ je tarnala, ko ni bilo dobiti pri hiši nobenega denarja, stroškov pa že toliko napovedanih in Bog ve koliko še neznanih. A najprej bo treba preskrbeti variha. Toda katerega? Oh, ona bi že vedela; toda kdo si upa prositi tistega, katerega je razžalil! Kdo sme zahtevati dobroto za krivico!

Popoldne je prišla Rozala, in Jerica ji je potožila svoje težave.

„To bo vse varih uredil,“ je menila Rozala. „Ali si ga že izbrala?“

„Oh, nič ne vem, kam bi se obrnila,“ je dejala Jerica. „Kdo bo pa hotel prevzeti, ko je vse tako zmešano! Kaj praviš ti, koga bi naprosila?“

„Jaz sem mislila na Klančarja, na Toneta. On je pošten in razumen človek, ki se bo potegnil za tebe.“

„Samo, če si bo hotel nakopati tolikih sitnosti. In saj veš, kako je bilo in kaj se je zgodilo. Jaz si ga ne upam prositi.“ Vdovi so se udrle solze v spominu nekdanjih dni, in kako je zavrgla očetov svet in zakrivila svojo nesrečo.

„To reč prepusti meni, Jerica!“ je dejala Rozala. „Kolikor poznam jaz Toneta, se ne bo branil.“

Rozala je povedala možu doma, katerega variha da je nasvetovala Jerici. „Jaz sem se bala,“ je rekla, „da bo prosila tebe. Težko bi bilo odreči in težko sprejeti, ko imava toliko svojih skrbi. Pojdi ti k Tonetu in prosi, naj on prevzame, ki bo laže opravljal ko midva. Jerica je pa

grozno slaba; sama kost in koža, in jaz se bojim, da bo imel varih kmalu dve siroti na glavi.“

Tonetu pa so silile v glavo nove misli. Kako slabotna da je Jerica, to je bil kar pozabil; videl je samo rešeno, osvobojeno; obloženo pa s tolikimi skrbmi, da bi jih sama težko obvladala. Zvest prijatelj bi ji moral svetovati, da naj si poišče poštenega moža, naj se zopet omoži; za svoja otroka bi potem laže skrbela, in očimi niso na tako slabem glasu kakor mačehe. On bi Jerico takoj vzela. Seveda se je nekoliko postaral, a ona se je tudi.

Na steni je viselo zrcalo, zaprašeno in napol slepo. Tone ga je skozi več let preziral, zadovoljen, če mu je pokazalo, kod da naj se brije. Zdaj pa je skrbno obrisal steklo, potegnil s predpasnikom čez svoj obraz in se pogledal proti luči, če je še za med ljudi. Spomnil se je tudi, da si je že davno hotel naročiti novo obleko, in preudarjal, kako bi se dalo vse urediti. Šel je gledat v svojo hranilno knjižico, koliko da se je že nabralo, in zadovoljen si je opisaval, kako se bo razveselila Jerica, ko ji on pove, koliko da ima prihranjenega denarja in kako lahko bosta skrbela za otroke. In tako se je zatopil v te misli, da je kar nekako želel, da bi bila Jerica v prav velikih stiskah, samo zato, da bi jo on rešil in si prislužil njeno hvaležnost in s hvaležnostjo njeno srce. Ko se je vrnil iz teh sanjarij zopet k svojemu delu, se mu je zdelo, da dela že za Jerico. Toda kaj, ko bode treba čakati zaradi tako imenovanega žalovanja! Kaj pa pomaga žalovanje, če je hiši gospodarja treba? In za Gašperjem žalovati je huda zahteva. Toda naj bo, da ne bodo ljudje brusili jezikov.

Prišel je Bric s prošnjo, da naj prevzame Tone varuštvo Gašperjevih otrok.

„Zakaj pa ne?“ je dejal Tone.

„Dobro delo storiš,“ je dejal Bric; „zakaj Jerica je v velikih skrbih in ne ve, kam bi se obrnila.“

Tone je poklical sestro Mano in ji povedal svoj sklep.

„Prav, Tone,“ je dejala sestra; „meni se tudi smilita siroti, ki sta brez očeta.“

„Izporoči to Jerici, Janez!“ je dejal Tone. „Kadar me potrdi sodišče, pridem sam doli, da se z njo pogovorim. Precej ne grem, da ne bodo rekli ljudje, da se ponujam.“

„Gašper je ravno prav umrl,“ je menil Bric, „da ni še zapravil doma.“

„Družčina ga je zapeljala,“ je dejala Mana. „Kako je to prišlo, tega jaz ne vem; mislim pa, da prava žena že kako priveže moža na dom.“

„Pravega moža nikoli,“ je ugovarjal Bric. „Jerici pa se bo odvalil težak kamen od srca, ko ji izporočim, kar smo se zmenili.“

To je bila živa istina; zakaj Jerica ni slepila sama sebe, da bi bila upala živeti še nekaj let; tako je bila onemogla, tako jo je sapilo in tiščalo v prsih. Čez dan ni mogla počivati, ker jo je delo priganjalo, ponoči pa so ji odganjale spanje skrbi, in kadar je zjutraj prepotena vstala, ni čutila novih moči, samo prejšnjo slabost. Hotela je le še poskrbeti za svoja dva otroka, preden odide. Preudarjala je, kako pošten človek da je Tone, ki ne bo iskal svojega dobička in ne prikrajševal varovancev, zlasti ker je sam premožen in nima svojih otrok. In morda, in če Bog dá, se ju bo še spomnil ob svoji smrti. Teh misli se Jerica ni sramovala, in kdor ve, da tudi pri izbiranju botrov ljudje ne gledajo samo na pobožnost, ji ne bo zameril.

Premišljevala je tudi, kako bi Toneta zahvalila za njegovo postrežljivost. Ali naj bi ga povabila na večerjo in Brica z njim, da bi ta nekako posredoval in gladil pot od hiše do hiše? Zakaj prve besede po zameri ne stečejo vedno lahko z jezika; večkrat je treba priprege. Tolažila se je s premislekom, da tako hud ne more biti Tone; sicer bi se branil nadležnega varuštva. Ali naj bi šla sama k njemu s svojima otrokoma, da bi ju priporočila in prosila, da naj pozabi, kar se je zgodilo? Tako je premišljevala in odlašala in čakala, da bi sodišče potrdilo Toneta kot variha. Medtem je slabela bolj in bolj in nekega jutra ni mogla več vstati. Otroka sta že skakala po posteljah in se čudila, zakaj ju mama ne pride klicat. Gašperček je šel tiho k njeni postelji in jo vprašal, če je že zadosti spal.

„Napravi se, Gašperček! Jaz te bom nekam poslala,“ je dejala mati.

Gašperček je prinesel svojo obleko, da mu je pomagala; potem je pridrobnela Jerica, da ji je mati zavezala krilce in ji počesala lase. Solze so silile materi v oči; objemala je oba otroka in ju izpraševala, če se bosta spominjala svoje mame. Otroka sta jo začudena gledala, ker nista razumela pomena njenih besed.

„Ali bosta molila zame?“ je vprašala.

„Jaz bom,“ je dejal Gašper, „očenaš.“

„Jaz pa tudi angelsko češčenje, kadar bom znala,“ je pristavila Jerica.

„Gašperček, pojdi zdaj k Bricovi mami in prosi, da naj pride malo k meni!“

Fantek je stekel k Bricu; hčerka pa je šla deklo klicat. Jerica je spoznala, da je treba hitro vse urediti, da je ne prestreže smrt.

„Kaj pa je, Jerica?“ se je prestrašila Bricovka, ko jo je zagledala v postelji.

„Nič posebnega, Rozala,“ je dejala Jerica in ji podala roko. „Za Gašperjem pojdem in tebe moram zopet nadlegovati. Reci ti Janezu, naj stopi do gospoda župnika, da me pridejo previdet, da ne bo prepozno kakor pri Gašperju. Ti mi pa postavi semkaj križ in dve sveči in blagoslovljeno vodo; kar oltarček mi napravi! Pojdi pa še poprej k Tonetu in prosi ga, naj pride nekoliko k meni in Mana tudi z njim! Spodobilo bi se, da bi šla jaz k njemu; a toliko časa sem odlašala, da ne morem več. Kaj ne, da pojdeš precej, Rozala?“

Rozala se ni obotavljala, ker se ji je zdelo, da se res mudi. Tone pa se je ravno napravljal na pot k Jerici. Dobil je namreč od sodišča odlok, da je postavljen za sovariha Gašperjevima sirotama. Napravljal pa se je skrbno, ker se mu je zdela pot važna, odločilna za njegovo življenje, in prav bal se je, kako bo opravil. Kako pa ga je prestrašila Rozala z novico, da je Jerica zelo slaba in da želi govoriti ž njim in z Mano! Mana, ki se ji ni bilo treba preoblačiti, je bila takoj pripravljena.

Med potom se je tolažil Tone z mislijo, da morda ni tako hudo. Ko pa je zagledal Jerico shujšano in blede, se mu je storilo inako, da ni mogel nobene besede izreči. Molče ji je podal desnico, ki jo je prijela Jerica z obema rokama, in tudi njej so se udrle solze.

„Oh, ne zameri, Tone,“ je ihtela, „da te nisem prišla ne prosit sama za variha, kakor bi se bilo spodobilo, in ne zahvalit se, kakor je moja doižnost! Saj vidiš, kako se mi godi, in bala sem se tudi. Ne zameri, Tone, in odpusti, kar sem ti hudega storila, in ti, Mana, tudi! Saj sem dosti pretrpela, in najhujše trpljenje je, da moram zapustiti dva otroka v teh letih, ko si sama ne moreta nič pomagati.“

Mana ji je stisnila roko in menila, da naj bo zaradi otrok brez skrbi; onadva bosta gledala, da se jima ne bo slabo godilo.

„Oh, Jerica, ne govori tako!“ je prosil Tone. „Jaz sem te imel vedno rad in te imam še. Kar je bilo, to je prešlo.“

„Glej, svoja otroka ti izročam! Ali ju boš rad imel?“

„Kakor če bi bila moja,“ je dejal Tone.

„Gašperček, pojdi k meni!“ je vabila Mana, prijela dečka za roko in ga vlekla k sebi, ker se je ustavljal.

„Saj si čvrst fant, ves kakor oče, oči, nos, usta.“

Tone pa je vzdignil na koleno malo Jerico in ji gladil mehke lase, in deklica se ni bala, ker je videla mater pri sebi.

„Velike skrbi sem ti naložila, Tone,“ je dejala zopet mati; „toda jaz si nisem vedela drugač pomagati, in na koga bi se mogla bolj zanesti!“

„Prav, Jerica,“ je dejal Tone, „ampak ti govoriš tako, kakor da bi se že hotela ločiti s tega sveta. Morda pa Bog dá, da se zopet na dobro obrne. Samo zaupanja in poguma ne smeš izgubiti. Ti boš ozdravela, in oba skupaj bova tako lepo skrbela za Gašperčka in Jerico, da ne bosta nič pogrešila očeta.“

„Oh, le tolaži me, Tone!“ se je bridko nasmehnila ona. „Ti si bil vedno dober in tudi sedaj me nočeš žaliti. Bog ti povrni tvoj dobri namen; ampak to so besede.“

„Če boš sama obupavala,“ ji je oponesel Tone, „kako bo boljše? Misli tudi na sebe in ohrani se svojima otrokoma! Najprej zdravje, Jerica, potlej bomo pa dalje govorili.“

Zvedavo ga je gledala bolnica, kakor da bi hotela brati v njegovih očeh, ali govori zares ali jo samo tolaži.

„Po moji smrti preglej ti, Tone,“ je dejala čez nekaj časa, „še tisto omaro v hramu! Morebiti dobiš kakšne račune ali pobotnice, da ne bo zahteval kdo za svoj dolg dvakrat plačila. Oh, saj je vse tako zmešano. Lahko bi bilo vse drugač, in najtežji je tisti križ, ki si ga človek sam naloži. In potem, Tone,“ je dodala tiho, „kadar bosta povpraševala otroka, kakšen jima je bil oče, kakšna mati, govori lepo in navajaj ju, da bosta molila za starše. Če bi pa hotela Jerica, kadar doraste, vzeti kakšnega pijanca ali pretepača, svari jo ti, da odvrneš nesrečo! In zdaj sem opravila. Z Bogom, Tone, in Mana, z Bogom! Dajta mi še roko na besedo! Gašperček in Jerica, vidva bosta morala rada imeti strica Klančarja in teto Mano in ubogati oba, da bo vaju Bog rad imel in vajina mama tudi. Kaj ne, Tone, da boš dober varih? Zavoljo Boga, Tone!“

„In zavoljo tebe,“ je dejal Tone in se obrnil stran, ker se je sramoval kazati svojo ganjenost.

Mana je vprašala, če ne bi otrok s seboj vzela za čez dan, da bi imela bolnica več miru.

„Ne, ne,“ je branila Jerica, „pusti, da se ju še nagledam! Saj nista hudobna. Bog ti povrni, Mana, kar si meni in kar boš otrokoma dobrega storila!“

Popoldne so Jerico prevideli, in zvečer ji je nekoliko odleglo. Prišli sta k njej Rozala in Mana, da bi pomagali, če bi bilo kaj treba. Spravili sta otroka k počitku in sami nekoliko dremali, nekoliko se tiho pogovarjali. Bolnica je težko hropla, govorila ni nič.

„Oh, nič ne pomaga,“ je dejala naenkrat poluglasno in se izkušala skloniti. „Umrla bom.“

„Ali naj zbudim otroka?“ je vprašala Mana.

„Ne, ne; naj spita; jaz bom tudi kmalu zaspala. Oh, ljubi Bog, usmili se mojih otrok!“

Rozala je prižgala svečo in začela z Mano tiho moliti. Med molitvijo je ugasnila živa luč oči, in zadnja solza je stekla po velih licih.

Otroka sta mirno spala in gledala morda v sanjah ljubo mamico zdravo in veselo, kakor v davnih, davnih časih. Poleg njiju pa se je pripravljala oder za njeno telo, in kar je bilo odraslih pri hiši, so bili vsi pokoncu, in Mana je opominjala, da tiho, tiho, da se ne zbudita otroka.

Ko je zjutraj zapel mrtvaški zvon, je Tone že vedel, kaj da to pomeni. Ker ni bilo sestre doma in nikogar drugega blizu, se mu ni bilo treba sramovati solz. Sklenil je roke in premišljeval, kako ga je ogoljufalo upanje prej in sedaj, kako se mu je dvakrat približala sreča in obakrat zbežala, kakor bi si norca delala iz njega. Oh, nespametno upanje in nepotreben nemir! Toliko se je pokazalo solnce, da se tem teže čuti tema in noč. Spomin mu je še priklinal pred oči ljubo podobo, in zadnje besede drage rajnice so še odmevale v njegovih ušesih. Tone si je prisegal, da hoče izpolniti njene zadnje želje in skrbeti kakor oče za njena otroka.

Gašperčka so bile ženske, ki so hodile sem in tja, prebudile. Pogledal je izpod odeje in se spomnil, da je bilo takrat, ko mu je bil oče umrl, ravnotako.

„Tudi mama je umrla,“ je dejal tiho, se skrtil zopet pod odejo in pritajeno ihtel.

Jerica pa je zahtevala, ko se je zdramila, da jo mora mama obleči, in ko so ji pokazali mamico na odru, si je zatisnila oči in kričala, da naj vstane, da takšne noče gledati.

Gašper je vstal, se tiho napravil, pristavil stol in gledal materi v obraz, in oči so se mu polnile s solzami.

„Ali bo mama zmeraj mrtva?“ je vprašal tiho Bricovko, ki je utrinjala svečo. Prišla pa je Mana in pripeljala s seboj dva Bricova otroka, Janezka in Anko, ki sta ji pomagala pregovoriti Gašperja in Jerico, da sta se ločila od ljube mamice.

VIII.

Mana je bila pripravila doma vsem štirim otrokom zajtrk. Po zajtrku sta razkazovala Bricova dva, ki sta bila tukaj kakor doma, Gašperju in Jerici Klančarjevo hišo, sobo in vežo in kuhinjo. Gašperju in Jerici je bilo vse novo in vse zanimivo. Gledali so skoz okna, kako žene jesenski veter vodene snežinke v šipe, na golo drevje, po mokrih tleh. Igrali so se z deščicami, ki jih je bila Mana prinesla iz delavnice, in nekoliko se tudi dolgočasili.

„V delavnici,“ je dejal Janezek, „tam je šele lepo. Tam so žage, pile, sekire, stružci in vse polno ostružja in desek. Ne vem, kako je to, da je zaprta.“

Zaklenil jo je bil za seboj Tone, ki je delal težko delo, krsto za umrlo Jerico, in ni hotel, da bi ga kdo motil in vprašal, kaj da prenehava in kaj premišlja. Nobene še ni sestavljal iz tako lepih desek in nikoli ni gledal s toliko skrbljivostjo, da bi ne bila ne prenizka, ne pretesna. Prestrl jo je z mehkim ostružjem, z zelenim smrečjem in bledim rožmarinom, porošenim z grenkimi solzami.

Gašper in Jerica sta tiščala domov. Jerica je bila nekako pozabila, da ji je mati umrla; Gašper pa bi jo bil zopet rad videl. Da bi jima raztresla misli, je peljala Mana otroke k Bricu, kjer se je družba še pomnožila, kjer se je videlo zopet mnogo novega in zanimivega; sama je pa dala prepeljati obe otročji postelji na svoj dom.

Ko sta slišala otroka zvečer, da ne bosta spala doma, sta bila žalostna. Stisnila sta se skupaj k peči Klančarjeve sobe, in srce se jima je krčilo v bridki malodušnosti. Jerica je tiho ihtela, Gašper je gledal zamišljen predse. „Zdajle

enkrat,“ je dejal poluglasno sestrici, „bo prišel stric Klančar pijan domov in bo vpil in klel. Če bo pa hotel tebe udariti, se kar za mene skrij! Mene ne boli tako hudo.“

Zgenila sta se oba in stisnila tesneje, ko so se začuli koraki v veži. Prišel je Tone in prinesel na krožniku medu in zraven črnega kruha.

„Jerica, pojdi bliže!“ je dejal. „Doboš medu. Ali pa ti, Gašperček, ti si bolj pogumen; pripelji sestrico!“

Otroka si nista upala; zato je nesel Tone sam vsakemu kos kruha z medom namazanega. Oba sta vzela in jedla, in ko je vprašal Tone Jerico, če hoče še, se je bila že toliko osrčila, da si je oddehnila in prikimala. Po večerji sta nekoliko molila s Tonetom, potem ju je spravila Mana spat. Postelji sta imela tako blizu, da sta se lahko doteknila z rokami, če sta jih iztegnila oba. Nekaj minut sta si nagajala, da jo je eden iztegnil in drugi umeknil; potem pa sta zaspala.

„Le poglej, Mana!“ je dejal tiho Tone sestri in pokazal speča otroka. „Tako se mi zdi, kakor da bi bila oživela naša hiša. Kakor dva angelčka, ki sta si polomila peroti in ne moreta od tal.“

„Skrbi bodo pa tudi,“ je dejala Mana; ne da bi bila nevoljna; iz navade človek rad potoži.

Tonetu se je zdela Jerica kakor ljubek spomin umrle matere; Mani pa je bil Gašperček všeč, ki je imel ravno tak nosek, tako tenke ustnice kakor njegov oče in je tudi tako svetlo in smelo gledal.

Tretjega dne so zagrebli mlado mater, in vsem pogrebcem se je v srce smilila mala Jerica, ki je vpila, da „ne v jamo, ne v jamo!“ Gašperček je stal bled ob grobu in pogledoval strica Toneta, kakor da bi prosil pomoči, in ko je videl, da si ta briše solze, so se udrle tudi njemu po mehkem licu. Domov grede je rekel sestrici, da ne bosta mame več videla, in Jerica je žalostna kimala, kako da jo mora zebsti v grobu in kako jo bo ponoči strah.

O Klančarju so sodili ljudje, da je dober človek, ker se je tako zavzel za zapuščena otroka; nekateri so pa menili s Tetrevom, da Tone že ve, zakaj; posestvo, dasi zanemarjeno in zadolženo, da je še zmeraj lepo, in marsikak varih da si je že lepo opomogel.

Tone se je bil lotil z vso vestnostjo novega posla. Preiskal in preteknil je vse kote po pisanih zaznamkih, koliko da je dolgov, če je kaj terjatev in morebiti še kje

kak denar. Pregledati je bilo treba vse posestvo in ugotoviti meje; zakaj ob takih prilikah se mejniki rahljajo, in marsikak poštenjak hoče vsaj par sežnjev takorekoč priposestvovati in si misli, da bo Boga potem že kako z molitvami potolažil. Koliko potov je imel Tone k sodišču! S svojim denarjem je poplačal začasno davke in pristojbine. Preračunal je, koliko bo treba dati zemlje v najem, da ne bo treba najemati predragih delavcev; koliko sme obdržati živine, ne da bi bilo treba kupovati krmo, in določil je, koliko da je v gozdu lesa zrelega za prodaj brez škode. Napravil je dražbo, in tisti, ki so hoteli kupiti prav poceni, so se jezili, da draži tudi Tone sam. „Nikomur nič ne privošči,“ so dejali, in ko je nazadnje nekaj sam izdražil, ker je ponudil največ, so rekli zopet, da bo imel lep dobiček in da se že vidi, da se kot varih ne bo zapustil.

„Ti, Tone,“ je dejal zato nekega dne Bric, ki je slišal take govorice, „ali pišeš ti sproti, koliko imaš dohodkov in koliko stroškov pri svojem varuštvu?“

„O, dohodke pišem,“ je dejal Tone; „da bi jih le kaj več bilo! Vsakega krajcarja, ki ga izdam, pa ne bom zapisoval.“

„Daj, daj!“ je silil Bric. „Pisana reč je zmeraj dobra. Potreboval boš pri sodišču in tudi pozneje, da se opravičiš. Saj vidiš, da ni takega poštenja na tem svetu, da bi se ga natolcevanje ne lotilo, in koder leze polž, ostanejo sline.“

Bric se je tudi krepko postavljajl za svojega prijatelja; donašal mu pa tega obrekovanja ni, da bi ga ne žalostil.

Otroka sta se privajala novim razmeram. Strica Toneta se nista več bala, ker ni bil nikoli hud; samo to se je Gašperčku čudno zdelo, da ni prišel nikoli pijan domov. Da tete Mane nista takisto rada imela, tega je bil nekoliko kriv preživi spomin rajne matere; vendar sta njeno opominjevanje in poučevanje poslušala kmalu brez težave in brez zanimanja. Najljubši prostor jima je bila delavnica, kjer je bilo vse tako lepo navlečeno in toliko deščic in odrezkov, ki so se dali tako raznovrstno porabiti. Tone je vedno potrpežljivo odgovarjal, vse lepo razložil in jima sproti jemal iz rok nevarno orodje, vesel, da ga imata oba tako rada.

Največje veselje je bilo, kadar sta smela iti k Bricu ali kadar so prišli vsi štirje Bricovi otroci k njima v vas. Takrat je odmevala vsa hiša od veselega kričanja. Rozala in Mana sta menili, da v prejšnjih časih otroci niso bili

tako razposajeni; Bric se je smejal zadovoljen, da so tako zdravi; Tone pa si je želel v srcu, da bi mogel tudi tako hitro pozabiti kakor Gašper in Jerica. Kako ponosna je bila Jerica, da je že marsikatero tudi težko igro razumela, kako se na primer skrije fižol pod en prst sklenjene pesti, in zdaj naj kdo ugane, pod katerim da tiči! Še Bric ni zmeraj ugenil; in kako zmagovito se je nasmejala stricu Tonetu, ko se je zmotil. Ponudila mu je svojo majhno pest in dejala, kakor zahteva igra: „Prepelica v prosi.“

„Vun jo iztrosi!“

„Pod podom?“

„Pod prstom!“

„Pod katerim?“

Tone je pokazal in ni ugenil. Stvar ni tako enostavna.

A tudi med otroki se dobe takšni, ki kaze igro. Tak sitnež je bil Janezek, najstarejši Bricov sin, ki je kmalu Gašperčka za seboj potegnil. Tema dvema se je že zdela marsikatera igra preotročja, in Janezek se je ustil, da ne ugane nihče, pod katerim prstom da ima prepelico. In res so ugibali vsi zaman. Janezek namreč ni dejal fižola pod noben prst. Ampak to je sleparija. Anka in Rozalka sta tudi sitneža pošteno v strah vzeli; po pravici: igrati se mora zares.

„Tja drugi teden je sv. Miklavž,“ je dejal Tone Bricu; „ali pustiš ti Miklavža in parklja v hišo?“

„Tujih nikoli,“ je dejal Bric. „Otrok ne pustim plašiti. Sami se pa doma napravijo, Anka za Miklavža, Janez za parklja, onadva pa za angela in prirožljajo potem nad mene in Rozalo.“

„Naj bosta pa letos še naša dva zraven,“ je dejal Tone, in ko se je poslavljal, je naročal Bricovim otrokom, da naj pridejo tudi k njemu nastavit; morebiti jim bo sv. Miklavž tudi pri njem kaj prinesel.

Pred godom sv. Miklavža so se pripravljali otroci celo popoldne za nastop. Anka je imela lepo pozlačeno škofovo kapo in palico; Janezek je oblačil star kožuh narobe, da je bil kosmat in grozovit videti, in Gašper je bil za tistega angela, ki je žvenkljal, za drugega pa Rozalka. Rajši bi bil Gašper parkelj, ker se mu je zdela ta vloga najimenitnejša; toda Janezek ga je poučil, da je še premlad in da ne more tako strahovito debelo govoriti, kakor se parklju spodobi. Jerica in Francek sta prišla med občinstvo, Jerica zadovoljna, da je sploh zraven, Francek pa hud, da ni vsaj angel; zato

se je tudi grozil, da ne bo odgovarjal, če ga bo sv. Miklavž kaj vprašal.

„Te bom pa jaz odnesel,“ je dejal parkelj.

„Ali misliš, da se te kaj bojim?“ je napel usta Francek. Zopet je morala Anka poseči vmes in poučiti trmastega brata, da tako ne gre, ampak da mora on sv. Miklavžu odgovarjati, parklja se pa bati.

Šlo je vse po sreči. Tako resno in slovesno je nastopil sv. Miklavž, tako grozno je rožljajal parkelj, da je tudi pogumni Francek svetlo gledal. Jerica pa se je bila stisnila k stricu Tonetu in ga trdo prijela za roko, precej vznemirjena, dasi sta ji šepetala oba angela vsak od ene strani, da naj se nikar ne boji, ker ji ne bo parkelj nič storil. Francek je na vprašanje, koliko da je bogov in koliko šest resnic, tako lepo odgovoril, da sta angela na sv. Miklavža povelje grdo zapodila parklja, ki je grozil z burklami in verigo. Nazadnje so dobili vsi jabolk in orehov.

Drugo jutro so šli pogledat, če jim je sv. Miklavž tudi pri Klančarjevih kaj prinesel, in veseli so videli, da so dobili tukaj še več.

Janezek pa se je pri vsem tem že zelo premeteno držal in nekako pomilovalno gledal druge otroke. Ko je dobil Gašperja samega, mu je začel skrivnostno namigavati in ga zaupno učiti, kako da je ta reč s sv. Miklavžem; on da že ve, drugi so pa še preneumni. Razodetje je Gašperja tako ujezilo, da je hotel stricu Tonetu oponesti, zakaj da ga goljufa.

„To bi bilo neumno,“ je dejal modri Janezek. „Potlej nastavlja ti, kjer hočeš, ne boš nikjer nič dobil. Saj neumna nisva midva, če se neumna narediva; drugi pa naj le mislijo, da sva.“

Gašper se je sicer potolažil, vendar ga je spoznanje zelo razžalostilo, in prav nič se ni zahvalil učitelju Janezku. Jesen se je bila umeknila zimi. Sneg, ki je bil parkrat padel za poskušnjo, je nazadnje obležal, pokril ravno polje po dolini in griče in hribe okrog in pobelil strehe po vasi. Tone je zatlačil panje z mahom, zamrežil žrela, da niso izletale čebele, in zadelaval uljnjak proti mrazu. Mazal je sadno drevje, da ga ne bi glodali zajci, in večkrat na dan je stopil na Gašperjev dom pogledat, če se živina dobro opravlja, če ne pušča streha in katero orodje da bo treba popraviti za spomlad. Gašperja je vzel navadno s seboj, da je spoznaval deček svoj dom in se privajal svojemu

delu. Spal je Tone vsako noč v Žagarjevi hiši in pozneje Gašper tudi, da ni ostala hiša zapuščena.

Za božične potice so tolkli otroci orehe pri Klančarju. Pazili so drug na drugega in Anka na vse, da ni nihče zobal. Prišel pa je stric Tone in rekel Jerici, da mora pokušati, če niso žaltavi.

„Če bo Jerica, bomo pa mi tudi,“ so se oglasili razen Anke vsi.

Teta Mana je napravila zopet red in oštela brata na samem, da pohujšuje otroke.

Potem so prišle jaselce na vrsto. Marsikak pastirec si je bil v gneči prejšnjega leta polomil roke ali noge; živinici je bilo treba popraviti ušesa in roge, in na mahu je ostal še marsikak prazen prostor. Tako so bile jaselce podobne nekakšnemu ljudskemu preseljevanju. Otroci pa niso hoteli samo gledati, ampak tudi vedeti, kam da gre ta pastirec, odkod prihaja drugi, kaj da pravi ta, kaj nese oni. Kako skrbno so pazili, da se niso doteknili nobenega! Zakaj pet bi jih bilo padlo, če bi se bil eden spoteknil.

Ko se je rezal poprtnik, so morali skakati od tal ponj; zakaj kolikor kdo skoči, toliko zraste tistega leta.

Sv. Štefana dan je bilo v domači cerkvi cerkveno opravilo, ki je dalo mnogo važnega dela Bricu. Popoldne so otroci sami igrali mašo in pete litanije. Sploh so bile zanje nedelje in prazniki najveselejši dnevi, ker so se mogli tudi starejši udeleževati njih iger.

Tepežnega dne so šli Bricovi otroci s šibami nad Toneta in Mano; Mana pa je bila poslala Gašperja in Jerico nad Brica. Potem so se začeli, ker so imeli ravno šibe v rokah, med seboj tepežkati. Tako lepo mirno namreč, kakor bi bili želeli Rozala in Mana, niso živeli vedno med seboj. Večkrat jim je prišlo kaj navzkriž. Če je začel kdo sitnost prodajati ali si lastil kakih predpravic, so skočili vsi drugi pokoncu, in prepir se ni končal vedno z besedami.

„Kakšni bodo, kadar odrastejo!“ se je križala Mana. Rozala, ki je bila vajena takih prizorov, se ni tolikanj zmenila. Bric in Tone pa sta dejala, da ni to nič hudega, če se ne puste strahovati od tovarišev; kako pa bi bilo na svetu, če bi se ljudje ne upirali krivicam; samo da ni zavisti in sovraštva in da se za uho založi, kar se pri igri dobi.

Dan je začel rasti, zima in mraz pa tudi. Drevje se je sršilo v srebrnem ivju; sneženo polje je jemalo oči pod

solnčnimi žarki, in po cesti je škripal sneg pod črevlji. Pri Žagarju so vozili in žagali in cepili drva, in Tone je imel mnogo posla z dvojnimi gospodarstvom. Zvečer sta ga pa še nadlegovala otroka, da naj jima kaj pripoveduje. On ju je pošiljal k teti Mani, češ, da ve ta mnogo več in lepših pripovedek. Lepo je znal tudi Bric pripovedovati, samo da je časi vse tako obrnil, kakor da bi sam sebi ne verjel. Tako je pravil, kako da se je vrag, ki se zna z božjim dovoljenjem v vsako stvar izpremeniti, izpremenil nekoč v miš. To miš pa je maček požrl, in zato gleda še zdaj ponoči iz mačka vrag. Otroci so prav neverno in nezaupljivo gledali pripovedovalcu v oči, in kmalu je sprožila ta vražja zgodba vprašanje, ali gleda iz vsakega mačka vun ali samo iz tistega, ki je tisto nesrečno miš požrl; in če se tako lahko izpreminja, kako naj človek spozna, ali ima samo žival pred seboj ali izpremenjenega vraga.

„Čisto lahko,“ je dejal Bric. „Kar se križa boji, je vse od vraga.“

Dasi se je stvar otrokom še vedno neverjetna zdela, je vendar Francek domačemu mačku, ki je predel pri peči, pokazal za vsak slučaj križ in nekako oddehnil si je, ko je maček samo svetlo pomežknil, zbežal pa ni.

Bricovi otroci pa niso vedno utegnili. Tukaj so se morale že mlade roke uriti in vaditi za poznejše delo. Anka je že pletla in pomagala materi, Janezek je stregel očetu, in Rozalka je morala biti povsod pri rokah; samo Francek je bil samo še na poti. Tudi Gašper se je že učil tega in onega dela; a zato mu je naredil stric lepe sani, da se je sankal z drugimi po bregu.

„Poglejta, Gašper in Jerica, kako že dan raste!“ je razlagal Tone. „Vsako opoldne se spne solnce više in kmalu bo zvečer skoz to okno tukaj pogledalo. Prišel bo gorak veter od juga, prepodil sneg in mraz in prebudil polje in travnike in gozde.“

„Ali zdaj spe?“ je vprašala Jerica.

„Seveda. Konec jeseni zadremlje vsa zemlja. Drevje odvrže listje kakor mi obleko, kadar ležemo, potlej pa zaspi in sneg ga prekrije z belo odejo; razodet tudi človek ne more mirno spati, posebno noge mora imeti gorko zavite, in korenine so drevesu noge.“

Otrokoma se je to novo in važno zdelo. Zvesto sta pazila, kako visoko se bo dvignilo solnce opoldne, kdaj bo popoldne pogledalo skoz okno, in čakala, kdaj da

potegne veter od juga in prebudi spečo zemljo. A vse to je šlo tako počasi naprej, da sta se kmalu naveličala.

Na svečnični praznik so bili Bricovi pri Tonetu.

„Na ta dan,“ je modroval Bric, „pride medved iz brloga —“

„Kako pa ve, kdaj je Svečnica?“ je vprašal Gašper.

„To oznanijo vendar po vseh cerkvah,“ je dejal Bric.

„Tako pride na kraj gozda in gleda, dokler ne zazvoni k maši. Če do tistega časa ni kanilo s streh, pravi, da je že dobro; zakaj kadar se prikaže cerkovnik, posebno če je neroden, s kajfežem, že kaplje od sveče.“

Otrokom se je ta medved preveč prebrisan zdel; Rozala je tudi ugovarjala, češ, da je ravno narobe res in da Bric tega ne ve prav.

„Potem naj pa medved ve,“ je dejal Tone. Otroci pa bi bili vendar nad vse radi videli medveda, oddaleč, skozi okno, kako koraca po snegu iz gozda, kako se spne na dve noge in gleda po sneženih strehah.

Pustovali so vsi skupaj pri Klančarju in ugovarjali z besedo in z dejanjem Mani, ki se je opravičevala in tožila, da se krapi in flancati in špehovka niso posrečili.

„Toliko glejte, otroci,“ je dejal Bric, „da ne bo katerega pust pobodel!“

„O, bom tudi jaz gledala,“ je dejala Rozala in napeljavala otroke k igram. Par pustnih šem so bili videli v vasi in na te so mislili, ko je pripovedovala Mana, da stoji na pustni dan za vsakim oglom hudobec kakor na sveti večer za vsakim oglom angel.

Proti zimi, ki je dolgo časa nemotena vladala, pa se je dvigal isti nasprotnik, katerega je bila pred nekaj meseci napadla in premagala. Zdaj se je morala sama braniti. Popihnil je topel veter od juga in začel izpodkopavati zimske utrdbe. Led se je tajal, in sneg se je umikal iz doline v gore, in potoki solza so spremljali njegov beg. Toda tako hitro in brez upora se ni podala zima. Zbrala in uredila je na begu svoje moči in z burjo in severom udarila na sovražnika, preden se je bil še vgnezdil. To je bil šum in hrum, ko ga je gonila iz osvojenih postojank, in ko ga je bila pregnala, je utrdila nanovo meje svojega kraljestva. Toda nasprotnik ni odnehal, in v naglici zgrajene utrdbe ga niso mogle udržati, zlasti ker se je pojavil notranji upor. Otrpla zemlja se je budila in vstajala; izpodjedala in odmetavala je nadležno odejo in se začela oblačiti v zeleno

in pisano tenčico. Kaj pomeni sv. Matija, ki led razbija, kaj burja, ki išče Jurija, to so otroci hitro razumeli. Ob toplih dneh so že hodili po hosti in trgali trobentice in zvončke. Na talogu in mačkovcu so že dobili strica Toneta čebele. Večeri pa so bili še mrzli, in marsikak otrok, ki ni poslušal svarila, se je prehladil in s kašljem vznemirjal mater Rozalo ali teto Mano.

Pričelo se je delo na polju, kjer so otroci po svojih močeh že tudi nekoliko pomagali. Novo veselje jim je prinesel cvetni teden, ko so hodili po leskove šibe, po mačkovja in bršljana za butare. Potem so prišli na dan klepetci z enim, dvema, tudi tremi kladivci, ki so lepo in glasno klepetali, tako da so se jih starejši hitro naslišali, otroci pa ne. Na veliko soboto zjutraj sta šla Janezek in Gašper z velikima kosoma posušene gobe po blagoslovljeni ogenj, in popoldne so se pričenjali velikonočni prazniki.

Ali pojde procesija iz cerkve ali ne, to so že več dni prej važno ugibali, in kateri fantje da bodo nosili bandera, kateri možje nebo, in vsak je imel že izbran svoj par. Nebo se je bilo lepo razvedrilo. Pred župno cerkvijo so se zbirali praznje oblečeni ljudje, moški na eni strani, ženske na drugi, posebej možje in mladeniči in dečki in nasproti žene in dekleta in deklice, tu praznična zbranost, tam ponosna samozavest ali radovedno, neučakljivo, nezavedno veselje. Skoz cerkvena vrata je pomolelo veliko bandero, škrlat in zlato, ki so ga nosili trije fantje na treh drogovih in ga vzdignili in postavili pokoncu pred cerkvijo, da je zavihralo v pomladni sapi. S svetlimi očmi so gledali dečki bandero in mladeniče in požirali sline, in vsak si je tiho želel, da bi bil tudi tako velik in močan in nosil veliko bandero. Vse je prevzelo slovesno hrepenenje, ko se je bandero vzdignilo in zaplapolalo v zraku. Izprevod se je razvrstil, dečki in mladeniči in možje mirno in dostojno, mnogo živahneje ženski spol. Za prvim banderom je prišlo drugo in tretje, vsako pred svojo trumo, potem svetiljke in pevke in nebo in pod nebom živi Bog; in lesk in blišč in zvonjenje in žvenkljanje in petje in zelena pomlad in zahajajoče solnce in žvrgolenje škrajancev visoko pod oblaki in lastavice, ki so obletavale bandera, vse to vstajenje okrog in okrog je tako prevzelo duše in srca Gašperju in Janezku in bratu in sestricam, da so kar onemeli. Zastale so jim misli, in duše so jim polnila samo čuvstva neskonč-

nega veličastva, ki so dvigala srca v sladkem koprnenju od zemeljskih tal.

Vso pot proti domu so jih navdajala ta slovesna čuvstva, tako tajnostna in sveta, da jih niso mogli, niso hoteli obleči v posvetne besede. Molče so hodili kakor v strahu, da bo razgovor razgnal sladke misli.

Starejši pa so govorili o procesiji, kako krasno da se je izvršila.

„To se pa res mora reči,“ je dejala Rozala, „da hodijo moški bolj dostojno kakor ženske; tam počasi, mirno in paroma, pri ženskah pa prerivanje in nobenega reda.“

„Ker so ženske pobožnejše,“ je dejal Bric. „Vsaka se boji, da jo bo Bog prezrl, če se ne prerine zadosti blizu.“

Doma so dobili otroci pirhov in kolača; a ni jim šlo posebno v slast.

„Trudni so; zato so tako mirni,“ je dejal Tone. Otrokom pa se je zdelo, da razumejo zdaj vse drugač, vse lepše svojo večerno molitev, in lepe misli, ki so se jim vtisnile neizbrisno v mehka srca, so se jim prelile kmalu v sladke sanje. V polusnu je še iztegnil Gašperček roko, da bi objel angela variha, ki je ležal zraven njega in ga gledal z milimi očmi rajne matere.

To je bila vesela Velika noč. Vse je bilo tako mirno in slovesno, po hiši vse pospravljeno in snažno. Ko so se vračali od maše, je prijel Gašper sestro za roko in jo peljal na pokopališče.

„Tu leži mama,“ je dejal in snel klobuk.

„In tu ata,“ je dejala sestra. Njej je bila podoba staršev v nekako meglo zavita, da jih ni mogla prav razločevati. Drugač Gašper; temu se je še vedno milo storilo, kadar se je domislil mamice; očeta se pa ni rad spominjal in ga ni nikoli omenjal. Izmolila sta en očenaš, in Gašper je dejal, da bo mama enkrat zopet vstala, in vzdihnil.

„Da bi bilo le res,“ je dejala sestra. „Ali veš ti kdaj?“

„Tega ne ve noben človek; ampak na sodnji dan bomo vsi vstali.“

„Da bi bil le že kmalu sodnji dan!“ je vzdihnila Jerica.

„Oh, kako si ti otročja!“ je dejal Gašper in popravljal gladke bele kamenčke, ki so obrobljali gomilo.

Tonetu, ki je bil zapazil, da sta šla otroka sama na grob, se je zdelo to kakor nekak opomin, da morda ne ravna zadosti ljubeznivo z varovancema, in zbudjala so se mu v spominu poslednja naročila rajne Jerice in zavest

svoje odgovornosti. Prav odleglo mu je, ko je videl kmalu Gašperja in Jerico vesela v veseli družbi.

Praznično se je kmalu oblekla vsa narava. Vrta so stali vsi v cvetju, in cvetje se je belilo izza vsake hiše, iz vseh plotov in mej. Tone in Bric sta razlagala, da tam cvete črešnja, tam jablana.

„Kaj pa ta cvet, Gašper? Poduhaj!“ je dejal Bric.

Gašper je poduhal, pogledal nezaupljivo in menil, da smrdi.

„Že mogoče,“ je dejal Bric. „To je hruška; cvet ne diši, sad pa vsem ljudem.“

„Tudi les je dober,“ je dejal Tone; „rdečkast, trd, najboljši od drobnice.“

„Tam po Stegnah, poglej, rumen cvet.“

„To je pa dren.“

„Ta je šele trd, ta,“ je dejal Tone; „za strugarja pa imeniten. No, o Božiču ste jedli drenulje. Ali niso bile sladke?“

„Tako,“ je dejala Jerica. „Saj je skoraj sama kost.“

Pod toplimi žarki zlatega solnca se je bujno razvijalo listje in cvetje, tako da je postala prostorna zemlja skoraj pretesna; vmes pa so frčale in cvrčale in letale in gomezele drobne živalce, ki jih je bila pomlad privabila k pogrnjeni mizi.

„Kaj pa tvoje čebele, Tone?“ je vprašal nekega večera Bric. „Ali bodo kmalu rojile?“

„Če ostane lepo vreme,“ je dejal Tone, „te dni enkrat. V dveh panjih že pojo matice. Gašper jih je že slišal.“

„Saj samo čivkajo,“ je dejal Gašper, „in nekatere kar regljajo.“

„Ali te je že katera pičila?“

„O, že.“

„Mene so že tako opikale,“ se je bahal Janezek, „da sem imel glavo kakor bučo; pa se nisem nič jokal.“

„Ali misliš ti, da sem se jaz?“ se je ponesel Gašper. „Jerica se je pa jokala in zdaj se še muh boji.“

„V enem panju jih je že preveč,“ je pripovedovala Jerica. „Tiste, ki ne morejo noter, se kar po korušljih zunaj nabirajo. En panj pa ima, mislim, razpokano brado; čebele si zatikajo noge, da ne morejo odleteti, in kar tam okrog brne.“

„Torej le glejta, da nam kak roj ne uide!“ je dejal Tone.

„Lani,“ je dejal Janezek, „sem jih jaz z bezgovo brizgalnico škropil, da niso letele previsoko.“

„Jaz sem pa na koso tolkla, da niso šle predaleč,“ je dejala Anka.

„Velike sitnosti in velika zamuda,“ je dejal Tone, „delo za stare ljudi. Jaz jih imam samo za spomin na očeta, in če mi kak roj uide, ne pojdem za njim.“

Drugega dne je pa vendar pripravljaj Tone prazne panje za sprejem rojev. Snažil jih je in drgnil z zelenim smrečjem in dišečo meliso. Gašper in Jerica sta svetlo gledala in čakala, kaj da se bo zgodilo. Solnce je pripekalo, čebele so nemirne letale, in otroka sta hodila nepokojna z dvorišča k uljnjaku in nazaj, Gašper predrzen prav blizu do čebel, Jerica previdno do gotove razdalje, s trdnim sklepom, da ne bo mahala, če jo napade kakšna čebela, in vedno pripravljena prelomiti ta sklep.

Tisti panj, na katerem je bil naslikan petelin, je najbolj šumel.

„Na petelina glej!“ je dejal Gašper Jerici. „Jaz grem po brizgalnico.“

„Jaz grem pa po rene v kuhinjo,“ je dejala Jerica, ki ni hotela ostati sama blizu teh hudih muh. „Jaz bom žvenkljala; to tudi pomaga.“

Gašper je prinesel brizgalnico in si pripravil blizu uljnjaka kobliček vode; Jerica se je postavila z dvema renama za brata. Čebelam pa se ni nikamor mudilo; samo šumele so, tako da sta se otroka naveličala in se začela poditi po trati. Ko pa je šlo na poldne, je v petelinovem panju vse utihnilo; skoraj vse čebele so se bile poskrile. Naenkrat pa se je vzdignil šum, in kakor temnosiva lešččča tekočina so se ulile čebele skoz žrelo.

„Kipi, kipi,“ je vpila Jerica in cepetala z nogami in tolkla z renami. „Hitro, hitro! Vse pojdejo črez.“

Tone je tekel s panjem, Gašper z brizgalnico nad roj, ki se je vzdignil, krožil nekaj časa nad uljnjakom in obvisel kakor živ korušelj na veji nizkega drevesa. Ko so se pomirile čebele, je nastavil Tone odprt novi panj, udaril z omelom na vejo in ogrenil skoraj vse čebele; nekatere je še ometel k drugim ali pa kar z roko pobral. Gašper je stal prav blizu, in dasi mu je tolklo srce, se je vendar premagal in ni mahal z rokami. Jerica, ki je stala bolj oddaljena, je izgubila ves pogum, ko so jo začele obletavati čebele. Vrgla je rene na tla in mahala in bežala in čebele za njo. Ena ji je tako pihnila v rdeče lice, da jo je mraz izpreletel. Odbila je živalco in tekla in vedno se ji je zdelo,

da jih ima ves roj za seboj. Kremžila je obraz, vlekla sapo skozi nos in pojemala pritajeno. Ko pa je prihitela iz veže Mana na pomoč z bakrenim korcem za na rano in jo začela milovati, jo je posilil jok, in hudo se je zasmilila sama sebi. Teta je izdrla želo, ohladila rano in jo namočila z arniko; vmes se je jezila na grde živali, ki še domačih ljudi ne puste pri miru.

„Ali si jim ti kaj storila, Jerica?“ je vprašala.

„Nič,“ je ihtela deklica, „samo stala sem tam in bala sem se.“

„Kaj pa mahaš kakor motovilo!“ jo je karal brat Gašper. „Na meni jih je sedelo več ko deset, pa me ni nobena pičila. Drugič pa nikar zraven ne hodi!“

„Nič se ne boj, Jerica!“ je tolažil stric. „Saj bo kmalu dobro. Čebele se lotijo samo tistega, ki se jih boji. Gašperja si niso upale napasti.“

A tudi junaka zadene krogla. Čez dva dni je ogrebal Tone zopet en roj, in Gašper je pomagal. Stal je trdno in moško, odločen, da se ne gane, če bi še tako frčale sovražne čebele okrog njega. Parkrat se je vendar nehote prijel za lice in stisnil usta; a rekel ni nič. Iz boja pa je prišel tako zabuhel, da je eno oko komaj še vun gledalo. Tako smešen je bil videti, da se mu je Jerica morala smejati, akoravno se ji je smilil. Gašper pa je bil prepričan, da ne kazi nobenega junaka rana, dobljena v bojnem metežu; umeknil se pa vendar ni bil.

Dan je rastle in z dnevom delo doma in na polju. Tone in Bric sta kosila na Žagarjevih travnikih; sušiti sta hodili tudi Mana in Rozala. Otroci so letali po pokošeni trati ali hodili ob potoku in gledali, kako se vozijo živahne ribice po vodi, ali pa iskali po gozdu jagod in gob, poslušali ptiče, opazovali veverico, ki se je skrivala med vejami, ali zelenega kuščarja, ki je bežal pred njimi in se jih ravnotako bal kakor oni njega. Kadar pa je prinesla Mana malico, so sedli vsi skupaj v senco, in otroci so pripovedovali, kaj so videli in slišali, in povpraševali, če je zeleni kuščar res tako nevaren, da zleze človeku pod kožo. Tone in Bric sta razlagala, katerih živali da se je treba ogibati, katere rastline so strupene, kako se rabi hrast, smreka, jesen.

„Poglejte, teta, kaj jaz znam!“ je dejala Jerica. „Toda zdaj še ne smete gledati.“ En deteljni list je prislinila na nohet svojemu palcu, drugi list si je položila na dlan.

„Zdajle!“ je dejala in pokazala list na dlani: „Deteljica v štiri peresa! — Deteljica, pojdi v nebesa!“ Vrgla je list čez ramo in pokazala prazno dlan. „Deteljica, pridi nazaj!“ In list je bil zopet na dlani.

„Jaz pa vem, kako ti to delaš,“ je kazil igro Gašper.

„Kako si siten!“ so ga ustavljali drugi otroci. „Ti že veš, ker ti je bil Janezek povedal; teta pa ni vedela.“

Bricovi so hodili pomagat Tonetu iz prijateljstva, in da so si nekaj prislužili. Gospodinja Rozala je vedela najbolje, kako morajo biti vsi pridni in varčni, da se prerinejo skoz težko življenje. Meso je prišlo malokaterikrat na mizo, vino nikoli. Namigavala je tudi možu, kako da Tone, ki je mnogo premožnejši, ki nima za nikogar skrbeti, ne gre nikdar v krčmo. Mož ji je dokazoval, da je to vse kaj drugega; Tone da lahko stori, kar hoče; on, Janez, pa je javna oseba in ne more živeti kakor puščavnik; on se mora seznanjati z ljudmi, in če prinese kam črevlje in mu postavijo vina na mizo, ali se more braniti?

„Črevlje bi nosil lahko Janezek na dom,“ je ugovarjala Rozala.

„Kako? Če je pa treba povsod kaj umeriti.“

„In kaj bo z otroki?“

„Počakaj, da odrastejo! Janez bo črevljar in ostane doma; za Francka se bo že kaj dobilo.“

„In potem ostaneta še dve dekleti,“ je očitala Rozala.

„Prav imaš,“ je dejal Bric, „Anka in Rozalka. Dobro, da si me spomnila. Če se ne bosta omožili, ostaneta samici.“

„In kako si misliš ti, da se bosta omožili brez dote?“

„Jaz res ne vem; ampak za to skrb je še časa.“

Rozali se je zdel mož lahkomiseln; zato je s podvojeno pazljivostjo gledala ona, kje bi se dalo kaj prigospodinjiti. Otrokom je bilo v hvalo vsako jabolko, vsak oreh, ki ga je prinesel stric Tone ali teta Mana; kakor čebelice so obdelavali vrtilček in njivico; kravica jim je bila zaklad, ki so ga vsi skrbno čuvali, in če se je domača kokoš kam zatekla, je skočila vsa hiša pokoncu.

„Kdaj bodo pa začeli ti otroci resno delati?“ je vprašala neke nedelje popoldne Rozala, ki je sedela z možem pri Klančarju in gledala otroke, ki so skakali po trati.

„Naj se še naskačejo in nakriče,“ je menila Mana.

„Živina, ki se premlada vpreže,“ je dejal Bric, „zostane, in za človeka ni hujšega v mladih letih ko preveč dela in premalo kruha.“

„Ampak za pašo,“ je dejala Rozala, „bi bila Janez in Gašper vendar že.“

Tone pa je bil teh misli, da za pašo otroci sploh niso in da jim ni živine v roke dajati, ker ne znajo ž njo ravnati; potem vidijo na paši marsikaj, kar ni zanje, in en pokvarjen pastir pohujša deset nedolžnih; otroci da naj delajo pred očmi svojih staršev, da ostanejo kar najdalje, kakor se pravi, neumni; črvivo sadje zori najhitreje, in kar prezgodaj cvete, vse slana pomori.

„Zakaj pa se pojo tako lepe pesmi o veselih pastirčkih?“ je menila Rozala.

„V pesmih je vse lepo,“ je dejal Tone; „na pašah pa ne.“

„In božični pastirčki pri jaselcah, kako so ljubki!“ se je vnemala Mana.

„Ali si jih ogledala katerikrat natanko, Mana?“ je dejal Bric. „Saj ni nobenega otroka vmes; sami odrasli mladeniči in tudi sivobrادي možje.“

„Takšni so za k živini,“ je dejal Tone. „Ali veš ti, Janez, na koga sem jaz mislil, da bi mi pasel? Na Tetreva.“

„Na tega lenuha!“ se je čudil Janez.

„Jaz bi ga rad dela navadil. Vedno pride kaj prosit in toži, da nima lahkega, pripravnega dela. Paša bi bila kakor nalašč zanj, da bi mu ne bilo treba kruha stradati.“

Tetrev je bil namreč zdaj siromak, ker ni imel nikogar, da bi se nanj naslonil. Umrl mu je bil Gašper in kmalu za njim stari Križman, ki se je bil prehladil takrat, ko sta ga bila Gašper in Tetrev z voza izgubila. Mladi Križman pa ni bil zatorej; ta je bil priden in varčen, torej pust človek. Sploh je bil opazil Tetrev, da prijetni ljudje hitreje mro ko neprijetni in da postaja tako življenje vedno pustejšše.

V take žalostne misli utopljen je sedel Tetrev na klopi pred svojo kočjo in preudarjal, kako bi dobil kaj moke in masti ali vsaj krompirja, ne da bi bilo treba delati. Na pijačo si že ni upal več misliti in z bridko hvaležnostjo se je spominjal rajnega Gašperja in dobrodušnega Križmana. Kaj hočemo! Takšna je letina!

Premotil ga je Tone.

„Sedi, Tone,“ je dejal Tetrev, „da ti s čim postrežem!“

„Ni treba nič,“ je branil Tone.

„Treba, treba; samo počakaj malo!“ je dejal Tetrev in izginil izpred hiše.

Prede se je še Tone prav zavedel, je že prinesel en liter vina in en hlebec kruha od Rožmana.

„Jaz ne bom ne pil, ne jedel,“ se je jezil Tone.

„Jaz pa bom,“ je dejal Tetrev in se ni legal. „Rožman je rekel, da upa tebi, in če bi bil naročil vedro vina in celo peko kruha. Ti plačaš lahko, kadar hočeš; zdaj pa pijva na tvoje zdravje! Tebi se godi dobro, meni pa slabo; tako je na tem svetu.“

Tonetu je bila na jeziku pikra beseda, da ni on ničesar naročil, da naj torej Tetrev sam pije in sam plača. Toda s čim? mu je padlo v glavo, in potrpel je.

„Hvala Bogu!“ je vzdihnil Tetrev in odrinil izpraznjeno steklenico in pol hleba kruha. „To-le bo še za večerjo. Zdaj pa povej, Tone, kaj da bo dobrega!“

„Vprašat sem te prišel,“ je dejal Tone, „če bi šel ti k nam za pastirja. Časa imaš dosti, in delo ni težko. Gašperjevo živino bi pasel.“

„Gašperjevo, praviš ti?“ se je praskal mož za ušesi. „Malo star sem že in nekako trd v nogah. Ali mi verjameš, da zjutraj včasih kar vstati ne morem; tako me drži. Sam sem, zapuščen siromak. Paša je tudi huda reč. Zjutraj rosa in mraz, opoldne vročina, in živina sitna. Za stare noge je to težko delo. No, pa pasel bi jaz že; kdo bo pa vračal?“

„Že vidim, da ne bo nič s teboj.“ je dejal Tone, ki se mu je dozdevalo, da hoče postati Tetrev nekak živinorejski nadzornik.

„Nič se ne boj, Tone! Bo,“ ga je ustavljal Tetrev. „A stvar se mora premisliti. Prehitro storjena je vselej izkažena.“

Začela sta se pogajati, in nazadnje se je Tetrev toliko zavezal, da pride drugega dne že h kosilu; samo to je še prosil, da naj poišče Tone doma kake stare črevlje, ki jih sam več ne nosi; za pašo in za tisto strupeno roso po travi pa bi bili dobri.

Od Tetreva je šel Tone, prav malo zadovoljen s svojo kupčijo, k Rožmanu, da bi poravnal Tetrefov račun.

„Ali samo ta račun, za en liter vina in en hlebec kruha,“ je vprašal krčmar, „ali tudi prejšnjega?“

„Kakšnega prejšnjega?“ se je čudil Tone.

„No, saj sem jaz tudi rekel Tetrevu, da s tem ne bo nič. On ima namreč pri meni vedno kaj dolga. Večkrat sem se že zarotil, da mu ne upam nič več; pa zmeraj še preslepari ali mene ali ženo. Potlej pa išči, kjer nič ni! In zdaj, ko je prišel po vino, je dejal, da naj njegov stari dolg kar temu računu pripišem, da pojde vse obenem.“

„O ne, Rožman. Ta račun poravnam jaz; kar se je pa prej zadolžil Tetrev in kar se še bo, pa ne. Če mu ti kaj daš, mu daj v božjem imenu, v mojem nič.“

Drugega jutra je že sedel Tetrev za Tonetovo mizo in svetlo gledal po kotih. Zraven njega na klopi sta klečala s komolci na mizi na eni strani Gašper, na drugi Janezek, nasproti pa sta stali Jerica in Rozalka. Vsi so gledali Tetreva, ki je bil tako majhen in se držal tako ravno, ki je imel tako drobne oči in tak kljukast nos. Ko pa je Tetrev z enim očesom zamežal in z drugim pogledal otroke in jim pomignil z lasmi nad čelom, sta se dečka zasmejala, deklici pa sta zardeli in se obrnili proč.

„No, otročički,“ je vabil Tetrev, „ali pridete na pašo? Pridite, pastirčki! Boste videli kako bo kratek čas. Skakali boste kakor kozlički ali pa vam bom jaz kako lepo historijo povedal.“

Otroci, ki so jim bili doma dovolili, da smejo iti s Tetrevom na pašo, so se prepričali, da je mož resnico govoril. Velika, mehka tratina je bila kakor ustvarjena za letanje in skakanje. Segala je po eni strani do potoka, po drugi do gozda, v sredi je stal šop košatih jelš, ob potoku sive vrbe. Tetrev je skrbel, da so mu izkazovali otroci hvaležnost, ne v besedah, ampak v dejanju. Zdaj je poklical Janeza, zdaj Gašperja: „Janezek, glej, glej, sivka hoče iti v škodo. Vzemi šibo in teci in obrni jo! Škoda se ne sme delati. — Gašperček, ali ne vidiš, kako se tamle junca bodeta, kakor dva neumna fantina ob nedeljah pri Rožmanu. Razženi ju! Ti si moj žandar.“ Tako je prihranil Tetrev sebi veliko potrebnega, otrokom veliko nepotrebnega pota in marsikako urico je preležal in predremal na paši.

„Danes bomo pa nekaj drugega naredili,“ je dejal ta nadpastir nekega hladnega popoldne, ko se je tiho vzdigala iz Temenice vlažna megla in se prijemala rume-nega listja. „Gašperček naj ostane tukaj, da bo vračal; vi drugi pa vsi v gozd in prinesite suhega lesa, kolikor morete nesti. Bomo naredili ogenj in se bomo greli.“

Kmalu so nanosili precejšen kup dračja, tako da jih je Tetrev pohvalil. „No, Gašperček,“ je zdaj dejal, „ti pa povej, čigava da je ona njiva ob robu!“

„Strica Toneta,“ je dejal Gašper.

„O ne, Gašperček, tvoja je, samo tvoja in Jeričina. Lepa njivica in na njivici raste krompirček! Malo pokoplješ

pod stebelcem, pa ga dobiš. In kako je dober pečen krompirček! Oh, kako je dober! Ali bi ga vi radi jedli?“

Vsi so se oglasili, da radi.

„Torej pojdite in nakopljite deset krompirjev, toliko, kolikor ima Jerica prstov na obeh rokah. Bom videl, če znate šteti.“

Vse prstene roke so imeli otroci, ko so kopali krompir. Dva so bili preveč izkopali in zopet zagrebli, da ne bi mislil Tetrev, da ne znajo šteti. Tetrev je bil medtem napravil lepo žerjavico, zakopal vanjo krompir in ga spekel tako lepo rumeno, da so otroci skakali od veselja in ker jih je pekel vroči krompir v roke. Tetrevčka so zdaj še rajši imeli.

Tetrev pa se je krompirja hitro naveličal; zahotelo se mu je priboljška. Otroke, ki so si še želeli pečenega krompirja, je pomiril z lepo pripovedko o povodnem možu.

„Poglejte na ono stran Temenice!“ je dejal in pokazal s prstom mogočen hrast, ki je stal tik nad potokom in se z grčavimi koreninami krčevito oklepaval tal, katera mu je Temenica potuhnjeno izpodjedala. „Tam pod hrastom je globok tolmun in krnica, ki je ne more nihče preplavati. Vsakega potegne vase, in marsikak neumen in predrzen fant je že tam utonil. Če bi sto vrvi vkup zvezali in na konec navezali mlinski kamen, pa ne pride do dna. Notri stanuje povodni mož v velikem gradu, ki je iz samega stekla. Mize, omare, stoli in postelje v tem gradu pa se lesketajo od zlata in srebra in dragih kamenov, tako da človeku oči jemlje.“

„Ali je že bil kdo notri?“ je vprašal Gašper. Drugi so zamaknjeni tiho dihali, da ne bi preslišali nobene besede.

„Seveda,“ je dejal Tetrev. „Neki priden fantiček je bil notri, in povodni mož mu je vse razkazal in mu tudi rekel, naj si vzame dragotin, kolikor hoče. Fant si je napolnil vse žepe; ampak to se mu je potem utepalo. Zakaj preveč ne sme vzeti človek, samo kar je prav. Tako so se lakomnemu fantiču, ravno ko je zopet priplaval na vrh vode, raztrgali žepi, in dragotine je zopet požrla voda. Samo ena zlata ura mu je še ostala, prav lepa, cilindrica z dvojnimi pokrovom.“

„Kakšen je pa povodni mož?“ je vprašala tiho Rozalka.

„Tak kakor kak drug človek, samo višji in širši čez pleča in čez pas, z dolgimi lasmi in lepo brado, po telesu pa ves zelen kakor kaka žaba ali kuščar.“

„Ali je kaj hud?“ je vprašala Jerica.

„Kakor je; časi je hud, časi dober. Pridne otroke ima zelo rad, hudobnih pa ne mara. Zdaj ga že dolgo ni nihče

videl; ampak jaz mislim, da je še zmeraj v tolmunu. V prejšnjih časih je dobil marsikak otrok srebrno ali tudi zlato uro, dekleta tudi zlat prstan ali uhane in zapestnice. Rajni Jurjevec je nosil v ušesih uhane murčke, kakršnih se nikjer ne dobi. Povedati ni hotel nikomur, kje da jih je bil kupil. Seveda, ker jih ni bil kupil; povodni mož mu jih je bil dal. O, kdor se povodnemu možu prikupi, ta je srečen. Ali bi se mu vi tudi radi prikupili?"

„Pa še kako radi!“ je dejal za vse Gašper, ki se je sicer bal povodnega moža, še bolj pa je hrepenel, da bi ga videl.

„Povodni mož,“ je razlagal Tetrev, „ima sam vsega dosti, rad pa izkuša ljudi, ali so dobrega srca ali ne. Hudo se mu prikupi, kdor mu prinese o pravem času kaj dobrega, kakšno klobaso ali pleče ali kaj špeha.“

„Teta ima v kuhinji na drogu veliko suhih klobas,“ je dejal Gašper.

„Suhe klobase ima povodni mož posebno rad,“ je dejal Tetrev.

„Jaz mu jih bom en par prinesel,“ je dejal Gašper in požrl slino.

„Oh, kako te bo rad imel!“

„Jaz bi pa tudi rad imel eno uro, zlato, ali če ni, pa tudi srebrno.“

„Jaz pa uhane, ampak ne murčkov,“ je tiho pristavila Jerica.

„Pri nas,“ je dejala Bricova Rozalka, „imamo veliko suhih hrušek in krhljev.“

„Suhih hrušek in krhljev ne mara povodni mož,“ je povedal Tetrev; „rajši ima posušene češplje ali orehe.“

„Kam pa naj prinesem jaz povodnemu možu?“ je vprašal Gašper, ki je že vedel, kaj bo storil.

„Kar meni prinesi, Gašperček!“ je dejal Tetrev. „Jaz bom že poskrbel, da pride povodnemu možu v roke.“

Tetrev jih je še lepo poučil, kako morajo biti previdni in nikomur nič povedati; sicer bi se povodni mož razsrdil in enega za drugim za pete v vodo potegnil.

Zamišljeni in razburjeni so prišli otroci zvečer domov. Jerici so se svetile oči in žarela lica. Ne sedeti, ne stati ni mogla mirno. Gašper se je hrabro premagoval. Naenkrat se je sklonila Jerica k Mani in pošepetala: „Jaz pa vem nekaj, teta.“

„Tiho bodi vendar!“ jo je zavrnil brat.

„Kaj pa veš, Jerica?“ je vprašala Mana.

„O povodnem možu,“ je dejala Jerica skrivnostno.

„Kako si otročja!“ se je hudoval brat. „Drugič te ne vzamemo več s seboj.“

„Ali vam je Tetrev kake historije pravil?“ je vprašal Tone.

„In kako lepe!“ je vzdihnila Jerica. „Gašper bo dobil najbrž eno uro, jaz pa zlate uhane.“

„Kaj pa klepetaš, ti grdoba!“ se je jezil Gašper.

„Najbrž jim Tetrev kakšne neumnosti pripoveduje, o duhovih in strahovih,“ je menil Tone, ko je bil s sestro sam. „Še tega se manjka, da bi se otroci vsakega šuma bali in plahi gledali, odkod se bo kaj prikazalo. Tetrevčku bo treba to prepovedati.“

Mirno tiste noči tudi Gašper ni prespal; Jerica pa je bila še drugega dne vsa razburjena. Nekako plašno veselje se je bilo razlilo čez sveže lice. Stopicala je za teto, poskušala, če je hram odprt, in vzdihovala, če bi mogla dobiti kaj masla ali špeha.

„Čemu pa ti bo, neumni otrok?“ jo je zavračala teta.

„Oh, jaz že vem,“ je vzdihnila Jerica in pomislila, če ni že rekla morda preveč. Prav žalostna je bila, ko se je bližal čas, da odide z bratom na pašo, in ona ni še imela ne masla, ne špeha.

„Kaj pa ti tukaj počenjaš?“ se je zavzela Mana, ko je zagledala v kuhinji Gašperja, ki je stal na stolu in snemal z burklami suhe klobase s sajastega droga.

„Za povodnega moža,“ je dejal fant v zadregi in ves zasopen.

Medtem pa je pritekel Bric. „Ta nemarni Tetrev,“ je vpil, „ta slepar, vse otroke mi je izbebil.“

„Kaj pa je, Bric?“ je pogledal iz delavnice Tone.

Bric je pripovedoval, napol jezen, napol v smehu, kako so mu hoteli otroci vse predale izprazniti, kjer je imel shranjene suhe češplje in orehe. „Zdaj jokajo doma vsi skupaj, ker je mati po vrsti vse pretepla. Jaz bi pa Tetreva, če ne bi bil dedec tako star.“

„In neumen,“ je dejal Tone.

„Nič neumen, hudoben.“

Mana je prijela Gašperja in Jerico za roko in ju peljala v svojo sobo, kjer jima je naredila lepo in genljivo in dolgo pridigo, kak strašen greh da je tatvina in kako pridejo tatje na tem svetu na vislice, na onem pa v pekel.

Jerica je ihtela na ves glas, in tudi Gašper je imel solzne oči, ko je zatrjeval, da ne bo storil nikoli več kaj takšnega. Najhujša pokora za vse otroke je bila ta, da je Tone Tetreva izplačal in zapodil. Pašo je prevzela za nekaj časa Mana.

Zdaj ni bilo več tako prijetno na pašniku. Sicer so vračali živino še vedno; toda lepih pripovedek ni bilo več, in če so otroci milo in plaho pogledali proti tolmunu, kjer je imel povodni mož svoj grad, je bila teta huda in zmerjala je povodnega moža, da naj pride vun, če je res notri. Otroci bi bili kljub vsemu strahu radi videli, da bi se bil prikazal. A ni ga bilo; zbal se je bil tete. Pripovedke, katere jim je pravila teta, so bile zelo poučne, a ne tako zanimive kakor Tetrebove. Lepi in dobri so bili njeni angeli, ampak nekoliko dolgočasni. Najrajši so še peli s teto, ki je znala mnogo lepih pesmic. Tako so se naučili od nje radi ali neradi mnogo dobrega; Tetreva pa so se hvaležni še dolgo spominjali.

IX.

Mana je bila spoznala, da so že otroci silno h grehu nagnjeni. Zato je ob vsaki priliki in marsikaki nepriliki goreče svarila, da naj se varujejo greha, ki žali Boga. Če si je Gašper pri plezanju hlače raztrgal, se je po njenih mislih že ljubi Bog razsrdil; če je Jerica po nerodnosti ubila lonec, je bil greh storjen, tako da je posegel Tone vmes in tolažil skesano Jerico, da ni čisto nič greh, če po nesreči kaj pobije, ker ni s tem Boga nič razžalila. Oštel je tudi sestro, naj nikar ne plaši otrok s svojimi grehi. „Jerico boš zbegala; Gašper se bo pa tebi in tvojim grehom uprl.“

Mana pa je imela o vzgoji svoje posebne nazore in se ni dala zlepa prepričati. Brat ji je očital, zakaj da sili malo Jerico celo mašo na mrzlem kamenu klečati. „To je muka, ki jo zasluži kak star grešnik, ne pa nedolžen otrok. Bogu, ki ima otroke tako rad, to gotovo ni prav, in jaz bi si ne upal nobenega otroka tako trpinčiti, ker se Bogu smili.“

Mana se je sklicevala na svete može in svete žene, ki so toliko preklečali in premolili.

„Ampak drugih niso silili,“ je dejal brat. „Ti kleči sama, kolikor hočeš, in za klečalo še lahko poleno s seboj vzameš, ampak z otroki imej usmiljenje!“

„Če ne kleče, se pa okoli ozirajo,“ je dejala Mana.

„Čemu pa so podobe in slike v cerkvi? Vendar zato, da jih ljudje gledajo, in orgle in petje zato, da poslušajo. Ali naj se otroci cerkve boje? In Bog naj bi bil hud, če bi se tak otrok v cerkvi malo ozrl! Pojdi no!“

Teta je menila, da bo pa gospod župnik pohvalil Jerico, če bo videl, kako lepo da kleči in moli.

„Nikar je ne uči hinavščine!“ je dejal brat. „Ali veš, zakaj da hočeta oba otroka vedno z menoj v cerkev iti, ne s teboj?“

Kako lepo jima je pa tudi Tone spotoma razlagal, zakaj da ima sv. Katarina kolo, sv. Polona zob v kleščah, kako lepe konje da jezditata sv. Martin in sv. Juri. Otroka sta zvesto gledala v cerkvi vse te krasote in se veselila, da vse umejeta, a vedno sta še kako zanimivo posebnost opazila, katero jima je moral stric razložiti. Teta pa je trpela hude dušne muke, ko je videla otroka tako raztresena; saj nista ogledovala samo podob, ampak celo lustre in svečnike in mašnika in ministrante. Še sama ni mogla zbrano moliti, ko je morala vedno otroka gledati in se zgražati, da nič ne molita.

Toda takšen je bil Tone, in on bo kriv, če se bosta otroka izpridila. Še hujši od brata pa se ji je zdel v tem oziru Bric. Ta je kar pratiko vzel v roke in razlagal otrokom, ki so se gnetli in prerivali ob njegovih kolenih, podobe in znake. Povedal jim je, kaj da pomeni: Juri, zakuri! Andrej'c, drv privlejc'! da mašuje sv. Lovrenec v rokavicah, sv. Jernej že v kožuhu, in skoraj pohujšljive stvari: „Stopimo na dva kolá, poglejmo kaj neso! Županovega Martina; za njim se pelja barigla vina. Tam je taka pipa papa, da še nikdar ni bila taka.“ Verske resnice res niso bile Bricove legende; otrokom so pa ugajale. Zvedeli so pa tudi, kaj je ščip, kaj mlaj in oba krajca, da pomeni slamnik v pratiki gorko vreme, rokavica mraz, kaj meglo, kaj dež. Zdaj so začeli paziti, če bo ugenila pratika vreme. Če je ugenila, jim je bilo prav; če ne, pa še bolj.

Približalo se je novo šolsko leto in začelo tistim, ki so se morali zapisati v šolo, greniti sladkosti jesenskega blagoslova. Po Klancu in po sosednjih vaseh namreč otroci niso tako hrepeneli po šoli kakor baje po premnogih drugih krajih. Kar je bilo krotkih in plahih, so se je bali; pogumni in moški so jo pričakovali trmasto kakor neizogibno kazen, nekako posledico izvirnega greha. Janezek,

ki je imel eno šolsko leto že za seboj, bi se ne bil nič bal, če ne bi bil prišel pred kratkim v Škocijan drug, nov učitelj, ki ga Janezek še ni poznal. Gašper in Anka, ki sta to leto nanovo vstopala, sta bila bolj v skrbeh, zlasti ker je teta Mana z nauki in svarili oba temeljito pripravljala na ta prevažni korak v življenje.

Meglenega jesenskega jutra je peljala Mana Gašperja, Janezka in Anko k popisovanju v šolo in jim gredoč še budila ljubezen do šole s tako resnim opominjevanjem, da je postala Anka vsa malodušna. V sobi, kjer se je vršilo popisovanje, je bilo že precej mater in tudi nekaj očetov s svojimi otroki. Gašper se je oziral okrog in zagledal v kotu Rožmanovega Pepeta, ki mu je izza hrbta svoje matere prijazno jezik pokazal. To vedenje Pepetovo ob takem času, na takem kraju in v taki okolici se je zdelo Gašperju pogumno in moško in je osrčilo tudi njega. Stopil je k Pepetu in ga pozdravil.

„Poglej novega učitelja,“ je šepetal Pepe.

Gašper je pogledal učitelja naravnost in se mu nasmejal.

„To je prav, to je lepo,“ ga je pohvalil učitelj, ki je vedel kako je treba postopati, da si pridobi srca učencev. „Šola, ti me veseliš. Kaj ne? Boš videl, kako prijetno bo v šoli.“ Pobožal je Gašperja po licih, in fant je zardel, ker mu božanje ni bilo všeč.

„To sem mu že jaz vse povedala,“ je segla Mana vmes. „Kolikokrat sem mu rekla in tudi tema dvema, da ne bo nič hudega v šoli; samo poslušati bo treba in paziti in učiti se. Pridne učence ima tudi učitelj rad.“

„Tako je prav,“ je pohvalil učitelj tudi Mano; „pri težkem in važnem delu vzgoje se moramo vzajemno podpirati, da ne bo eden zidal, drugi podiral.“

„Če ne bo kaj prav v šoli,“ je dejala Mana, „kar meni povejte, gospod učitelj! Jaz pridem pa tudi povedat, če bodo otroci doma nepokorni.“

Če bi bili otroci umeli, kakšna zarota da se kuje proti njim, bi se bili šole seveda še bolj veselili. Razprava pa bi se bila vlekla še naprej, če bi se poslušalci ne bili naveličali.

„Dajte no, gospod učitelj!“ je dejala Rožmanka, „dajte no, da pridemo naprej; jaz ne utegnem čakati.“

Otroci so se srečno vpisali. Izgubili so precej strahu pred šolo in se za dobre nauke že nekako utrdili. Gašper

se je vračal mnogo pogumnejši domov. Jerica mu je pri-tekla naproti, ker se je ves čas bala zanj. Z veseljem se je prepričala, da se mu ni nič zgodilo; samo resnejši in bolj moški se ji je zdel; umevno, ker je že toliko izkusil.

Gašper se je šole hitro navadil. Dobil je prijetno družino, in vsak dan se je zgodilo kaj znamenitega. Najživahnejša med učenci sta bila Rožmanov Pepe in Gladežev Jožek. Tadvajsta priskrbela sošolcem vedno kakšno zabavo. Pepe je znal imenitno kihati, Jožek je pa metal kroglice iz papirja tako spretno, da je zadel vsakega, v kogar je pomeril.

Gašperju sta se pridružila, ko je šel iz šole, oba in ga vabila, da naj pride, da si bodo igrali roparje.

„Kako pa se to igra?“ je vprašal Gašper.

„To je tako,“ je razlagal Jožek. „Jaz sem poglavar in pošljem svoje razbojnice po vrtih, da naropajo jabolka, hruške, češpelj. V hosti se potem zberemo, kadar jaz zažvižgam. Poglej, kakšno piščalko imam! Prava vojaška piščalka. Tam delimo plen in južinamo in pripovedujemo, kar je vsak doživel, in se dogovorimo za naprej.“

„To pa niste roparji; to ste tatje,“ je segla vmes Anka.

„Tiho no bodi, neumnica,“ jo je zavrnil Jožek, „ki ne veš, kaj je vojna!“

„To vem, da je krasti greh,“ se je ustavljala Anka.

„Greh gre v meh, meh počni, in greh vun skoči.“

„Gašper ne pojde v vašo družbo,“ je dejala Anka.

„Tebe bo poslušal!“ je dejal Pepe. „Kaj pa hodiš ti z nami? Pojdi naprej ali pa ostani zadaj! S teboj ne govorimo.“

„Gašper, nikar je ne poslušaj!“ je učil Jožek. „Kaj pa kaditi ali znaš?“

„Ali znaš ti?“ je vprašal Gašper, ki ni bil pripravljen na tako smelo vprašanje.

„Jaz se ne bom nič bahal,“ je dejal Jožek. „Pokadil pa sem enkrat tri cigarete eno za drugo.“

Gašper ga je začuden pogledal. Da je Jožek tak možak, tega si on ne bi mislil. Jožek pa je izvlekel iz žepa zmečkan zavitek tobaka in si začel viti cigareto.

„Poglej, kakšne imam že prste!“ je dejal ponosen. „Vse rjave, od samega tobaka. Dokler se ne privadiš, je huda. Pepeta pobira, če le eno pokadi.“

„Ti, nikar ne laži!“ se je jezil Pepe.

„Kje pa dobivaš ti tobak?“ se je oglasila Anka.

„Kaj tebi mar!“ jo je zavrnil Jožek. „Ti mi ga nisi kupila.“

Gašperju se je zdel Jožek imeniten človek, in prav vseč bi mu bilo, če bi ga naučil kaditi; in roparje igrati bi bilo prijetno, ker bi bilo precej nevarnosti vmes. Toda naravnost obljubiti, da se pridruži slavnim roparjem, si ni upal, ker ni vedel, če ga bodo doma pustili.

In prav je storil; zakaj Anka je komaj čakala, da je povedala doma, kaj da se je zgodilo v šoli in kako je Jožek zapeljeval Gašperja. Stric Tone je kratko in malo prepovedal Gašperju hoditi v Jožkovo in Pepetovo družbo.

„Tu se vidi, kaj je žena, kaj je mati,“ je dejala Mana. „Gladež je zelo pameten in moder mož; ampak Jožek nima več matere, in materino srce premore več kot očetova glava.“

Gašper pa je blagroval natihem Jožka in Pepeta, ki uživata v polni prostosti svojo mladost. Kdaj naj se pa on roparje igra? Kadar bo odrastel, kadar bo star? Oh, kako znajo stari ljudje mladini veselje greniti! Nobena prošnja ni pomagala Gašperju. Stric je bil neizprosen; pri teti pa fant še do besede ni prišel; toliko je vedela povedati svarilnih zgledov o tateh in roparjih, kako je nekoč eden, ko je stal že pod vislicami, poklical svojo mater, kakor da se hoče od nje posloviti. Ko je pa reva mislila, da jo bo sin poljubil, ji je odgriznil nos, češ, da je ona kriva, da je sin tako zabredel, ker ga ni strahovala v mladosti. Če bo torej enkrat morebiti Rožmanov Pepe svoji materi ali Jožek svojemu očetu nos odgriznil, ali naj ga tudi Gašper teti Mani? Otroci morajo ubogati, in brez strahu še mačka ni pridna.

Gašper, ki je uvidel, da se ne dá nič opraviti, se je vdal v svojo usodo; Anki pa je dolgo pomnil, da ga je bila zatožila. Kdo se more na žensko zanesti! Gašper je bil postavil važno načelo, da kar se med učenci zgodi, naj med učenci ostane. Tudi Janez je bil teh misli; Anka pa ne, ki je rekla fantoma, naj se vedeta, kakor se spodobi, potem se jima ne bo treba nič bati. Tej neizprosni nadzornici se je moral Gašper pokoriti. Navadil se je polagoma rednosti in dela in hitro je napredoval.

Skrbi zaradi šole je bil stric Tone rešen; prišle so pa druge sitnosti. Oglasil se je Tetrev kot Gašperjev in Jeričin sorodnik in pripovedoval, kaj da pravijo ljudje, da drži namreč on fanta pretrdo, češ, ker ima Gašper vendar lepo posestvo in bi mu ne bilo treba delati kakor kakšnemu siromaku.

„Tetrev,“ je dejal Tone, „če bi gospodarji tako malo delali kakor marsikak siromak, na primer ti, bi morali tudi beračiti. Vsak gospodar mora preživiti sebe in par takih, ki nočejo delati.“

„Prav res je to,“ je dejal Tetrev. „Zato tudi jaz tebe zagovarjam in pravim, da je prav tako. Mlad se mora človek dela učiti; ali boš starega osla učil? In to pravijo, koliko da ti fant že zaleže, za enega hlapca, pravijo, in koliko da ti bo prislužil. Saj veš, kako je. Ljudem ne ustrežeš nikoli. Ampak ali naj ima varih od svojega varuštva poleg tolikih skrbi in sitnosti še škodo? Tak varih bi bil norec. Kako lahko tudi dobe premožne sirote varihe, in marsikdo si je pri teh skrbeh in sitnostih opomogel, pravijo ljudje. In zakaj bi si ne, če je po pravici? pravim jaz.“

„Pusti te marnje, Tetrev, in povej, čemu da si pravzaprav prišel!“

„Dobro, da si me spomnil. Glej, čisto sem bil pozabil. Tisti dve jablani na Gašperčkovem vrtu, ki gledata proti moji hiši, tisti dve če bi jaz smel otresti. Saj jabolka niso veliko prida, špinclji so ali pa jelške. Z Gašperčkom sem že govoril, in on mi je rekel: Le otresite, stric! On mi pravi zmeraj stric, dasi nisem pravzaprav stric; no, pa saj tudi tebi pravi stric, ki še sorodnik nisi. Torej, le otresite stric! mi je rekel. Jaz sem si pa mislil, da bom vprašal še tebe. Za fanta nima nobene vrednosti, meni bi pa prav prišlo. Ali ne?“

„Ali veš ti, kaj ti bom jaz povedal? Ti pusti mene pri miru z marnji, fanta pa s prošnjami! Gašper bi zdaj najbrž vse razdal in ti gotovo vse vzel. Ampak za njega je to dobro in za tebe to slabo, da nima on zdaj nič govoriti. Vse to sadje bom jaz prodal. Če ponudiš ti pravo ceno in našteješ denar, boš tresel, zastonj pa nič.“

„Torej nima Gašper zdaj res nič besede in ga hočeš ti kar odriniti?“

„Besede nima zdaj nič; odriniti pa hočem jaz tebe, ne njega. Če hočeš ti kaj imeti, obračaj se do mene!“

„Prav, Tone; samo da vem. Ali mi verjameš, da nimam zabele nič več pri hiši? Saj veš, da nočem zastonj; poleti ti pridem delat, kaj lahkega, kolikor zmore star siromak.“

„Pojdi k Mani; morebiti ima kaj odveč. Te-le odpadke lesa tudi lahko pobereš. V skladanico mi pa nikar ne hodi ponoči!“

„Tone, to je moral biti kdo drug. Jaz da bi se bil tako izpozabil! Ni mogoče! Ti se motiš! In ponoči! Ponoči jaz spim kakor medved. Nepoštenih ljudi je povsod dosti. Ali hočeš ti, da jaz malo poizvem?“

„Ni treba. Kar pojdi!“

Tetrev se je nekoliko pomišljal. Zabele je res potreboval, dobrih naukov tete Mane pa ne; presedalo mu je, da bi taka prismuknjena ženska učila starega siromaka, ki je že toliko izkusil. „No, pa pojdem,“ je dejal čez nekaj časa. „Ali si ji tisto o skladanici ti povedal?“

„Mislim, da ne.“

„Prav si storil. Ženske ne znajo presojudati takih stvari.“

Tetrev je šel in prepustil Toneta neprijetnim mislim. Da se bo o njegovem varuštvu vsakovrstno govorilo, na to je bil pripravljen; vendar ga je zbolelo, ko je to slišal. Koliko truda in odgovornosti si je bil naložil! Kako prijetno in brez skrbi bi bil preživel stara leta, če bi ne nosil tega bremena! Koliko lažja je naloga staršev, katerih ne sumniči nihče, katere plačujejo otroci s hvaležno ljubeznijo! Kaj pa bo on dobil za plačilo? Morda pozneje podobno očitjanje od varovancev, kakršno mora zdaj od drugih ljudi poslušati. Če ju dobro vzgoji, ne bo zasluga njegova; če se mu ne posreči, bo to v očeh vsega sveta njegova krivda. Da bi bil le že konec teh težav! A čakajo ga najtežja, najnevarnejša leta. Prav potrla so bila Toneta dobrohotna poročila strica Tetreva.

„Stric, stric,“ je pritekla v delavnico Jerica, zlezla Tonetu na kolena in ga objela okoli vratu, „pojdite pomagat!“

„Kaj pa je, Jerica?“ se je nasmehnil Tone in jo pritisnil k sebi.

„Teta je huda; in kako je huda! Na Tetrečka. Ta siromak se že joka. Dvakrat si je že nos obrisal. Morebiti bo moral še klečati. Meni se tako smili.“

„No, pa pojdiva na pomoč! Najudveh se teta menda vendar ne bo lotila,“ je dejal Tone, vzdignil Jerico na roko in jo nesel v drugi konec hiše, odkoder se je že slišal tete Mane glas. Zdaj je bil zopet dobre volje. Svetli žarki otročjih oči, ki so ga tako smešno milo gledale, so bili razpršili težko meglo. Oh, kako je bila podobna Jerica svoji materi! Isti svetli lasje in rdeče žametasto lice in topli pogled srnjih oči. In njemu naj bi bilo žal, da se trudi zanjo!

Tetrev je stal skrušen pred teto Mano in tužno smrkal.

„Malo zabele mu le daj, Mana!“ je dajal Tone, ki je hotel ustreči Jerici.

„Kdor ne dela, naj ne je, pravi sv. Pavel,“ se je jezila Mana. „Ta človek bi samo lenobo pasel.“

„Krave sem tudi pasel, Mana,“ se je zagovarjal Tetrev. „Kako bom pa delal, če ne jem, in nezabeljenih jedi ne prenese moj želodec. Da, ko sem bil mlad; a zdaj sem star siromak.“

„Usmili se ga, Mana!“ je prošil zopet Tone, in Mana ga je uslišala.

„Tone, ti si dober in pošten človek,“ je dejal v zahvalo Tetrev; „Mana je pa trda.“

„V mehki zemlji se miši zarede,“ ga je zavračala Mana, „med mehкими ljudmi pa lenuhi.“

„Prav huda ženska je to,“ je godrnjal mož, ko je nesel v piskrcu zabelo domov. „Rajni Gašper je prav storil, da je ni vzel; zato se pa zdaj nad drugimi moškimi znaša. Kakšen jezik ima! Kar pred noge bi ji treščil piskrc z zabelo vred.“

Mana bi bila siromaka Tetreva še delati naučila, kakor je učila s potrpežljivo vztrajnostjo Gašperja in Jerico. Na uspehe svoje vzgoje je bila sicer ponosna, prav zadovoljna pa nikoli, po pametnem načelu, da denarja in zadovoljnosti človek ne sme kazati, sicer mu jo ljudje zmaknejo. Saj so tudi tako poskušali.

„Dobro se redita tvoja varovanca,“ jo je ustavila nekoč znanka Neža. „Fant je pravi hrust, in Jerico sem v nedeljo ogledovala. Saj ji je obleka, ki je bila spomladi nova, zdaj že pretesna.“

„Hvala Bogu!“ je vzdihnila Mana, „ne manjka jima ničesar, in oba rada jesta in rada spita. Ampak težave so, Neža, težave in sitnosti.“

„To ti rada verjamem; ampak da le škode ni, Mana, škode! Oba sta premožna, in če je voz poln, zmeraj kaj odpade.“

„Kar odpade, Neža, to jaz rada tebi prepustim. Kar pobirat pridi! Poračunil bo pa Tone s sodiščem, ne s teboj.“

„Ej, kako si huda! Ali ne sme človek nobene besede ziniti?“

„Nobene pregrešne besede, Neža. Glej, jaz pa nisem takšna, da bi človeka na videz ali na slišanje obsodila. Ali misliš, da nisem vedela, zakaj da si ti v nedeljo tako počasi proti domu šla in zakaj je šel že več čigav Matija

tako hitro za teboj? Ampak jaz sem si mislila: kaj to meni mar? Kar metlo v roke, Neža, in pred svojim pragom pometaj! Z Bogom, pa se še kaj oglasi!“

X.

Drugo leto sta šli tudi Jerica in Bricova Rozalka v šolo. Tehdveh ni bilo treba k učenju nič priganjati, ker je gnala obe častihlepnost. Brati sta se bili naučili že poprej iz bratovih abecednikov, ki sta ležala doma vedno na razpolago, in zdaj nista hoteli zaostajati za bratoma.

Teta Mana pa tudi to leto ni bila odveč. Kakor je prej pomagala učitelju, tako je priskočila zdaj na pomoč župniku, ko je pripravljajl učenke in učence za izpoved in prvo sveto obhajilo. Razlagala in izpraševala je doma katekizem, kazala, kje da so v knjižici izpovedne in obhajilne molitve, slikala veselje v nebesih in opisovala peklenške muke. Zdelo se ji je namreč, da je župnik premalo natančen; zato je morala ona tem temeljiteje obdelati tvarino.

„V naših časih,“ je dejala, „je bilo to vse drugač. Joj, kako smo se bali izpovedi! Kje je pa zdaj kaj strahu?“

Brat jo je zavračal, da naj se nikar ne vtiče v župnikove stvari, in tolažil je Gašperja in Jerico, da naj se nič ne bojita; saj vesta, kako hitro in rad da jima on odpusti, če sta kaj zagrešila; ljubi Bog pa da je še neizmerno bolj usmiljen; samo žal mora biti človeku, in možko naj pove; pa je račun poravnan, in na dolg, na greh ni treba nič več misliti.

Izpraševanje vesti po novih molitvenih knjižicah se je videlo Mani vse prekratko in prepovršno; to da se mora vse vestneje vršiti.

Bric je ugovarjal, češ, da še pes čuti, kdaj da se pregreši; kako prihuljeno pa se plazi okrog gospodarja; kako stiska rep med noge in si misli, da bi bil le že prestal! pa naj bi človek ne vedel. „Rmanov Blaž beži pred menoj, ker mi je dolžan za en par črevljev. Kadar bo plačal, bo prišel zopet v vas; in tako se tudi marsikdo cerkve ogiblje.“

Mani so se zdele take primere pregrešne. Prinesla je otrokom staro, debelo knjigo, kjer so bile dolge strani samega izpraševanja velikih in malih grehov. Janezek in Gašper, ki sta prva dobila knjigo v roke, sta skupaj preštela

liste in izprevidela, da vsega tega ne moreta predelati; ostala sta pri tisti knjižici, iz katere sta molila pri maši. Rozalka se knjige sploh ni lotila. Jerica in Anka pa sta bili vestnejši, in zlasti Anka se je kar zatopila v mnogoštevilna vprašanja. Strahoma je spoznavala, kakšna grešnica da je. Ali se je katerikrat ozirala ali zasmejala v cerkvi? Seveda in še kolikrat! Kadar se je kak ministrant prevrnil, kadar je cerkovnik kaj razbil. Kakor začuti boječ nestrokovnjak, če prebira medicinske knjige, vseh boleznih znake v svojem telesu, tako se je začelo dozdevati Anki, da ima skoraj vse grehe nad seboj. Kali vsega hudega, ki spe v človeškem srcu in čakajo ugodne prilike, da poženejo iz tal, in ki se vendar ne dajo izrvati kakor plevel ne, dokler ni pognal, te kali so se ji zdele, ko jih je premišljevala, sami grehi, in grozno jo je vznemirilo to bridko spoznanje. Drugi se niso bali izpovedi; ona je trepetala in začela zavidati tovarišem in tovarišicam srčni mir pred toliko odločitvijo. Kmalu pa se je zavedela, da je to zavidanje zopet nov greh. Oh, kamor se človek obrne, povsod greh! Kam naj beži, da bi ušel? Kar obupal bi ubogi grešnik. Toda obupavanje je zopet greh. Ne, ne, Bog je usmiljen; saj tudi starši ne čakajo vedno s šibo v roki, kdaj bo otrok kaj napačnega naredil, in toliko dober je ljubi Bog gotovo tudi. Toda ali ni to zopet predrzno zaupanje? Tako se je mučila uboga sirota z debelo tetino knjigo, da si je iz vsega srca želela, da bi bila umrla kot otrok ali da bi ne bila prišla na svet, če ni takšna želja že zopet greh.

Izpoved jo je nekoliko potolažila.

„Nocoj pa zgodaj spat, da boste jutri lahko vstali in se lepo napravili!“ je dejal Bric. Teti Mani pa vestnost ni dala miru; vzela je Jerico in Anko s seboj, da bi ji vredno pripravila za sv. obhajilo.

„Ti, Anka,“ je dejala slovesno, „ali si vse povedala? In ti, Jerica, ali nisi nič zamolčala?“ Opisovala jima je grozo greha, ki si ga nakoplje človek z nevrednim svetim obhajilom. „O premišljujta, premišljujta, če se ne skriva še kak greh po koticah vajinega srca! Jutri se še vse lahko popravi.“

Jerica je v postelji nekoliko premišljevala in kmalu začela dvomiti, ali je en greh povedala ali ne. Anka pa ni mogla skoraj vso noč spati. Vrtala in brskala je po svojem spominu, preplašena od tetinih besed, toliko časa, da je res izbrskala še nekatere stvari, ki so se ji videle pregrešne.

Drugega jutra je že čakala Mana, da spremi otroke k župni cerkvi. Prijela je z eno roko Jerico, z drugo Anko in vprašala poluglasno, kako da je, če sta še kaj našli.

„Še en greh sem jaz dobila,“ je šepetala Jerica, „pa ne vem, ali sem se ga obtožila ali ne.“

„Nič se ne boj! Se boš pa še enkrat,“ je tolažila Mana.

„Jaz sem pa dobila še več,“ je vzdihnila Anka.

„To bom vse jaz uredila,“ je dejala teta.

Medtem ko so se zbirali dečki in deklice, praznje oblečeni, s šopki in venci, praznično ubranih src, v župnišču, da odidejo v slovesnem izprevodu v cerkev, je peljala Mana svoji dve skesani grešnici naravnost v cerkev k izpovednici, kjer sta pokleknili vsaka na eno stran. Naročila jima je, naj si še hitro vest izprašata, in šla klicat župnika.

Župnik, ki je imel z ureditvijo izprevoda mnogo dela, je najbrž ni bil vesel; toda moral je iti.

Deklici je bilo prav sram pred drugimi otroki, in Anki je takoj tudi padlo v glavo, da je tako sramovanje najbrž nov greh. Župnik je pomiril obe grešnici, in Jerica, ki je bila odločnejše narave, je tudi povedala, kako da jo je neka ženska — da ne sme tete imenovati, to je vedela — napotila semkaj.

„Ne poslušaj tiste ženske!“ je dejal župnik. „Kadar dvomiš, vprašaj izpovednika!“

Anka, ki je bila napovedala za vsak slučaj zopet cele litanije, si niti namigniti ni upala, da jo je kdo drug privedel k izpovednici. Obema pa je bila teta izkazila lepi dan, in Bric in Bricovka sta se doma jezila nanjo in sklepal, da ji o priliki tudi povesta, kar bi se ji spodobilo. Toda preveč so si bili prijatelji, da bi se ne bala oba zamere.

Teta pa se je s tiho zadovoljnostjo ponašala s svojim dobrim delom, in kar nič bi je ne bil presenetil župnik, če bi jo bil prišel osebno zahvalit za tolikanj uspešno sodelovanje. Pač res, šola in dom, kjer se vzajemno podpirata, tam se polaga trden temelj sreči otrok. Žal, da fantje niso poslušali tete Mane in Jerica samo na videz. Skrivaj se ji je ta celo muzala, in še na misel ji ni prišlo, da bi imela to za kak greh; ona je že vedela, koga da naj vpraša.

Anka pa se je začela vznemirjati pri vsaki malenkosti in za vsakim korakom in za vsako besedo premišljevati, ali je greh ali ne. Najvarnejše se ji je zdelo ogibati se tudi

nedolžnega veselja, govoriti samo resno in nič čez potrebo, sicer pa izpolnjevati ves dan z delom in molitvijo. In kako utrudljiva je bila njena molitev! Vedno ji je prihajalo na misel, ali je zbrana ali ne, in čimbolj je na to pazila, tem bolj so se obračale misli od molitve; tako jo je ponavljala po dvakrat in trikrat v večnem strahu, če ni raztresena. In to se je godilo, kadar je bila sama in okoli nje vse tiho! Kaj pa šele v cerkvi! Komaj se je bila zagledala v kakšno podobo, je že spoznala vsa obupana, da se je zopet raztresla. Pri peti maši bi si bila najrajša ušesa tiščala, da ne bi slišala petja. Saj če je bilo lepo ubrano, jo je motilo v molitvi; še teže pa ga je preslišala, kadar so pevke kazile. Najljubše bi ji bilo, če bi bila vsa cerkev tiha in prazna, brez podob, brez olepšav, brez orgel in petja. Tako si je ustvarila sirota v napačnem umovanju svojo posebno, pusto, muke polno, mrtvično pobožnost, polno strahu in nezaupanja, pobožnost, ki ji ni lajšala srca, ampak ga stiskala z mučno zavestjo, da ne more, kakor bi morala in hotela. Časi so jo nadlegovale misli, da bi opustila ves napor, ko vidi, da je vse zaman, kakor odpove preobložena žival in se ne zmeni več za nobeno priganjanje, nobeno trpinčenje. Z največjo silo je odganjala misel, da so zahteve pretežke in neizpeljive, in vprašanje, ki se ji je vsiljevalo, zakaj da je ustvarjen človek, če mu je usojeno samo trpljenje, trpljenje na tem in na onem svetu.

Tako si je bila zagrenila reva po navodilih dobre tete Mane vse mlado življenje. Starala se je na duši in na telesu hitreje od svojih let; učila se je in molila in delala, samo da bi je ne napadala premišljevanja o grehah.

Navada je pa ta, da čim več in čim rajši kdo dela, tem več se mu nalaga, in kdor hoče delati za dva, dobi hitro dobrega prijatelja, ki mu prepusti svoj delež. Otroci so s svojimi zdravimi nagoni pridno izkoriščali Ankino posebnost. Da je Anka razdelila mednje, kar je dobila za god, za sv. Miklavža, za Novo leto, to se jim ni zdelo nič čudno, in kadar se kateremu ni ljubilo kakega pota storiti, kakega dela opraviti, je kar Anko naprosil, in če je Anka količkaj utegnila, ne zaman; saj se ji je zdelo greh, če bi ne storila tega dobrega dela in ne ustregla. Starša sta polagoma pregledala bistrourmno politiko Ankinih bratov in sestre in se hudovala na norico, ki razvaja mlade lenuščke, in pazila sta, da je vsak otrok svoje delo sam opravil. Toda človek ne bi mislil, kako prebrisani so že otroci,

kadar hočejo odložiti kakšno breme na tuje rame; kosali bi se lahko z najpremetenejšimi uradniki. Tako je imela Anka vedno polne roke svojega in tujega dela, zadovoljna, da si varuje ž njim notranji mir in dušno ravnotežje.

Bratoma je bila Anka za postrežbo dobro došla, za njeno družbo pa nista posebno marala. Držala sta se rajša Gašperja, ki je imel tudi Janeza in Francka mnogo rajši kot sestro Jerico. Tako so imeli fantje svoje pogovore, svoje igre, svoja pota; Anka, Jerica in Rozalka so se morale zadovoljevati s svojo družčino. Če so se jim hotele na poti v šolo ali iz šole pridružiti, so jih ljubeznivi tovariši celo proč gonili. To se je Rozalki zelo zamalo zdelo, in ko se je nekoč celo Francek, ki še v šolo ni hodil, košatil in repenčil, da ne bo hodil z babami, ga je Rozalka nabila. Ta okrajšani postopek je ogorčil vse tri fante. Janezek in Gašper sta vzela objokanega Francka medse in ga tolažila in klicala Rozalki, da naj se sramuje, da se je spravila na ubogega otroka, in Francek je pojemal in kričal, da vendar ne bo hodil z babami.

Spola sta se ločila. Če se je kak deček izpozabil in vprašal Rozalko ali Jerico, kaj da imata med seboj, sta mu odgovorili, da ni njemu to nič mar; še odločneje so zavračali dečki vsako bližanje. Da pa Jerici brat ni delal krivice, zato je skrbel Tone; Bricova dva fanta je mati krotila.

„Kaj bo, kaj bo!“ je tarnala teta. „Nič radi se nimajo ti otroci. Gašper nagaja Jerici, in Jerica ga hodi tožit.“

„Kakor pri nas,“ je pritrdila Bricovka. „Anko puščata pri miru Janez in France, ker je premodra; Rozalki pa vedno kaj naredita, in kadar ju pride tožit, vpijeta: Kar se pri igri dobi, se za uho založi. Ampak jaz jima tudi drugam založim.“

Bric je pa rekel, da tako že svet pelja; kadar odrastejo, bo pa druga; on da je tudi svoji ženi, ko je bila še majhna, nagajal; nazadnje ga je pa dobila v roke, in zdaj se mu uteplje.

Dečki so imeli o vrlinah svoje pojme, deklice svoje. Kdor je najvišje skočil, najhitreje tekkel, najspretnije plezal, kdor je že znal plavati ali se ponoči in ob nevihti ni tresel, ta je bil pravi fant. Da se pa raztrgana obleka ne zašije sama, da je treba mnogo dela, preden se hiša v red spravi, to jim ni prihajalo na misel; in da je kosilo in večerja vedno o pravem času na mizi, se jim je zdel naravni zakon.

Otroci so odraščali; starejši so prepuščali svoje igrače in igre mlajšim, z nekako otožnostjo sicer, a na videz moško, da se ne bi videli otročji, in nova leta so jim donšala novega veselja. Rastlo pa jim je tudi delo po množini in teži. Tem bolj so se veselili počitka in zabave. Saj ne pozna slasti zdravega užitka, kdor ne hodi truden spat in lačen jest, kdor išče razvedrila brez dela. Vzgajali so se med seboj sami. Vsak je pisano pogledal, če je tovariš kaj zahteval, kar bi moral sam storiti; usluga samo proti uslugi; zastonj ali za lepo besedo nič; vsaka če tudi dozdevna krivičica je spravila peteline pokoncu, in tako so se polagoma odbrušali ogli in robovi, in vedno bolj se je oglajalo občevanje. Razvajala jih je s svojo potrpežljivostjo samo Anka, ki se je vedno bala, da ne bi koga razžalila ali opustila kakega dobrega dela.

Janez je že pomagal očetu v cerkvi in pri črevljarstvu, Gašper je delal s Tonetom na polju in oskrboval živino, Jerica in Rozalka sta se učili kuhati, šivati in hišo opravljati; Anka je bila že cela gospodinja. Kadar je bilo na Gašperjevem posestvu več dela, so pomagali vsi skupaj, in ker je bilo toliko pridnih rok, je uspevalo gospodarstvo in gospodinjstvo, in Tone je lahko poplačeval otrokoma dolgove in popravljal hišo.

„Še dve leti naj bi bil živel Gašper,“ so dejali ljudje; „pa bi bila njegova otroka berača. Zdaj pa ne bosta; tako jim gre vse od rok in po sreči.“

Gašperja in Jerico so začeli vaščanje prijazno pozdravljati in vabili so zdaj njo, zdaj njega, naj pride kaj v vas. Za Bricove otroke, kjer ni bilo druge dote ko glava in roke, se niso toliko menili. Gašper se je že tudi nekako čutil. Zadovoljen je primerjal svoje polje in svojo živino z drugimi in ponosen poslušal priliznjeno priznavanje drugih gospodarjev, ki se mu je zdelo popolnoma opravičeno. Kdor nas hvali, se nam zdi vedno odkritosrčen.

„Vi imate pa samo njivico in vrt?“ je dejal nekoč Bricovemu Janezu, ki je pokimal in sline požrl.

„Ampak naš oče so cerkovnik in znajo črevlje delati,“ se je ponesel Francek.

„In kako jih znajo delati!“ je pohvalil Tone, ki mu Gašperjeve besede niso ugajale. „Kdor zna delati in tudi dela, ta je mož. Vse tvoje polje, Gašper, bi bila sama goščava, ki bi ne rodila nobenega zrna, če bi ne bilo delavcev. Kako lepo hišo ima Kržan, kjer je bila tvoja mama

doma! Poprej pa je bila Tetrevova, ki živi zdaj v Kržanovi koči. Kržan je delal, Tetrevo počival; oni je spal ponoči, ta podnevi; eden je pil vodo, drugi vino; eden prodajal, kar je bilo odveč, drugi kupoval; nazadnje sta pa kar premenjala; eden je šel iz koče v hišo, drugi iz hiše v kočo.“

„Jaz bom cerkovnik in črevljar,“ je dejal Janez.

„Kaj pa ti, Francek?“ je vprašal Tone. „Ali hočeš ti k meni priti, da te izučim jaz za mizarja?“

„Pa še kako rad,“ je dejal France.

„Jaz bom pa Gašperjeva gospodinja,“ je dejala Rozalka.

„Ne govori tako neumno!“ jo je tiho posvarila in stresla za roko Anka.

Jerica je pa rekla, da postane tudi gospodinja in da je enkrat, ko tete celo popoldne ni bilo doma, vse sama opravila.

„In kako dobro je opravila!“ jo je pohvalil Tone. „Trem beračem je dala kruha in vse tri je lepo poučila, da naj pridno delajo.“

Tone pa je resno mislil, kar je govoril. Ko se je razgovarjal nekega večera z Bricovima dvema, je vprašal, kaj da mislita početi s svojima fantoma.

„Janez bo moj naslednik,“ je dejal Bric, „da bo dan zvonil in skrbel, da ne bodo ljudje bosih hodili. Franceta bom pa že moral od hiše dati.“

„Hudo je to,“ je vzdihnila žena, „ko bi jih tako rada vse skupaj doma imela. Zmeraj se bom bala, kako da se mu godi. Še mladega psa ne da rad človek hudobnim ljudem.“

„Meni ga daj,“ je dejal Tone, „da se mizarstva nauči!“

„Oh saj res,“ je pritrdila Rozala. „Pri tebi bo kakor doma, in ti si tudi njegov boter.“

„Potlej gre za par let v Ljubljano, in ko se vrne, se bom še jaz kaj od njega naučil.“ Tone je razlagal, da mizar na kmetih ne more biti samo mizar, ker nima vedno zadosti mizarskega dela; da mora tudi kmetovati, in kako prijetna da je taka izpremembra; zdaj dela pod streho, zdaj pod milim nebom, in kolik prihranek, če ni treba kupovati vsega živeža.

Tako je šel Francek od hiše, sicer ne daleč, a vendar so stopile Rozalki solze v oči, ko sta se prvo jutro ločila. Razveselila pa se je Jerica, ki je začela takoj razkazovati Francetu vso hišo; fant je moško odklonil, češ, da je bilo njemu vse to prej znano ko njej. Postal je namreč zelo

samozavesten. Če ga je obiskala Rozalka, se ni utegnil z njo meniti; če mu je prinesla Jerica malico, je dejal: „Kartja postavi!“ ne da bi se ozrl.

„Ali se ti nič ne toži po domu?“ ga je sočutno povpraševala.

„Saj nisem otrok,“ je dejal France. „Ti, pojdi no izpod nog, da te ne užagam! Lahko tudi odleti kak' iverek, in ti boš vekala.“

„Ali misliš, da sem jaz tak otrok?“ se je obrnila Jerica in šla, ker se ji je zamalo zdelo.

Pri mizi je sedela Jerica med Gašperjem in Francetom; toda fanta sta se malo brigala za njo. Gašper je važno govoril o težki in lahki zemlji, o cepljenju za kožo, o živih mejah; France pa je mislil, da morajo mizarska dela zanimati vsakega pametnega človeka; a če je pripovedovala Jerica, koliko piščančkov da ima njena koklja in kako lepo da so prižani, sta vihala oba nosove. Take otročarije! Gašper je vendar že za klešče držal, kadar so orali, podajal snope, odmetaval seno, vozil sam in prijemal pomalem že za koso in cepec.

Kako lepo jih je bilo pa tudi videti, kadar so delali skupaj na njivi ali na travniku seno sušili, čvrsti fantje in brhka dekleta.

„Mana, ne bo še konec sveta; le poglej jih!“ je dejal Bric.

„Koliko težav je bilo pa treba tudi premagati!“ je dejala Mana. „Saj veš, kako zapuščenā in zanemarjena sta bila otroka, ko sem ju jaz prevzela. O molitev pomaga,“ je sklenila, v strahu, da se ne bi bila preveč pohvalila. „Pri vas moli pa Anka za vse; ona je živa svetnica.“

„Menda vendar,“ je dejal Bric, „in kaj bi ne bila! Ali ni moja hči?“

„Tvoj angel varih.“

„Zato jo pa Rozala za menoj pošilja, kadar grem k Rožmanu.“

Anka je znala pa tudi tako okusno prikrojevati obleke sestri in Jerici, da so se druga dekleta zgražale nad tolikim lišpanjem.

„Saj nataknejo nase, kar imajo. Jaz, ki se lahko trikrat preoblečem, pa imam za delavnik le delavno obleko,“ je menila Rožmanova Reza, ki je imela vso omaro polno zamazanih in razcefranih oblačil.

„Pravijo, da so pobožne,“ je kimala druga, pobožnejša ženska, ki se je nekako bala, da jo bo Anka v popolnosti

prekosila; „ampak to ni prava pobožnost, ki se kaže ničemurno.“

Mana pa je bila toliko pametna, da je menila, da ni treba, da bi hodil pobožen človek umazan po svetu.

„Naši fantje so najbrhkejši,“ je dejala Rozalka in imela Gašperja v mislih, in Jerica je živahno pritrdila za Franceta.

Fantje so namreč postajali polagoma prijaznejši in vljudnejši. France je že odzdravljaj Jerici, kadar mu je prinesla zajtrk ali perilo za nedeljo; poslušal jo je, kadar mu je kaj pripovedovala, in v delavnici mu ni bila več na poti. Kadar se je njemu ali njej kaj smešnega pripetilo, sta se oba sporazumno smejala, in pri jedi sta se prepirala, kdo bo pozneje zajel iz sklede.

„Oh, kako sem nerodna!“ je vzkliknila nekoč Jerica, ko je zopet nekaj pobila v kuhinji. France je pritekel pogledat, kaj da se je bilo zgodilo, in kmalu za njim je prišla Mana.

„Malo sem stopil v kuhinjo,“ je dejal France, „pa se je skleda ubila.“

„Saj sem jo jaz ubila, ne ti,“ ga je zavračala Jerica. Mana je strogo pogledala fanta in deklico.

„Eden izmed vajudveh laže,“ je dejala resno, „in laž je greh.“

„Jaz se ne lažem,“ je dejala Jerica, in France je umolknil.

„Meni ni toliko za skledo,“ je dejala teta, „dasiravno so drage in se dobrih ne dobi lahko, in ti, Jerica, mi boš vse razbila. Kamor se obrneš, je nesreča. Piskri in sklede in krožniki se kar tresejo pred teboj. Oh, ko sem bila jaz tako mlada, kako sem bila urna in ročna! Ampak pamet in oči je treba vzeti v roke. Ti, France, si se pa zlegal. Pomisli, kaj bi bilo, če bi zdajle umrl! Glej, da se kmalu zopet spraviš z Bogom, in trdno skleni, da ga ne boš nikoli več razžalil! Ali se kaj kesaš?“

„Seveda se; ko pa ni nič pomagalo,“ je dejal France. Jerica mu je takoj odpustila greh in pri prvi priliki mu je oponesla, zakaj da je tako neumna.

„Ti si neumna,“ je dejal France. „Zdaj naju je oba ozmerjala; drugač bi bila samo mene.“

Toliko časa sta se prepirala, da se je obema olajšalo in ogrelo srce. Jerica si je dejala, da je France dober človek in moder in priden. Njegovi tovariši že neumno govore o dekletih in vasovanju; on pa se drži rajši doma in svojih ljudi. Francetu pa se je zdelo, da je zdaj šele postala prav

prijazna Tonetova hiša, kjer je vedno videl ali slišal ali pričakoval veselo Jerico, ki je imela tako čudno svetle in gorke oči.

Gašper se je s posebno ljubeznijo še oklepal Janeza. Če nista imela vsak svojega dela, sta tičala skupaj in se po svoje zabavala. Začela sta se junačiti in zabavljati fantinom. Marsikaterega sta ugnala; marsikateri pa se je postavil po robu, in nekega večera sta naletela. Hodila sta široko po vasi in se ozirala, kje bi bil kdo, da bi ga nahrulila. Sredi ceste je stal možko Rožmanov Pepe.

„Ho, Pepe, suha južina,“ ga je pozdravil Gašper in se zadel vanj, „ali imaš cesarsko napako, da se ustavljaš sredi ceste? Ali ne veš, da mora biti cesta prosta?“

Pepe pa ni bil sam. Priskočilo mu je nekaj fantov na pomoč, in naša dva junaka sta se vrnila precej razbita domov. Jerica se je hudo prestrašila, ko je zagledala brata bledega in okrvavljenega; teta je pritekla z vodo in z arniko in z obvezami in tarnala, da ga bodo še ubili in zakaj da ne ostaja zvečer doma, koliko strahu in žalosti da ji prizadeva; Tone pa je fanta dobro oštel in mu dejal nazadnje, da naj prosi Boga, da ne bi orožniki zvedeli, kaj da se je zgodilo. Gašperju pa ni bilo za bolečine nič; bolelo ga je le, da je bil stric hud, in bal se je, da ne bi prišel s sodiščem navzkriž.

Bric se pa ni veliko zmenil za nezgodo svojega sina. „Prav mu je,“ je dejal Tonetu; „kar je iskal, je dobil. Vem, da ga še vse boli in da se težko pripogiblje; ampak davi je moral že dan zvoniti. Anka mu je hotela pomagati, toda jaz nisem pustil. Naj se nastoče; si bo vsaj zapomnil. V njegovih letih sicer jaz tudi nisem bil boljši; rad bi pa videl, da bi se Janez malo prej unesel.“

Bolj kot oče pa se je bala za brata Janeza in tudi za Gašperja Anka. Od mladih nog so živeli skupaj, skupaj se igrali, se veselili in žalostili, in zdaj naj se pripeti nesreča, da ubijejo enega ali drugega. Kolika izguba in kolika žalost za vse domače! Še hujše pa morebiti, če bi onadva koga ubila. Kar ustavljala se ji je misel na tako grozo, in strah ji je pretresal mozeg in kosti. In če umrje tak človek v smrtnem grehu, kakšna nepopisna nesreča, kakšna strašna odgovornost ubijalcu, ki ne more nikdar več popraviti, kar je zagrešil, ki mu komaj celo življenje pokore opere krvavi madež! Prosila in prigovarjala je bratu, naj se ozira vsaj na sebe, če se ne zmeni za opominjevanje svoje matere, in nje, svoje sestre, naj se usmili.

Janez je ugovarjal, da se človek tako hitro ne ubije, da namenoma on ne bo nikogar ubil; nesreča se pa lahko povsod zgodi. Toliko se je vendar vdal, da je napol obljudil, da napadal on ne bo; seveda, če napade kdo njega ali Gašperja, to je druga reč.

Zdaj je bilo treba pregovoriti še Gašperja. Prav željno je čakala Anka ugodne prilike, da bi na samem z njim govorila; zakaj bala se je, da bi je v družbi ne poslušal; zadeva pa je bila važna in nujna, ker je šlo za brata in za Gašperja, ki sta ji bila oba ljuba in draga.

Nekega večera se je vračala iz cerkve, ko ji pride kakor nalašč Gašper naproti. Oddaleč jo je fant spoznal, in oko se mu je zasvetilo. Saj so Anko vsi ljubili in spoštovali; on pa menda najbolj; takšna milina jo je ozarjala, taka dobrotta je dihala iz mladega, nezavedno lepega obličja.

„Pozdravljena, Anka!“ je zaklical Gašper vzradoščen in ji hitel naproti.

„Vsa sem zasopena, ker sem hitro hodila,“ je dejala Anka, in žametaste vejice so ji obsenčile žarne oči. Povedala mu je, da je že dolgo želela z njim govoriti, da ga posvari, naj ne hodi v slabe družbe, naj ne dela veselja sovražnikom, prijateljem pa žalosti; kako da je vse domače in njo posebno bolelo slišati, da se je bil tako izpozabil, da se je pretepal na vasi; naj pusti nesrečno prepiranje vsem tistim na ljubo, ki ga ljubijo, ki bi bili vsi nesrečni, če bi on koga ubil ali kdo drug njega.

Gašper je zvesto poslušal in izkušal ujeti oči, ki so se svetlikale izpod trepalnic, da bi bral iz njih, ali je v resnici huda nanj.

„Oh, Anka,“ je dejal, „verjemi mi, da mi je najbolj žal, če sem tebi prizadel s svojo neumnostjo kakšno bridkost. Tebi na ljubo se bom spametoval.“

„Če bo le res, Gašper,“ je dejala mehko.

„Tu moja roka!“ Prijel jo je za roko in iskal besed, svetlih, prazničnih besed, ki bi mogle opisati, kar je čutil. „Anka, ti si tako dobra,“ je dejal, „in ko bi ti vedela, kako te imam jaz rad! Bolj ko vsakega drugega človeka na svetu. Glej, ne očeta, ne matere nimam; domače imam rad in jih spoštujem, tako kakor tebe pa nikogar; ti si mi najljubša na svetu.“

Anko je izpreletel mraz, da je vsa prebledela; iztrgala mu je roko iz rok in kakor zrastle pred njim. „Kaj govoriš, Gašper!“ ga je ustavila. „Premisli, če bi te kdo slišal!“

„Naj me sliši, kdor hoče,“ je dejal Gašper.

„Bog te sliši. Boj se Boga in ne govori mi nikoli več takih besed!“

Urno je odšla in pustila mladeniča osuplega nad tem, kar se je bilo zgodilo. Gašper je zmajal z glavo in pre-mišljeval, kaj da bi bil hudega storil. V svesti si je bil, da je imel najpoštenejši namen. Ali naj bi bil prej govoril z njeno materjo? Najprej mora vendar vedeti, kaj ona misli. Užaljena je bila tudi njegova samoljubnost. Gašper je cenil sam sebe precej visoko, in cena je rastla, ker so ga drugi tudi cenili. Zdaj pa se mu prigodi kaj takšnega! Svojo pobitost je tolažil z mislijo, da ga Anka ni razumela. Ko izpregovori on jasnejšo besedo, bo ona drugač odgovorila.

Mnogo nesrečnejša pa je bila Anka. Vso pot proti domu so jo preganjale mladeničeve besede in njegove oči in njegov obraz, in roko je še čutila v roki. To je vendar pregrešna ljubezen! Bridko se je spominjala Anka besed tete Mane, da „varujte se fantov, dekleta“. In ona si je bila k srcu vzela to svarilo, ne tako kakor jezična Rozalka, ki je kar dejala, da njej še ni nobeden nič hotel. Oh, in zdaj je šla sama svarit Gašperja. Prišlo ji je celo na misel, če ni morda ona sama zapeljala nedolžnega mladeniča. Saj bi on ne bil govoril nespametnih besed, če bi ga ne bila ustavila, če bi ne bila začela govoriti ona. Preveč se je sramovala, da bi komu povedala, kaj da se je bilo zgodilo, in bala se je hkrati, da jo bo kdo vprašal, kje da je bila toliko časa in zakaj da je tako razburjena. Da bo bežala vselej, kadar bi hotel na samem z njo govoriti Gašper, to je trdno sklenila in tudi, da ne bo nobenega mladeniča več razen svojih bratov svarila ali opominjala. Kaj pomaga, če ona druge rešuje, sebe pa pogubi!

Gašper pa je iskal prilike, da bi z njo govoril. V svesti si ni bil nobene krivde, sklepal pa je iz njenega vedenja, da jo je razžalil. To je hotel poravnati in potem naj reče ona da ali ne, in stvar bo pri kraju. Kako pa naj se pogovore ljudje, če se vsaka beseda zameri? Ali naj bi ji bil pisal? Da bi še Bog ve kdo bral! Če ona ne mara zanj, naj ostane to med njima, ko ni nikomur drugemu nič mar. Gotovo ga ni razumela. Treba ji bo naravnost povedati, da jo hoče on vzeti za ženo, takoj ko se iznebi varuštva.

Kmalu je dobil priliko.

„Anka,“ je prosil, „samo par besed!“

„Nič več takih besed, Gašper!“ ga je zavrnila ona in se obrnila stran. „Če mi imaš kaj povedati, govori pred starši ali pred komersibodi, na samem pa nič!“

Hotel jo je zadržati; toda zbežala mu je, in Gašper je ostal sam precej ponižan v svojem ponosu. Stal je nekaj časa in premišljeval.

„Se ne dá nič opraviti,“ je sklenil, se obrnil in šel; „ne mara zame.“

Gašper se je hudo motil. Oh, če bi se Anki ne bilo zdelo pregrešno, da ga ima rada, kako zvesto in radostno bi ga bila poslušala, in kar sama bi ga peljala k staršem, če bi jo zasnubil.

Pogledala se je doma v zrcalu, če se ji pozna razburjenost na obrazu, in popravila si je lase; v tistem hipu se je zgrozila nad svojo ničemurnostjo in se spomnila, kar je bila pripovedovala Mana, kako se je nekoč ničemurnemu dekletu sam hudobec iz zrcala pokazal. In ona, ki se more tako malo zanesti na sebe, naj na samem poslušá Gašperja! S starši naj govori, tako mu je rekla; teh besed se ni kesala, in obšla jo je želja, da bi se izpolnile. Toda kakšne želje so zopet to! Proč, proč! Hitro na delo, na druge misli!

Gašper je hodil nekaj dni potr in prihuljen okrog; delal je pa pridno. Tone in Mana sta si razlagala to kot kesanje in mu nista oponesla pretepa nič več.

„Če se Gašper in Janez res spametujeta,“ je dejal Bric, „so fantje pravzaprav dobro delo storili.“

Gašper pa ni mislil več na telesne boje, ko je imel z dušnimi dosti težav. Preverjen je bil, da je brhek fant, čutil, da gledajo dekleta za njim, slišal, kako ljubeznivo ga dražijo; lepo kmetijo je imel in povsod bi lahko vprašal; kaj torej misli to dekle? Ali čaka na kakšnega graščaka? Samoljubje in užaljeni ponos sta ozdravila kmalu Gašperjevo srce. Fant si je potisnil zopet klobuk po strani in zaukal na vasi. Če bi se ne bil spominjal tako živo svoje obljube, ki mu je že nekako presedala, bi bil začel zopet klicati na korajžo. Anke ni čislal nič manj; bal pa se je je mnogo bolj; tako nedostopno, tako visoko nad seboj jo je videl, in kjer je mogel, ji je izkazal kako uslugo. Če bi bil mogel misliti, da je kdo drug zapisan v njenem srcu, bi bil užaljen; tako pa se je tolažil z zavestjo, da se drugim fantom ne godi ali da bi se jim ne godilo nič bolje. Pre-

šeren si je utrgal zdaj sam kakšno rožo ali si povil kak šopek in se skrivnostno ponašal.

„Kdo te je pa tako nališpal?“ ga je vprašala pri prvi priliki Rozalka.

Gašper je dejal malomarno, da ne ve prav, ali je bila Rožmanova Reza ali Križmanova Liza. Dosegel je precej uspeha. Rozalka ni mirovala, dokler nista Reza in Liza ogorčeni postavili Gašperjevih besed na laž. Ko mu je pa Rozalka to oponesla, je zmignil fant z rameni: „Ali verjemi meni ali pa onima dvema!“

Med dekleti je nastala precejšnja napetost, ker ni verjela ne Liza Rezi, ne Reza Lizi in Rozalka ne eni, ne drugi.

Doma pa je govorila Rozalka mnogo in po nepotrebem o Gašperju, tako da jo je začela zavračati sestra, kateri se je časi zazdelo, da hoče njo dražiti. „Pusti te neslane čenče in Lizo in Rezo!“ je dejala. „Ali nimaš nič skrbi, nič dela?“

Gašper je hodil moško po polju in žvižgal in pel in le želel, da bi se ga kdo lotil; zakaj za ta slučaj ga ni vezala obljuba. Dekletom je imenitno nagajal.

„No, Rozalka,“ je vprašal nekoč, ko sta vlagala pšenico v kozelc, „ali sem tebi jaz kaj všeč?“

„Oh, Gašper,“ je dejala Rozalka, „če ne boš zameril, kar nič.“

„Kaj bi ti zamerjal! Saj morebiti lažeš. Zakaj ti si meni všeč.“

„Rada verjamem; in ne samo tebi.“

Ta je pa prava, si je mislil Gašper in umolknil. Rozalka je imela pa tudi svoje misli. Da bi se tak-le fant z njo norčeval, o ne; premalo ga je.

„Daj no, Gašper, daj no hitreje! Saj ni treba toliko govoriti,“ ga je priganjala. On ji je hotel nekaj prav zanimivega povedati; a ko je končal, se mu ni nič smejala.

„Pojdi no,“ je dejala, „tega ti še Liza ne verjame.“ Tako ga je precej v strah prijela, in Gašper je dobro premislil, preden ji je zopet kaj rekel. Žaliti ga Rozalka vendar ni hotela, in hud ni smel ostati dalje časa; zato je ona govorila, kadar je Gašper molčal.

Presneto pametno dekle, si je mislil fant, in brhka, pridna in vesela; toda premisliti je treba. Pri Anki se je bil Gašper spekel in zdaj se je bal ognja.

XI.

Tone in Mana sta se že posvetovala, kaj bi bilo ukreniti zastran Gašperja.

„Z dolgim fantovanjem ni nič,“ je dejal Tone; „to sem jaz izkusil. Če dobi Gašper posestvo v roke, njega pa vinski bratci, pojde vse v šibre. In kakšna škoda, ko je zdaj vse tako lepo urejeno! Kako lahko bo gospodaril, kako brez skrbi živel!“

„Tukaj more samo sveti zakon pomagati,“ je dejala sestra. „Pametna žena je dar božji. Gašper premalo moli, drugač bi bil že katero dobil, ki bi bila zanj.“

„Ej, Mana,“ je dejal Bric, ki je ravno prišel in ujel zadnje besede, „deklet je toliko na tem svetu, da jo še tak dobi, ki nič ne moli.“

„Toda kakšno, Janez,“ ga je zavrnila Mana, „to ti premisli, kakšno!“

„Če bi eno izmed tvojih dveh hotel,“ je menil Tone, „bi bil jaz prav zadovoljen in bi Boga zahvalil; Gašper pa pozneje tudi.“

„Jaz mu dam, katero hoče,“ je dejal Bric, „in če bi bil turške vere, magari obe; toda snubiti mora; ponujati se tako blago ne dá.“

„Jaz bom svetoval,“ je dejal Tone; „naredi naj pa sam, kakor hoče.“

„Jaz,“ je dejala Mana, „bom pa opravila devetdnevno v ta namen. Če bosta še vaši dve molili in Gašper, boste videli, da bomo uslišani.“

„Prav gotovo,“ je dejal Bric, „če bo namreč Gašper molil, da bi dobil Anko ali Rozalko, tedve pa za Gašperja.“

Kako bi spravili Gašperja v zakon, za to so se pa tudi drugje zavzemali. Koliko in kje se je vse molilo v ta namen, se ne ve; Tetrev pa si je mislil, da je treba za to tudi delati, da mora delati zlasti on, ki je Gašperju sorodnik, takorekoč stric; hkrati se mu je zdelo, da nima on morebiti nobenega človeka tako rad kakor Gašperja; vsaj toliko ni od nobenega drugega pričakoval.

Ne da bi Gašper kaj vedel, ga je hodil Tetrev k Rožmanu in h Križmann ženit, in na obeh krajih se mu je dobro godilo.

„Nobena druga kot Reza,“ je dejal pri Rožmanu, pri Križmanu pa: „Nobena druga kot Liza ne bo mlada Žagarica. Še en liter, da zalijemo to zvezo! Ali Gašper je dober

fant. Toliko se je vrgel po očetu, da je srčen, da se nikogar ne boji, sicer pa je čisto materin, našega rodu; in kakšen gospodar! On vodi vse, on dela za vse; pol vasi bo podse spravil, če dobi tako-le ženico. Pojdi pit, Reza! (pri Križmanu: Liza!) Na mene se zanesi! Jaz bom tako izpeljal, da bo na obe strani prav.“

Zabavljali so tu in tam čez Toneta, ki bi lahko že Gašperju leta kupil, a noče.

„Seveda, ker mu nese,“ je dejala Rožmanka.

„Komaj je bil tri leta varih,“ je dodal Rožman, „si je že prekril streho, potem si je popravil hišo, potlej prikupil kravo, in zdaj slišim, da kupuje od Jernejevca zelnik. Tak varih bi bil marsikdo.“

„Zato je pa mene odrinil,“ je dejal Tetrev, „ki sem bil v prvi vrsti poklican, da bi bil skrbel za mlada dva. A jaz bi bil skrbel, da bi se njima dobro godilo, ne meni. Gašper in Jerica bi bogatela, jaz bi ostal siromak. Toda jaz bom Gašperju oči odprl, da bo izpregledal in se zavzel za svoje pravice. Enkrat ga pripeljem sem, da se kaj pomenimo. Boš videla, Reza, kakšen junak je to.“

„Ga bolje poznam kot Vi,“ je dejala Reza.

„In kdaj napravimo svatbo?“

„Tetrev, če ti to izpelješ,“ je dejala mati, „imaš pri meni eno vedro črnine na dobrem.“

„Rožman, ti si za pričo in Reza tudi. Jaz bi že kar lahko začel piti.“

„Na medvedovo kožo.“

„Ne; v par dneh vam pripeljem medveda samega.“

Mati je naložila Tetrevu dva hleba kruha in nekaj klobas in zaseke, tako da je bil za par dni preskrbljen.

Čez par dni se je preskrboval pri Križmanu. V to hišo pa ni hodil skoz glavna vrata, ampak od spodnje strani, z dvorišča, češ, da mu je bolj na roke. Križman ni imel krčme; po vino so morali poslati k Rožmanu.

„Toda ne praviti,“ je dejal Tetrev, „da sem jaz tukaj! Zakaj? to bom povedal.“

Mati je prinesla na mizo kruha, orehov in sira in sedla k očetu; hči je šla flancate cvret.

„Stvar je namreč taka,“ je dejal Tetrev in ugriznil zdaj v sir, zdaj v kos kruha. „Za orehe jaz že nimam zob. Ali mi verjameš, da ne morem več zažvižgati? Stvar je pa ta, kolikor sem jaz slišal — ali je res, ali ni res, to meni nič mar — da bi tudi Rožmanova Reza vzela Gašperja,

samo da bi pokimal. Toda fant je pameten in se drži mene. Pri vas se bo ženil. — O, Liza, flancate! Vidiš, to je za moje zobe, ki imam že vse seštete. Le počakaj, dekle, jaz ti pripeljem ženina, kakršen se ti spodobi.“

„Če bo le res, Tetrev,“ je dejala Liza in postavila skledo na mizo.

„Kaj bi ne bilo res, ko imate toliko žita v kozolcu! Ampak stvar je taka. Molčati je treba. Kadar se kdo ženi, so vsi jeziki pokoncu. Jaz ga pripeljem sem enkrat, dvakrat, v tretje bo steklo, boste videli. Saj fant pozna hišo in pozna dekleta. Kako te je pa že hvalil, Liza! Rekel mi je, da je takih deklet malo v naši fari.“

„Oh, kako se lažete, Tetrev!“ se je branila Liza, rdeča od veselja.

„Če meni ne verjameš, njemu boš menda vendar verjela.“

„Z našim Andrejem sta se bila pred kratkim nekaj skavsala,“ je dejala mati.

„To ni nič. Odkar svet stoji, so se petelini kavšali in fantini ravšali. Jaz sem se tudi in ti, Križman, tudi. To se vse sproti pozabi. Ne bo dolgo, in jaz pripeljem Gašperja, zvečer in tako, da ne bo nihče videl; zakaj če bi Rožmani to zvedeli, bi udarili na veliki zvon.“

„Dobro bi bilo,“ je menila mati, „da bi nam ti malo poprej namignil, da se kaj pripravi.“

„Moja skrb, mati. Zdaj grem pa zopet čez dvorišče in za vrti domov; že veste, zakaj; in, mati, če mi ti kaj pošlješ — saj veš, kdor nič nima, ta vsega potrebuje — skrivaj!“

„Počakaj, Tetrev!“ je dejala mati, ki je bila prebrisana žena in je Tetreva hitro razumela. „Ta-le kos sira in pa nekaj flancatov vzemi s seboj!“

Doma si je prižgal Tetrev pipo, si postavil stol pred hišo, gledal po vasi, kjer so se prižigale lučke, in premišljeval, kako bo rinil svojo zadevo naprej. Pri Rožmanu so mu bili bolje postregli. Hvaležnost bi zahtevala, da pelje Gašperja najprej k Rožmanu; ampak bati se je bilo, da se ne bi Gašper takoj Reze poprijel, tako da bi ga ne bilo več spraviti h Križmanu. Lize se ni bilo toliko bati; s svojimi flancati, si je dejal Tetrev, ki se je bil tega cvrtja nekako preobjedel, si ga ne bo pricvrla. Torej najprej h Križmanu, potem pa za par hiš naprej! Ne mudi pa se nikamor. Tetrev se je namreč bal, da se mu po zaroki ne

bo več tako dobro godilo; saj je v dolgem življenju spoznal, da je dobrotu sirota in da je hvaležen samo siromak, kakršen je on, ker ga nič ne stane.

A kako nepotrpežljivi so ljudje! Kako je moral Tetrev tolažiti Rožmane in Križmane, češ, da se stvar ne sme prenagliti, da stori prilika več ko pamet. Kadar je srečal Lizo, ga je vprašala z očmi, ali bo že kaj; še neučakljivejša je bila Reza. Saj nista vedeli sitni ženski, kaj se to pravi izvabiti Gašperja, ki ga ima Tone pred očmi in Mana v pesteh. A moral je iti na delo.

Gašper je že kar naprej segel v žep in iskal drobiža, ko ga je zopet ustavil Tetrev. Ta sicer božjega daru ni zavrnil; to bi bilo proti njegovim načelom; menil pa je, da ima nekaj drugega na srcu. Začel ga je vabiti, da naj gresta malo v vas; denarja da mu ni treba nobenega; on da se mora vendar seznanjati s sosedi in poravnati mora še račun pri Križmanovem Andreju in pri Rožmanovem Pepetu, ki bosta gospodarja kakor on; Tetrev da je že vse lepo napeljal.

Gašper bi bil sicer tadva računa rajši drugač poravnal; toda obljuba mu je branila, in mislil si je, da mu Tetrev dobro svetuje. Sam vendar ni hotel iti ž njim; saj bi se utegnila zadeva z Andrejem in Pepetom drugač zasukati, kot si je mislil Tetrev. Obrnil se je na Janeza in mu povedal svoje razloge. Janez je bil takoj pripravljen, in nekega večera sta se odpravila fanta proti Tetrevovi koči.

„Ali dva sta prišla?“ je skremžil Tetrev sladki obraz; pričakoval je bil samo enega in izkušal je odpraviti Janeza; toda Gašper ga ni izpustil.

Šli so h Križmanu, kjer je Liza že flancate cvrla. Začudili so se tudi tukaj, da sta prišla kar dva ženina; a sprejeli so ju prav ljubeznivo, in Andrej je segel obema v roke; saj zahteva nekoliko hinavščine skoraj vsak olikani sprejem.

Glavno besedo je imel pri mizi Tetrev, ki je najprej hvalil Lizo, kakšna imenitna kuharica da je, da za flancate ni daleč naokoli nobene takšne. Tudi mati jo je hvalila, in oče je pripomnil mimogrede, da bo imela tudi nekaj krajcarjev in da se kljubu temu ni nič prevzela. Tetrev se je tudi spominjal rajnega Križmana, svojega dobrega prijatelja, ki se že toliko let v nebesih veseli in ki je prej sebe in druge tako lepo tolažil, da je že takšna letina. Potem pa so začeli Tetrev in oba Križmana milovati

Gašperja, ki ima tako lepo premoženje, v rokah pa nič, ki mora delati kakor hlapec, samo brez plače. Čudili so se, kako da Tone tako hitro bogati. Gašper od konca ni rad poslušal tega cikanja in namigavanja; rajši je govoril z Lizo, ki je bila prijazna in ljubezniva z njim in z Janezom, vesela, da ima že dva snubca. Toda starejši ga niso pustili pri miru; vedno so silili vanj s svojim natolcevanjem, in nezavedno, počasi in polagoma je lezel strup v Gašperjevo srce. Kako dostopen pa je vsak človek za milovanje, in kako lahko in hitro se vsakemu dokaže, da se mu krivica godi!

„Ali ti kaj veš, Gašper, koliko imaš dohodka, koliko stroška?“ je vprašal gospodar.

„Jaz se zanašam na variha,“ je dejal Gašper, ki se je začel sramovati svoje nevednosti.

„Torej ni čuda, da gre tako,“ je dejal Tetrev. „Kdor se zanaša, tega zanaša.“

„Koliko let pa boš še pod varuštvom?“ je vprašal zopet gospodar.

„Jaz mislim, da dve in pol,“ je dejal Gašper, ki se je že začel smiliti sam sebi, ko so ga drugi tolikanj milovali. „Z Janezom sva pol leta vsaksebi; ta pojde v jeseni v vojake.“

„Par let prej bi te vendar lahko izpustil iz krempljev,“ je dejala mati; „saj ima že dosti dobička.“

„Kdor je dober mizar, ni vselej dober gospodar,“ je menil oče. „Premisli, Gašper! Lansko leto je bilo krme malo in živina poceni; letos je draga. Človek bi mislil, da bo pameten gospodar takrat kupoval, kadar je poceni, in prodajal, kadar je drago. Za tebe je pa varih lani prodajal in letos kupoval. On seveda ni imel nič izgube, ti pa.“

Gašper je spoznaval, kako naklonjeni da so mu Križmanovi, ki se tako vlečejo za njegove pravice, spoznaval pa tudi, da stric Tone, ki ga je on toliko spoštoval, ni boljši od drugih. Bolela ga ni toliko škoda, o kateri so mu govorili, kolikor zavest, da so mu morali šele drugi odpreti oči. Res, siromak je on v primeri z vrstniki, ki uživajo svojo mlado prostost, se shajajo v krčmi in k igram in hodijo moško na vas. Mnogo manj strahujejo druge starši ko njega varih.

Gašper, ki se je preveč pečal sam s seboj, se ni utegnil več meniti z Lizo. Kakor da bi nekam v daljavo gledal, se je tej zdelo, kadar sta se ujela z očmi, in prav neje-

voljna je postala. Ali je za Tetreva cvrla flancate? Dobro, da je bil Janez tukaj, ki jo je, hvaležen za cvrtje, hvaležen za prijazne besede, tako živahno zabaval, da je bilo materi kmalu odveč. Da bi obrnila njegovo pozornost na resnejše stvari, je prinesla iz hrama pet parov razbitih črevljev, da naj bi presodil Janez, kje in kako bi se dalo kaj popraviti, da bi ne bilo treba novih. Janez je presojal črevelj za črevljem, deval tiste, ki bi se dali še pokoncu spraviti, na eno stran, neozdravljive na drugo in dodajal ocenam svoje razloge. Lizi se je zdel fant ne samo zabaven kakor njegov oče, ampak tudi pameten; saj je govoril skoraj samo z njo, Gašper pa vedno le z očetom, z materjo in s Tetrevom.

„Pridi še kaj, Gašper!“ so dejali vsi, ko so se poslovljali.

„Pa še ti, Janez!“ je dostavila Liza.

Janez je vzel črevlje, ki so budili še količkaj upanja, s seboj, in fanta sta šla, Janez vesel, Gašper pa slabe volje. Kar je bil slišal pri Križmanu, mu ni šlo iz glave. Saj marsikaj mu je bil že prej Tetreva namignil; a za tega strica se on ni veliko menil. Križmani pa so bili pošteni in pametni ljudje. Kako se res človek nad človekom zmoti! Zdaj se je posvetilo Gašperju v glavi, in gospodarstvo in varuštvo strica Toneta se je pokazalo v neprijetno čudni svetlobi. Zakaj ga tako trdo drži, zakaj mu brani v družino, zakaj se tako oklepa varuštva, zakaj gospodari tako samovoljno? Seveda je prepuščal Tone gospodarstvo bolj in bolj Gašperju; toda ali ni to samo videz? Posvetovala sta se skupno, to je res; sklenilo pa se je vselej to, kar se je Tonetu prav zdelo; kaj, ko bi on ugovarjal?

Še parkrat je bil Gašper pri Križmanu in predrugačil se je. Postal je neprijazen, trmast, oblasten in začel je nagajati.

„Ali niso šle ženske žet?“ se je začudil nekega lepega jutra Tone.

„Ne,“ je dejal Gašper; „imajo doma dosti dela.“

„Doma se bo delalo, kadar bo slabo vreme,“ je menil Tone, „in snoči sva se bila drugač zmenila.“

„Vem, ampak jaz sem se premislil.“

Tone je nejevoljen gledal svojeglavega fanta. „Oba sva bila teh misli,“ je dejal, „da ne bo vsak zase ukazoval, da ne bova mešala.“

„Saj ne mešam jaz,“ je dejal Gašper in se obrnil.

Tone se ni hotel prepirati, dasi mu je bilo hudo, ko je videl, kako nepremišljeno daje Gašper delavcem potuho. Ti so namreč kmalu začutili nasprotstvo in napetost in stopili takoj na Gašperjevo stran in začeli zabavljati čez Tonetovo gospodarstvo.

Škodo je imel Gašper.

Pod precej strmim bregom mu je ležal lep travnik. Tone je bil speljal po bregu dva jarka, da se je odtekala voda, in izkopal ob vznožju dve jami, kjer je puščala voda ob nalivih kamenje in gramoz.

„To je neumnost, te jame,“ je dejal Gašper; „koliko dobre zemlje je izgubljene, in še kako živinče se lahko poškoduje, če pade noter. Jame zasuti!“

Kmalu pa je prihrula nevihta. Z nevihto je prišla ploha, in voda je pridrla z bregov, da je jarka nista mogla več požirati. In ker sta bili jami zasuti, je udarila voda čez travnik in ga zasula s peskom in gramozom, da je bilo žalostno videti.

Tone se je tolažil, da bo ta nesreča Gašperja spametovala; toda ta bi bil pretrpel rajši še večjo škodo, samo da je njegova obveljala.

Tetrev je hitro pregledal to razmerje in izkušal izrabititi ugodno priliko. Gašper mu je delil z obema rokama, ne tolikanj iz usmiljenja kolikor iz nagajivosti proti Tonetu. Po krompirja in fižola je prišel stric Tetrev kar z vozičkom. „Še ene kokoši bi te prosil, Gašper,“ je dejal nekega dne; „saj jih imaš toliko, da ti škodo delajo.“

„Kar vzemite!“ je dejal malomarno Gašper. Tetrev je nasul v pehar prosa in ovsa in začel trositi kuram. „Put, put, put!“ jih je klical, in nedolžne živalce so pritekale iz vseh kotov in se gnetle in prerivale in zobale. Tetrev jih je pretehtaval v svojem duhu in prežal z večšim očesom kakor jastreb. Kadar se mu je zdelo šale dosti, je zagrabil z obema rokama in odnesel dve težki kokoši, ki sta zaman kričali na pomoč. Še tisto dopoldne ji je kupila kokošarica in odpeljala proti Ljubljani.

Popolnega užitka vendar Tetrev ni imel. Na njega je prežal Rožman, ki ga je takoj opomnil, da je še nekaj dolga pri njem. Dolgove je imel Tetrev, kakor vsaka dobro urejena država, dvojne, založene, katere je bil tako založil, da jih ni mislil, če Bog da, nikoli poplačati, in tako imenovane viseče, ki bi se dali ob ugodni priliki poravnati, da bi se prostor naredil novim. Nekaj visečega dolga je poplačal Tetrev.

„Glejte si!“ je dejal Rožman; „vse sorte govore o Tetrevu; pošten človek je pa le.“

Sploh bi se bil v tistih dneh Tetrev dobro založil, da ga niso nevoščljivci ovadili Tonetu. Tone je pritekel nadenj, in siromak je moral na vozičku zopet nazaj zvoziti, kar mu je bil Gašper podaril. Dobro, da sta bili kokoši tako natihem izginili! Tetrev je potožil Gašperju svoje gorje, a ta mu ni mogel pomagati; edina tolažba je bilo upanje, da bo kmalu boljše, ko postane Gašper gospodar.

„Meni se zdi, Tone,“ je dejal Bric, „da si ti Gašperju preveč popustil. Nategni vajete; sicer se ti splaši.“

„Oh, jaz sem se že vsega naveličal,“ je dejal Tone žalosten. „Za teh par mesecev, ko sem še varih, se nočem prepirati. Saj pameten je zadosti Gašper; ampak zdaj nalašč tako dela, da bi mene jezil.“

„Gašper, kakšen si pa!“ je opominjal trmastega fanta varih. „Zakaj mi tako nagajaš, ko vendar jaz samo za tebe gospodarim in za Jerico!“

„Res?“ se je zaničljivo zasmel Gašper. „To pojdite komu drugemu pravit! Jaz nisem več tisti otrok, ki se mu je lahko vse natvezlo. Ampak če znate Vi računati, znam jaz tudi.“

Toneta so te besede grozno razjezile. Koliko skrbi, potov in škode je imel za svoja dva varovanca, in zdaj takšna zahvala! Tiho se je obrnil in odšel proti domu, da ne bi izpregovoril kakšne besede, katere bi se potem kesal. Sedel je pred uljnjak in si podprl glavo s komolcem. Dogodki, resni, žalostni, redkokdaj veseli, od tistih časov, ko je še oče sedeval pri ljubih čebelah, do tega dne, so se vrstili pred njegovimi očmi. Trud, trpljenje, prevare, delo za druge, opravljeno s svetim veseljem, in zdaj dan plačila. Z vso ljubeznijo in požrtvovalnostjo si niti toliko priznanja ni pridobil, da bi ga obvarovalo nehvaležnosti. Tako zapodi sebičen kmet starega hlapca, ki mu ne more več opravljati težkega dela, od doma; prej mu pa še oponaša, da ni za nobeno rabo, da mu dela škodo in je nezaslужen kruh. Kaj mu je pomagala zavest, da je storil več kot svojo dolžnost! Tem bridkeje je čutil nehvaležnost. Sklepal je, da pojde o prvi priliki k sodišču, da se stvar uredi in on iznebi nehvaležnega posla. In vendar je Gašper v najnevarnejših letih in varuštva zdaj najbolj potreben; tak se mu je zdel kakor izgubljeni sin, ki terja očeta za doto, da bi jo zapravil v lahkomiselni družbi.

Sestra je začudena vprašala, zakaj da je Tone tako otožen; Tone pa ni hotel povedati vzroka, ker se je nadejal, da se povrne Gašper nazaj na pravo pot.

Gašper pa se ni poboljšal. Začel je po strani pikati, zakaj da se ljudje kar trgajo, da bi bili varih premožnim sirotam; da pošten varih komaj čaka, da bi se iznebil bremena, in zakaj da je tako malo varovancev hvaležnih svojim varihom.

Tone je miril fanta, da pojdeta kmalu skupaj k sodišču, da dobi Gašper svoje posestvo v roke.

„In tam bomo obračunili,“ je dejal Gašper.

Bled in prepadel je prišel Tone domov in zdaj ni mogel utajiti sestri, kaj da se je bilo zgodilo med njim in Gašperjem. Mana je hotela takoj leteti nad fanta, da bi mu naredila pridigo o četrti božji zapovedi; toda brat je ubranil, da ne bi z oljem ognja gasila. Zdaj je bil hvaležen Bricu, ki mu je bil svetoval, naj vse natanko zapisuje, kar se bo storilo v gospodarstvu.

Mana, ki se ni smela znositi nad Gašperjem, je pa oponesla Jerici, kakšen da je postal njen brat, kako vračuje dobrotnikom. S solzami v očeh je prosila Jerica Toneta odpuščenja in trdila naprej in naprej, da Gašper ni tako hudoben, da govore samo zavistni zapeljivci iz njega.

Še bolj ogorčeni so bili Bricovi, razen Anke, ki se je bala jeze in tiho premišljevala, kako bi bilo, če bi še enkrat posvarila Gašperja, ki jo je prvič tako lepo poslušal in potem tako zvesto držal obljubo. Pomisleki, da bi morala zopet sama z njim govoriti, kar bi bila grozna izkušnja in priložnost, so pobili prve dobre misli. Rozalka, ki se ni bala Gašperja nič, se je rotila, da mu o prvi priliki izpraša vest.

„Kam je le zahajal, da so ga tako podkurili?“ je dejala. „Janez, s teboj je hodil; kje sta bila?“

Janez je povedal, da sta bila parkrat pri Križmanu in da se je tam res nekoliko zabavljalo čez Toneta; kaj da so vse govorili, tega ne ve več.

Bric je Tonetu to tudi povedal in ga tolažil, da se na hvaležnost sploh nikjer ni zanesti, še pri svojih otrokih ne. „Čim več storiš zanje, tem več zahtevajo; čim več jim zapustiš, tem več so pričakovali. Moji, hvala Bogu! ne pričakujejo po moji smrti nič; tem bolj bodo potlej veseli, ko dobi vsak svojih deset goldinarjev.“

Ko pa je prišel zvečer Gašper Janeza klicat, da bi šla v vas, je Bric sinu prepovedal h Križmanu hoditi.

„H Križmanu naš Janez ne bo hodil,“ je dejala mati, „da bi tam zabavljali čez poštene ljudi.“

„Sram te bodi, Gašper,“ se je oglasila Rozalka, „da poslušáš ti take umazane jezike!“

„Kdo bo pa meni branil!“ je ugovarjal Gašper. „Saj nisem več otrok, da bi se držal predpasnikov.“

Sam pa vendar ni šel Gašper h Križmanu. Tetreva se je nekoliko sramoval in z njim se ni maral gostiti. Doma se je kujal in se jezil na sestro, ki mu je žalostna očitala, koliko bridkosti da prizadeva stricu in teti in njej in kako se bo ta nehvaležnost nad njim maščevala.

„Nehvaležnost!“ se je zaničljivo zasmel Gašper. „Jaz nehvaležen! Zakaj pa naj bi bil hvaležen? Ali zato, ker drugi po mojem posestvu za sebe gospodarijo? Ti naj bi bili hvaležni meni, ne jaz njim. Če bi ti, Jerica, kaj razumela, bi potegnila z menoj, in oba skupaj bi nastopila proti brezvestnemu gospodarstvu.“

Zastonj so bile solze in prošnje. Jerica je bila vsa nesrečna; ljubezen do brata se je borila v boječem srcu z zavestjo, koliko hvale da je dolžna stricu in teti. Tadva je branila proti bratu, brata zagovarjala pred onima dvema.

„Saj bo kmalu zopet drugačen,“ je ihtela. „Zdaj so ga zapeljali hudobni ljudje. V par dneh bo dober. Gotovo se že kesa in tudi ne pretepa se nič več.“

Takega izpreobrnjenja sta se tudi še vedno nadejala Tone in Mana. Vendar je spravljal Tone vkup pisma in račune, ker je bil zaprosil, da naj se priznajo Gašperju postavna leta; Mana je molila zanj. Težko je ležala žalost na Klančarjevi hiši, in gospodar se je vidno staral. Delo ga ni več razvedrilo; potrj je premišljeval le svoje težave. Jerici se je trgalo srce, ko ga je videla tako žalostnega in ni vedela, kako bi ga tolažila. „Oh, stric, nikar ne bodite žalostni!“ ga je prosila, in on je pokimal in se bridko nasmehnil; saj se mu je smilila Jerica, ki je trpela z njim vred in tudi po nedolžnem. Ob tej splošni žalosti tudi France ni bil vesel. Rad bi se bil jezil na Gašperja, toda Jerice si ni upal žaliti. „Gašper je nagel,“ je dejal, „in se rad zaleti; a hitro mu je tudi žal, ker je dobrega srca. Ti, Jerica, si tega nikar tako k srcu ne ženi! Saj nisi ti nič kriva. Meni je hudo, če te vidim tako objokano. Gašperja bom pa jaz v roke vzel.“

Dobrega Franceta pa je Gašper nakratko zavrnil, češ, da on lahko govori, ko ne gre za njegovo imetje; sicer pa da govori iz njega Tonetov, ne njegov prijatelj. Gašper sploh ni maral za dobrodušnega Franceta; njegov prijatelj je bil Janez, ki je ž njim vred zabavljal čez starce, ki so samo za napotje na svetu, ki ne puste mladine kvišku in na vrh, tako da pride človek šele takrat naprej, kadar je že za nič.

Oba mladeniča sta težko čakala, da bi se svobodno razmahnila, in kakor pri Klančarju so se pričenjali prepričani tudi že pri Bricu.

„Dobro, da pojdeš kmalu k vojakom,“ je govoril oče Janezu. „Tam te bodo naučili pokorščine. Tukaj nočeš, tam boš moral.“

Križmanova mati pa je rekla Tetrevu, ko je prišel brez Gašperja, da naj sam, brez Žagarjevega, ne hodi več v vas, ker imajo preveč dela, da bi se utegnili z njim razgovarjati, in njegovih čenč se jim ne ljubi poslušati.

Tetrev je bil užaljen. Ali je on kriv, če Gašperju Liza ni všeč?

„Mati,“ je dejal, „tako hitro to ne gre. Mladi ljudje se boje eden drugega; niso takšni kakor midva, ki veva, kako da svet pelja, kaj? Jaz pa tudi mislim, da si ga ti prepodila s flancati. Jaz sem pričakoval, da pride kaj mesenega na mizo. Ali nimate nič mesa pri hiši?“

„Za tebe nič,“ je dejala Križmanka.

„Če ga ni za mene, ki sem Gašperju stric, ga tudi za Gašperja ne bo,“ je dejal mož, hud kakor vsak, komur je nehvaležnost plačilo sveta. Odpeljal je vodo takoj od Križmanovega na Rožmanov mlin. Z Gašperjem, ki je bil razprt s Tonetom, je zdaj lahko govoril, kadar je hotel. Kar nadenj je šel. Sicer mu je Gašper že z dvorišča klical, da ne gre z njim; toda take šale je Tetrev razumel.

„Že vem, že vem, Gašper,“ je kimal gredoč k njemu; „flancatov si sit, kaj ne? Čez Križmana narediva križ! Jaz imam zate nekaj drugega, boljšega, finega.“ Pošepetal mu je nekaj na uho, zvito mu pogledal v oči in cmoknil z ustnicami.

„Bom videl,“ je dejal Gašper skrbnemu sorodniku, ki bi ga bil tako rad kar s seboj vzela. Gašper se je posve-toval z Janezom, ki je bil tega mnenja, da mu je oče sicer prepovedal h Križmanu hoditi, k Rožmanu pa ne, in tukaj se je obetala tudi zabava.

Toda če je mislil Gašper, da pojde z Janezom samim k Rožmanu, se je motil. Tetrev je imel še vedno dobre oči, in fanta se mu nista izmuznila. Kakor sta se obrnila od Gašperjevega doma, je bil striček že za njima.

„Tod pojdimo, mimo Križmana!“ je dejal, ker je hotel Križmanko jeziti. „Kaj bi se potikali po kotih, ko se nikogar ne bojimo!“

Moško je peljal oba fanta skoz glavna vrata, da je morala vsa vas videti, kakšen mož da je Tetrev.

„Dober večer, mati! Tukajle je mož beseda,“ je pokazal nase.

„Prav, Tetrev,“ ga je pohvalila krčmarica. „Stari ljudje morajo mladim pot kazati.“

„Na mladih sloni svet,“ je dejal Tetrev. „Sicer pa tako star jaz tudi še nisem.“

„Tako moški si, Gašper,“ je dejala Rožmanka, ko je pogrinjala mizo; „nič se ne pokažeš, in vendar smo si skoraj sosedje.“

„Preveč dela ima,“ ga je opravičeval Tetrev. „Dan je dolg, noči kratke. Komaj se iztegneš, že v dan dregneš. Ampak gospodar mora gledati, da ne omaga.“

Prišel je Rožman, prišel Pepe, prišla Reza, in podajali so roke Gašperju in Janezu in po vrsti obsedeli. Tetreva, ki je hotel imeti važno besedo, so hitro v kraj dejali.

„Gašper,“ je dejal Rožman, „danes sem ogledoval tvojo pšenico. Prav lepa je, ne pregosta, ne prerodka. Namlatilo se bo, da se bodo kašče šibile.“

„V prejšnjih časih,“ je povzela Reza, „smo bili bolj prijatelji. Ali še veš, Gašper, kako sva se vozila v smučeh po bregu? Tako si me pa prevrnil v zamet, da sem komaj izkobacala. Zmeraj sva vkup tičala, in kadar si ti kakšno napletel, sem morala biti jaz zraven. Prijetno je bilo, kaj?“

„Prijetno,“ je dejal Gašper, ki se ni spominjal, da bi se bila res katerikrat tako rada imela; dobro mu je pa delo, da se je ona tako živo spominjala.

„In v šoli,“ je dejal Pepe, „ali še veš, kako smo se igrali roparje? Jaz sem bil precej poreden, Gladežev Jožek pa še bolj. In kako smo se topli!“

„Pozneje še tudi,“ se je smejala mati. „Ti ne veš, Gašper, kako polomljen je prišel naš Pepe domov, ko se je bil s teboj spoprijel.“

„Zdaj sva zopet prijatelja,“ je dejal Pepe in vzdignil kupico. „Bog te živi, Gašper!“

Veselo so trčili, in Tetrev je porabil priliko, da je napil obema hišama, Rožmanovi, ki ima vse štiri vogle dobro podprte, in Žagarjevi, kjer mora edini Gašper en vogel podpirati.

„Gašperja,“ je dejal Pepe, „še nisem jaz nikoli videl, da bi vogel podpiral, Vas, Tetrev, pa že.“

„Tiho bodi! Ti si norec,“ je dejal Tetrev. „Jaz mislim na druge tri vogle; kaj, Reza?“

„Reza na tri vogle!“ se je grohotal Pepe in zmešal Tetreva.

„To je vse v božjih rokah,“ je vzdihnila mati. „Da se imamo radi, je pa božja zapoved. Ti ne veš, Gašper, kolikrat smo te milovali, da te tako trdo drži varih; da ne smeš nikamor v družčino, da bi malo zapel in zavriskal. Saj nisi užil svoje mladosti še nič. No, zdaj boš pa vendar enkrat sam svoj gospod, kakor slišim.“

„Če Bog da,“ je dejal Gašper in pil počasi. Zavedal se je svoje važnosti, ko je videl, kako si vsi prizadevajo okrog njega. Iz Tetreva so si norca delali, Pepeta so zavračali, Janez je ostal v ozadju; Gašperja so poslušali vsi, naj je rekel, kar je hotel. Seveda, tak fant, tak gospodar!

„Poslušaj, Pepe, da se boš kaj naučil!“ je opominjala mati. „Kaj se šemiš s Tetrevom! Ti si toliko star kakor Gašper, neumen pa veliko bolj.“

„Prosim, mama,“ je dejal Pepe, „to sem bil že odnekdaj; ampak za lahko in počasno delo ni boljšega od mene; edini Tetrev me še prekosi, kadar si zaviše rokave in pljune v roke.“

„To je res,“ se je smejala Reza; „časi celo dopoldne samo dvorišče pometa.“

„Kako pa tudi pometem!“ je dejal Pepe in zapel:

Kakor mi mamka streže,
Tako mi metla reže.
Jaz pa le počasi
Pometam in prašim.

„Janez, kaj pa oče doma? Dolgo ga že ni bilo pri nas,“ je vprašal Rožman.

„Zmeraj imajo dosti dela,“ je dejal Janez; „jaz pa tudi.“

„Rad verjamem. Tvoj oče je trd, Gašperjev varih pa tudi.“

„Ej, za sebe ni trd,“ je dejal Tetrev, in začeli so ugibati, koliko dobička da je pač imel Klančar od svojega varuštva.

„Mene,“ je dejal mirno Gašper, „pušča zdaj pri miru, ker sem mu zobe pokazal. Kako grdo me je ošteval še takrat, ko smo se bili s Pepetom in Križmanovim nekoliko poskusili! Tri dni me je pisano gledal.“

„Glej, glej, da ti je tako zameril!“ je dejal Rožman. „Čudno! Tone je najbrž pozabil, da je bil sam tudi enkrat mlad. Takrat pa on ni tako govoril in je tudi udaril, če je bilo treba, morebiti tudi, če ni bilo treba.“

„O tudi, tudi,“ je dejala mati. „Povej no, Tomaž, kaj se je zgodilo s polomljenim Mihom! Koliko bo zdaj tega? Nekaj čez dvajset let. Ljudje so že močno pozabili; jaz pa pomnim še prav dobro.“

„Da, polomljeni Miha, Bog mu daj nebesa!“ je dejal Rožman, „to je bil pretepač prve vrste. Kjer je bil kak ravs, je moral biti zraven. Noge je imel skrivljene, da je stal kakor konjska truga pred hišo, sicer pa močan človek in siten kakor prisad. No, enkrat je izteknil. S Tonetom se nista mogla in neke noči sta trčila vkup v Stegnah.“

„Tone se je takrat ženil,“ je pripomnila žena; „za tvojo materjo, Gašper, je hodil.“

„Tone je bil tudi močan,“ je nadaljeval Rožman. „Miha je obležal. Jaz in tvoj oče, Janez, sva se pa vozila ravno tisto noč s semnja domov, in ne vem, kaj nama je prišlo na misel, da sva zavila skoz Stegne namesto po cesti. Pot se prikrajša, to je res; kolovoz je pa tudi zmeraj razdrt. Tam sva dobila Miha mrtvega. Saj, po pravici rečeno, prida ga ni bilo nič in škoda nič.“

„In Klančar da bi ga bil ubil?“ se je čudil Janez.

„Tako so govorili. Presedel je tudi nekaj mesecev. Ampak to je tudi res, da se je ljudem bolj smilil Tone kot Miha.“

„Tvoj oče, Gašper,“ je dejala krčmarica, „je pa tudi nekoliko za Mano gledal, še bolj pa, kakor se je meni zdelo, Mana, ki je zdaj tako pobožna, za tvojim očetom.“

„Tako da tebi, Gašper,“ je dejal Tetrev, „za očeta in mater ni bilo sile; lahko bi bil tudi Tonetov ali pa tudi Manin sin.“

„Bog me varuj!“ je dejal Gašper.

Tako so se zabavali dolgo in prijetno, in Gašper se je poslovil tako prisrčno in stisnil tako krepko Rezi roko, da si je dekle takoj mislila, da pride še.

„Nič se ne boj, Gašper!“ je dejal Rožman. „Saj jaz vem, da nimaš še v rokah, kar ti gre; ampak pri meni

imaš kredita magari za tisoč kron, in kdor ima kredit, ta je mož.“

„Tako je,“ je dejal Tetrev; „ni krede brez kredita.“

Gašper je bil zadovoljen. Bodoče življenje se mu je kazalo v lepi luči. Čez dan bi delal, zvečer pa se zabaval v prijateljski družbi. In Reza bi bila najbrž dobra ženka, vesela, zgovorna in ne brez denarja. Prav predsedalo mu je že dosedanje životarjenje; človek ima takorekoč pred seboj jed in pijačo, pa ne sme ne jesti, ne piti. No, stric je že obljubil, da ga izpusti iz klešč. Da bi se le ne skesal! Toda čemu bi ga še držal, če ne zaradi dobička? Ej, kako spoznava človek ljudi, tako imenovane poštenjake, ki so toliko slabši od nepoštenjakov, da se ti ne hlinijo. Baraba je baraba; tak poštenjak pa baraba in hinavec. Nekako ponosen je bil Gašper, da je že toliko bridkega izkusil in da pozna zdaj človeško dušo do dna; jezil pa se zato ni nič manj nad krivicami in krivcem. Dan je gospodarjev, noč je moja, pravijo drugi fantje; njegova ni nobena ura; vedno bi moral biti ali na delu ali pa doma in delati za druge. Varih mu je bil kar oči zavezal, da je laže gospodaril z njegovim premoženjem za sebe; krivičnost pa je prekrival s pobožnostjo; zakaj pobožnost ne stane mnogo, krivičnost pa le nese.

Tako je rasla napetost, in nasprotstvo je bilo vedno hujše; brez uspeha je molila in opominjala Mana, brez uspeha prosila in jokala Jerica. Gašper in Tone oba sta težko čakala rešitve. Vendar si je štel Tone še v dolžnost posvariti Gašperja, da naj se ne navadi v krčmi posedati. Zvedel je bil namreč, da je bil Gašper že več večerov zaporedoma do trde noči pri Rožmanu. Resno mu je razložil, kako je z dohodki kmetije, da se pač pošteno živi, če človek dela; da se z varčevanjem polagoma nekaj prihrani; zalenobi in zapije pa se hitro, kar se je počasi in s trudom pridobilo.

Tone je slabo naletel. Gašper je bil vsled zabave prejšnjega večera jutranje ure zaležal. V njegovem srcu so se budili ravno tisti očitki, katere je moral zdaj še slišati. To mu je bilo preveč. Dejal je, da naj ga varih kratko in malo pri miru pusti; on da ve, kaj dela, in če dela škodo, jo dela sebi, drugim pa nič; ali išče varih še zadnje dni kaj dobička od svojega varovanja?

V Tonetu je kipela jeza; toda miril se je, ker je videl, da je fant nataknen.

„Kakšen dobiček sem jaz imel,“ je dejal, „to bova videla pri sodišču, in če misliš ti, da se ti je kakšna krivica zgodila, imaš odprto pot pritožbe in za priče vse tiste, ki te hujskajo proti meni. Če bi meni ne bilo za tvojo korist, bi te puščal pri miru; toda na smrtni postelji te je tvoja mati meni priporočila, in jaz sem ji obljubil, da bom zate skrbel kakor za svojega otroka, in vest bi mi očitala, če bi te ne svaril, ko vidim, da si zašel s pravega pota. Saj bi ti jaz ne branil, če bi šel ti kakšno nedeljo v družčino in v krčmo, ampak večer za večerom, to je grda razvada in velika zapravljivost, in takih stroškov ne pokrije tvoja kmetija.“

„Ej, morda pa,“ se je rogal Gašper, „če bo pokrivala samo moje stroške, ne pa tudi drugih. Sicer pa je boljše svoje zapravljati kakor tujega se polakniti.“

„Prav ni ne to, ne ono. Pomisli, Gašper, kako si bil vesel in zadovoljen, ko te še ni bila izpeljala družba! Kako slabe volje si pa zdaj!“

„Slabe volje sem zato, ker sem spoznal, kakšen da je svet. Kdor pozna ljudi, ne more biti dobre volje. Kaj pa sploh hočete od mene?“

„Da bi ti moj svet poslušal. Saj boš pozneje sam spoznal, da sem ti prav svetoval, in hvaležen mi boš.“

„Jaz Vam hvaležen! Zakaj pa? Zato, da ste me tako trdo držali, da nimam od vse svoje mladosti nič?“

„Saj še nisi star, Gašper,“ se je namuzal Tone neumnim besedam. „Od svoje mladosti imaš vendar to, da si zdrav in čvrst fant, korenjak, kakršnih je malo. Ali bi rad hodil na vas in se pretepal s fantini? Saj si to že tudi poskusil. Ampak, Gašper, za gospodarja se to ne spodobi; jeli da ne? Takrat si me poslušal, poslušaj me še sedaj!“

„Oh, saj poslušam že celo uro in čakam, kdaj bo konec; ampak nekaj me jezi. Vi ste se tudi topli v mojih letih in pozneje še tudi; meni pa oponašate, da sem se jaz pretepal. Saj ne tajim; pretepal sem se; ubil pa vendar še nisem nikogar. Saj razumete, kaj? in polomljenega Miha ste tudi poznali.“

Tone je prebledel, in sapa mu je zastala; takega očitka ni pričakoval.

„Kaj! Ti meni to očitaš?“ je vzkipel, a takoj tudi udušil svojo jezo. Strmo je gledal nekaj časa fanta, ki je povetil pod njegovim pogledom oči; potem se je obrnil

in šel. Kakšno grozno orožje mu je bil nepremišljeni fant stisnil v roke, če bi je on hotel obrniti proti njemu! Toda njega ni bolel očitek sam na sebi; saj je vedel, kako neopravičen da je; ampak brezobzirna nehvaležnost, ki je hropla iz brezsrčnih besed.

In kaj zdaj? Spomin na skrbi, na trud, na dobrote, zapravljene in zavržene, mu je vdihal misli, da bi se znosil nad nehvaležno prevzetnostjo; toda spomin na mater, ki mu je polagala svoje dete na srce, je zadrževal vzdignjeno roko. Ali naj pozabi tudi on, kar je obljubil? Kako bi žalil njo, ki je zdaj v nebesih, a misli in skrbi in moli še vedno za svojega sina! Kako mu bo očitala, kadar se snideta nad zvezdami, nezvestobo in da je prelomil obljubo! In v hiši ima živo njeno podobo, njeno hčerko, kako bi mogel tej raztrgati dobro srce, ki ljubi svojega brata, tudi kadar ni vreden ljubezni! Na misel mu je tudi prišlo, kako žalosten spomin da je zapustil v Gašperjevem srcu rajni oče in koliko so si morali prizadeti, da je obledela ta podoba, da se je polagoma oblažila in olepšala. Ali naj se zaceljena rana zopet odere? Kljub vsem svojim napakam se je začel Tone Gašper smiliti, kakor je usmiljenja vreden vsak otrok, kateremu starši niso zapustili blagega spomina za seboj.

Tone, ki se je ves tresel od razburjenja, se ni mogel pomiriti; odkriti je moral svojo žalost in svoje skrbi zvestemu srcu, ki bi ga umelo. Šel je k prijatelju Bricu; zakaj če bi bil sestri povedal, kaj se je bilo zgodilo, bi njena jeza morda še njega zapeljala, in najbrž bi morala tudi nedolžna Jerica trpeti za to, kar je zagrešil svojevoljni brat.

XII.

Pri Bricu, kjer so bili takoj zvedeli, kam da zahajata naša dva junaka, je bilo tudi slabo vreme. Janeza so uganjali vsi, zlepa in zgrda, a ugnati ga niso mogli. Edinega prijatelja da ima, Gašperja, se je zagovarjal, in še k temu mu branijo, ko je že tako odljuden; ali ni Gašper pošten človek? Sam stric Tone ga je vzgojil in teta Mana. Ali ne bo kmalu premožen posestnik?

„Vidva zapeljujeta eden drugega,“ se je jezila mati. „Če bi Gašper ne šel v krčmo, bi ti tudi ne, kakor on ne brez tebe.“

„Zdaj si ga zapomnite,“ se je hudoval oče, „da se vam ne bo smilil, ko bo vojak!“

Nič ni pomagalo opominjevanje; fant je le uhajal za Gašperjem, tako da sta se starša bala, da se bo tudi navadil pijače in pohajkovanja. Rozalka, ki je bila za Križmanovim prijateljstvom slutila Lizo, se je domislila zdaj nevarne Reze.

„Ali mislita, da jaz ne vem, kaj vaju vleče k Rožmanu?“ je očitala bratu. „Rezi je Gašper všeč; zato vaju vabi. Ti si pa za mešetarja. Nič ne taji! Ampak grdo je to.“

„Fanta premalo molita,“ je dejala Mana; „jaz pa tudi ne morem za vse opravljati. Obljubila sem že oba na svete Višarje. Ali kaj, ko nočeta iti! Spravi ju, če moreš! Zato pa je tako.“

Anka, ki ni ne slutila, ne sumila nič hudega, je izkušala oba zagovarjati; prigovarjala pa je tudi goreče Janezu, naj ne jezi očeta, dokler je še doma; zakaj pri vojaki se bo potem gotovo kesal, in kaj šele, če bi mu oče umrl, preden se on vrne!

Tone je šel zamišljen čez pokopališče po peščeni, s travo zarastli poti mimo znanih s cvetjem zasajenih in skrbno opletih grobov Gašperja in njegove žene tja na drugi konec, kjer je samela zapuščena gomila polomljenega Miha. Napis na križu je bil od dežja in snega izpran kakor v srcih ljudi spomin nesrečnega človeka. Tone se je ustavil ob grobu in zmolil en očenaš za dušo umrlega; zdelo se mu je, da mu že zdavnaj ni prišel na misel. Potem se je obrnil proti Bricovi hiši.

„Bric doma?“ je vprašal skoz okno.

„Grem gledat,“ se je oglasil Bric in pomolil glavo vun. „Tone, pridi no noter!“

„Ne, ti pojdi vun! S teboj bi rad govoril.“

„Že vem, kaj,“ je dejal Bric in obuval črevlje. „Zaradi Janeza. Ali jaz sem ga že tako v roke vzel kakor tristo starih škrapetov.“

Ogrnil je suknjo in se pridružil Tonetu. Ko sta bila na samem, se je začel opravičevati, da ni takoj povedal, kam da zahajata fanta.

„Kar pusti, Bric!“ je dejal Tone. „Saj je Gašper zapeljal Janeza, in jaz bi se moral opravičiti. Ti si ne moreš nič oponesti, in jaz imam tudi čisto vest. Se je že moralo tako zgoditi, in Bog ve, čemu je to dobro. Ampak nekaj

drugega imam na srcu.“ Povedal mu je, kakšen očitek da mu je vrgel Gašper v obraz.

„Kaj? Ta malopridnež!“ se je razsrdil Bric. „In ti mu nisi povedal, kdo da je ubil Miha? Kaj mu ti prizanašaš, ko ni vreden nobenega usmiljenja! Z dobroto ne opraviš pri hudobnih ljudeh nič. Kaj imaš vedno odprto roko? Stisni enkrat pest! Če bežiš pred psom, te bo popadel; ustavi se, pa bo odskočil in stisnil rep med noge.“

„Gašper je zapeljan siromak,“ je dejal Tone. „Kako bi mu mogel ogrditi jaz spomin na očeta? Jaz bi le rad vedel, kdo da mu je vse to natvezel.“

„V pol ure ti pridem povedat,“ je dejal Bric in šel takoj nad sina Janeza.

Janez se je nekaj ustavljal, češ, da ne mara prenašati pošt, da noče ovajati, navsezadnje pa se je podal. Kmalu je vedel Tone, da je pravi krivec Rožman, priče pa Gašper sam in Janez in povrhu še Tetrev.

Janez, ki ga je bila po tej izpovedi spekla moška vest, je poiskal še tisti večer Gašperja in mu povedal, kako da ga je oče izpovedal in da ni mogel res nič utajiti.

„Ali bo Klančar tožil?“ je vprašal Gašper.

„Ne vem,“ je dejal Janez; „ampak če toži, bova morala midva pričevati.“

„He, kaj!“ je zmignil Gašper z rameni, „naj se izkaže resnica. Če je Rožman obrekoval, naj plača ali pa sedi. Kaj pa zavaja ljudi?“

Tisti večer fanta nista šla k Rožmanu. Tone pa se je odpravil drugega jutra k sodišču tožit Rožmana.

Bric, ki je bil prepričan, da ravna Tone z Gašperjem preobzirno in prerahlo in da bi več dosegel, če bi ga trdo prijel, se je jezil doma in premetaval po svoji skrinji spise in knjige in razno drobnjav, ker je iskal tistega pisanja, ki ga je bil podpisal rajni Gašper na smrtni postelji. Mislil je že bil, da ga ne bo potreboval; a zdaj si je štel v dolžnost potegniti se za Toneta in izbiti prevzetnemu fantu objestne misli iz glave in kaznovati njegovo nehvaležnost. Spoznati je moral Gašper, kako je Tone trpel po nedolžnem in molčal, kako je skrbel in delal za Gašperjeva dva otroka več, kot je bil dolžan, ne da bi se katerikrat pohvalil, in ko mu je nehvaležnost zalučila v obraz krivični očitek, se ni znosil nad neprevidnim oponašalcem. Čim rajši je imel Bric Toneta, čim bolj ga je spoštoval, tem huje se je srdil na Gašperja, ki se mu je zdel nevreden

vsakega prizanašanja. „Da odpušča Tone svojemu dolžniku,“ si je dejal, „to je lepo in krščansko, in jaz ne vem, ali bi mu jaz tudi tako odpustil, če bi se bil pri meni zadolžil; toda saj ni moj, Tonetov dolžnik je, kaj bi mu jaz odpuščal!“ Našel je kos ožoltelega papirja, nateknil naočnice, razgrnil list. Stisnil je ustnice in zlobno se namuzal; držal je pravo pisanje v rokah. Vteknil je list skrbno v žep, vzela klobuk in šel.

Ko je prišel Bric na Žagarjevo dvorišče, je stopil Gašper ravno iz hleva, kjer se je bil nekaj jezil na hlapca. Bil je tudi sicer slabe volje, ker mu je hodilo po glavi, kaj da nastane iz tega, kar mu je bil izporočil Janez.

„Kaj bo dobrega?“ je vprašal, obstal in uprl roke v bok.

„Dobrega nič, Gašper,“ je dejal Bric. „Stopiva malo v hišo, ker bi jaz rad s teboj samim govoril.“

„Brez prič?“

„Brez prič; ampak lahko ti dam pisano, kar ti bom povedal.“

Gašper se je nekoliko obotavljal, nekoliko si pomišljal in se obrnil počasi za Bricem.

„Vi ste hudi,“ je dejal, „ker mislite, da sem Vam izpeljal Janeza.“

„O, Gašper, to je mala reč. Saj vem, da Janeza nisi ti silil, in tega bom že jaz krotil. Ampak nekaj drugega ti moram povedati.“ Začel je počasi in s poudarkom pripovedovati, kakšna siromaka da sta bila Gašper in Jerica, ko ju je vzel v svoje varstvo Tone; hiša, živina, polje, vse zanemarjeno, in dolgovi toliko, da ni bila pravzaprav nobena ped zemlje njiju last. „Potem pa je začel Tone gospodariti za vaju.“

„In za sebe,“ ga je prekinil Gašper.

„Poslušaj me najprej ti do konca,“ je dejal Bric; „potlej bom pa jaz tebe, če boš vedel kaj povedati.“ Bric je nadaljeval, koliko truda in skrbi da je prizadela Tonetu rešitev domače zemlje, ki so si jo hoteli sosedje, zlasti Križman in Rožman, kar razdeliti. Kako se je mučil sam in sestra z njim in kako si nista zaračunila za ves svoj trud, za vsa pota in sitnosti nobenega krajcarja, ampak vse obrnila na to, da se je ohranil dom domačima otrokoma; koliko da sta prenesla iz ljubezni do sirot nagajanja, zavisti, obrekovanja in kako sta naposled po dolgih truda in skrbi polnih letih, ko sta bila otroka samo še za nadlego in oviro, izvlekla zavožena kola iz močvirja. Potem pa je

pod spretnimi in varčnimi rokami dobrega variha rastlo premoženje in s premoženjem nevoščljivost in jeza sosedov, ki se jim je zdelo, da so prevarjeni, ker ni prešlo posestvo poceni v njih roke, ker jim nista postala Gašper in Jerica hlapec in dekla. „Tvoji hiši se ni treba zdaj skrivati pred nobeno drugo v vasi, in lahko boš gospodaril, če boš količkaj gibal; če boš pa popival in zapravljaj, kakor začinjaš, potem se je zastonj trudil Tone, potem bi ti morali novega variha postaviti, da bi te držal v brzdah kakor trmastega konja. In ti, ki si sam takšen, ki si nisi še toliko prislužil, kolikor si zajedel, si upaš Tonetu očitati krivičnost!“

„Drugi ljudje pa drugač govore,“ se je jezil Gašper.

„Kaj pa poslušáš ti druge ljudi? Ali niso to tisti, ki so te hoteli pregnati iz hiše in posestva? Sram te bodi! Norec posluša svoje sovražnike in hudobnež sovražnike svojih prijateljev. In kar je najgrše, najostudnejše, kar smrdi do neba, ti si oponesel, od drugih naučen, najboljšemu človeku, da je ubijalec.“

„Tako se je govorilo,“ se je izvijal Gašper.

„Kdor je govoril, ta bo odgovarjal, in tudi ti bi odgovarjal, če bi ti zopet in zopet in po nepotrebem ne bil prizanesel Tone. Jaz pa ti ne bom prizanašal, ker nisi vreden, in da boš vedel, komu si ti očital ubojstvo in čigav sin da je to očital nedolžnemu človeku, ti povem tukaj, brez prič, pripravljen sem pa tudi povedati pred pričami, da je ubil tistega nesrečnega Miha tvoj oče.“

Gašper je ostrmel, kakor da bi ne bil razumel pomena teh besed. Prijel se je za mizo in prebledel. Naenkrat mu je šinila kri v glavo, in oči so se mu zabliskale.

„To je laž!“ je hropel.

„Laž?“ se je strupeno nasmehnil Bric. „Lažejo tisti, ki so tebe učili, in za njimi lažeš ti. Jaz pa govorim resnico in jo izpričam, kjer bo treba, in z menoj tudi Tone. Sicer pa pokličem za pričo lahko tudi tvojega očeta samega. Glej!“ — Potegnil je pisanje iz žepa. — „Glej! — Iz rok ne dam — podpis tvojega očeta na smrtni postelji. Pokazal še nisem nikomur, in Tone bi bil hud, če bi vedel, da kažem tebi potrdilo svojih besed. Ampak jaz ti ne morem odpustiti, kar si zagrešil proti Tonetu. Zdaj vidiš, kakšen človek je Tone in kakšen si ti. Zaradi zločina tvojega očeta je bil Tone po nedolžnem osumljen in med preiskavo zaprt; za tebe in tvojo sestro je delal brezplačno, za božje plačilo, kar boš videl iz obračuna, skoraj dvajset

let; ti pa mu očitaš sebičnost in goljufijo in ubojstvo. Ali moreš še pokazati belemu dnevu svoj nesramni obraz? Jaz sem ti povedal, kar ti gre; ti pa se pojdi zahvalit v tisto šolo, kjer so te izučili!“

Gašper je ostal sam; strmel je predse, zbiral misli, škripal z zobmi in zmajeval z glavo. Čez dolgo časa se je toliko umiril, da je začel zagovarjati samega sebe, češ, da si sam ni ničesar izmislil, da bi bil stric lahko vse to tudi oddrugod slišal, da mu sploh nič posebnega ni očital; zakaj o drugih varihih se najbrž ne govori nič drugač, in da v pretepu fant fanta ubije, se prav mnogokrat pripeti, in nesreča je na obeh straneh. Prav seveda ni bilo, da je on tako govoril, da se je on toliko izpozabil. Vroče je postalo Gašperju; po ušesih so mu šumele Bricove besede; jezil se je, da ga ni bil ustavil, da ga ni zavrnil, ko ga je ošteval kakor smrkavca. A kako naj bi ga bil zavračal, ko je imel Bric resnico in pravico na svoji strani! Tako politično hudoben Gašper še ni bil; na dnu srca se je že sramoval svojega ravnanja, dasi se mu je zdelo, da ga je sram le zato, ker ga je bil Bric zdelal. Ali naj bi bil iz hiše zapodil očeta svojega prijatelja? Saj zameriti se pravzaprav ni moglo Bricu, da se je potegnil za Toneta; ampak zlepa naj bi mu bil dopovedal, da se moti. Zmoti se lahko vsak človek; ali ga je treba zato tepsti?

Tako je spoznaval Gašper, da je zašel na krivo pot, dasi brez svoje krivde, zapeljan. Zapeljali so ga bili najprej Križmanovi, potem pa Rožmani. Kako si je mogel on, pošten človek, misliti, da ti obrekujejo in lažejo! Zato je tudi prav, da se kaznujejo. Seveda je neprijetno, da so prišle besede takorekoč po njem na dan. Kdo mu bo zdaj še kaj zaupal? He, kaj! si je mislil, takih stvari mi ni treba zaupavati, ki mi napravljajo pozneje sitnosti. In zdaj še očetov spomin, ki je bil že zatonil kakor sanje, ki se razprše, ko se prebudiš! Zdaj so zopet oživele neprijetne, iz davnih časov znane podobe, in dolge črne sence so se vlekale za njimi. Kar je on drugemu očital, to je njega zadelo, po pravici; zakaj njegov očitek je bil krivičen in namerjen na nedolžnega človeka.

Gašper si je potisnil klobuk na čelo in šel iz hiše, kjer ga je dušil težki zrak. Iz kuhinje se je oglasila Jerica, da naj nikamor ne hodi, ker bo kmalu kosilo na mizi.

„Jaz ne bom kosil,“ je dejal Gašper.

„Zakaj ne?“ je vprašala sestra.

„Ne morem. Sami kosite!“ Obrnil se je za hlevom na polje, ker je hotel biti sam s svojimi težavami.

Tetrev ga je bil spazil.

„He, Gašper, Gašper!“ je hitel za njim.

„Kaj pa hočete?“ je gubančil Gašper čelo.

„Gašper,“ je dejal sorodnik in prijel Gašperja za ramo, „danes ni Toneta doma; danes mi lahko vrneš tisti fižol in krompir, ki mi ga je bil Tone vzel.“

„Ali Vam ni Tone povedal, da ne smem?“ je dejal Gašper in začel hitreje stopati.

Tetrev ga je začuden pogledal in pospešil korak. Za svoja leta je še dobro hodil.

„Pustite me pri miru!“ je dejal Gašper. „Danes Vas ne maram poslušati.“

„Pa drugič, Gašper, pa drugič,“ je silil mož. „Saj se nič ne mudi. Snoči te pa ni bilo pri Rožmanu. Prijetna družbica nas je bilo, in tebe smo zelo pogrešali. Reza je bila žalostna.“

„Jaz ji ne morem pomagati.“

„Kdo pa drugi! Bodi pameten, Gašper! Stvar je taka: Pet tisoč, in stara dva bosta najbrž še kaj primeknila; dekle pa, kakor se spodobi. Pa saj imaš sam oči.“

„Z Bogom, Tetrev!“

„Gašper, Gašperček, kam pa dirjaš? Kako sem se zasopel! Ti, še nekaj! Ali je res šel Tone Rožmana tožit?“

• „Res, in prav ima. Jaz bi ga tudi.“

„Kaj pa imata vendar? Jaz nisem nič slišal in ne vem nič.“

„Če nič ne veste, kaj pa govorite?“

Tetrev se je ustavil, ker je bil opešal. Neprijetno zavzet je gledal za fantom. „Ti, Gašper,“ je vpil za njim, „nad lazom je podrl veter eno staro, trhlo hruško. Ali jo smem jaz s poti spraviti?“

„Pojdite Toneta prosit!“ je dejal Gašper, ne da bi se ozrl. Tetrev bi bil najrajši par prav gorkih za njim poslal; zakaj Gašperjevo vedenje se mu je zdelo grdo, brezobzirno, nehvaležno. Tetrev je bil vendar njegov sorodnik, trikrat toliko star, stokrat toliko izkušen, in kako je delal zanj!

„Ti smrkavec, ti!“ je dejal poluglasno in se ozrl, če je sam. O, če bi se ne bal Tetrev, da si pokvari bodočnost, bi že pokazal temu fantalinu. Ampak oziri, ti kaze poštene misli, ti vežejo moške jezike, ti izkrivljajo pravična dela. Seveda, če se pomisli, da so vse drugi možje polni ozirov, kaj bi

jih zamerili Tetrevu! Tetrev se je oziral takorekoč na Gašperja, pravzaprav pa na sebe; ali ne takisto tudi toliko drugih obzirnih možakov?

„Človek hoče ljudem dobro,“ je godrnjal Tetrev; „in to je zahvala.“

Gašper pa je premišljeval sam svoje stališče. Na misel mu je hodilo, kako prijetno da je živel v prejšnjih časih. Kar je bil okusil grenkobe, je bilo izginilo iz spomina; kar je bilo veselega, je lepšala večerna zarja. Nikoli več ne bo tako. Stric Tone mu stoji sovražen nasproti, Mana se hujuje nanj, France se ga ogiblje, in sestra je vsa žalostna in potrta. In kako rad je imel on Bricovo družino! Oh, Anka je najbrž že naprej slutila, kakšen človek da se ji bliža. Rozalka ga še ne pogleda več. Ostal mu je še Janez, doma ravnotak revež kakor on pri Klančarju. Najbolj je to jezilo Gašperja, da samega sebe ni mogel popolnoma opravičiti. K Rožmanu ni hotel iti že zaradi prerekanja, ker bi morda Rožman valil krivdo na njega, kakor če bi bil on začel legati in obrekovati; in Pepetovega govorjenja je bil sit. Oh, če bi se mogle razmere ublažiti, da bi prišlo zopet vse v stari tir! Poniževati seveda se on ni mogel; če bi se mu pa ponudila roka, on bi jo zgrabil. Tako ni nič dogotovil, nič sklenil, ko se je vračal zvečer proti domu.

Janez ga je že iskal, da bi se z njim razgovoril. Ko je šel mimo Križmana, ga je Liza zaupno poklicala: „Janez, zakaj vaju pa ni več v vas?“

„Jaz nisem prav utegnil,“ je legal Janez.

„Pri Rožmanu sta pa bila,“ mu je oponesla.

„Tam je krčma.“

„In Reza, Janez, in Reza! Nikar ne taji, ko jaz dobro vem!“

„Kaj meni mar Reza?“

„Tebi morebiti ne, ampak Gašperju. Ali misliš ti, da sem jaz kaj huda? Še mar mi ni. To ti Gašperju lahko poveš. Jaz se ne ponujam nikomur in se bom morebiti prej omožila kot Reza.“

„Verjamem,“ je dejal Janez. „Ti, kaj sem hotel reči? Črevlje bom te dni enkrat prinesel. Ti imaš pa tamle na oknu lepe cvetice; utrgaj mi eno ali dve, da se malo ponosim!“

„Ali misliš, da ti jih ne dam?“ je dejala Liza in mu natrgala cel šopek. „Gašper naj nikar ne misli, da je on

sam na svetu; ti, Janez, si najmanj zatorej. Ampak kaj pripovedujejo! Ali res toži Klančar Rožmana?"

„Menda res, ker je nekaj preveč o njem govoril.“

„Saj mi smo imeli Klančarja tudi v mislih; ampak napačnega nismo govorili nič. Kaj? Ti veš, da nismo govorili nič napačnega. Tone je pošten in dober človek. Pri nas smo ga zmeraj hvalili; ampak grdih jezikov se dobi povsod; potlej pa se prislinijo še raznašalci in podpihovalci. Ti, Janez, pridi no še kaj! Gašper naj pa gre, kamor hoče. Če bi bila jaz hudobna, še privoščila bi mu Rezo.“

„Kako imaš ti delavno roko!“ je pohvalil Janez, ko sta si segla v roke. „To se pozna gospodinja.“

Janez je bil precej boljše volje, ko je odnesel šopek za klobukom in nekaj novih misli v srcu. Gašperja je srečal blizu doma. Tiho sta si pokimala, tiho šla nekaj časa vstric.

„To je vse vkup ena prekleta reč,“ je dejal Janez. „Ali veš ti, Gašper, da jaz že komaj čakam, da bi odšel v vojake? To ni nobeno življenje več. Mene je sram še k Rožmanu iti.“

„Ta je kriv,“ je dejal tiho Gašper, „da sem jaz do pasu v blatu.“

„Če bi bila le po kom drugem prišla ta reč na dan! Toda našega očeta je treba poznati. Saj jim ne moreš nič utajiti.“

„Ali ni bilo prijetnejše v prejšnjih časih, Janez?“ je vprašal Gašper. „Skupaj smo delali, skupaj izbijali svoje šale, in človeku je bilo tako lahko pri srcu. Zdaj je pa konec. Verjemi mi, da mi je že prišlo na misel, da bi prosil strica Toneta, naj mi ostane varih magari še pet let! Zdi se mi, da sem še zelo mladoleten.“

„Meni se pa zdi, da sem se za deset let postaral te dni; tako malo se mi še ljubi noreti. Potrpeti morava; zdaj ne kaže drugač. Saj se bo izvedrilo in zopet bo lepo vreme.“

„Takšno kakor prej, ne več. Po tebi, Janez, mi bo zelo dolgčas.“

Dolgo sta se držala prijatelja za roke in se poslavljala kakor za dolgo časa; vedela sta pa oba, da se bosta videla vsaj že drugega večera.

Po večerji je vprašala Jerica brata, kaj da bodo delali drugega dne.

„Stopi h Klančarju, kaj da misli stric!“ je dejal Gašper naredil križ in vstal od mize. Šel je še v hlev pogledat k

živini, potem pa leč, v nadi, da mu vdahnejo sanje nove misli za težke razmere.

Jerici, ki je dobro razumela bratove besede, se je odvalil kamen od srca. Vesela je pozdravila strica in teto, se postavila pred Toneta in mu pogledala svetlo v oči: „Gašper me je poslal vprašat, kaj da bomo jutri delali.“ Tone ji je gledal resno v obraz. „Res, stric, res; nikar me ne glejte tako čudno! Saj se bova oba poboljšala.“

„Torej vendar spoznava svoj greh?“ je segla Mana vmes. „Ali se ga pa tudi resnično kesa, ali ga tudi obžaluje? K izpovedi naj gre in pokoro naj dela.“

„Teta, ne bodite hudi!“ je prosila Jerica. „Saj bo zopet dober. Zapeljan je bil in zdaj se vrača. Stric, jaz Vas ne morem gledati, če se držite tako hudo.“ Posilile so jo solze, in zaihtela je naglas.

„Kaj pa se ti cmeriš?“ jo je tolažila teta. „Saj tebi midva nič nočeva. Gašper je hudoben, Gašper.“

„Kdor prosi odpuščanja, se že boljša; kdor pa noče odpustiti, pa ne,“ je ihtela Jerica in hudo vznemirila teto, ki ni razbrala zvijače, da namreč ne prosi odpuščanja Gašper, ampak nekdo drug, najbrž brez Gašperjeve vednosti. Ampak hudo bi bilo, če bi teta Mana ne odpuščala svojim dolžnikom.

„Kaj, jaz da mu ne odpustim!“ se je zagovarjala. „Iz srca rada vsakemu, kdor se v resnici poboljša.“

„No, kaj pa je ukrenil za jutri?“ je vprašal Tone.

„Nič, čisto nič,“ je dejala Jerica. „Saj si nič ne upa, tako je potr.“

„Počakaj malo! Jaz grem pogledat, kakšno bo vreme,“ je dejal Tone, stopil iz hiše in si potegnil z rokavom prek oči.

Tako je posredovala Jerica med varihom in bratom, in pod toplim dihom njenih besed se je tajala ledena skorja okrog ljubljenih src.

Gašper, ki je bil sam spoznal, da je Tone res poštenjak, je to zdaj tudi slišal od vseh strani. Odkar se je bilo razneslo, da Tone toži, ni bilo o nikomer slišati toliko hvale kolikor o njem. Rožmani so hodili okrog in iskali prič, da niso nikoli nič slabega govorili o Klančarju, in komur je v tem oziru vest kaj očitala, je delal s hvaljenjem pokoro.

Tetrev, ki je bil pripravljen pričati, je Rožmana miril in tolažil in učil, kako da bo treba govoriti v sodišču; nekoliko je pa tudi plašil, češ, da ima on izboren spomin,

da ve vse, kar se je govorilo, in bi lahko govoril, ampak govoril bo tako, da bo prav. Rožman pa je govoril lepo in ginljivo o krščanski ljubezni in da bi on nikoli ne iskal časti po sodiščih in da je grdo in pasja navada popadati za besede.

Tetrev, ki je razumel, kam da pes taco moli, se je ponudil za posredovalca.

Obrnil se je najprej do Gašperja in Janeza, ki ju je dobil zvečer oba skupaj. Začel je zlepa, naj ne bosta tako čudna, da bi tlačila Rožmana v nesrečo, ki ni nič hudega mislil; če bi ljudje slutili, da jih za vsako besedo kdo prime, kdo bi še kaj govoril? Če ni sosed varen pred sosedom, ne prijatelj pred prijateljem, kdo bo še komu kaj zaupal? Ko to ni izdalo, je začel strašiti, da naj dobro pazita, da ju Rožman ne prime zaradi krivega pričevanja; zakaj človek se lahko zmoti in misli, da je kaj videl ali slišal, česar ni ne videl, ne slišal; on, Tetrev, da ima dobra ušesa in dober spomin in se vendar ne spominja, da bi bil Rožman govoril katerikrat kaj žaljivega o Tonetu; marnji, kakršne govoril ves svet, vendar niso žaljenje; Rožman da si bo najel najhujšega odvetnika in gorje jima, če porečeta kaj preveč; Gašperjevo pričevanje pa da sploh ne more obveljati, ker je on pod Tonetovim varuštvom; za svojega variha bi marsikdo pričal. „Zatorej, Gašper, varuj se! Priče so bile že tudi kaznovane; pred sodišče je prišel marsikdo kot priča, ostal je pa tam kot zatoženec.“

„Nič se ne trudite, Tetrev!“ je dejal Gašper. „Jaz bom izpričal ne samo, da je Rožman res govoril, kar je govoril; ampak bom tudi prisegel, da ni res, kar je govoril.“

Tetrev je odšel poročat Rožmanu, kako da je opravil. Janez pa je začuden vprašal Gašperja, kako da on ve, da Rožman ni resnice govoril.

„Ker vem, kdo da je ubil Miha,“ je dejal Gašper.

„No, kdo?“

„Svojega očeta vprašaj! Ta je meni povedal. Klančar je nedolžen, in resnica naj pride na dan.“

Janez je povedal doma očetu, kaj da mu je bil Gašper zaupal, in stari Bric se je zelo prestrašil. Vest ga je spekla, da je ravnal brez Tonetove vednosti. A kdo si je mogel misliti, da bo fant tako brezobziren proti svojemu očetu in proti samemu sebi! Dvomiti pa se ni dalo, da ne bi njegova trma izvršila, kar si je vtepla v glavo. Bric je pre-mišljeval, kaj bi bilo storiti. Da mora Tone zvedeti, kaj da

se pripravljala, da ne bi pred sodnikom osupel nepremišljeno govoril, to mu je bilo jasno. Neutegoma se je odpravil h Klančarju.

Tone se je res hudo razsrdil na svojega prijatelja, ki je brez njegovega dovoljenja in brez resnične potrebe izdal skupno skrivnost.

„Jaz tega ne bom izpričal; to ti povem, Bric,“ se je hudoval. „Jaz ne bom izpričal.“

„Gašper je bral tudi tisto pisanje,“ je dejal Bric.

„Kakšno pisanje?“

„Kar je bil podpisal Gašper na smrtni postelji.“

„Oh, ti nesrečni človek!“ se je udaril Tone ob čelo. „Kaj ti je vendar v glavo padlo! Oh, da sem pustil jaz pisanje v takih nepremišljenih rokah! Ti, Bric, takoj mi prinesi tisti list!“

Bric je šel, in Tone je razburjen preudarjal, kaj da bi bilo ukreniti. Da ne sme grozna novica na dan, mu je bil neomajen sklep; a kako preprečiti nesrečo? Takoj je poslal po Gašperja.

Hkratu sta prišla Bric in Gašper. Tone je iztrgal Bricu list iz rok in vprašal Gašperja, če misli res ogrditi spomin svojega lastnega očeta pred sodiščem.

„Res,“ je dejal Gašper in stisnil usta. „Vas sem obdolžil po krivem; zato bom zdaj govoril resnico.“

„A v kakšno ime spraviš očeta in sestro in sebe, v kakšno ime!“

„V pravo. Če bi bil jaz zakrivil, kar je moj oče, bi obdolžil sebe.“

„Ti si pa res dober sin svojega očeta.“

„Dober ali nedober; za mene je oče to, kar je; naj potem izve svet še kaj o njem ali nič.“

„Usmili se vsaj svoje sestre!“

„Jaz in sestra si nisva izbirala očeta.“

„Poglej, Gašper, ta list!“ je dejal Tone.

„Poznam,“ je prikimal Gašper. Tone je vžgal žveplenko in sežgal zmečkani papir.

„To pričevanje je v kraju,“ je dejal, „in jaz tudi ne bom pričeval.“

„Ali mislite, da Vas ne bodo potem ljudje še huje sumničili?“

Tone in Bric sta silila v trmastega fanta, naj ne ravna tako brez glave, da bi se moral kesati vse žive dni. Gašper se ni dal preprositi; stričevo ravnanje je le še utrjalo njegov

sklep; tako lepo, tako plemenito se mu je videlo; stric žrtvuje svoje dobro ime tujemu; da bi njemu in njegovemu očetu prizanesel, prenaša grda sumničenja; nobene besede ni črhnil o tem, kar je vedel; on je dolžil strica, stric njega zagovarja; kako bi mogel on nositi tolik dolg vse življenje na svojih ramah!

Gašper se je zaprl doma v sobo, skrnil obraz v klobuk in se razjokal od jeze nad samim seboj; njegovega sklepa ni mogla omajati nobena moč.

Bric in Tone pa sta se posvetovala, kaj da bi bilo storiti v tej stiski. Da bi res sum ostal na Tonetu, če bi kar tako umeknil tožbo, o tem sta bila oba prepričana; potem bi se šele razvezali jeziki.

Kakor nalašč je prišel Tetrev poskušat svojo srečo kot posredovalec pri Tonetu, ko je bil pri Gašperju pogorel.

„K tebi sem namenjen, Tone,“ je dejal.

„Glej ga!“ je dejal Bric. „Jaz sem pa zmeraj mislil, da ti nikoli ne veš, kam da si namenjen.“

Tetrev je takoj načel svojo zadevo in menil, da je semtertja dobro ljudem jezike zavezati, sicer bi obirali človeka kakor črešnjo ob cesti; ampak krščanska ljubezen da je tudi lepa čednost.

„Torej, Tone, kako sta z Rožmanom? Dajta no, poravnajta se no! Kratka sprava boljša ko dolga pravda, in sosed je le sosed. Danes potrebuje on tebe, jutri ti njega. Ali ni res?“

Tone je pritrdil, da je to že res, na kar se je Bric vmes vteknil, ki se je zbal, da pojde vse pregladko in da bo Tetrev zasledil, kako da stvari stoje. Bric je menil, da eden mora biti obsojen in kaznovan, da se drugi oplaše; da je njegov sin še marsikaj slišal, kar je Rožman žaljivega govoril in da se utegne to tudi pred sodišče spraviti. „In tudi ti, Tetrev, nisi tako nedolžen, kakor se delaš.“

Tetrev se je rotil, da se on ne spominja, da bi bil katerikrat kaj žaljivega govoril.

„Če se sam ne spominjaš, ti bodo pa drugi pomagali,“ je dejal Bric, tako da je bil Tetrev kmalu zadosti voljan in še bolj vnet za kratko spravo. Toliko so se dogovorili, da umakne Tone tožbo, ako prekliče in obžaluje Rožman svojo žalitev v tistih novinah, ki leže pri njem na mizi.

„In kako rad bo preklical!“ je dejal Tetrev, ko se je odpravljal. „Vidva ne vesta, kako se mu tiste široke hlače tresejo.“

Tetrev, ki je bil tudi za sebe v strahu, je napel vse strune, da je spravil Rožmana v potrebno ubranost. Pripovedoval je, kako silno se je trudil in mučil, da je hudega Toneta vendar toliko omehčal, da se je nekoliko vdal, njemu, Tetrevu, naljubo, ki je Gašperju sorodnik. Pripeljal je skesanega Rožmana sam h Klančarju, preden so še mogle poseči vmes s svojimi jeziki domače ženske. Preklic se je sestavil tako, da se je oziral na obe strani. Potem so si prijateljski segli v roke.

„Trdo je šlo,“ je dejal Tetrev, ko je spremljal Rožmana proti domu. „Hvala Bogu, da sva to zdrabo skupaj zbil! Razpoke se morajo pa še zaliti, pravijo kleparji. Kaj, Rožman? Ampak doma nikar ne pravi, kako da smo se pogovorili, in o preklicu molči!“

XIII.

Dnevnik je imel naročen v vasi samo Rožman. Brali so ga domači ljudje navadno le ob nedeljah; žandarji, eksekutorji, agentje, kadar so hodili skoz vas. Rožman je tuhtal in računal, kdaj bi utegnil iziti list z njegovim preklicem. Okoli tistega dne je začel sam hoditi na pošto, češ, da ima tudi drugih opravkov. Dvakrat je šel zaman; v tretje je pa prestregel novine, in pogrel ga je natisnjeni preklic. Še brati ga ni hotel do konca; nadpisa in podpisa je imel do grla dosti in kar hitro je izrezal tisti kos. Doma je vrgel novine zaničljivo na mizo, češ, da ni notri nikoli nič, same čenče, katerih še stare babe ne verjamejo, in da je škoda vsakega krajcarja zanje. Pepe pa je rad bral, in posebno mu je ugajalo, če so se nasprotniki prav lasali. Kdo pa posluša mirne ljudi, in naj se še tako modro razgovarjajo! Če se pa začneta dva psovati, dere vse vkup.

„Ata, tukaj pa nekaj manjka,“ je dejal Pepe, ko je bral nekaj časa.

„Ali res?“ se je čudil oče. „Glej ga, spaka; pa res. To je bilo pa konfiscirano. Najbrž je bilo kaj resničnega.“

Sploh pa te novine niso obležale na mizi. Komaj jih je bil sin prebral, jih je oče konfisciral. Drugi dan je Rožman vendar tudi še sam šel na pošto, nekaj zato, da je domačim sled zmešal, in potem, ker se je bal, da bo ta preklicani preklic, ki je bil prvič konfisciran, vdrugič na-

tisnjen. Hvala Bogu! ni ga bilo, in svet se je sukalo zopet naprej v starem tiru.

Tonetu še na misel ni prišlo, da bi se šel prepričati, ali je izšel preklic ali ne; on je bil vesel, da se je zadeva ugodno rešila, in Tetrev je bil v milosti pri njem in pri Rožmanu. Zato je pa tudi zaupno tolažil Rožmana.

„Ali misliš ti, Tomaž,“ je dejal, „da bom jaz komu povedal, kako sta se vidva pobotala? Vraga bom povedal, črnega. Kaj pa to drugim mar, kar imamo mi med seboj! Na tvoje zdravje!“

Gašperju pa se je tožilo po ljubi prisrčnosti prejšnjega življenja. A zблиževanje je bilo težko; njegovemu ponosu se je zdela vsaka nežna beseda poniževanje, drugi pa so sodili po zunanosti. Parkrat se je bil namenil mladenič k Bricu, kakor da bi šel po Janeza; a sredi pota se je vrnil, v strahu, da ga bodo osorno sprejeli in bo on takisto odgovoril. K Tonetu je pošiljal Jerico, ki ga je tudi pri Bricovih opravičevala in zagovarjala.

Rozalka, ki je bila posebno huda nanj, pa je bila teh misli, da je premajhna kázen zanj, če ona ne govori ž njim, da ga bo treba prav pošteno ošteti. In to je tudi storila. Pri prvi priliki, ko je dobila samega, mu je začela naštevati storjene grehe, in tako grdo se ji je zdelo, kar je bil on zagrešil, da se je nazadnje sama razjokala. „In jaz sem te tako rada imela!“ je pojemala. „Oh, da se je to zgodilo!“

„Se je že moralo,“ se je zagovarjal Gašper, ki je precej skrušen poslušal dolgo pridigo.

„Kaj! Moralo?“ je vzkipela. „Nazadnje boš še rekel, da je bila to božja volja. Hudobnega duha volja je bila to, da veš.“

„Drugim ljudem sem verjel,“ je dejal Gašper.

„Zdaj pa imaš. Kaj pa hodiš po hišah, ko imaš doma pošteno družbo! Seveda te vabijo; ampak če bi bil ti zadržanosti moški, bi se bil ustavil.“

„Vse je res, Rozalka, kar mi očitaš, in saj ti pravim, da mi je hudo.“

„Ali misliš ti, da meni ni? Seveda Liza in Reza in Bog ve še katera ti hodijo po glavi; zato pa je tako.“

„To pa ni res, Rozalka,“ se je zagovarjal Gašper, vesel, da se more pošteno braniti. „To si si ti izmislila, ali pa ti je kdo natvezel. Jaz se ne brigam za nobeno nič, in najljubše bi mi bilo, če bi moglo biti še vse tako, kakor je bilo. Jaz morda tudi nisem toliko kriv, kakor ti misliš.“

„Oh, saj sem te jaz že dozdej zagovarjala, čeravno se mi je zdelo, da nisi vreden. Torej glej, da se poboljšaš, in ostani potem mož beseda!“

Segla sta si v roke, in obema se je olajšalo težko srce. Gašper bi bil še hujše besede rad prenesel, samo da bi se obnovilo prejšnje prijateljstvo, in hvaležen je bil Rozalki. Rozalko je pa samo ta misel še mučila, če ga ni morda pretrdo prijela; zakaj marsikak grešnik se pod prehudo besedo ne poboljša, marveč zakrknje. To bo treba še popraviti. Doma mu je pa gladila pot v hišo, in pomagali sta ji Jerica in teta Mana.

Kmalu potem je naznanila Jerica Gašperju, da se popelje drugega jutra varih ž njim k sodišču, da se izvrši izročitev. Gašper je nekoliko osupnil. Po eni strani mu je bilo ljubo, da se reši nadzorstva in ozirov; milo se mu je pa tudi storilo, ko je pomislil, zakaj da stric tako hiti.

„Pojdi stricu povedat,“ je naročil sestri, „da se nikamor ne mudi. Eno leto lahko še ostane, kakor je bilo.“

Klančar se ni vdal, in drugega jutra sta se odpeljala. Gašper, ki je vozil, je hotel spredaj sedeti; a Tone mu je rekel, da naj sede poleg njega, da se ne bo videlo, kakor da bi orala in eden za klešče držal, drugi za drevo.

Dolgo časa sta molčala. Gašper si ni upal govoriti, Tone pa ni hotel, ker ni vedel, kakšnih misli da je Gašper.

„Stric,“ je izpregovoril naposled Gašper, „ali Vam ni izporočila snoči Jerica, da se meni nič ne mudi?“

„Izporočila,“ je dejal Tone, „in vse to sem jaz preudaril. Stvari stoje zdaj tako. Če boš ti pameten, si zadosti star; če pa ne boš, ti tudi leta nič ne pomagajo.“

Potem sta molčala vso pot.

Pri sodišču se je vse gladko uredilo, in sodnik je razložil mlademu gospodarju, s koliko skrbnostjo da je varoval varih njegove koristi in da naj on zdaj dokaže s pridnostjo in razumnostjo, da je res polnoleten. „Zdaj pa glejte,“ je dejal, „da doboste kmalu pošteno in pridno ženo!“

Stric in Gašper sta potem kosila skupaj in se kmalu odpeljala proti domu.

„Sodnik meni,“ je dejal Gašper, „da naj bi se jaz kmalu oženil.“

„Saj ti ne kaže drugač,“ je dejal Tone. „Ali imaš že kakšno nevesto v mislih?“

„Imam in nimam.“

„Katero pa?“

„Bricovo.“

Tonetu je pregnala ta novica precej neprijetnega spomina na Gašperja iz srca.

„Ali Anko?“ je vprašal čez nekaj časa.

„Ne, Rozalko,“ je dejal Gašper in se obrnil stran, ker se je nerad spominjal, kako je bil pri Anki naletel.

„Denarja ne bo,“ je pripomnil Tone.

„Vem.“

„Ampak pridna bo in poštena in z Jerico ne bo grdo ravnala.“

Molčala sta zopet, a čutila sta oba, da sta se zelo zbližala; zato sta bila tudi boljše volje. Pri slovesu se je Gašper zahvalil stricu za vse, kar je dobrega od njega prejel, in stric mu je prav krepko stresel roko in mu voščil veliko srečo v gospodarstvu.

Tone je seveda o prvi priliki povedal Bricu, kar mu je bil Gašper razodel; Bric je povedal ženi, in ta je vzela v roke Rozalko. Dekle je zardevalo in se muzalo materi, ko jo je resno opominjala, da se mora vesti zanaprej pametno in modro in ne si norca delati iz Gašperja; zakaj vsak mladenič tega ne prenese; da mora bolj gledati na obleko in ne hoditi okoli razmrščena kakor brinov grm.

„In molči, ti neumnica, in ne razklepetavaj, kar si slišala!“ je dejala mati, ki je bila v prejšnjih časih tolikrat očitala hčerki, da se ničemurna preveč ozira na svojo obleko. „Če zvedo ljudje prezgodaj, bodo razdrli.“

Tudi ta opomin je bil odveč; saj je bilo radosti pri-mešanega dosti strahu. Bog ve, če je oče prav slišal, kar je bil stric povedal, in če je stric Tone prav razumel Gašperja, in zakaj tega ni na izpregled? Tako je bila Rozalka zdaj vesela, zdaj pobita in vedno razburjena. Med vsako prijetno misel ji je vsilila razdražena domišljija vse polno nevarnosti, kako je fant nagel, brez prave stalnosti, kako da si z očetom nista dobra, kako sklepa zakone navadno dota, in Bog ve kaj še. Jerice se je pa zdaj še bolj oklenila, in celo okoli brata Janeza, ki ga je prej zelo v kraj devala, se je začela ljubeznivo smukati, da bi ji povedal kaj o Gašperju.

Ko je pa nekega popoldne Jerico iskala, je naletela na Gašperja.

„Zdaj, Rozalka, mi ne uideš,“ jo je prijel za roko tako trdo, da je bila prepričana, da mu je ne more iztrgati,

in oči so se mu tako čudno svetile, da jo je vročina izpreletela. „Ti boš moja žena. Govori!“ in gubančil je čelo, kakor da bi ji smel ukazovati.

„Nekoliko moram vendar premisliti,“ je dejala.

„Nič ne boš premišljevala. Dokler ne dobim odgovora, ne pojdeš odtod.“

„Če že mora biti, v božjem imenu! Ampak izpusti me!“ je dejala in zbežala.

Domov pa ni šla; iskala je Jerico, kjer je slutila, da je ni, in urejevala razburkane misli. Lice ji je žarelo od radosti, ko se je izkušala domisliti vseh podrobnosti in malenkosti tega razgovora. Čisto natanko se ni mogla spomniti vseh besed, ki jih je bil govoril Gašper. Seveda, ker je bilo vse tako v naglici. Gašper bo moral še ponoviti, kar je bil rekel. Bog ve, kaj je bila vse preslišala, ko je bila tako vznemirjena in se je morala kar na lepem odločiti. Ali naj bi se bila obotavljala? Čemu? Saj bi se tudi druga nobena ne bila.

Še tistega večera je prišla k Bricovim teta Mana v vas.

„Joj, joj, Anka,“ je dejala in ogledovala cvetice po oknih, „pri vas pa mirta cvete. Ali imate nevesto v hiši?“

„Jaz nič ne vem,“ je dejala Anka in se sklonila na šivanje.

„Oh, kako skrivaš, Rozala!“ se je obrnila na mater. „Rozalka je vendar nevesta. Ali ni še nič rekel?“

„Kdo?“

„Gašper vendar.“ Anki je utripalo srce, kakor bi ji hotelo prsi razgnati. Črno se ji je storilo pred očmi, in kolena so se ji šibila, ko je hitela iz hiše, da si oddahne. Prevzelo jo je grozno kesanje, da je odbila svojo srečo in zagrebla svoje nade. In zdaj je vse končano, in zamujeni trenutek se ne vrne več. — Kakšne misli! Kakšne želje! se je z grozo zavedela. Kakšno žalovanje za posvetnim veseljem in nevoščljivost celo proti sestri! Oh, grde misli! — Premagala je svoja čustva, zbrala duha in se vrnila v sobo s trdnim sklepom, da se bo krotila in brzdala.

„Kako, da si tako blede, Anka?“ je dejala Mana.

„Preveč delaš in premalo počivaš.“ Medtem je pritekla Rozalka. „Poglej to punco, kakšna je! Kar na vrt jo presadimo! Kako je, nevesta?“

„Oh, kako ste sitni, teta!“ se je branila Rozalka in objela Anko, in obe sta jokali, ena od veselja, druga pa se je mučila in premagovala, da ne bi bilo od zavistne žalosti.

„Kakor lilija in vrtnica,“ je razlagala Mana, ki je pa začela, ko je prišel še Bric, resneje govoriti. „Zdaj se smeješ in veseliš, dekle,“ je dejala; „ampak zakonski stan je težak stan, stan trpljenja in pokore, in neki sveti mož je rekel, da bi se malokdo poročil, če bi premislil vse težave, ki ga čakajo.“

„To je res,“ je dejal Bric, „in ta sveti mož je bil gotovo oženjen.“

„Če so druge pretrpele, bo Rozalka tudi,“ je pripomnila mati.

„Naj bo, kakor je božja volja,“ je dejal Bric, ki se je spomnil, koliko da je trpela rajna Jerica in če se morda Rozalki pri Gašperjevem sinu ne bo godilo bolje.

„Medve, Anka,“ se je obrnila Mana k Anki, „pa bova ohranili svoj dekliški stan, prosti in nezavezani. Rožmarin ima svoj duh, naj bo zelen ali pa suh. Zelen venec bova nosili, in belo krsto nama bo stesal Tone ali pa France.“

Anka je tiho prikimala, žalostna, da se ne more s sestro tako od srca veseliti, kakor bi se bila rada.

Pozneje je prišel Gašper z Janezom, in mati ga je sprejela prijazno, kakor da bi se zadnje čase ne bilo nič prigodilo, nič izpremenilo. Staremu Bricu je bil pa kakor tudi Gašperju spomin prošlih dogodkov še na poti, da se nista mogla neprisiljeno razgovarjati. Anka je bila vesela videti; Gašperjevim očem pa se je umikala, brez težave; zakaj fant si jo je komaj upal pogledati; tako vzvišena in sveta se mu je zdela.

Novica o zaroki se je še tisti večer raznesla po vasi, in še tisti večer je Tetrevu Rožmanka vrata pokazala.

Pri Bricu so začeli pripravljati balo. Tone in France sta delala postelje, omare, škrinjo, zibelko in kar je drugega potrebnega pohišja.

„Ampak hrastov in orehov les, Tone,“ je dejal Bric, ko je prišel zraven, „to je zame predrago.“

„Nič se ne boj, Bric!“ je dejal Tone, „To bo moj nevesten dar, ker imam Rozalko rad.“

„Tone, ta je moška. Bog ti povrni! Jaz in vsi moji otroci vkup ti ne bomo nikoli mogli.“

Z Mano je prinesel France težke kose hodnega in praznjega platna, in Mana je namignila, da to še ni vse, kar bo ona dala, in ona ni samo tiho dajala kakor brat Tone, ampak na vsako dobroto je še navrgla prelepih nauk za nevesto in ženina.

Anka je šivala od jutra do večera in si mela oči, ki so jo skelele od drobnega dela in zadrževanih solz. Silila se je, da bi bila videti vesela in brezskrbna, in premišljevala zraven, če ni morda to kakšna hinavščina. Žalost seveda bi bila zopet zavisti podobna, tako da bi bila pravzaprav najboljša popolna ravnodušnost, kakor da bi se vsi ti dogodki nje kar nič ne tikali. A če pomislimo, da ohrani ravnodušnost tudi modrijan navadno samo toliko časa, dokler se mu dobro godi, se ne bomo čudili, da se je Anka prav težko borila sama s seboj in da je bila še marsikako jutro blazina pod njenim obrazom vlažna od gorkih solz.

Prišla je jesen. Zjutraj in zvečer se je vila siva megla ob tihi Temenici; težka rosa je legala na travnike; po strniščih so se izpreletavale vrane, in pod pisanim plaščem je mirno dremal trudni gozd. Bližal se je čas, ko bosta morala odriniti Janez k vojakom in France k mestnemu mizarju v Ljubljano. Do zadnjih tednov se nista ne fanta, ne starša mnogo brigala za to izpremembo; polagoma so pa začela tega in onega obhajati neprijetna čustva. Prvič v življenju bo treba iti za dolgo časa od doma, in Bog ve, kako bo v tujini. Fantoma se je zdelo, da dobivajo domači kraji lepša lica, domači ljudje prijaznejše obraze, in Janezu se je kar stožilo, kadar so se njegove oči ujele z materinimi.

„Kaj me tako gledaš, Janez?“ ga je izpraševala mati in mu gladila kodrasto glavo. „Glej, kmalu bodo padli ti lasje, in vojaško suknjo boš oblekel in konja krotil; mi bomo pa v skrbeh, kako da se ti godi, in če nimaš hudobnega poveljnika, ki bi te mučil.“ Inako se ji je storilo. „Oh, komaj odrastete, otroci, pa morate od doma. Nam bi morali pomagati, pa morate v tujo službo. Kaj se hoče!“

In kako je bil zdaj poslušen Janez! Kar gledal je, kje bi mogel komu ustreči, kakor da bi hotel pokoro delati za prejšnje grehe in zapustiti za seboj dober spomin. Vedno je bil doma, vedno pri delu; še h Gašperju je šel malo-kdaj, ker je prišel navadno Gašper k njemu.

„Preden odideta vidva,“ je dejal nekega večera Tone Francetu, „pojdemo še na Primskovo na božjo pot in na grob našega očeta.“

Bricovim otrokom je bilo to vsem prav; samo Anka je menila, da bi rajša doma ostala, ker ima toliko dela.

„Ne, ti pojdeš tudi,“ je dejala mati. „Doma ostaneva jaz in oče.“

„No, saj res ni toliko dela,“ je pritrdila Anka, ki se je takoj spomnila, da ni povedala pravega vzroka, zakaj da bi rajša ostala doma.

Tako sta se napotila Tone in Mana s svojimi mladimi romarji skoz hladno meglo, ki je še pokrivala doline in griče proti dalekogledni cerkvi na Primskovem. Teta je nesla nekaj sveč v dar, Anka in Jerica v košaricah, kar se je bilo napeklo za na pot.

„Hodili bomo počasi in skupaj, Gašper in Rozalka,“ je dejala Mana, ko sta začela onadva hitreje stopati. Imela sta si namreč marsikaj povedati, kar bi drugih ne zanimalo.

Z Jerico sta hodila Janez in France, ki sta se kosala, kdo da bi jo bolje zabaval. Jerici bi bilo pa kakor tudi Francetu še ljubše, če bi se bil pridružil Janez ostali družbi.

„Kmalu se bomo ločili, France,“ je dejala Jerica. „Ti pojdeš v Ljubljano, in mi ostanemo tukaj. En teden potem, in ne boš se nas ti več spominjal.“

„Jaz ne več spominjal!“ je ugovarjal fant. „Noč in dan bom mislil na vas.“

„Jaz pa, kakor sem prisegel,“ je dejal Janez, „na suhem in na morju, na tem in na onem svetu.“

„Ampak ti, Jerica,“ je dejal France, ko je bil stopil Janez naprej, „ti me boš pozabila, in vendar sva se skupaj igrala in skupaj rasla.“

„Oh, France, nikoli.“

„Ali res nikoli?“

„Če ti rečem.“ Janez je prišel nazaj in začel bahati, kako bo žvenketal z bridko sabljo in svetlimi ostrogami in kako bo sukal iskrega konjička.

Zadaj pa je hodila Anka s Tonetom in Mano in molila sama zase.

Solnce je priplavalo izza sv. Kuma, ko so prišli na vrh zelenega stožca, ki nosi prijazno cerkvico. V cerkvi je priporočala Rozalka v gorečih prošnjah Materi božji svojo radost in svojo ljubezen; njej je darovala z vdano molitvijo Anka svojo žalost in svoje težave; vsak je dobil povoda dovolj prošnji in molitvi in zahvali, in vse je nekako premotila teta Mana, ko je začela naglas naprej moliti.

Ko so bili pomolili na očetovem grobu, so sedli na trato, in Anka in Jerica sta odprli vsaka svojo košarico. Gledali so na gorenjske snežnike, na hribe in ravni, ki se

jih drže, in na megleni pas po savski dolini, Janez in France, kakor da bi si hotela vso to krasoto vtisniti v spomin za dolgo časa, in Anka, kakor da bi jemala slovo. Tone se je spominjal starih časov, ko je sedela tudi takšna Jerica ob njegovi strani, in teta je pogledala Gašperja in se začudila zopet, da je tako podoben. France in Jerica sta molčala, dasi bi si imela še marsikaj povedati; tako blizu in tako daleč sta se zdela drug drugemu.

Neka slovesna ubranost je spremljala vse proti domu, ko so se ozirali nazaj, dokler se je še videla cerkvica. Malo zadovoljen je bil samo France, ker se mu je zdelo, da ni zadosti govoril; to se je zdelo tudi Jerici, ki bi mu nekoliko več srčnosti ne bila zamerila.

Na predvečer svojega odhoda sta vzela fanta slovo od domačih krajev. Drugega jutra je povila Jerica Francetu kito cvetja, in Janezu ga je bila pripravila Rožmanova Reza, če bi se bil prišel poslovit; za njim ga pa ni hotela nositi. Sčakala ga je pa Liza in mu ga pripela, češ, da bi bila sramota, če bi odšel tak mladenič brez cvetja. Tone je stisnil vsakemu nekaj denarja v roke, in teta je slovesno izročila vsakemu blagoslovljeno svetinjico in molek.

„Janez, Bog s teboj in zdrav, če se več ne vidiva!“ je poljubila Anka ljubega brata.

„Saj jaz še ne mislim umreti,“ je osrčeval Janez njo in sebe, „in na vojno tudi ne grem.“

Na obe hiši je legla neprijetna tišina. Materi so silile solze v oči, in očetu se ni ljubilo govoriti. Tone in Mana sta prihajala češče v vas, ker jima je bilo dolgčas, še večkrat Gašper s sestro. Govorili so najrajši o Janezu in Francetu in ugibali, kateri in kdaj bo prvi pisal.

Čez dober teden sta došli hkrati dve pismi. Iz obeh je še zvenelo domotožje. France je pisal, kakšna da je Ljubljana, kakšnega mojstra, kakšne sopomočnike da ima, kaj da izdelujejo, in da mu ne dela nobena reč preglavice. Pozdravljal je vse skupaj in še vsakega posebej, strica in teto in Gašperja in Jerico. Janez je bil pisal iz Slovenske Bistrice, kakšne fante da je dobil pri dragoncih, kakšne konje da jahajo, koliko denarja da dobe nekateri od doma in da je on časi zelo žejen.

„Siromak!“ so tarnale ženske.

„Razločno in naravnost pa piše,“ je dejal Bric.

Prišel je Gašper z Jerico, za njima Rozalka in Mana. Posvetovali so se, kdaj da bi napravili poroko, koga da

bi vabili, kdo bo drug, kdo družica; zakaj da bosta Tone starejšina in Mana teta, to je bilo gotovo; kje da bo popotnja in če bi tudi kakih godcev najeli. Bric bi bil rad imel nekaj godbe, in tudi žena in Rozalka nista ugovarjali; ustavila pa se je teta Mana, češ, da je zakon resna stvar in nič za smeh.

Drugim so tekli dnevi hitro naprej; brez konca in kraja so lezli Anki, ki je komaj čakala, da bi se že vse dopolnilo; s toliko muko, s tolikim premagovanjem in zatajevanjem je poslušala te razgovore in posvete, toliko je trpela na duši in na telesu v svojih bojih in stiskah.

XIV.

Svatba se je vršila po navodilu tete Mane brez godbe. Drug je bil France, ki je došel iz Ljubljane, dočim Janez ni dobil dopusta. Družici sta bili Anka in Jerica, in tako ljubka je bila Anka v zelenem vencu, da se je Rožmanov Pepe zelo navdušil zanjo in zelo razjezil sestro Rezo s trditvijo, da ni še videl lepšega dekleta. France pa si zopet ni upal tako govoriti z Jerico, kakor bi bil on rad in ona tudi. Ločila sta se oba nezadovoljna.

Rožmanov Pepe pa je res začel hoditi za Anko, in čudno! dekle se ga ni nič prestrašilo, ko se ji je približal. Brez najmanjšega srčnega boja ga je zavrnila. Seveda ji Pepe, ki je poznal take šale, ni verjel in podvojil je svoje dvorjansko prizadevanje. Ljudje so začeli že govoriti, in Tetrev, ki je slutil ugodno priliko, da se Rožmanovim iznova prikupi, je opozoril na pretečo nevarnost Pepetova starša, ki sta bila oba odločno proti taki zvezi; zakaj vedela sta, da bo potreboval Pepe denarja in zopet denarja. Na Pepetovem domu se je vnel prepir. Rožmanka je Tetreva za njegovo uslugo pogostila, Pepe pa ga je oklofotal, bolečine, ki jih je moral zopet Rožman plačati. Take sitnosti je napravljaj zaljubljeni fant ubogim domačim.

Anka pa je vidno pešala in v prvi pomladi, ko so silili zvončki in trobentice izpod južnega snega, je legla. Mana jo je začela takoj na smrt pripravljati. Genljivo je bilo slišati, kako je prosila odpuščenja ona, ki ni nikomur nič žalega storila, kako prosila molitve za svojo dušo, ko so ji zatrjevali vsi, da potrebujejo mnogo bolj oni njene priprošnje.

„Z Bogom, Gašper, in zdrav! Ali boš lepo ravnal z mojo sestro?“ je vprašala svaka, ko ji je segel zadnjič v roko. „Oh, Rozalka, kako se veselim tvoje sreče!“ je vzdihnila in umolknila.

Koprnela je od strahu, ko ji je Mana toliko pripovedovala o sodbi na onem svetu, in dvakrat je poklicala duhovnika. Težko je živela, težko umrla, uboga, prestrašena deklica. Tone ji je naredil lepo belo krsto, teta ji je ovila svetle lase z rožmarinom, in kakor angel miru je ležala na deviškem odru.

„Glejte,“ je dejala teta Mana, „kako mirno živi in mirno umrje, kdor Bogu služi!“

Janez tudi na pogreb ni mogel priti; v tujem kraju se je razjokal sam, žalosten, da ne bo več videl Anke, ki je bila vsem tako dobra in ni prizadela nikomur nič hudega.

„Če ta ni v nebesih,“ je dejal marsikak pogrebec, „potem nimamo mi nič upanja.“

Tudi Rožmanovemu Pepetu se je inako storilo, in bridko je očital staršem, da so oni krivi, da je umrla dobra Anka; če bi ne bili branili, bi zdaj srečna ž njim živela; tako ji je pa od žalosti srce počilo.

Rožmanovi so se bali, da si bo Pepe kaj naredil, Tetrev pa, da bo njemu kaj naredil. Strah pa je bil prazen; v enem tednu je bila žalost utopljena v pijači.

Tako se je praznila Bricova hiša, in ostala sta kakor pri Klančarju samo stara dva.

„Dolgčas je,“ je dejal Tone sestri, ko sta sama kosila.

„Dolgčas,“ je ponovila sestra, ki se ji tudi ni ljubilo govoriti.

„V prejšnjih časih je vsaj Jerica katerikrat k nama pritekla; zdaj pa še te ni. Kako se pa gledata z mlado gospodinjo?“

„Dozdaj še lepo,“ je dejala Mana. „Kadar ji ne bo več všeč, naj se pa omoži. Jaz sem slišala, da hodita Križmanov in Rožmanov za njo; Tetrev pa da mešetari.“

„France se pa obotavlja,“ je vzdihnil Tone. „Ali veš, Mana, kaj mi je prišlo na misel? Midva sva stara. Jaz se utrudim in moram počivati, če le nekaj ur delam, in čez kaj časa bo še slabše. Ljudem ne morem več postreči, kakor bi rad, in zaboli me vselej, kadar mi kdo reče, da bo drugam šel. Jaz sem se tolažil, da pride France kmalu nazaj in da mu prepustim jaz svoje delo. Toda nič še ne kaže, in najbrž bo hotel sam na svoje začeti. Ti pa tudi

ne moreš vsemu kaj. Dekle nočeš imeti; Jerica ne utegne; kdo ti bo pomagal? Kaj pa se je sploh treba nama tako truditi! Jaz sem že mislil, da bi vse prepustil Jerici.“

„Bricovi so potrebnejši,“ je dejala Mana. „Jerica je preskrbljena, naj se omoži ali sama ostane; Bricov France pa nima nič, ker bo dom Janezov. Na Franceta ne smeva pozabiti.“

„France naj vzame Jerico. Saj vem, da sta si dobra, ampak pogovoriti se ne moreta, in bati se je, da se Jerica prenagli ali pa da se France kam drugam zagleda. Francetu in Jerici bi jaz kar izročil hišo. France je pošten človek, in če bi Jerica tukaj gospodinjala, bi bilo prijetno.“

„To je treba še premisliti,“ je dejala Mana. „Saj se ne mudi nikamor.“

Tone pa si je mislil, da se mudi. France in Jerica se že dolgo nista videla, in mladi ljudje so pozabljivi. Prav hudo bi bilo Tonetu, če bi dobil Jerico Rožmanov ali Križmanov in France Bog ve katero; oba bi se mu odtujila. In njemu je že tako lepo slikala stara domišljija novo srečo, kako bo gospodinjala Jerica v njegovi hiši, se sukala po kuhinji, se šalila in smejala v delavnici. Kako bi se dalo to urediti?

Padla mu je nova misel v glavo. Ko je prvič zopet videl Jerico, jo je naprosil, naj pride popoldne, če utegne, da bo zanj nekaj pisala. Pripravil je tinto, pero, papir za pisma, in komaj je poldne odzvonilo, je že prišla Jerica.

„Francetu v Ljubljano moram odgovoriti,“ je dejal Tone, „pa mi je pisanje že zelo težavno. Ali hočeš ti pisati namesto mene?“

„Oh, rada,“ je dejala Jerica, sedla za mizo in vzela pero v roko.

„Takole piši!“ je narekoval stric. „Preljubi moj France! Danes ti pišem jaz namesto strica Toneta, ki ima za tako drobno delo preokorno roko.“

„Ampak jaz vendar ne morem pisati,“ je ugovarjala Jerica, „da imate Vi okorno roko!“

„Zakaj ne?“ je dejal stric. „Če je pa res. Kar piši! Ti pišeš v mojem imenu, kakor da bi jaz pisal.“ Potem so prišle domače novice na vrsto, in da so vsi kolikor toliko zdravi, nazadnje pa vprašanje, če se ni že France dovolj izučil; kdaj da se vrne; zakaj strica Toneta da že hudo pobira delo.

Jerica je zopet pogledala kvišku in menila, da ne gre, da bi ona tako pisala.

„Kako da ne? Jaz vendar vem, pri čem da sem. Stric Tone, le zapiši tako! se boji, da bo izgubil vse naročnike, če mu ne prideš kmalu ti pomagat. Mi vsi te željno pričakujemo in pristrčno pozdravljamo, posebno pa tvoja Jerica.“

Jerici so se zbudili zopet pomisleki zoper ta konec; vročina jo je izpreletala, in zazdelo se ji je, da se tako ne more pisati.

Stric Tone jo je miril, češ, da se vsa pisma tako končujejo, da zmeraj pozdravljajo vsi, posebno pa tisti, ki piše.

Jerica se je vdala, dozdevalo pa se ji je še vedno, da nekaj ni prav.

Tone je čakal z veliko radovednostjo, kaj da bo odgovoril France. Toda prešel je en teden, odgovora ni bilo. Tone je izpraševal Brica, če ni morda France kaj zbolel. Bric je odgovoril, da je pred kratkim pisal in da že premišljuje, da bi se vrnil. Tone, ki je že mislil, da se je pismo izgubilo, je vprašal Jerico, če je oddala pismo na pošti; zakaj on da še nima nobenega odgovora.

„Meni je pisal,“ je dejala Jerica in pogledala stran, „in Vas lepo pozdravlja. Sicer pa ni nič posebnega; zato Vam tudi nisem prinesla pisma brat.“

„Kdaj mu boš pa zopet pisala?“

„Sem mu že. Pozdravljeni, stric! Zdaj moram hitro domov, večerjo kuhat.“

Ta novica je Toneta zelo potolažila; še boljše volje pa bi bil, če bi bil vedel, kako so pri Gašperju tiste dni Tetreva odpravili.

Ta mož se je namreč zelo bal, da ne bi njegova sorodnica Jerica ostala samica, in priporočal in ponujal ji je na izbero Rožmanovega ali Križmanovega.

Jerica ga ni nerada poslušala; če drugega ne, je bila vsaj čast; nekoliko jo je pa tudi jezilo, da se France tako obotavlja. Da sta oba fanta iz dobrih hiš, je morala Tetrevu pritrditi; menila pa je, da se ji nič ne mudi.

„Ali misliš, da se meni?“ je dejal Tetrev. „Ti naredi, kakor se tebi prav zdi! Andrej je priden in moder, Pepe pa fleten človek, ravno toliko norčav, da ga imajo ljudje radi.“

Svakinja Rozalka je sicer želela, da bi Jerica drugač izbrala; toda bala se je videza sebičnosti, češ, da dela za domačo hišo, in tudi Gašper je prepustil odločitev sestri sami, ki je premišljevala sem in tja, poslušala Tetreva in se mu smejala.

Ko pa je prišlo pismo od Franceta, je Tetrevu odklenkalo. Da ga ni hotela Jerica več poslušati, to bi bil mož prenesel kakor že toliko hudega; a miza je ostala prazna, in praznih miz se je Tetrev povsod hitro naveličal. Prav hud je bil, ko se je poslavljal. Takšni so sorodniki! Pač res: Bolj ko je svoj, bolj se ga boj!

France je pisal, da se vrne še pred Božičem v domače kraje, in v treh hišah so se razveselili te novice.

„Pravzaprav,“ je dejal Bric Tonetu, ko sta sedela zopet zvečer skupaj, „gre čas urno naprej, in čim bolj se človek stara, tem hitreje, kakor se dan krajša, kadar se bližamo zimi.“

„Meni se zdi pa do Božiča še dolga pot,“ je dejal Tone. „Ej, Rozala, kaj pa ti tukaj pripravljaš? Povojčke! Menda vendar ne boste pri vas še kaj kupili?“

„Zakaj pa ne?“ je dejala Bricovka. „Enega vnučka bi radi imeli, da bi Janez zopet enkrat pestoval.“

Želja se jim je kmalu izpolnila, in Tone je držal pri krstu malega Gašperčka, ki se je hudo drl.

„Kaj, da so Gašperji tako hudi?“ je dejal Tone, ko sta prinesla z botro Mano otroka materi.

„Oh, kadar odraste, ga bom že ukrotila; sedaj je pa še premajhen, še ne razume, revček, Gašperček,“ je božala mati ljubljeno prvo dete.

Ko je prvi sneg še ležal po dolinah, po prisojnih bregovih pa že zopet kopnel, je prišel France iz Ljubljane. Pozdravil je najprej očeta in mater in hitel potem k Žagarjevim, kjer je objel sestro in svaka in kričavega nečaka, kjer ga je sprejela Jerica tako prisrčno, da sta domača dva takoj spoznala, pri čem da sta.

Nič manj se ga ni razveselil Tone, ki se je hitro dogovoril ž njim o delu in plači, in kar je bilo še potrebnega.

„Za v nedeljo,“ je dejal France, „moram pa povabiti strica in teto k nam na večerjo. Tako so mi naročili.“

„Prav, France,“ je dejala Mana. „Ne bo treba doma kuhati.“

„Ali si Jerico že kaj videl?“ je vprašal Tone in ga pogledal po strani.

„Sva se že pozdravila,“ je menil France.

„Ali ni brhka?“

„Saj je bila vedno.“

„Kdor to dobi, ta bo zadel terno.“ — France je pri-
kimal.

„Ne vem, kako je,“ je dejal Tone sestri, ko se je bil France poslovil. „Premalo vesel se mi zdi za ženina. Meni bi bilo prav hudo, če bi ne prišla Jerica v hišo. Ona je kakor solnčen dan; človek se razveseli, če jo zagleda.“

France pa je imel dovolj povoda, da se je resno držal. Da vzame Jerico, to je bila enkrat ena; kdaj in na kaj, to je bila pa druga. Njegovi prihranki niso bili imena vredni, njegova želja pa, da vzame Jerica mojstra, ne pomočnika.

„Če bi bila blizu kje kaka hišica na prodaj, da bi jo kupila,“ je preudarjal z nevesto, ki ji prej niso bile prišle te težave na misel. „Kaj pa Tetreanova kočnica?“

„To je podrtija,“ je dejala Jerica zamišljena. „Pa počakajva še par let. Saj sva še mlada. Ti si nekaj prihraniš, moja dota naraste, in medtem se morda ponudi kakšna prilika.“

Tako se nista mogla mlada dva prav veseliti svoje ljubezni. Jerica je prikrivala svoje skrbi, da ne bi mislil brat, da ga terja za doto; France pa se je posvetoval s starši, ki so dobro uvaževali to oviro.

„Najboljše je, da počakata,“ je dejal Bric. „V par letih bosta laže gibala. Če vtakneta ves denar v hišo, bosta dolgo v stiskah, in prva nesreča bi vama podrla dom.“

„Kaj pa,“ je dejal France nekako dvomljiv in negotov, „če bi rekel jaz stricu Tonetu, naj misli na mene, če bi hotel katerikrat prodati svojo hišo ali kakorsibodi. Jeričino doto bi potem takoj založil, drugo bi pa odplačeval.“

„To ni nič,“ je dejal oče. „To bi bilo grdo in umazano; to bi se reklo: Meni prepusti! Tone nam je toliko dobrega storil, da bi bila vsaka prošnja nehvaležnost. Počakajta!“

V nedeljo je bila večerja pri Bricu. Mati je bila kupila mesa in spekla belega kruha; Tone je bil pa tudi poslal vina in Mana eno pogačo. Tesno so sedeli skupaj zvesti prijatelji; a dasi je pripovedoval Bric najveselejše dogodke iz svojih vojaških let in svojega cerkovniškega poslovanja, se ni hotela vneti prava veselost. Jerica in France sta bila drugam zamišljena, Rozala je imela opravka s strežbo, in Rozalko je še držal doma mali Gašperček, ki jo je hotel imeti sam zase.

Da bi oživil zabavo, je začel Tone dražiti Jerico, naj se nikar ne zanaša, da bi se že mogla omožiti; zakaj on je varih, on mora dati dovoljenje ali pa mora ona čakati.

„Oh, saj bom čakala, stric,“ je dejala Jerica, „tudi če mi daste dovoljenje.“

„Ker že o tem govorimo,“ je dejal Gašper, „bom pa jaz svojo povedal. Izpeljano še ni; zato sem hotel še molčati. Jaz bi odstopil Jerici nekaj svojega sveta, vrt in njivo, ki se držita skupaj. Tam bi si postavila hišico. Apna imam, les je pripravljen, kamenja in opeke bi navozil to zimo.“

Eni so odobraval ta nasvet, drugi so še premišljevali.

„Kaj misliš, Jerica?“ je vprašal Bric.

„Ne vem, kaj bi rekla. Kaj misliš ti, France?“

„Moja žena,“ je poudaril Gašper, „je tudi teh misli.“

„Torej je le dobra ženica,“ je menil Bric. „Pri nas ni nikoli ona mojih misli; zmeraj moram biti jaz njenih.“

Tonetu pa ni ugajal ta nasvet. Povedal je naravnost, da mu Gašperjeva misel ni všeč; Jerica bi zazidala svojo doto in se morda še zadolžila, in če bi ne šlo po sreči, bi morala prodati za polovico svojih stroškov, ker se hiša ne da nadrobno prodajati. Potem je razgrnil sam svoj načrt.

Tiho so poslušali vsi nepričakovane besede. Francetu in Jerici so se svetile oči od radosti, da se podirajo ovire bodoče sreče; Gašper je strmел Tonetu v obraz; Bric pa se je obrnil proč in prižigal pipo, da ne bi kdo videl, kako mu silijo solze v oči. Tiho je ostalo vse, ko je bil Tone končal.

„No, kako je, Jerica in France?“ se je oglasil zopet stric Tone. „Če se vzameta, prepisem jaz svojo hišo in svoje posestvo na vajudva; ampak izgovoril bom sebi in Mani, kolikor se spodobi.“

„Če to zares mislite,“ je dejal France nekako dvomljiv, „potem bi Vam morala ostati midva hvaležna vse žive dni.“

„Jaz mislim, kakor govorim,“ je dejal Tone. „Udarimo si v roke!“

Tiho so si segli v roke in ganjeni molčali, ker ni mogel dobiti nobeden prave besede za svoja čustva; kar jim je prihajalo na misel, se jim je zdelo nizko in vsakdanje. Tako so sedeli skupaj kakor starši in otroci in bratje in sestre, ki se imajo iz srca radi in ki se jim zdi, ker so vsi enih misli, vsaka beseda odveč.

Proti koncu je napil Bric Tonetu kot svojemu prijatelju in dobrotniku, in potem so spremili vsi strica in teto do doma.

Od veselega razburjenja nista spala tisto noč ne France, ne Jerica, Bric pa tudi ne; tako ga je bila genila in pretresla Tonetova dobrotljivost ob zavesti, da se mu še zahvaliti ni mogel, kakor bi bil rad, nikar da bi mu mogel količkaj povrniti dobrote.

Za zimo se je vrnila zopet pomlad. France, ki mu je prepuščal Tone bolj in bolj mizarstvo in gospodarstvo, je pripravljaj Klančarjevo hišo za spodoben sprejem mlade gospodinje.

S poletjem se je vrnil v domačo vas Bricov Janez, ki je zdaj vendar dobil dopust. Bahat od nekdanj se je nosil zdaj posebno mogočno. Imel je pa tudi že štiri zvezde, na vsaki strani dve. Mati je bila ponosna nanj; oče se je zadovoljen spominjal, da je bil sam tudi takšen, in kadar je rožljaj Janez po cesti s sabljo in žvenketal z ostrogami, so se polnila okna po hišah.

Križmanova Liza se ni vedela kam dejati od veselega ponosa, ko se je ustavil Janez pred hišo in jo vprašal, če ga še pozna.

„Oh, tako sem umazana,“ se je opravičevala in gladila predpasnik. „Jutri, ko bo nedelja, jutri pridi, Janez! Ali boš prišel?“

Janez ni obljubil nič, češ, da ne ve, če bo utegnil. Segel ji je v roko, zavihal rjave brke, udaril s petami vkup, da so zažvenketale ostroge, pozdravil vojaški, da je Liza kar zardela od radosti, in odrožljaj. Ozrl se ni nič; da gleda Liza za njim, to je tako vedel; a ta je pogledala tudi še na desno in levo, če pač vidijo drugi, s kom da je govorila.

Drugega dne je stal Janez po maši pred cerkvijo, razkoračen, čepico po strani, sabljo pred seboj. Obdajala ga je gruča fantov, ki so ga občudovali natihem in tudi naglas. Kdor mu je bil prijatelj, je tudi poprosil, da bi mu posodil Janez za par ur vojaško obleko, ali pa mu je snel čepico in jo sebi pomeril.

„In kakšno težko sabljo imaš!“ je dejal Križmanov Andrej in jo potehtal.

„To je palaš; sablje so pri pešcih,“ je dejal Janez malomarno in si natikal rokavice. „Šarži,“ je dejal, „jih moramo nositi.“

Dekleta so pogledovale po strani in si popravljale rute, ko so hitele mimo. Janez ni pogledal za nobeno; zameril jim pa ni, če so se ozirale.

„Popoldne,“ je dejal doma pri kosilu, „se moram oglasiti pri Rožmanu, ker smo se domenili.“

„Oh, nikar ne hodi!“ ga je zadrževala mati. „Komaj smo te dobili za malo časa domov, in že te vleče drugam.“

„Nič ne vleče,“ je dejal Janez, „ampak jaz sem dal besedo.“

Janez se je opravil kakor za parado, si nateknil zopet rokavice, prižgal smotko in se poslovil.

Pri Rožmanu so ga sprejeli z radostnim kričanjem. Pivci so mu napivali in se mu odmikali, ker ga je hotel imeti vsak zraven sebe, in vsi domači so prihiteli gledat domačega korenjaka. Pazljiveje ko vsako pridigo so poslušali pripovedovanje o vojaški službi, o konjih, o paradah, in koliko težav da ima Janez z vežbanjem nerodnih novincev. Pepe mu je izdrl sabljo, pravzaprav palaš, in mahal tako spretno, da je razbil kmalu eno šipo v oknu in eno kupico na mizi; potem so mu vzeli sabljo iz rok; zakaj vsak se je bal za svojo glavo.

„Oh, Janez,“ je dejala Reza in sedla k njemu, „če bi ti zajahal našo belko, da bi videli, kako da jezdiš!“

„Zakaj pa ne?“ je dejal Janez, vstal izza mize in si opasal palaš.

Vsi so šli ž njim na dvorišče; hlapec je pripeljal kobilu iz hleva, in Janez jo je strokovnjaški pregledal, pogladil in potapljal po vratu: „Pridna, luca, pridna! — Samo en koc mi daj, Pepe,“ je dejal, „da ne bom dlakast, ker se belka brije! — In, Reza, en košček sladkorja!“

Pepe je prinesel koc, Reza sladkor, ki je bil konju všeč, in Janez se je zavihtel prožno nanj in skočil zopet doli, toda ne kakor po navadi, ampak odspredaj, da je vrgel nogo konju čez glavo, kar ni tako ugajalo belki. Rekla ni nič, ampak z glavo je stresla. Janez je skočil zopet na konja in ga začel obračati in spravljati z roko, z ostrogami, z vojaškim laskanjem: „Krava, svinja!“ v tek, v dir, v skok. Oba, konj in jezdec, sta precej trpela pri tem vežbanju.

„Janez,“ je dejal Pepe, „jezdi belko še na vodo! Saj bosta kmalu nazaj.“

„Oh, pa res,“ je dejala Reza.

Janez je obrnil konja, zakričal: „Eskadron, traab!“ in ponosno oddirjal.

„Počakajmo!“ je dejal Pepe. „Bomo videli, kako kmalu bosta vsak posebej nazaj.“

Belka je imela namreč svoje muhe, ki so bile domačim znane, Janezu pa ne. Kadar je prišla na vodo, je porabila priliko, da se je skopala.

Ko je jezdil Janez mimo Križmana, je vpila Liza, naj nikar ne jezdi v potok; konj bo legel, in on se bo zmočil. Janez, ki je ni razumel, je jezdil naprej, in Liza in brat

Andrej sta hitela za njim, da bi preprečila neprijetnost. Došla sta prepozno. Kakor hitro je začutila belka zadosti globoko vodo pod seboj, se je vrgla vanjo, otresla jezdeca in pomolila vse štiri od sebe. Janez je bil moker do pasu in čez. Zgrabil je za koc, da ga ni odnesla voda, in potegnil konja za seboj.

„Zakaj me nisi poslušal, Janez!“ je tarnala Liza. „Ta konj leže zmeraj v vodo. Pojdi k nam in obleci Andrejevo obleko, ker si ves moker!“

„Ne; jaz pojdem domov,“ je dejal Janez in klel, da so ga bili tako speljali. „Andrej, pelji to mrho k Rožmanu nazaj in ta koc vzemi s seboj! S Pepetom bova že še govorila.“

„Jaz sem ti dobro hotela, Janez,“ je dejala Liza. „Zakaj pa nisi poslušal?“

„Slišal te nisem; ampak hvala lepa!“ je dejal Janez, se hitro poslovil in odhitel po stranski poti domov.

Doma so ga sušili in snažili ves večer; posebno hudi pa niso bili, da se mu je bila ta sitnost pripetila.

„Pepeta in Rezo si bom jaz zapomnil,“ se je jezil Janez. Kako dobrega srca da je Liza, si je pa tudi zapomnil. Takoj drugi dan je šel z ženinom, bratom Francetom, h Križmanu vabit v svate, in če bi bila utegnila fanta čakati, bi jima bila Liza nacvrla flancatov.

Svatba bi se bila morala vršiti teti Mani naljubo zopet brez godbe; a Liza, ki je bila družica, je skrivaj povabila enega godca s harmoniko, ki se je kakor po naključju pridružil svatom.

Lizi se je izplačal ta domislek; vso noč in po Bricovem računu dva para podplatov sta preplesala z Janezom.

Teta Mana se je zgražala in hudo bi bila nastopila, ako bi je ne bila zadrževala misel, da imajo pač vojaki kakor zastran posta tako tudi zastran plesa mnogo olajšav.

Liza pa se je ta večer materi Rozali še posebno prikupila. Janez je namreč doma bahato govoril, da misli kar pri vojaki ostati, češ, da ga imajo častniki radi, da se mu godi imenitno, da postane v enem letu stražmešter, potem pa da je na konju. Oče je menil, da naj stori, kakor se mu zdi; mislil je pa vse drugač. Materi pa ni bil nič po volji ta načrt, ker je hotela na stare dni vsaj enega otroka pri sebi imeti. Liza je priskočila ta večer roditeljema na pomoč. Tako prepričevalno je dokazovala Janezu, da mu ne kaže ostati pri vojaki, ko ga oče tako silno

potrebuje doma; tako živo mu je opisovala prijetnosti domačega življenja, da ji je navsezadnje obljubil, da bo to premislil. In da se je že premislil, ji je zatrdil čez par dni, ko se je poslavljal, ker mu je potekal dopust.

Tone se je začel zdaj, ko ni imel več drugih skrbi, ko sta mu s tako ljubeznivo hvaležnostjo stregla mlada dva, zopet bolj pečati s čebelami. Kakor pred toliko leti njegov oče tako je presedel zdaj on marsikatero uro pri uljnjaku. Druščino mu je delal, kadar je utegnil, Bric, ki mu je nosil novice iz domačih in tujih krajev. Bric je rad govoril, Tone pa rad poslušal.

„No, Tone, kako se ti zdi?“ je prisedel zopet nekega popoldne. „Kako se ti godi?“

„Dobro kakor še nikoli,“ se je pohvalil Tone. „Še par let naj bi takole preživel! Vseh skrbi sem zdaj rešen.“

„Jaz po večjem tudi, hvala Bogu in tebi, Tone, ki si tako dober človek, kakršnih se ne dobi nikjer več. Rozalka in Gašper sta prav pametna. Še Tetrev ne ve povedati, da bi se bila že katerikrat sprla. Janez bo pa tak, kakršen sem bil jaz. Zapravljal bo.“

„Saj ti nisi zapravljaj, Janez.“

„O sem, sem. Moja Rozala je bila predobra. Liza bi bila za Janeza ravno prav huda.“

„Ali greš katerikrat h Gašperju?“

„Malokrat. Saj rad imam jaz vse, in oni imajo mene radi; ampak misli so drugačnih mladi ljudje ko mi stari, in zato ne hodimo lahko vštric. Mlad sem bil jaz tudi takšen. Če sem kam šel, nisem nikoli vprašal za pot. Rajši zaidem, sem dejal. Leta so me spametovala in bodo druge tudi. Mi po romarski poti, mladi svet po bližnjicah; samo da se nazadnje prav pride; ampak pomeniti se med potom ne moremo. S teboj, Tone, se pa jaz lahko pogovorim.“

„Ker malo govorim, misliš.“

„Zato, ker se razumeva in ujemava in je potem že vse eno, ali govoriš ti ali pa jaz. Parkrat si pa danes tudi ti že izpregovoril.“

Prišla je jesen, in Tone je pregledoval, koliko so mu nanosile delavke, katerim je on dajal takorekoč dela in kruha, pridne čebelice. Pustil jim je kakor vsak kapitalist toliko, da so se preživile po zimi in se ohranile za delo prihodnjega leta; drugo jim je pobral. Med je razdelil med Bricovo, Gašperjevo in domačo družino. Oglasil se je pa

tudi Jeričin sorodnik Tetrev s sladkim obrazom, kakor da bi že med lizal, in z veliko skledo, češ, da naj mu ga Tone za dva krajcarja kar noter nareže. Prišel je prepozno.

„Časi, Tone,“ je dejal Tetrev milo, „sva bila prijatelja.“

„Saj sva še zdaj, Tetrev; ampak kjer nič ni, še vojska ne dobi.“

„Kaj pa tisti-le koš otave na koncu zelnika ali bi smel jaz pokositi? Enega koštrunčka imam, črnega z belo liso. Takšen je kakor škrat. A kaj, ko mu nimam kaj poklasti! Smili se mi nedolžna živalca, ki strada.“

„Prodaj ali pa zakolji, Tetrev, da ne boš mučil živali! Tista otava, ali pravzaprav otavič, ker je tretja mrva, pa ni moja.“

„Oh, stric, pustimo, naj pokosi!“ se je oglasila iz vrtilčka Jerica, ki je bila ujela besede in ki se ji je sorodnik smilil.

„Ti moraš Franceta vprašati,“ je dejal Tone.

No, France je privolil, in Tetrev ni vedel, kako bi se zadosti zahvalil. „Nekaj je le,“ si je dejal, ko se je vračal s prazno skledo. „Tone je bil časi boljših rok in boljšega srca; ampak ti Brici so ga pokvarili. Ti imajo take grablje, da še pomesti ni kaj za njimi.“ Da ni dobil medu kakor prejšnja leta, ga je jezilo, in prišlo mu je na misel, da je košnja sitnost. Če bi mu France ali Tone vsaj pokosila in na dom spravila! Ali naj se on še s košnjo ukvarja, na stare dni in tak siromak!

Padla mu je pametna misel v glavo. Zavil je k Rožmanu, s skledo za vsak slučaj.

„Ali me ne poznaš, Rožman?“ je dejal krčmarju, ki ga je gledal, kakor da bi mu hotel v žepe prodreti. „Eno kupčijo imam.“

„Ali kupuješ ali prodajaš?“ je vprašal Rožman.

„Prodajam. Od Toneta, ali pravzaprav od Franceta — saj zdaj gospodarijo Brici gori; Tone je samo zakotnik, večji siromak kot jaz, ki imam vsaj svojo kočo — od teh Bricov gori sem kupil nekaj otave, na koncu Tonetovega zelnika, dobra mrva in za en dober vozič je bo.“

Nekaj časa sta se pogajala, in kup se je sklenil.

„Jaz bom kar od tvojega dolga odbil,“ je dejal Rožman.

„O, Rožman, tako pa ne!“ je skočil Tetrev pokoncu. „Dolg bom poravnal, kadar bo prilika; to mi pa izplačaj.“

Moško je peljal Tetrev Rožmanovega hlapca, ki je nosil koso na rami, h Klančarjevemu zelniku. Ustavil se je

na meji in pokazal oblastno z roko: „Do tukaj je moje. Glej, da ne boš čez segel!“

Tone je prišel iz hiše in za njim Jerica.

„Kako, Tetrev?“ je dejal Tone. „Ali ne boš sam kosil? Jaz ti posodim koso, če je sam nimaš.“

„Za košnjo,“ je dejal Tetrev, „sem jaz prestar. Tega dela mora biti človek od mladega vajen. Jaz nisem prej kosil in tudi zdaj ne bom.“

„Če bi me bil naprosil, bi ti bil jaz pokosil.“

„Zakaj pa nisi prej govoril?“ se je jezil Tetrev. „Zdaj je, kar je.“

„Zdaj bo moral še kosca plačati,“ je dejala Jerica Tonetu, in Tone je vprašal hlapca, koliko da dobo za košnjo.

„Jaz?“ je dejal hlapec. „Jaz en počen groš. Saj je to mrvo Tetrev našim prodal.“

„Ti kosi! Kaj klepetaš!“ je dejal Tetrev hlapcu, uprl roke v bok in gledal, kaj bo zdaj.

Toneta je silil smeh, ko je videl razkoračenega moža, ki že ni vedel več, kdaj ga je bilo zadnjič sram; Jerici pa je šinila kri v glavo.

„Vi ste grd slepar, Tetrev,“ je vpila. „A zdaj ste nas ogoljufali zadnjikrat.“

Tetrev je vzdignil palec in kazalec desne roke in dejal slovesno: „Pazi, Jerica, na svoje besede! Ta koš otave — saj več je ne bo — si mi ti podarila. Jaz storim lahko ž njo, kar hočem. Ti si me imenovala sleparja. Če bi ne bila ti moja sorodnica, bi te jaz takoj tožil; tako bom pa še premišljeval. Hlapec tukaj je moja priča.“

„Jaz bom kosil,“ je dejal kosec; „pričeval pa ne bom.“

„Nesramen si, Tetrev,“ je dejal Tone, ki se je začel jeziti.

„Tone,“ je dejal Tetrev, „ti pa kar tiho! Ti nimaš nobene številke več.“

Zdaj pa je stopila Mana na plan, in Tetrev se je umeknil. Jerica se je jokala od jeze; Tone in France sta jo tolažila, da je spoznanje, kakšen da je Tetrev, več vredno kot vsa tista mrva.

„Vsi ste mu potuho dajali,“ je dejala Mana; „zato mu gre sama sleparija po glavi. Jaz bi ga bila že zdavnaj naučila moliti in delati.“

Bric, ki je zvedel zvečer ta dogodek, se je smejal na ves glas.

„Meni se je res smilil,“ je dejala Jerica, „ker je tako tožil, da nima kaj poklasti svojemu koštrunu.“

„Tistega koštruna,“ je dejal Bric, „je že pred štirinajstimi dnevi prodal; zdaj ima samo še enega mačka in nekaj miši doma.“

Ko je nastal mraz, je zakurila Jerica stricu in teti peči v sobicah. Tega nista bila vajena, in dobro je delo obema. Branila pa sta se, da je nepotrebno in odveč.

„Oh,“ je dejala Jerica, „se vsaj obrezine in dračje in druga navlaka izpod nog spravi.“

V prijetni enoličnosti, ko sta mlada dva vedno skrbela, kako bi postregla, in stara dva gledala, da bi bila kar najmanj nadležna, da bi pomagala, kolikor sta mogla, so tekli dnevi in meseci. Rozalka je dobila zopet enega sina, Tončka, Jerica majhno Jerico. Bric je rekel, da bo rod kmalu obnovljen in da se stari že lahko brez škode umaknejo.

Tone je že tudi čutil, kako ga polagoma zapuščajo moči, in začel se je pripravljati na odhod.

„Zopet novo krsto!“ mu je dejal nekega večera Bric. „Saj ni nihče umrl, in kolikor jaz vem, ni nihče tako pri kraju.“

„To delam za sebe,“ je dejal Tone.

„Ali misliš že oditi? Morebiti pojdem jaz pred teboj.“

„Potem bo tvoja. Zato jo bom naredil tudi prostorno, da te ne bo tiščala.“

Prijatelja sta se dolgo molče gledala.

„Tone,“ je dejal čez nekaj časa Bric, „nikar tako ne govori; zakaj meni je hudo. Na take stvari nikar ne misli! Jaz sem bil že parkrat zelo pri kraju, pa sem se zopet na sredo pomeknil, in tudi ti boš zopet boljši.“

Tone je tožil, da mu noge ne služijo več prav, da mu jed ne diši in da ne more spati. Bric mu je svetoval to in ono in zlasti, da naj si izbije vse črne misli iz glave. Tone pa je vedel bolje, pri čem da je. Razdelil je vse svoje imetje med Bricove otroke in Gašperja in Jerico, in tudi domače cerkve ni pozabil. Odložil je vse potrebno za pogreb in za maše. Vsem je bilo tesno pri srcu, ko so gledali, kako mirno in premišljeno opravlja svoje žalostno delo.

„Enkrat mora biti urejeno tudi to,“ je dejal Tone. „Živel bom, dokler Bog hoče; ampak pripravljen moram biti. Ali naj vam še po smrti napravljam sitnosti?“

Svoje zadnje dni je bil Tone skoraj zgovornejši od Brica, ki je molčal v težkih mislih in srdito puhal dim

predse. Obhajala ga je slutnja, da bo res kmalu izgubil najboljšega tovariša.

Tone je obšel polagoma vse znane hiše po vasi in okolici, da se še poravna, če je ostalo kaj zakrivljenega. Nihče se ni spominjal, da bi mu bil Tone kdaj kaj žalega storil. Pač pa mu je opomnil Tetrev, da bi mu bil Tone lahko več dobrega storil, in pristavil je, da ima še vedno priliko, in če že misli umreti, naj mu podari rajši med živimi, kar mu je namenil, da ne bo treba pristojbin plačevati, ki zadenejo posebno hudo nesorodnike.

Tonetovi dnevi so potekli. Jerica, ki mu je prinesla nekega jutra zajtrk, je zakričala od strahu in žalosti, ko je zagledala mrtvega v postelji. Bridko so žalovali domači in prijatelji za njim; a najbolj si je gnal k srcu izgubo stari Bric. Solze so mu tekle po rjavem licu, ko je zvonil svojemu prijatelju, in beseda se mu je trgala, ko je odgovarjal duhovniku pri pogrebu. Dobra volja ga je minila za vedno; dolgo ni govoril z nikomer, in kadar je mislil, da je sam, si je brisal oči. Hodil je na grob svojega prijatelja, zavil včasih kakor ponevedoma proti Tonetovi hiši in se pobit vrnil. Pestoval je svoje vnuke in mislil na Toneta; zakaj tri hiše so bile polne spominov njegove dobrotljivosti. Hudo potrj je bil tudi Gašper, ki bi bil dal ne vem kaj, da ne bi bil prizadel toliko bridkosti dobremu varihu.

Grenka smrt pa tudi Tetrevu ni prizanesla. Njega samega se sicer še ni lotila, pač pa je pobrala njegovo ženo, ki je v Črnomlju žandarjem kuhala. Tetrev je bil hud, da je kar tako umrla, ne da bi bila prej vsaj pisala, da je zbolela.

Kakor pa ni nesreče brez sreče, tako je zvedel Tetrev, da podeduje po svoji ženi par sto kron.

„Veliko ni,“ je dejal, „in lahko bi mi bila nekaj več prihranila; ampak spomnila se me je; zato ji odpustim, da me je zapustila.“

Rožman ga ni zdaj več gonil iz hiše, in tako je sedel nekega večera Tetrev v krčmi, ko se je pripeljal en agent nekega zavarovalnega društva. Ta zavarovalec je znal posebno lepo govoriti o koristi in potrebnosti zavarovanja zoper ogenj in o izrednih ugodnostih, katere ponuja njegovo društvo, tako da blagor vsakemu, kdor pri njem zavarovan pogori. Zavaroval je nekaj kmetov in premotil tudi Tetreva, češ, da bi se njegova kočica še laže vnela.

„Zdajle je pa nevarno zastran ognja,“ so se prestrašili ljudje, ko so slišali, da je Tetrev zavarovan. Gospodarji so preudarjali, kako daleč so njih hiše in hlevi od zavarovane kočje, koliko da je drevja vmes, ki bi odvrčalo ogenj in kam bi hodili po vodo. Grdo so gledali siromaka, ki je bil vendar samo to storil, kar se po vseh novinah in shodih priporoča.

Izkazalo pa se je nazadnje, da je bil strah sosedov utemeljen. Neke noči, ko Tetreva slučajno še v vasi ni bilo, se je pokadilo iz njegove kočje. „Ogenj! Gori!“ so zakričali ljudje in drli od vseh strani vkup. Par fantov je teklo v zvonik plat zvona bit, nekateri v sosednje vasi po pomoč, drugi so lezli na svoje strehe odvrčat nevarnost, večina se je ustavljala ob ognju. Ženske so donašale vodo, moški so gasili ali pa poskušali z dolgimi mački potegniti slamnato streho s poslopja. Mnogo jih je samo gledalo in kričalo. Ko je planil za dimom plamen skoz streho, je stala namah vsa hiša v ognju. Vsa je plapolala, prasketala, pokala, in vročina je žehtela na vse strani.

„Kje je pa Tetrev?“ je zavpila zdaj ena ženska. „Kje je Tetrev? Gotovo je zaspal v hiši in zdaj bo zgorel.“

Moški so se spogledali. Eden je rekel, da Tetreva najbrž še doma ni; drugi se je izgovarjal, da ni bil še nikoli v tej kočji; Bric pa je dejal Križmanovemu Andreju, da naj izlije škaf vode zviškoma čezenj. „Saj prida ni Tetreva nič; ampak človek je,“ je dejal in skočil v gorečo hišo. Vsi so strmeli in čakali, če ga bo rešil. Bric je planil kmalu zopet iz ognja, osmojen in opečen, in za njim se je sesulo tramovje.

„Tetreva ni v kočji,“ je dejal, se prijel za hrbet in se sključil. „Nekoliko me je oplazilo. Gasite vi naprej; jaz imam dosti.“

Odšantal je proti domu in legel, ker ga je križ hudo bolel. Gasiti tako ni bilo nič več, ker je stara kočja kar strpolela.

Pogorelec Tetrev pa je ležal tisto noč, ne da bi slutil svojo nesrečo, v eni krčmi v Škocijanu in spal tako trdno, da je preslišal plat zvona in vpitje in ropot, ki je spravil na noge tudi škocijansko vas. Drugega jutra je zvedel, da je pogorela njegova hiša. Joj, kako je bil pobit, potrt, uničen! Slivovec je pil za zajtrk in tarnal, kakšen siromak da je zdaj, ko nima več svojega doma. „In še doma me ni bilo, tako da nisem nič rešil, nič otel! Obleka, perilo, denar, vse je šlo. — Jože, daj mi še en ogel kruha, da prigriznem.“

Ta slivovec je na moč dober. Kaj praviš ti? Ali mi bodo sosedje kaj pomagali? Spodobilo bi se, ali Bog ve, kako bo. Župan bi mi lahko dal kaj pisanega, da bi jaz pobiral okrog.“

Ko se je bil okrepčal, je šel domov in premišljeval, če je pač njegova zavarovalnica tako poštena, da bo izplačala zaslužek. Doma pa so bili ljudje brez usmiljenja. On je tarnal, da mu je vsa obleka, ves živež in ves denar zgorel; sosedje pa so mu očitali Brica, ki se je ponesrečil zaradi njega. Kar niso si dali dopovedati, da je ogenj najbrž tako nastal, da je ležala na strehi njegove kočice kakšna črepinja ali steklovina, v katero se je solnce s toliko silo uprlo, da se je slama vnela, ali pa da je vrgel kak postopač, kakršnih je povsod dosti, žveplenko proč. Spomnil se je Tetrev tudi, da je sosed Kržan malo poprej blizu njegove kočice apno gasil, in kakšna vročina da takrat nastane, to ve vendar vsak otrok.

„Ne boš nas zvil, Tetrev,“ je dejal Rožman. „Jaz sem nagasil apna več, kot si ga ti videl, pa še nikoli ni bil osmojen kol, ko sem mešal.“

„Naj bo, kakor hoče,“ se je jezil Tetrev, ki je spoznal, da mora napeti druge strune. „Ampak kdor bo govoril, tega bom jaz tožil.“

Tako je prijel sosede v strah in čakal, kaj da poreče zavarovalnica. A zavarovalnice, žalibog, ne gledajo samo na koristi zavarovancev, ampak tudi na svojo. Prišel je en zastopnik, in ne da bi izplačal Tetrevu, kar mu je šlo, je začel poizvedovati, kako da je ogenj nastal in če ne leti na koga kak sum. Precenil je škodo in odbil od te škode vse, kar ni bilo popolnoma zgorelo, vse vezi in ogorke. Tetrev je bil ogorčen. Kakšno korist pa ima človek od zavarovanja, če se mu povrne samo škoda? Zato je bil po pravici hud na sosede, ki so tako prismojeno gasili: „Škode so mi naredili najmanj za šestdeset goldinarjev.“

Tako je prestal mož mnogo sitnosti, preden je prišel do svojega denarja.

Bric pa je hiral po tej nesreči in vedno teže čakal, da bi prišel Janez od vojakov. Pričakal ga je in se razveselil, ko je videl, kako rad se je sin zopet poprijel domačega dela. Janezova pridnost in poslušnost mu je sladila zadnje tedne pozemskega življenja.

Za njegovo dušo pa se je teta Mana zelo bala.

„Ali si odpustil vsem sovražnikom, Bric?“ ga je izpraševala.

„Vsem,“ je dejal Bric.

„Tudi Tetrevu?“

„Tudi; ampak ozmerjal bi ga rad še enkrat.“

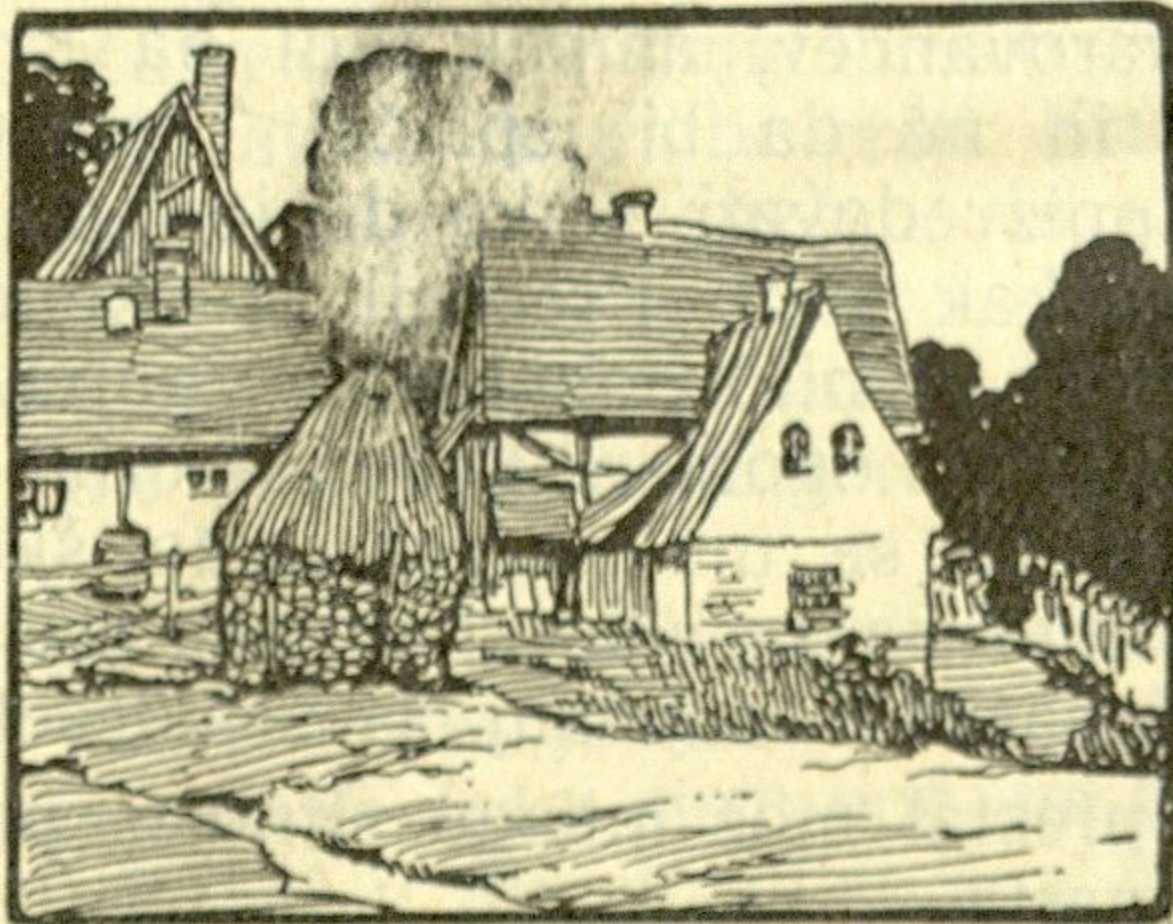
„Oh, kako si posveten! Ali veš, kam bo treba kmalu oditi?“

„Vem,“ je dejal, „in se nič ne bojim. Odzgor me bosta vlekla Tone in Anka, odtod me boste pa vi rinili, in Bog se me bo usmilil. Pozdravil bom vse znance; posebno Toneta bi že rad videl.“

Vzel je slovo od žene in otrok, od Gašperja in Jerice in prosil potem, naj ga puste pri miru. Umrli je mirno in lahko, in dolgo se ga je spominjal, kdor ga je poznal.

Tako sta ostali od starega rodu samo še Mana in Rozala, ki sta živeli bolj v preteklosti ko v sedanjosti, bolj za oni ko za ta svet.

Janez je vzel čez eno leto res Križmanovo Lizo za ženo, in kadar je kak večji praznik, pridejo na njegovo mizo flancati.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000075590

COBISS @

